

DR'S UNDERVISNING PÅ TVÆRS AF MEDIER

EN HISTORISK UNDERSØGELSE
AF MEDIESAMSPIL

AARHUS
UNIVERSITET

INSTITUT FOR ÆSTETIK OG KOMMUNIKATION

JANNE NIELSEN

DR's undervisning på tværs af medier

En historisk undersøgelse af mediesamspil

Janne Nielsen

2014

ISBN: 978-87-7507-317-7

DOI: 10.7146/aui.9.9

DR's undervisning på tværs af medier: En historisk undersøgelse af mediesamspil.

© Janne Nielsen 2014

Ph.d.-afhandling

Medievidenskab, Institut for Æstetik og Kommunikation, Aarhus Universitet,
september 2014.

Samfinansieret af Statsbiblioteket og ARTS, Aarhus Universitet.

Vejledere: Niels Brügger, Hanne Bruun og Tina Bering Keiding, Aarhus
Universitet.

Engelsk titel: DR's education across media: A historical study of media interplay
in the Danish Broadcasting Corporation

Omslag: Jens Christian Høgni Larsen

Trykt ved Fællestrykkeriet, SUN-TRYK
Aarhus Universitet.

TAK

Arbejdet med afhandlingen har bragt mig vidt omkring i historien og i arkiverne, og det har været en spændende og lærerig rejse. Jeg vil gerne sige tusind tak til alle, der har hjulpet mig undervejs. En særlig tak til min hovedvejleder Niels Brügger for uvurderlig støtte og vejledning både fagligt og personligt, for altid at tage sig tid til at lytte og for at inddrage mig i spændende og relevante faglige sammenhænge. Mange tak til min bivejleder Hanne Bruun for altid udbytterige samtaler, for vigtige perspektiver og for at huske mig på at stole på mine egne analytiske evner. Mange tak til min bivejleder Tina Bering Keiding for støtte og gode snakke, og for at overbevise mig om, at jeg skulle søge et ph.d.-stipendium!

Statsbiblioteket har medfinansieret mit stipendium, så her skal lyde en stor tak for denne fantastiske mulighed. Jeg vil især gerne takke Eva Fønns-Jørgensen, Ellen Knudsen, René Torning Andersen og Ditte Laursen for opbakning og altid beredvillig hjælp. Også en stor tak til Klavs Henrik Lund fra DR Arkiv & Research for stor hjælpsomhed. Tak til mine kolleger i forskningsprojektet LARM; det var en stor fornøjelse at deltage. Der går også en tak om på den anden side af jorden til Fiona Martin og Gerard Goggin, som tog godt i mod mig under mit udlandsophold ved The University of Sydney.

Mine kolleger på har været en kæmpe støtte og har gjort min hverdag lærerig og sjov. Tak for de mange faglige indspark og diskussioner, og for jeres omsorg. Mange tak til Frands Mortensen, hvis ekspertise og arkiv har hjulpet mange gange, og til Per Jauert for sparring og opbakning. En særlig tak til min mentor Stinne Gunder Strøm Krogager for at tage så godt i mod mig, til mine skønne kontorfæller Rachel Smith og Sarah Schorr, og til Rune Veerasawmy for at stå klar med teknisk hjælp, gode råd og guldkarameller.

Det er dyrebart med den støtte og opbakning jeg har fået fra familie og venner. Uden jer havde det ikke været muligt. Mange tak til Jensen for illustration til forsiden. Tusind tak til Nikolai, Mikka, Inger, Preben, Grethe og mine venner, som altid tror på mig og hepper på mig.

Janne, september 2014

Indhold

1	INDLEDNING	1
1.1	FORSKNINGSSPØRGSMÅL OG BIDRAG	3
1.2	FORSKNINGSFELTETS STATUS	6
1.3	AFHANDLINGENS OPBYGNING	8
2	TEORI	10
2.1	EVOLUTIONSTEORETISK MEDIEHISTORIE OG MEDIATETSBEGREBET	10
2.1.1	MEDIUM THEORY OG MEDIET SOM MILJØ	11
2.1.2	MEDIATET	14
2.1.3	REFUNKTIONALISERING OG STIGENDE KOMPLEKSITET	16
2.1.4	AFHANDLINGENS POSITION OG MEDIEBEGREB	18
2.2	TEORI TIL TEKSTANALYSE	19
2.2.1	GENRE	20
2.2.2	KOMMUNIKATIV INTENTIONALITET	21
2.2.3	HENVENDELSESFORM, DEIKSISMARKØRER OG PARASOCIAL INTERAKTION	25
2.2.4	PARATEKSTER	26
2.3	MEDIESAMSPIL	28
2.3.1	ET KOMPLEKST FORSKNINGSFELT	29
2.3.2	JOURNALISTIK PÅ FLERE PLATFORME	32
2.3.3	NARRATIVER PÅ TVÆRS AF PLATFORME	34
2.3.4	KUNST DER INVOLVERER FLERE SYMBOLFORMER	35
2.3.5	REFLEKSION OVER GRUPPERINGERNE	37
2.3.6	TEMATISERING AF FLER- OG TVÆRMEDIALITET I TEORIER OM MEDIESAMSPIL	38
2.4	METATEORETISK REFLEKSION	40
3	METODE	43
3.1	HISTORIESKRIVNING OG KILDER	43
3.1.1	KILDER	45
3.1.2	FORTOLKNING	48
3.1.3	HISTORIEFILOSOFI	49
3.2	CASEVALG	52
3.2.1	KRITERIER	53
3.2.2	DE UDVALGTE CASES	55
3.3	ARKIVBRUG	56
3.3.1	STATSBIBLIOTEKETS ARKIVER OG DR'S ARKIVER	58
3.3.2	LARM.FM	60

3.3.3	NETARKIVET OG INTERNET ARCHIVE	62
3.3.4	ARKIVERET WEB SOM FORSKNINGSOBJEKT	66
3.4	TEKSTANALYSEMETODE	71
3.5	REFLEKSION OVER FRAVALG AF METODER	73

4 KONCEPTUALISERING OG KONSTRUKTION AF FORSKNINGSOBJEKT 75

4.1	BEGREBSAPPARAT	75
4.1.1	INDHOLDSFÆLLESSKAB	77
4.1.2	ARBEJDSDELING	81
4.1.3	HENVISNINGER	83
4.1.4	PARATEKSTER	84
4.1.5	BEGREBSAPPARATETS GENERALISERINGSPOTENTIALE	85
4.2	KONSTRUKTIONEN AF FORSKNINGSOBJEKTET	86
4.2.1	FAMILIEDANS (1974-75)	88
4.2.2	KØB OG SALG AF FAST EJENDOM (1984)	89
4.2.3	AMERIKANSKE FORBILLEDER & AMERICAN IDENTITIES (1988-89)	89
4.2.4	AFRIKA-TEMA (1997)	90
4.2.5	DANSKERNES AKADEMI (2010-13)	94
4.2.6	REFLEKSION OVER KONSTRUKTIONEN AF FORSKNINGSOBJEKTET	97

5 ANALYSE 98

5.1	DE FØRSTE 50 ÅR (1925-1975)	98
5.1.1	ETABLERINGSÅRENE OG DE FØRSTE RADIOSPREDNINGSLOVE	98
5.1.2	PRAKSIS I DE FØRSTE ÅRTIER	103
5.1.3	UNDERVISNING I DET NYE MEDIE: TV	106
5.1.4	UNDERVISNINGENS ORGANISATORISKE PLACERING	108
5.1.5	ARBEJDSGRUPPEN FOR VOKSENUNDERVISNING OG VIGTIGE LOVÆNDRINGER	109
5.1.6	PRAKSIS I DEN NYE UNDERVISNINGSAFDELING	114
5.2	FAMILIEDANS (1974-75)	117
5.2.1	PRÆSENTATION, FORMÅL OG MÅLGRUPPE	117
5.2.2	INDHOLDSFÆLLESSKAB	122
5.2.3	HENVISNINGER	128
5.2.4	ARBEJDSDELING	133
5.2.5	OPSUMMERING	135
5.3	ÅRENE OP TIL OG OMKRING 1984	137
5.3.1	LOVGIVNING	137
5.3.2	DR'S PRAKSIS	139
5.4	KØB OG SALG AF FAST EJENDOM (1984)	142
5.4.1	PRÆSENTATION, FORMÅL OG MÅLGRUPPE	142

5.4.2	INDHOLDSFÆLLESSKAB	147
5.4.3	ARBEJDSDELING	149
5.4.4	HENVISNINGER	154
5.4.5	OPSUMMERING	157
5.5	ÅRENE OP TIL OG OMKRING 1989	159
5.5.1	LOVGIVNING	159
5.5.2	DR'S PRAKSIS	160
5.6	AMERIKANSKE FORBILLEDER OG AMERICAN IDENTITIES (1988-89)	163
5.6.1	PRÆSENTATION, FORMÅL OG MÅLGRUPPE	163
5.6.2	INDHOLDSFÆLLESSKAB	168
5.6.3	HENVISNINGER	171
5.6.4	ARBEJDSDELING	172
5.6.5	OPSUMMERING	174
5.7	ÅRENE OP TIL OG OMKRING 1997	175
5.7.1	LOVGIVNING	175
5.7.2	DR'S ORGANISERING OG PRAKSIS	175
5.8	AFRIKA-TEMAET (1997)	180
5.8.1	PRÆSENTATION, FORMÅL OG MÅLGRUPPE	180
5.8.2	INDHOLDSFÆLLESSKAB	184
5.8.3	HENVISNINGER	186
5.8.4	ARBEJDSDELING	191
5.8.5	OPSUMMERING	195
5.9	ÅRENE OP TIL OG OMKRING 2010	197
5.9.1	LOVGIVNING	197
5.9.2	DR'S ORGANISATION	201
5.9.3	DR'S PRAKSIS	202
5.10	DANSKERNES AKADEMI (2010-2013)	205
5.10.1	PRÆSENTATION, MÅLGRUPPE OG FORMÅL	205
5.10.2	INDHOLDSFÆLLESSKAB	214
5.10.3	ARBEJDSDELING	216
5.10.4	HENVISNINGER	220
5.10.5	OPSUMMERING	223
6	DISKUSSION	225
6.1	UDVIKLINGEN I BRUG OG KOMBINATION AF PLATFORME	226
6.1.1	KONSTELLATIONER AF MEDIESAMSPIL OG GRADER AF TVÆRMEDIALITET	226
6.1.2	UDVIKLINGEN I FØLGEUDGIVELSERNES RELATION TIL RADIO OG TV	231
6.2	INTENTIONEN OG FORESTILLINGER OM MODTAGERNE	234
6.2.1	INTENTIONEN OM AT SKABE EN LÆRINGSSITUATION	234

6.2.2	FØLGEUDGIVELSERNE SOM ET LOGISK VALG, MEN OGSÅ ET PARADOKS	235
6.2.3	FORESTILLINGER OM MODTAGERE OG MÅLGRUPPER	236
6.2.4	UNDERVISNINGENS SÆRLIGE MODTAGERFOKUS	237
6.2.5	INDFLYDELSEN FRA MEDARBEJDERE OG SAMARBEJDSPARTNERE	239
6.3	VOKSENUNDERVISNINGENS INSTITUTIONELLE OG POLITISKE KONTEKST	240
6.3.1	VEKSELVIRKNINGEN MELLEM LOVGIVNING OG PRAKSIS	240
6.3.2	UNDERVISNINGEN OG DEN POLITISKE STYRING	241
6.3.3	POLITIK OG NORMATIVITET I UNDERVISNINGSSERIERNE	242
6.3.4	TVÆRMEDIAL UNDERVISNING SOM RENLIVET PUBLIC SERVICE?	244
6.4	ER UDVIKLINGEN UDTRYK FOR ØGET KOMPLEKSITET?	245
6.5	REFLEKSIONER OVER BEGREBSAPPARATETS ANVENDELIGHED	248
6.6	DE NYE ARKIVERS BETYDNING FOR FORSKNINGSPROJEKTET	251
7	KONKLUSION	254
8	REFERENCER	260
9	RESUMÉ / SUMMARY	285
9.1	DR'S UNDERVISNING PÅ TVÆRS AF MEDIER: EN HISTORISK UNDERSØGELSE AF MEDIESAMSPIL	285
9.2	DR'S EDUCATION ACROSS MEDIA: A HISTORICAL STUDY OF MEDIA INTERPLAY IN THE DANISH BROADCASTING CORPORATION	288
10	BILAG	291
10.1	BILAG 1: OVERSIGT OVER MATERIALE I DE UDVALGTE SERIER	291
10.2	BILAG 2: LOVGIVNING	303
10.3	BILAG 3: SENDETIMER	306
10.4	BILAG 4: EKSEMPEL PÅ SØGNINGER OG FREMGANGSMÅDE	309
10.5	BILAG 5: REGISTRANT FAMILIEDANS	312
10.6	BILAG 6: INDSLAG I DANSKERNES AKADEMI	320
10.7	BILAG 7: KONTINUUMMER	322
10.8	BILAG 8: EKSEMPEL PÅ ARBEJDSDOKUMENT	327

1 Indledning

“Det er en oplagt opgave for en public service-kanal som DR2 at sætte sig i spidsen for Danskernes Akademi, som forhåbentligt kan udvikle sig [sic] Danmarks største folkeoplysningsprojekt. [...] Med daglige udsendelser på DR2 og et stort site på dr.dk kan vi gøre en unik indsats for folkeoplysningen...” (Dohrmann, 2010a)

Sådan lød ordene fra DR2's daværende kanalchef, Arne Notkin, umiddelbart inden voksenundervisningsserien *Danskernes Akademi* gik i luften i januar 2010. Serien betød et stort nyt samarbejde med danske universiteter og videntcentre om at levere viden til den danske befolkning. Det skulle med inspiration fra TED.com og BBC Open University (Om Danskernes Akademi, 15.01.2010)¹ ske ved en tværmedial indsats,² hvor forelæsninger med landets forskere og eksperter skulle sendes i tv og efterfølgende være tilgængelige på DR's website. Projektets start var lagt stort an med officiel åbning med daværende videnskabsminister Helge Sander som gæstetaler og forelæsninger sendt live (Dohrmann, 2010a). *Danskernes Akademi* og det ambitiøse mål om at blive danmarkshistoriens største folkeoplysningsprojekt (Dohrman, 2011) må forstås i lyset af flere faktorer, herunder en lang tradition for undervisning og folkeoplysning i DR, aktuelle politiske toner i relation til DR's rolle som public service-institution og et fokus på at være til stede på flere medieplatforme. Denne afhandling handler om, hvordan DR gennem tiden har kombineret platforme i voksenundervisning,³ og om intentionen bag og konteksten for denne praksis.

At levere oplysning til folket har altid været en del af DR's rolle. Det ses allerede i udmeldinger fra det første radioråd, der blev nedsat ved starten af

¹ Referencer med fuld dato henviser til websites, herunder arkiverede versioner (se bilag 1).

² Med tværmedial menes koordineret kommunikation på tværs af medier, og medier skal her forstås som medieplatforme, dvs. radio, tv, web, bog m.m.

³ Med undervisning menes tekster (bred forståelse, kan være programmer, tjenester m.m.), som har som intention at lære modtagerne noget, og hvor DR ekspliciterer denne intentionen, fx i form af en genrebetegnelse. Genrer, som tilbyder indhold, man kan lære af, men som ikke omtales som undervisning inddrages således ikke. Voksenundervisning er programmer, som enten betegnes sådan af DR, eller som beskrives som undervisning og er rettet mod voksne. Der skelnes mellem program og udsendelse, hvor udsendelser er de enkelte enheder i et program, fx den første udsendelse i den nye sæson af program X. Et tv- eller radioprogram kan således bestå af en eller flere udsendelser.

Statsradiofoniens forsøgsperiode. Her mente man, at programmerne skulle ”omfatte enhver Art af underholdende eller belærende Stof, der er egnet til fremførelse pr. Radio” (Lovforslag XLVIII. Forslag til Lov om Radiospredning. Rigsdagstidende 1925/26, A, sp. 3106). Man skulle lære modtagerne noget, og man begyndte derfor tidligt at sende undervisning. Siden da har undervisningsaktiviteter altid været en del af DR’s programportefølje, men måden at undervise på og mængden af undervisning har varieret gennem årene. Én tendens viser sig dog gennem hele DR’s undervisnings historie: brugen af mediasamspil på tværs af platforme som radio, tv, web, bøger m.m. Med mediasamspil menes relationer mellem tekster på forskellige platforme, som er organiseret på en bestemt måde for at kunne indgå i én samlet tekst fx en undervisningsserie.⁴ Allerede i 1927 blev der udgivet hæfter som supplement til radioudsendelser, og i de følgende årtier kom en stor mængde følgeudgivelser på forskellige platforme. Denne praksis med brug af mediasamspil adskiller undervisningen fra andre genrer i radio og tv, som først langt senere har anvendt samspil mellem tekster på tværs af platforme.

Efterhånden som web blev udbredt i løbet af 1990’erne, blev det mere almindeligt at anvende denne nye platform som supplement til og i samspil med indhold på radio og tv. I dag har de fleste programmer et website, og der laves store tværmediale satsninger inden for flere genrer, især underholdning og ungdomsstof. For at kunne forstå mediasamspil er det relevant at rette blikket bagud og undersøge tidligere former for mediasamspil. Her tilbyder DR’s undervisning en unik mulighed for at få et langt historisk perspektiv på mediasamspil og for samtidig at skrive første del af historien om DR’s undervisning, som endnu ikke er beskrevet i medieforskningen. Undervisning som genre synes at være et uudforsket område af DR’s aktiviteter, og der er dermed relevant ny viden om DR’s historie at opnå ved at beskæftige sig med dette område i et historisk perspektiv. Undervisning og folkeoplysning indgår som en vigtig del af DR’s public service-forpligtelser, men med væsentlige historiske variationer, og genren har spillet og spiller stadig en væsentlig rolle i

⁴ Brugen af *medie* i mediasamspil refererer til medier som platforme (jf. ovenstående note). Tekst skal forstås bredt og kan bestå af flere symbolformer som skrift, billede, lyd m.m. Begrebet tekst bruges også til at beskrive den samlede koordinerede kommunikation, der finder sted i en serie bestående af medieprodukter på flere platforme (radioudsendelser, tv-udsendelser, bøger, website m.m. Med serie menes således en intentionel enhed (fra DR’s side) bestående af flere udsendelser og/eller andre materialer (bøger eller web).

DR's selvopfattelse. Historien om denne genres udvikling kan således både give indsigt i genren, i mediesamspil og i skiftende opfattelser af DR's rolle. Da feltet er tilnærmelsesvis ubeskrevet, skal det understreges, at denne afhandling ikke er et forsøg på at skrive en udtømmende historie om alle DR's undervisningsaktiviteter i hele institutionens levetid. Det er snarere et første tiltag i det, der vil være et større arbejde, nemlig at skrive undervisningshistorie i DR. Det særlige fokus på mediesamspil og voksenundervisning har samtidig betydning for den historie, som her vil blive fortalt.

Afhandlingen undersøger DR's historiske praksis i tværmedial voksenundervisning ved at analysere, hvordan institutionen gennem tiden har realiseret mediesamspil på forskellige måder i konkrete tekster. Praksis skal forstås i betydningen "virkeliggørelse af noget tænkt eller planlagt" (Den Danske Ordbog), og hensigten med at bruge det begreb er at understrege, at en tekst forstås som en realisering af bagvedliggende intentioner og forestillinger hos afsenderen (producenten af teksten). DR's praksis, som den er indskrevet i organiseringen af konkrete tekster og de valg, der er truffet i den forbindelse, er dermed interessant, fordi den udtrykker institutionens intention med at kombinere medier og med at undervise. Praksis er samtidig situationsbestemt, indlejret i en historisk kontekst, hvor medieteknologiske, institutionelle og politiske omstændigheder er med til at rammesætte praksis.

1.1 Forskningsspørgsmål og bidrag

Erkendelsesinteressen er således rettet mod både tekst og kontekst, mod DR's praksis i kombinationen af platforme i voksenundervisning og mod rammerne for disse aktiviteter. Mediesamspil i voksenundervisningen undersøges gennem en tekstanalyse af udvalgte cases fra de sidste 40 år. Afhandlingen er teoretisk forankret i blandt andet medium theory, så ikke bare teksten, men også platformene står centralt i analysen, da mediernes forskellige mediatet (måde at være medie på) influerer mulighederne for, hvordan teksten kan være organiseret – samt hvordan tekster kan kombineres på tværs af platforme. Tekstanalysen suppleres af en mediesystemisk analyse af den historiske kontekst med fokus på de tilgængelige platforme, den institutionelle kontekst for undervisningsaktiviteterne, herunder DR's opfattelse af rollen som underviser, samt de lovgivningsmæssige rammer for DR som public service-institution. Der er således fokus på teksten og DR som afsender og ikke på fx

produktions- og receptionsprocesser. Erkendelsesinteressen operationaliseres i de følgende forskningsspørgsmål:

- Hvordan realiserer DR i voksenundervisningen det at arbejde med og kombinere forskellige platforme på forskellige historiske tidspunkter, dvs. hvordan benyttes platformene hver for sig og sammen i konkrete tekster?
- Hvad udsiger tekstens organisering om DR's intentioner hvad angår 1) undervisning, 2) modtagerne og 3) brugen og kombinationen af platforme? Dvs. hvad kan man læse ud af teksten om bagvedliggende forestillinger om genren (og rollen som underviser), om modtagerne og om de forskellige platforme og samspil mellem dem?
- I hvilken udstrækning er der en sammenhæng mellem mediesystemiske forhold og DR's måde at lave undervisning? Dvs. i hvilken udstrækning har faktorer som ændringer i medielandskabet, i den institutionelle organisering eller i den politiske og lovgivningsmæssige ramme for DR's aktiviteter indflydelse på praksis, som den udtrykkes i konkrete tekster?

Afhandlingen har tre hovedbidrag: et teoretisk, et historisk og et metodisk bidrag.

Det teoretiske bidrag er udviklingen af et begrebsapparat til at analysere og beskrive mediesamspil og til at sammenligne mediesamspil i forskellige historiske cases. Efter webs fremkomst har der i medieforskningen været en stigende interesse for samspillet mellem tekster på forskellige platforme. Mange nye begreber til at beskrive relationer på tværs af platforme er taget i brug, og det har skabt et komplekst felt af konceptualiseringer, hvor de samme begreber til tider bruges om forskellige fænomener, eller de samme fænomener beskrives med forskellige begreber. Der har især været fokus på nyere tekster, men for at forstå og beskrive fænomenet mediesamspil kan det ligeledes være nyttigt med et historisk blik. Begrebsapparatet tager afsæt i eksisterende teorier om mediesamspil, men udvikles derudover i relation til de konkrete cases og med det historiske perspektiv for øje. Begrebsapparatet anvendes efterfølgende som

systematik i caseanalyserne og gør det muligt at sammenligne de fem måder at realisere mediesamspil på.

Det historiske bidrag er beskrivelsen af voksenundervisningens historie i DR med fokus på mediesamspil og med inddragelse af den institutionelle og politiske kontekst. En del af bidraget er en udredning af dels de lovgivningsmæssige, dels de organisatoriske rammer for DR's undervisningsaktiviteter og den rolle, de har spillet for undervisningsaktiviteterne. Som del af den historiske analyse inddrages et supplerende forskningsspørgsmål, som opstår i mødet mellem de valgte cases og forventninger skabt af afhandlingens teoretiske forankring i evolutionsteoretisk mediehistorie. Dette ståsted indebærer en forventning om, at udviklingen i medielandskabet bevæger sig mod en stadig større kompleksitet med stadig flere medier og relationer mellem dem. Denne øgede kompleksitet i mediematrixen kan give en forventning om en tilsvarende stigende kompleksitet i konkrete tekster. Den store forskningsinteresse i mediesamspil i komplekse mediekoncepter understøtter forventningen om en udvikling mod stadig mere komplekse tekster med brug af tværmedial kommunikation. Med udgangspunkt i begrebsapparatets systematik diskuteres, om en sådan forventning indfries i mødet med konkrete tekster. Ser man med tiden en øget kompleksitet og tværmedialitet i produkterne, som man kunne forvente? Eller er der andre ting på spil, som får betydning for udviklingen og de udtryk, den resulterer i?

Det metodiske bidrag vedrører forskningsbrug af digitale arkiver og forskningsinfrastrukturer. I de senere år er digitale formater kommet til at spille en stadig større rolle i medievidenskaben – og i humanistisk forskning generelt. Flere digitale arkiver er blevet etableret, blandt andet radioarkivet *larm.fm* (først udviklet og drevet af et konsortium bestående af forsknings- og kulturinstitutioner, herunder Statsbiblioteket og Aarhus Universitet, i dag en forskningsinfrastruktur under *Digital Humanities Lab Denmark*), radio/tv-arkivet *Mediestream* (udviklet og drevet af Statsbiblioteket) og webarkivet *Netarkivet* (udviklet og drevet af Statsbiblioteket og Det Kongelige Bibliotek). I dette projekt har det været meget givende at anvende disse arkiver i arbejdet med at finde og forskningsmodne casemateriale, men det har også givet indsigt i væsentlige problematikker forbundet med arkiverne. Forskningsbrug af

arkiverne er relativt ubeskrevet, fordi arkiverne stadig er nye. Afhandlingen bidrager her med viden om muligheder og udfordringer ved at bruge disse arkiver i historisk medieforskning og viser, hvordan forskningsbrug kan være med til at berige og udvikle arkiverne. Samtidig har afhandlingens tværmediale fokus gjort det nødvendigt at konstruere et forskningsobjekt bestående af materiale fra flere arkiver, hvorfor der også kastes lys på, hvorledes der kan arbejdes på tværs af arkiver. I den henseende er projektet udtryk for et eksperiment, et forsøg på at undersøge, om det kan lade sig gøre at undersøge mediesamspil historisk med brug af de tilgængelige digitale arkiver. Afhandlingen er delvist finansieret af Statsbiblioteket, som spiller en fremtrædende rolle i de nævnte arkiver. Det har derfor også været et vigtigt mål at systematisere og videreformidle de opnåede erfaringer med forskningsbrug af de tilgængelige arkiver, så disse erfaringer kan være med til at danne baggrund for det videre arbejde med udvikling af arkiverne. Som en del af projektet har jeg desuden deltaget i det tværvideenskabelige projekt *LARM Audio Research Archive* (som stod bag platformen larm.fm) og i *Netlab Brugerforum* (hvor der udveksles erfaringer om webarkivering) under *Digital Humanities Lab Denmark*.

1.2 Forskningsfeltets status

Der synes ikke at findes tidligere forskning i voksenundervisningens historie i DR eller i kombinationen af platforme i DR's tidlige historie. Aspekter af undervisningens historie i DR er beskrevet i bøger udgivet i forbindelse med jubilæer i DR (fx Breidahl & Réé, 1940; Christiansen, 1965; Skovmand, 1975a), men kun et enkelt afsnit er specifikt centreret om voksenundervisning: Bertolt (1940) om foredrag og folkeoplysningsarbejde. I jubilæumsbøgerne nævnes flere aspekter med relation til mediesamspil, men der er ingen afsnit med det fokus. De fire bind i *Dansk Mediehistorie* (Bruhn Jensen, 1996; 1997a; 1997b; 2003) indeholder kun få ord om DR's undervisning. Selv i underafsnittet med titlen *Oplysning for folket* (bind 3, s. 142-145) nævnes undervisning kun med få linjer. Heller ikke udgivelser, som beskæftiger sig med forskellige tv-genrer som *Dansk tv's historie* (Hjarvard, 2006) og *Analyser af tv & tv-kultur* (Jensen, 1991), har kapitler om DR's undervisning.

I 1991 skrev Bente Lindhardt Christensen en institutionsanalyse af Undervisningsafdelingen i DR som eksamensopgave på Institut for Film, TV og

Massekommunikation, Københavns Universitet. Hun beskrev primært de organisatoriske forandringer og ikke de udsendelser og følgeudgivelser, afdelingen producerede og sendte. Margareta Borg har skrevet en ph.d.-afhandling om skole-tv i Sverige, hvor hun undersøger forholdet mellem udformningen af skole-tv, det etablerede undervisningssystem og den samfundsmæssige kontekst (Borg, 2006). Hun beskæftiger sig alene med skole-tv's programmer rettet mod børn mellem 9 og 19 år i perioden 1961-69. Derudover har hun endnu en afgrænsning, idet hun fokuserer på programmer med emner inden for kultur, samfund, historie og religion, som hun analyserer blandt andet i forhold til deres fremstilling af Skandinavien, USA og tredjeverdenslande. Afhandlingen har et helt andet fokus og andre afgrænsninger i forhold til både platform, periode og formål med analysen, hvorfor Borgs afhandling ikke er relevant her.

Der er flere eksempler på forskning, som omhandler undervisning og medier, men langt størstedelen er fokuseret på børn og unge og falder således uden for denne afhandlings fokus. Desuden synes forskning inden for dette felt ikke at beskæftige sig med undervisning i radio og tv, som denne afhandling centrerer om, men med en eller flere former for medieundervisning i enten folkeskolen eller gymnasiet. Det handler fx om, hvordan skolebørn kan lære om medier ved selv at lave medieproduktioner i undervisningen (Andresen & Holm Sørensen, 1994; Bech, 1990; Detlef 1998; Holm Sørensen, 1991; 2001), eller det handler om undervisning i at forstå og forholde sig til medierne og deres indhold, det man på engelsk kalder *media literacy*, og som på dansk kan kaldes mediekundskab, -pædagogik eller -didaktik (Drotner, 2002; Gissel 2011; Holm Sørensen, 1999; Kjörup, 1991; Pilegaard Larsen, 2009). Nogle publikationer beskæftiger sig med begge aspekter (Holm Sørensen, 1991; 2001; Tufte, 1998; Tufte et al., 1991), mens nogle beskæftiger sig mere bredt med læring, medier og IT (Buhl et al. 2005). Der findes en publikation om pædagogiske overvejelser over hensigtsmæssig brug af medier i voksenundervisning (Astrup, 1985), men den beskæftiger sig ikke med DR's programmer. Det er der til gengæld evalueringsrapporter, som gør: Conrad (1990), Slipsager (1976) og Jacobsen (1971) er eksempler på evalueringer af DR's voksenundervisning. Her er der alene fokus på en enkelt undervisningsserie og ikke et længere historisk perspektiv.

Afhandlingens interesse er rettet mod DR's praksis og intentioner i tværmedial voksenundervisning, hvorfor undersøgelser, som kun beskæftiger sig med et enkelt medie eller med undervisning rettet mod børn og unge, eller som kun omhandler mere generelle betragtninger omkring undervisning med medier, falder uden for afhandlingens interessefelt. Da afhandlingen fokuserer på DR og den nære – og dermed danske – kontekst for DR's virksomhed, er det heller ikke relevant at inddrage de mange studier af undervisnings-tv og undervisningsradio i andre lande. For udgivelser, der samler op på tiltag i flere lande, se fx Schramm, Coombs, Kahnert & Lyle (1967) og Hawkrigde & Robinson (1982). Begge publikationer analyserer mediesystemiske og kontekstuelle faktorer, der overordnet kan siges at spille ind på organiseringen af undervisningsradio og -tv og viser det ved brug af eksempler fra forskellige lande, men de inddrager ikke Danmark.

På baggrund af researchen i forbindelse med denne afhandling vurderes det, at der ikke tidligere er udgivet sammenhængende forskning, som beskriver DR's voksenundervisning i et historisk perspektiv og med fokus på mediesamspil mellem forskellige platforme.

1.3 Afhandlingens opbygning

Første del af afhandlingen består af et teorikapitel, et metodekapitel og et kapitel, som udgør afhandlingens teoretiske og metodiske bidrag. Teorikapitlet beskriver projektets teoretiske baggrund dels i evolutionsteoretisk mediehistorie (medium theory), dels i teorier om, hvordan afsenderens intention er indskrevet i tekster (teori om genre, kommunikativ intentionalitet, parasocial interaktion og paratekster). Derudover gennemgår kapitlet et udvalg af de teorier og begreber, som i de senere år er anvendt til beskrivelser af mediesamspil, og grupperer dem i forhold til deres tilgang, genstandsfelt og formålet med begrebsliggørelsen. Der skelnes mellem tre grupperinger med forskelligt fokus: 1) journalistik på flere platforme, 2) narrativer på tværs af platforme og 3) kunst der involverer flere symbolformer. Formålet er at bidrage til et overblik over det meget komplekse felt ved at pege på mønstre i konceptualiseringerne, som relaterer til de respektive teoriers erkendelsesinteresse. Det tegner en skitse af landskabet og fungerer således som udgangspunktet for afhandlingens efterfølgende positionering, og det udgør samtidig baggrunden for det begrebsapparat, som udvikles i afhandlingen.

Metodekapitlet redegør for afhandlingens flerhed af metodiske greb og de metodologiske overvejelser. Først beskrives den historiske metode, herunder historiefilosofi og kilder, derefter redegøres for kriterierne for casevalget. Næste afsnit omhandler de arkiver, som er anvendt, og de rammer, de har sat om projektet. Herefter fremlægges de analytiske fikspunkter som udgangspunkt for tekstanalysen og for begrebsapparatet. Sidste del af metodekapitlet reflekterer over metodiske alternativer og fravalg.

Næste kapitel byder på begrebsapparatet, som er udarbejdet i en vekselvirkning mellem teori, metode og materiale, og som udgør afhandlingens primære teoretiske bidrag. Her indeles mediasamspil i mekanismerne indholds-fællesskab, arbejdsdeling, henvisninger og paratekster. Derefter følger det metodiske bidrag i form af en redegørelse for de udfordringer, der har været forbundet med konstruktionen af et historisk forskningsobjekt på tværs af arkiver med forskellige karakteristika.

Afhandlingens næste del er også den største del, nemlig analysen, som består dels af caseanalyser af de fem valgte cases, dels af en historisk analyse af konteksten for disse cases samt af forhistorien (fra 1925-1975). De valgte cases er voksenundervisningsserierne *Familiedans* (1974-75), *Køb og salg af fast ejendom* (1984), *Amerikanske forbilleder/American Identities* (1988-89), tema om *Afrika* (1997) og *Danskernes Akademi* (2010-2013). Caseanalyserne er systematiserede ud fra begrebsapparatet, som dermed fungerer ikke alene som teori, men også som metodisk greb ind i casematerialerne.

I diskussionen sammenlignes de fem cases i forhold til udviklingen i brug og kombination af platforme samt intentionen og forestillinger om modtagerne. Det diskuteres også, hvordan den institutionelle og politiske kontekst spiller ind på voksenundervisningen, og om DR's voksenundervisning er blevet mere kompleks med tiden. Afslutningsvis diskuteres begrebsapparatets anvendelighed og de nye arkivers betydning for forskningsprojektet, inden afhandlingen afsluttes med konklusionen.

2 Teori

Dette kapitel består af tre dele, som beskriver de teoretiske afsæt for projektet og for de metodiske greb, der anvendes i analysen. Kapitlet sammenstiller de teorier, som udgør den forståelsesramme og erkendelsesteoretiske position, som ligger til grund for og rammesætter arbejdet med at besvare forskningsspørgsmålene. Første del redegør for den medieteoritiske og historiefilosofiske forståelse i afhandlingen baseret på evolutionsteoretisk mediehistorie. Herunder beskrives også afhandlingens medieforståelse i form af et mediebegreb baseret på mediatetsteori. Anden del redegør for det teoretiske fundament for tekstanalysen med fokus på teorier, der forstår tekster som kommunikation, hvor der skabes en relation mellem afsender og modtager, og hvor intentionalitet er indskrevet i teksten. Her inddrages teori om genre, kommunikativ intentionalitet, deiksismarkører, parasocial interaktion og paratekster, som har betydning for etableringen af kommunikation som social og intentionel interaktion. Tredje del gennemgår eksisterende teorier og begreber til at beskrive samspil mellem medier, og inddeler dem i tre grupperinger i forhold til deres genstandsfelt, formål og tilgang. Målet er anskueliggøre mønstre i det komplekse felt og samtidig at aftegne landskabet som et første skridt i den efterfølgende teoriudvikling i udformningen af det begrebsapparat, der anvendes i analysen. Udover at støbe det teoretiske og metateoretiske fundament for afhandlingens fortolkninger og valg, er de forskellige teorier med til at inspirere og generere det vokabular og de metodiske greb, som anvendes i analysen. Teorikapitlet afsluttes af en refleksion over, hvordan de tre teoretiske afsæt forholder sig til hinanden.

2.1 Evolutionsteoretisk mediehistorie og mediatetsbegrebet

Medium theory og teorier, som udspringer heraf, udgør det teoretiske udgangspunkt for afhandlingens forståelse af, hvad medier er, hvordan de kan spille sammen, og hvordan de kan udvikle sig. Her er fokus på mediernes evolution, hvorfor teorierne overordnet betegnes som evolutionsteoretisk mediehistorie. Teorierne om den mediehistoriske udvikling har samtidig været med til at forme interessen for at undersøge den historiske udvikling af mediesamspil i undervisning.

2.1.1 *Medium theory og mediet som miljø*

Betegnelsen *medium theory* blev introduceret af Joshua Meyrowitz i bogen *No sense of place : the impact of electronic media on social behavior* (Meyrowitz, 1985). Betegnelsen, som også anvendes i adskillige artikler (se fx Meyrowitz, 1994; 1997a; 2008), bruges om en gruppe forskere, som har sat fokus på kommunikationsteknologiernes, dvs. mediernes, særlige kendetegn og på den historiske udvikling af medierne og den konsekvens, det har haft for de omkringliggende samfund. Meyrowitz refererer især til Harold Innis og Marshall McLuhan, men han nævner også Walter Ong, Eric Havelock, Elizabeth Eisenstein m.fl. (Meyrowitz, 1985 s. 18).⁵ I dansk medieforskning er flere teoretikere inspirerede af og arbejder i forlængelse af *medium theory* blandt andre Niels Brügger, Niels Ole Finnemann og Anja Bechmann.⁶

I *medium theory* anvendes en historisk tilgang til at undersøge den påvirkning, som medieteknologier udøver, og de ændringer i sociale, samfundsmæssige og kulturelle strukturer, som er en konsekvens af nye mediers tilkomst.⁷ Det bunder i en forestilling om, at de tilgængelige medier har betydning for et samfund, uafhængigt af det formidlede indhold. Harold Innis var den første teoretiker til at beskrive, hvordan økonomisk, politisk og social udvikling i et samfund eller en kultur afhænger af de ressourcer og infrastrukturer, herunder medier, som er til rådighed. Innis var jurist og økonom, og hans baggrund i økonomi fik betydning for hans forståelse af mediernes betydning i samfundet (Helles, 2011 s. 339). Innis beskrev, hvordan afgørende ændringer i de tilgængelige medier har haft betydning for, hvordan civilisationer har udviklet sig, fordi medier har forskellige karakteristika, som har betydning for, hvem der har adgang, og hvem der kontrollerer dem (Innis, 1995). En af Innis' væsentlige pointer er, at alle kommunikationsmedier har en 'bias', dvs. en tendens eller

⁵ Meyrowitz er desuden meget inspireret af Erving Goffmans sociologiske teorier (symbolsk interaktionisme; Meyrowitz kalder det "situationism" (Meyrowitz, 1985 s. 7), og Meyrowitz beskriver selv sin teori som et forsøg på at lave en situationsmæssig ('situational') analyse af, hvordan elektroniske medier påvirker social adfærd ved at kombinere *medium theory* og 'situationism'.

⁶ Jeg vælger at fastholde den engelske betegnelse *medium theory*, som der er tradition for i dansk medieforskning (Finnemann, 2005 s. 15; Bechmann, 2007b s. 28-29; 2009 s. 18 & 53). I sin oversættelse af Meyrowitz's artikel *Tre paradigmer i medieforskningen* (Meyrowitz, 1997b) vælger Gunhild Wernblad dog at oversætte det til medieteorier (ibid. s. 63), men det kan misforstås som en generel term for teori om medier.

⁷ Med 'nye medier' menes her et hvilket som helst medie, som bliver taget i brug.

tilbøjelighed, til enten at være gode til at kommunikere over tid, dvs. være holdbare, eller over rumlige afstande, dvs. let at kunne kommunikere over længere fysiske afstande (ibid. s. 33). Om det dominerende medie i et samfund har den ene eller anden bias har betydning for karakteren af viden i samfundet, for hvordan viden bevares og spredes, og for hvem der har adgang til den, hvilket igen vil have betydning for samfundets eller kulturens stabilitet og muligheder. Fx vil et samfund, hvor viden bevares på stentavler, som er langtidsholdbare, men svære at flytte rundt på (tids-bias), ofte være relativt små og stabile, mens mere flytbare, men skrøbelige medier som papyrus-ruller med inskriptioner (rum-bias), vil give samfund mulighed for at udvide deres territorium, men til gengæld øge sandsynligheden for ustabilitet og sociale forandringer. Denne teori udfoldes gennem beskrivelser af, hvordan samfunds udvikling er sket i samspil med mediernes udvikling, og Innis inddeler konkret historien i perioder baseret på de tilgængelige medier.

Noget lignende ses hos McLuhan, en anden indflydelsesrig repræsentant for medium theory. McLuhan inddeler ligesom Innis historien i perioder ud fra de dominerende medieteknologier, men hvor Innis er fokuseret på samfundets organisering, er McLuhan især interesseret i den indvirkning, som medierne har på menneskets sansning og de psykiske og sociale konsekvenser heraf. Ligesom Innis mener McLuhan, at det ikke så meget er indholdet som selve mediet og dets specifikke egenskaber, der påvirker mennesket og kulturen. Nogle medier fremmer nogen typer kommunikation, men hæmmer andre, mens andre medier muliggør andre former for kommunikation. McLuhan forstår medierne som udvidelser af menneskets sanser og funktioner, hvorfor et nyt medie får gennemgribende konsekvenser:

”All media work us over completely. They are so pervasive in their personal, political, economic, aesthetic, psychological, moral, ethical, and social consequences that they leave no part of us untouched, unaffected, unaltered.” (McLuhan & Fiore, 1996 s. 26)

Det, som Innis, McLuhan og Meyrowitz har til fælles, er et fokus på hvert medies særegne karakteristika, som har afgørende betydning for, hvordan det kan influere på menneskelige og samfundsmæssige aspekter. Modsat McLuhan er Meyrowitz ikke så fokuseret på menneskets sanser, men mere interesseret i sociale situationers struktur, og hvordan elektroniske medier ændrer disse strukturer:

“I suggest that the mechanism through which electronic media affect social behavior is not a mystical sensory balance, but a very discernible rearrangement of the social stages on which we play our roles and a resulting change in our sense of "appropriate behavior." For when audiences change, so do the social performances.” (Meyrowitz, 1985 s. 4)

Meyrowitz interesserer sig for, hvordan de elektroniske medier reorganiserer sociale situationer i kraft af sin overskridelse af den traditionelle sammenhæng mellem fysisk rum og sociale situationer. De elektroniske mediers ankomst har betydet, at sociale sfærer, som tidligere var adskilte, nu overlapper hinanden. Ved at give adgang til disse sfærer overskrider de elektroniske medier tidligere skel mellem fx privat og offentligt rum, mellem mænd og kvinder, mellem børn og voksne m.m., og det påvirker social interaktion og udvisker grænser mellem traditionelt adskilte roller (Meyrowitz, 1985). Mediet opfattes som en form for social sammenhæng i sig selv (Meyrowitz, 1997b s. 64), som skaber bestemte former for interaktion, som så igen har betydning for de sociale relationer i samfundet.

I en dansk kontekst er blandt andre Niels Brügger (se fx Brügger, 2002) og Niels Ole Finnemann (se fx Finnemann, 2001; 2005b) inspireret af medium theory. De har begge et historisk perspektiv på medier og interesserer sig for de egenskaber ved medier, der har betydning for den rolle, de kan spille i social interaktion og i samfundet. Finnemann inddeler mediernes udviklingshistorie i fem hovedfaser defineret ved ”de fem store mediematrixer dannet omkring hhv. tale, skrift, bogtryk, analoge elektroniske medier og digitale medier.” (Finnemann, 2005 s. 12). Med mediematrix menes den konstellation af medier, som er tilgængelige i et samfund, og som udgør samfundets kommunikationsinfrastruktur (Finnemann, 2001)⁸. Finnemann karakteriserer, i forlængelse af Innis, samfund ud fra deres tilgængelige medier til produktion og distribution af mening. Han argumenterer for en ”evolutionær medieforståelse” (Finnemann, 2005 s. 13), hvor medier betragtes som afgørende for, hvordan samfundet kan konstituere og udfolde sig i tid og rum samt i relation til mulige former for viden. Medierne har betydning for, hvor komplekst et samfund kan være både i udbredelse og i sociale, kulturelle, politiske processer, og ifølge medium theory er det derfor afgørende for at forstå historisk udvikling, at man

⁸ Jeg benytter *matrix* i forlængelse af Brügger, mens Finnemann primært benytter *matrice*.

forstår mediernes rolle. I beskrivelsen af mediernes gennemgribende rolle taler medium theory teoretikere om medier som miljøer:

”Any understanding of social and cultural change is impossible without a knowledge of the way media work as environments.” (McLuhan & Fiore, 1996 s. 26)

”...each medium is a type of *environment* or *setting* or *context* that has characteristics and effects that transcend variations in content and manipulations of production variables.” (Meyrowitz, 1993 s. 61)

Denne forståelse står i kontrast til den metafor, som tidligere var været dominerende i medieforskningen, og som Meyrowitz kalder ”[m]edie-som-kanal metaforen” (Meyrowitz, 1993 s. 56-58; 1997b s. 58-60).⁹ Her har man primært interesseret sig for mediernes indhold, om det så har været effektforskningens fokus på, hvad indholdet gør ved modtageren, eller forskningstraditioner med forestillinger om en mere aktiv modtager, fx cultural studies eller uses-and-gratifications, med fokus på, hvad modtageren gør med medieindholdet.¹⁰ Her opfattes mediet ikke som en betydningsfuld faktor i sig selv, som har betydning for den påvirkning, der evt. finder sted, men snarere som en kanal for formidlingen af et budskab. Medium theory forstår derimod ikke medierne som neutrale kanaler, hvor indhold kan flyde uændret igennem, fordi mediets særlige karakteristika har afgørende betydning for kommunikationen, jf. McLuhans berømte sætning ”Mediet er budskabet” (McLuhan, 1967). Det betyder ikke, at indhold ikke spiller en rolle, men at andre faktorer, fx hvem der har adgang til hvilken kommunikation hvornår, spiller en afgørende rolle for de sociale forandringer, vi ser med ankomsten af nye medier (McLuhan & Fiore, 1996 s. 8; Meyrowitz, 1985 s. 16).

2.1.2 Mediatet

Forestillingen om mediet som miljø betyder et fokus på de forskellige mediers særlige kendetegn og den betydning, det har for, hvordan de respektive medier kan anvendes (Meyrowitz, 1997b s. 63). Der er fokus på at undersøge de faste træk ved et medie, de såkaldt ”invariante egenskaber” (Finnemann, 2005 s. 21), som kan skelnes fra de variable egenskaber. Medium theory interesserer sig

⁹ Se også Finnemann (2005b s. 84) om forståelsen af mediet som kanal. En anden velkendt metafor er medier som sprog eller grammatik (Finnemann, 2005 s. 84-85; Meyrowitz, 1997b s. 60), som beskæftiger sig med hvert medies unikke udtryksformer, såkaldt grammatiske variable.

¹⁰ Begrebet *modtagere* anvendes i afhandlingen for ikke at skulle skrive *seere, lyttere, læsere og brugere* eller lignende. Valget skal ikke forveksles med en medieteoretisk opfattelse af modtagere som passive.

således for at undersøge det enkelte medies kendetegn for at finde frem til, hvad der gør dette medie (fysisk, psykologisk og socialt) anderledes end andre medier og andre former for interaktion (Meyrowitz, 1994 s. 50), samt hvilken betydning det enkelte medies fremkomst har for andre eksisterende medier og for samfundsmæssige forhold og strukturer (institutioner, sociale roller, magtforhold, økonomiske og politiske forhold m.m.). På makroniveau analyseres, hvordan et nyt medies tilføjelse til en eksisterende mediematrix påvirker både de andre medier og den overordnede sociale struktur i samfundet, og på mikroniveau undersøges, hvordan menneskets interaktion påvirkes af de særlige træk ved det medie, som kommunikationen foregår gennem.

Brügger har udviklet en medieteori til at beskrive, hvordan man konstruerer forskningsobjektet i medievidenskab (Brügger, 2002 s. 35), og her introducerer han begrebet ”mediacy” (ibid. s. 42), som betegnelse for mediets særlige måde at være medie på:

”It is assumed that every medium has a specific way of being a medium. The word *mediacy* is used as the name for the 'media-ness' of each medium.” (Brügger, 2002 s. 44)

På dansk bruges ‘mediatet’ om mediacy (ibid.). Et medies mediatet kan, ifølge Brügger, analyseres på to niveauer, nemlig i forhold til potentialitet og aktualitet. Mediets potentialitet kan forstås som alle de mulige måder, mediet kan være medie på ud fra dets særlige egenskaber. Et medies mediatet kan findes ved at analysere variable som materialitet, relation til rum og tid, bevægelse, adgang, håndterbarhed, symbolske formater og ændringsmulighed.¹¹ Disse variable kan analyseres i relation til både produktion, distribution og konsumtion, og det er så den særlige konfiguration af variable, der konstituerer mediets mediatet. Når man analyserer et medie vil analysegenstanden være udtryk for en aktualitet, dvs. en aktualisering af en særlig konstellation af variable ud af de mange mulige måder mediet kan være medie på (potentialitet) inden for de rammer, som er sat. Det relaterer sig til det ontologiske spørgsmål om, hvad der konstituerer et givet medie. Hvor meget kan ændres for at vi stadig forstår noget som et bestemt medie, og hvornår er der ikke længere tale om dette medie, men måske et andet medie (eller ikke et

¹¹ Meyrowitz nævner flere tilsvarende variable (Meyrowitz, 1994 s. 50; 1997b s. 63-64).

medie). Analyserer man radioen i 1925, da Statsradiofonien kom til, vil dette medie være anderledes, end hvis du analyserer radio som medie i dag. Der er tale om to forskellige aktualiseringer af mediets potentialitet. Brügger sammenligner det med en volumen-knap, som har to yderpunkter (der kan skrues helt op eller ned), men også en masse mulige punkter imellem disse yderpunkter:

”The consequences of this argument are that the medium, on the one hand, is what it is (actuality), but at the same time it is also more than it is (potentiality). Within the material limits of the medium there is room for changes – it can change, and yet remain 'the same', as long as the limits themselves are not changed; if they are we might have a new type of medium.” (Brügger, 2002 s. 45).

Mediet skal dog ikke bare ses i sig selv, men også i relation til hele medieuniverset, som mediet indgår i (Brügger, 2002 s. 36), dvs. fx kontakter (afsenderen) og kontaktet (modtageren), referent, indhold og kode samt konteksten (både på mikro- og makroniveau). Mediet defineres samtidig også af måden det bliver brugt på, og derfor er mediet i den aktualiserede form afhængigt af brugen af mediet. Mediatetsbegrebet er meget velegnet i historisk forskning, fordi det skærper forståelsen for, at mediet kan have nogle grundlæggende invariante egenskaber, som har betydning for, hvordan det fungerer som medie, samtidig med at man må holde sig for øje, hvordan mediets særlige konstellation af variabler har set ud på et givet tidspunkt, og hvilken betydning det har haft. Medier udvikler sig, og en analyse af variable kan være med til at forklare, hvordan mediet kan ændre sig historisk inden for det, som vi ontologisk set genkender som det samme medie, selv på trods af store variationer i fx modtagerapparater, signaler, tilgængelighed m.m.

2.1.3 Refunktionalisering og stigende kompleksitet

En væsentlig pointe i medium theory er, at nye medier føjes til et eksisterende medielandskab; de overtager som udgangspunkt ikke for gamle medier, som så forsvinder. De nye og gamle eksisterer side om side og påvirker hinanden gensidigt, fordi nye medier betyder nye kommunikationsformer, og det kan føre til ændringer i funktionaliteterne og måden de forskellige medier bruges på:

”...the addition of a new medium to a culture alters the functions, significance, and effects of earlier media.” (Meyrowitz, 1985 s. 19)

Nye medier erstatter altså ikke tidligere medier.¹² I stedet sker en refunktionalisering, idet de nytilkomne medier kan aflaste de ældre medier, som så frigøres til andre anvendelser (Finnemann, 2005 s. 157).¹³

Refunktionaliseringen kan vedrøre placeringen i mediesystemet, den sociale og kulturelle funktion eller de genremæssige former. Alt efter hvor gennemgribende en ændring, der er tale om, kan det samtidig betyde, at hele den samlede mediematrix reorganiseres. En ny mediematrix skal dermed ikke forstås som en afløser for tidligere matrixer, men som en videreudvikling af disse, som integrerer det nye og det eksisterende, evt. i nye refunktionaliserede former.

Finnemann beskriver mediehistorien som en evolution mod stadig stigende kompleksitet. Det skal ikke forstås som en jævnt stigende kurve, men som en række udviklingspring, som Finnemann med udgangspunkt i evolutionsteori betegner som emergens. Emergens betyder, at et system relativt pludseligt udvikler sig til et system, der er mere komplekst end det foregående (Finnemann, 2005 s. 16). Brugen af emergensbegrebet understreger, at evolutionsteoretiske forståelser ikke betragter udvikling som en proces, hvor nyt erstatter gammelt, men i stedet som en udvikling mod højere kompleksitet, hvor nydannelser i samspil med eksisterende forhold skaber en ny situation. Nye medier tilføjer pr. definition nye egenskaber, der ændrer det samlede register af kommunikationsmuligheder, og dermed øges kompleksiteten løbende i kraft af nye mediers tilkomst og den følgende refunktionalisering af andre medier.

”When a new factor is added to an old environment, we do not get the old environment plus the new factor, we get a new environment.”
(Meyrowitz, 1985 s. 19).

Det nye mediemiljø er dermed mere end det gamle plus det nye – summen af helheden er mere end delene tilsammen.

¹² I visse tilfælde kan et medie ende med at erstatte et andet, fx har computeren overtaget for skrivemaskinen, fordi skrivemaskinen ikke kan noget, som computeren ikke kan overtage, og der er ikke nogen oplagt mulighed for refunktionalisering af skrivemaskinen.

¹³ Noget lignende ses i co-evolutionsteorier, fx Fidlers teori om mediamorphosis (Fidler, 2007).

2.1.4 *Afhandlingens position og mediebegreb*

Med udgangspunkt i medium theory forstås medier som kommunikationsteknologier, hvis specifikke egenskaber har betydning for kommunikationen. Egenskaberne er knyttet til mediets materialitet og indfanges med begrebet mediet. Mediebegrebet afgrænses i denne sammenhæng til at vedrøre mediet som platform,¹⁴ og mediesamspil betyder i forlængelse heraf samspil mellem platforme. Det er massemedier, specifikt bøger, tv, radio, web, afhandlingen beskæftiger sig med – man kan diskutere, om web reelt er et massemedium, men da det her er DR's website, der inddrages, er der i dette tilfælde tale om massekommunikation (samt enkelte muligheder for tovejs kommunikation). Et fokus på det materielle bør ikke føre til en forglemmelse af, at kontekstuelle aspekter som den institutionelle ramme og organisering også må forstås som en del af mediet, ligesom selve indholdet ikke skal mistes af syne (Meyrowitz, 1993 s. 65; 1997b s. 66). Når man taler om konkrete tekster er det afgørende også at fokusere på, hvad der karakteriserer indholdet. Det teoretiske udgangspunkt og fokus på mediet som miljø betyder altså ikke, at indholdsmæssige og grammatiske valg i de udvalgte cases overses. De inddrages dog kun i det omfang, de siger noget om det, der er fokus for analysen.

Medium theory beskæftiger sig både med analyse på makro- og mikroniveau. I denne afhandling arbejdes på flere niveauer i analysen af konkrete cases (mikroniveau) og deres historiske kontekst (mesoniveau). Makroniveauet findes i baggrunden i kraft af det historiefilosofiske standpunkt, hvor historisk udvikling beskrives som en bevægelse mod højere kompleksitet med teknologien som motor i samspil med andre faktorer. Det teoretiske udgangspunkt i medium theory leder til en forventning om, at tingene bliver mere og mere komplekse i løbet af den mediehistoriske udvikling. Mere komplekse mediematrixer betyder samfund med mere komplekse kommunikationsinfrastrukturer. Hvordan det påvirker konkrete medieprodukter – altså indhold i medierne – er til gengæld ikke noget medium theory beskæftiger sig meget med. Man kan dog have en forventning om, at den øgede kompleksitet i en mediematrix indeholdende både analoge og digitale

¹⁴ Jeg er enig med Bechmann (2007b s. 20) i, at medie kan benyttes på mange forskellige niveauer i forskellige sammenhænge (jf afsnit 2.3.1), men her er det platformsforståelsen, der er relevant.

medier betyder øgede muligheder for at kombinere medier og kommunikere på tværs af medier, og det er da også en tendens, som indikeres i den senere tids hype omkring begreber om mediesamspil (se afsnit 2.3). I forlængelse af beskrivelsen af, hvordan nye kommunikationssituationer skabes af nye medier, kan man have en forventning om, at man over tid også vil se en øget kompleksitet i de kommunikationssituationer, DR's udsendelser indgår i – og at man således vil se en øget kompleksitet i de konkrete tekster, fx radio- og tv-programmer. Når mediehistorien forstås som en evolution hen imod en stadig større kompleksitet, kan man have en forventning om, at nyere tekster vil udtrykke de mest komplekse konstellationer af samspil mellem medier.

Forståelsen af de forskningsobjekter, som analyseres i dette projekt, er influeret af de her beskrevne teorier og epistemologiske positioner. Samtidig er projektet dog også udtryk for en dialog med disse positioner og de forventninger, der opstår med baggrund heri, og som potentielt må revurderes i mødet med de udvalgte cases. I diskussionen stilles der derfor spørgsmål til, hvorvidt der er tale om en øget kompleksitet i den udvikling, der kommer til udtryk i de konkrete cases. Teorierne kommer dermed til at fungere både som forståelsesramme og som udgangspunktet for nogle af de spørgsmål, der stilles til materialet. Finnemann understreger, at det at se på mediehistorie fra et evolutionsteoretisk perspektiv involverer at bruge teorien som en ”motiveret spørgemaskine” (Finnemann, 2005 s. 18), hvor teorien afprøves på det historiske materiale.

2.2 Teori til tekstanalyse

Denne del af det teoretiske afsæt er fokuseret på intentionalitet og på teorier om, hvordan afsenderens intention er indskrevet i teksten. Tekster kan forstås som en form for social interaktion, hvor intention kan aflæses i både i genrebetegnelsen og i selve tekstens organisering og den relation, der søges etableret til modtageren. Afsnittet redegør for betydningen af genre, for teori om kommunikativ intentionalitet og parasocial interaktion samt for tekstteoretiske begreber som deiksismarkører og paratekster, der også kan afspejle intentionaliteten indskrevet i teksten.

2.2.1 Genre

Selvom afhandlingen omhandler en bestemt genre i et historisk perspektiv, er der ikke fokus på genreanalyse, hvorfor en længere redegørelse for genrebegrebet ikke er relevant. At forskningsobjektet er serier inden for en særlig genre, nemlig undervisning, spiller dog en væsentlig rolle, hvorfor der her indledningsvis skal knyttes nogle kommentarer til betydningen af genre. Genre er grundlæggende en betegnelse for:

”...grupper af produktioner inden for et medie, der gennem en kortere eller længere periode er fælles om et bestemt referencesystem og deler bestemte karakteristika – til forskel fra andre grupper af produktioner.” (Agger, 2005 s. 34)

Genre angiver altså et fællesskab mellem visse medieprodukter, som deler visse karakteristika, men genrer er ikke entydigt afgrænset, og ikke alle produkter deler nødvendigvis alle karakteristika – man kan tale om ”en flerhed af krydsende egenskaber” (Andersen, 1994 s. 12). Genre er relevant at tænke med, fordi genrebetegnelser udtrykker en bestemt intention fra afsenderens side. De siger noget om, hvad man vil med modtageren, og det sætter en ramme om de form- og indholdsmæssige træk, der anvendes:

”Genrer skal som omtalt ikke blot forstås som tekstuelle former, der behandler forskellige emneområder – **genrer er også henvendelsesformer**, som etablerer et socialt univers og placerer modtageren i det.” (Drotner et al., 2000, s. 333)

Genrebetegnelser skaber bestemte forventninger til teksten og kan medvirke til at etablere en bestemt type relation mellem afsender og modtager, fx iscenesat som henholdsvis underviser og elev. Når afsenderen vælger at betegne noget som tilhørende en specifik genre, er det med til at skabe en bestemt kontekst, som fx også kan få betydning for modtagerens indstilling over for teksten. Forventningerne er knyttet til modtagerens genkendelse af en genres karakteristika:

”...genre indgår som en del aflæserens eller seerens forventningshorisont (...) I det øjeblik vi ved, at en tekst tilhører en bestemt genre, læser vi den også på en bestemt måde.” (Palmer, 1990 s. 11)

Afsenderen må antages at have en intention om at skabe netop disse forventninger ved at bruge en bestemt genrebetegnelse. Genre er nemlig knyttet til sociale konventioner, og genrebetegnelser signalerer således en form for overenskomst mellem afsender og modtager om, hvad det er for et tekst. Genrer

er ikke statiske, men dynamiske og udvikler sig løbende i processer mellem afsendere og modtagere (Agger, 2005 s. 81; Palmer, 1990 s. 16). På samme måde som sociale normer strukturerer kommunikation og sociale forventninger i bestemte situationer, må genrer forstås som sociale og historiske fænomener, der skal analyseres i deres konkrete kontekst (Bruun, 2011 s. 24).

2.2.2 *Kommunikativ intentionalitet*

Til at forstå, hvordan afsenderens intentioner kan være indskrevet i teksten, udover i genrebetegnelsen, er Scannells teori om *kommunikativ intentionalitet* gavnlige.¹⁵ Udgangspunktet for teorien er, at radio- og tv-programmer kan forstås som kommunikation, som en form for social interaktion (et socialt fænomen). Programmerne har en grundlæggende forståelighed (intelligibility) (Scannell, 1989; 1994; 1995; 1996; 2000) og indgår som en naturlig og meningsfuld del af hverdagslivet på linje med andre former for social interaktion (Scannell, 1995 s. 4). Det kan de gøre, fordi de er organiseret på en måde, så alle kan forstå og bruge dem (Scannell, 2000 s. 5). Modtagerne kan forstå radio- og tv-programmer, fordi de som kommunikation netop er lavet ud fra en intention om forståelighed:

“It is after all obvious (in a deeply taken-for-granted way) that everything that we see and hear on radio and television is intended to (and does) make sense for us as viewers and listeners...” (Scannell, 1996 s. 15)

Denne kommunikative intentionalitet er kendetegnende for den form for kommunikation, som finder sted i forbindelse med radio- og tv-programmer, og den peger på det gensidige forhold mellem afsender og modtager. At producere og levere radio- og tv-programmer (og andre services), som bliver benyttet, er broadcasternes *raison d'être* (Scannell, 1996 s. 2 & 4), og de er derfor interesserede i – og nødt til – at lave dem på en måde, så de kan forstås og opleves som relevante at bruge. Samtidig er det væsentligt, at modtagerne opfatter det som intentionelt, hvilket peger på gensidighed i relationen. Der er

¹⁵ Scannell trækker på Paul H. Grice's teori om kommunikativ intentionalitet, som beskriver intenderet mening som én, der er beregnet til at blive gen/anerkendt som intenderet af modtageren (Scannell, 1996 s. 17). Scannells fokus på intentionalitet er samtidig knyttet til hans fænomenologiske position, idet menneskelig bevidsthed, ifølge fænomenologien, altid er intentionel, dvs. rettet mod noget, og man vil derfor altid opleve noget som værende noget bestemt.

en forventning om, at noget er lavet på en bestemt måde for, at vi som modtagere kan forstå det:

“Vi ser og lytter således med den forudantagelse, at alt ved et programs design udtrykker en intention: studiets udseende, valget af studievært, lyssætningen, kameravinkler etc.” (Scannell, 1994 s. 33)

På samme måde som vi forventer, at folk opfører sig meningsfuldt i andre former for social interaktion, forventer vi, at radio- og tv-indhold er meningsfuldt. Det handler ikke om overførsel af betydning fra afsender til modtager eller om, at der skal være enighed om værdier mellem afsender og modtager, men om at der er en form for fælles forståelse af, hvad det er, der foregår. Denne forståelse tager udgangspunkt i fælles kompetencer (Scannell, 1996 s. 16),¹⁶ en form for common sense eller almindelig viden om forskellige situationer og symbolformer, som gør, at man kan forstå karakteren af bestemte typer situationer og de handle måder, der hører til, fx skelne mellem alvor og spøg – med mindre man misforstår intentionen. Det handler altså ikke om indholdet i konkrete ytringer, men om hvordan vi forstår de konventioner, der benyttes i kommunikationen. I forhold til tv-programmer betyder det eksempelvis, at vi kan forstå sammenhængen mellem en speaker-stemme og tilhørende dækbilleder; vi kan forstå, at billeder af skiftende årstider betyder, at der er gået tid; vi kan forstå, at hvis der krydsklippes mellem nærbilleder af to talende personer, der vender fronten mod hinanden, så taler de sammen, selvom vi ikke ser dem begge i billedet på én gang osv. Vi går ud fra, at det er lavet ud fra en intention om, at vi skal kunne forstå, hvad det er, der foregår.¹⁷

Det, som adskiller radio- og tv-programmer fra andre former for social interaktion, er den institutionelle kontekst og det, at de er skabt til ikke-tilstedeværende modtagere. Ved de fleste (ikke-medierede) former for social interaktion er parterne til stede det samme sted samtidig. Men radio- og tv-programmer er produceret i en anden kontekst, end de modtages i, og det betyder en særlig dynamik, fordi broadcastere ikke kan styre den kontekst, som programmet modtages i (Scannell, 1989 s. 149). Lytterne og seerne bestemmer

¹⁶ Afsenderen er også selv publikum i nogle sammenhænge og har derfor forudsætninger for at kunne forstå modtagerne, som udspringer af egne erfaringer med modtagersituationer samt generelle sociale kompetencer (se også Ross, 2012).

¹⁷ Der kan leges med konventionerne med vilje, med det virker kun, fordi vi som udgangspunkt forventer, at konventioner overholdes.

selv, om de tænder og slukker for apparatet, zapper eller ej – deres magt “lies in the off-button” (Scannell, 2010a s. 15), og det ved broadcasterne. Så det er afgørende at sende noget, som de forventede modtagerne ønsker at se/lytte til, og her er henvendelsesformen og overvejelser over publikum og den situation, udsendelserne modtages i, vigtig. Ligesom man i enhver anden social situation forsøger at tilpasse sin adfærd til konteksten og de mennesker, man interagerer med,¹⁸ forsøger man i broadcasting at tage højde for receptionssituationen (Scannell, 1989 s. 161). Den sociale interaktion skal passe til, at folk måske sidder hjemme i deres dagligstue, hvorfor fx nyhedsoplæseren taler til én, som om man sad over for hinanden, i stedet for at råbe ud til en mængde.

At tale til fraværende lyttere og seere har historisk været noget, der skulle læres. Scannell beskriver, hvordan der gik lidt tid, før man i BBC indså, at man måtte tænke på sit publikum som en konstellation af individer – ‘an audience of one’ (Scannell, 2000 s. 10) – ikke bare en masse, og at man måtte forholde sig til receptionskonteksten og tilpasse programmerne de forventede omstændigheder. Den måde at forstå publikum på hænger sammen med radio- og tv-programmers særlige kommunikative struktur, som Scannell betegner en ”for-anyone-as-someone” struktur (Scannell, 1995; 1996; 2000). En sådan struktur er karakteriseret ved en dobbelthed af at henvende sig til alle, men at henvende sig til dem som individer:

“...it is always, at one and the same time, for me *and* for anyone. (...) The for-anyone-as-someone structure expresses ‘we-ness’. It articulates human social sociable life. One pervasive way in which this structure shows up on radio and television is in the mode of address they routinely employ. (...) How to speak to its unknown, invisible absent listeners and viewers was and remains the fundamental communicative dilemma for broadcasters.” (Scannell, 2000 s. 9-10)¹⁹

Når man ser tv eller hører radio, oplever man som modtager, at indholdet er henvendt til én, man føler sig tiltalt – det er især tydeligt i faktuelle genrer og samtaleprogrammer, som Scannell primært beskæftiger sig med. Om en vært

¹⁸ Scannell trækker blandt andet på Goffmans teorier om social interaktion, ‘face work’ m.m. (Erving Goffman (1972) *Interaction ritual*. Harmondsworth: Penguin Books. Goffman (1981) *Forms of Talk*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press).

¹⁹ Teoretisk knytter Scannells teori an til bestemte forestillinger om strukturer i social interaktion. Han beskriver ”for-anyone-as-someone” struktur som ”an intermediary structure that mediates between the impersonal for-anyone structure and the personal for-someone structure” (Scannell, 2000 s. 9). Se Scannell (2000) for uddybning af de tre typer strukturer.

kigger i kameraet eller ej gør ingen forskel i forhold til indholdet i det, der siges, men det gør en forskel i forhold til, hvordan det opfattes af seeren (Scannell, 2000 s. 10-11). Seeren ved godt, at værten ikke kun taler til ham/hende, men der tales lige så meget til denne seer som til alle de andre, der ser med (ibid. s. 12).

Scannell beskæftiger sig også med andre aspekter af radio og tv's organisering, herunder hvordan organiseringen af radio- og tv-udbud i programflader spiller ind i hverdagslivet, fordi det leveres som en flade konstrueret til at passe ind i hverdagslivets tidslighed, som den samtidig er med til at skabe (se Scannell om 'dailiness' (Scannell, 1996; 2000; 2004). Her beskæftiger han sig også med den dobbelte tidslighed i, hvordan det udsendte 'nu' er specifikt lavet til modtagerens 'nu' (Scannell, 2000 s. 20). Det er dog for omfattende at gå længere ind i her.

Scannell operationaliserer ikke direkte sin teori, men der er flere af hans pointer, som peger i retning af, hvordan man kan analysere kommunikativ intentionalitet og de forestillinger om modtageren, som ligger indskrevet heri. Først og fremmest binder begrebet om kommunikativ intentionalitet to på én gang adskilte, men samtidig tæt sammenvævede, kontekster sammen; dels modtagernes fortolkning af teksten, dels de intentioner, som ligger til grund for producentens organisering af teksten. Det er afgørende, at der analytisk skelnes mellem de meninger om teksten, som skabes i receptionen, og den organisering af teksten, som gør, at teksten kan resultere i disse forståelser og meninger. Producenten kan ikke styre forståelsen, men kan organisere teksten på en måde, så muligheden er der for at forstå teksten på en bestemt måde (Scannell, 1996 s. 3). Om modtagerne så faktisk forstår dem sådan i det enkelte tilfælde er ikke afgørende i Scannells optik (Scannell, 1994 s. 33). Intentionaliteten findes iboende i teksten, og det samme gør den forestilling om modtageren, som er indskrevet i den kommunikative intentionalitet (Scannell, 1996 s. 14). Organiseringen af teksten kan således berette om både afsender og den forventede modtager og dennes situation. Ud fra teorien om, at der ligger en indbygget kommunikativ intentionalitet i organiseringen af teksten, kan man betragte en teksts form og henvendelsesform som udtryk for, hvordan institutionen bag forestiller sig, at folk skal forstå og bruge teksten. De bagvedliggende intentioner og forestillinger om modtagerne kan fremanalyseres ud fra tekstens organisering pga. den kommunikative struktur,

som antager en gensidig kommunikativ intentionalitet – og fordi analytikeren besidder de samme forudsætninger som andre modtagere af teksten for at kunne forstå intentionen (Scannell, 1994 s. 33). Intentionaliteten er særlig interessant i en genre, hvor der forventeligt er mere end almindeligt fokus på at skabe en situation, der kan bruges til noget bestemt (undervisning), og som det er meningen (må vi gå ud fra fx pga. materialerne) skal forstås som netop en læringssituationen.

2.2.3 *Henvendelsesform, deiksismarkører og parasocial interaktion*

I mødet mellem en afsender og en modtager i en tekst har henvendelsesformen stor betydning for den sociale situation, der opstår. Henvendelsesform skaber en bestemt type situationen, fx ved at signalere undervisningssituation i kraft af den måde, der tales til modtageren. I en analyse af intentionalitet kan det derfor være relevant at kigge på, om man i de forskellige tekster henvender sig direkte til modtageren eller ej. Selve tiltaleformen, om der bruges du eller De, og om der anvendes vi eller vores på en måde, der synes at inkludere modtageren, kan også have betydning for, hvordan en tekst forstås. Det er med til at signalere intentionen med teksten, hvad den vil modtagerne. Brugen af pronominer er deiksismarkører (Lundholt, u.å.), der kræver, at vi kender til konteksten for at kunne afkode dem. Deiksismarkører (person-deiksis, sted-deiksis og tids-deiksis (Drotner, Bruhn Jensen, Poulsen & Schrøder, 2000), giver kun mening, hvis der er en fælles forståelse mellem parterne i kommunikationen om, hvad det er markørerne peger på. Modtageren skal forstå, at når der siges ”du”, så er det faktisk dig (og alle de andre modtagere), der menes. Det er altså et nødvendigt grundlag for interaktionen, at der trækkes på en fælles viden om omstændighederne. Deiksismarkører er med til at etablere den sociale relation, som ligesom al anden interaktion er indlejret i en bestemt kontekst (Scannell, 2009 s. 180).

Den sociale relation kan være karakteriseret ved parasocial interaktion (Horton & Wohl, 1997), og her spiller henvendelsesformen også en rolle. Horton og Wohl bruger begrebet *parasocial relation* (ibid. s. 27) om den relation mellem modtager og persona i radio/tv (dvs. fx en vært), som (efter)ligner en personlig relation, og som er baseret på en fælles implicit forståelse om at lade, som om der er en relation. Dette forhold kan beskrives ud fra aspekter ved interpersonel

interaktion, men det er derudover karakteriseret ved, at det er medieret, og der dermed ikke er direkte kontakt, selvom det opleves sådan:

”Et af de slående særpræg ved de nye massemedier – radio, fjernsyn og film – er at de giver en illusion om et forhold til den optrædende, hvor man står ansigt til ansigt med vedkommende.” (ibid.)

Det er en forudsætning for, at en parasocial relation kan opstå, at der er en form for iscenesættelse af relationen, som kan komme til udtryk i direkte tiltale og blik i kameraet, og at personaen opfører sig forudsigeligt, dvs. på en måde, der passer til genrens konventioner. Flere parasociale relationer er desuden kendetegnet ved deres vedvarende karakter, så modtagerne kommer til at føle at de kender sådanne personer – deres stemme, gestik, reaktionsmønstre osv. (ibid. s. 28). Den er en væsentlig del af den parasociale relation, at der fra både afsender og modtagers side er en form for rettedhed mod hinanden:

”Jo mere den optrædende synes at tilpasse sin optræden til publikummets formodede respons, jo mere har publikummet en tendens til at producere den forventede respons. Denne simulacrum af en samtales gensidige imødekommenhed kan kaldes parasocialt [sic] interaktion.” (ibid. s. 27)

Begreber som genre, kommunikativ intentionalitet og parasocial interaktion peger dermed alle på, hvordan den sociale situation mellem afsender og modtager er til stede i teksten.

2.2.4 *Paratekster*

Et sidste tekstteoretisk begreb, som anvendes i analysen, er *paratekst*. Begrebet er udviklet af den franske litteraturteoretiker Gérard Genette, som bruger det til at beskrive de småtekster, som findes rundt omkring det, vi opfatter som selve teksten:

”A literary work consists, entirely or essentially, of a text, defined (very minimally) as a more or less long sequence of verbal statements that are more or less endowed with significance. But this text is rarely presented in an unadorned state, unreinforced and unaccompanied by a certain number of verbal or other productions, such as an author's name, a title, a preface, illustrations. And although we do not always know whether these productions are to be regarded as belonging to the text, in any case they surround it and extend it, precisely in order to *present* it...” (Genette, 1997 s. 1)

Paratekster er disse tekstelementer, der befinder sig på grænsen – eller rettere på tærsklen, da Genette taler om det som ”a threshold” (Genette, 1997 s. 2) –

mellem teksten og det, der ligger uden for teksten. Man kan kun komme 'ind' til selve teksten gennem dens paratekster. Paratekster er dermed en slags støttetekster omkring selve teksten, som præsenterer teksten og åbner den for læseren som tekst (Genette, 1997 s. 1). Parateksterne er således med til at sætte forventningerne til teksten. Genette skelner mellem "peritext", som er paratekster i bogen, og "epitext", som er paratekster uden for selve bogen (Genette, 1997 s. 2-3). Som det fremgår udvikler Genette sin teori i forhold til bøger. Paratekster er relativt lette at kategorisere i en bog, hvor det som regel er tydeligt, hvad der er peritexter, fx titel, forfatternavn, kolofon osv. Epitexter kan være forskellige tekster uden for bogen, som fx omtaler i radio, tv, aviser eller forfatterkommentarer, interview med forfatteren og lignende (Genette, 1997 s. 344-45). Begrebet er dog ligeledes meget anvendeligt i forhold til andre typer medieprodukter. Gray (2010) benytter begrebet i relation til tv og film, mens Brügger (2010) overfører det til webtekster. I radio- og tv-udsendelser findes paratekster i form af fx titel, rulletekster og/eller voice over med angivelse af tilrettelæggere, produktionsmedarbejdere m.m. (peritexter). Også foromtaler, programoversigter, oplæg og nedlæg før og efter udsendelser (continuity) kan betragtes som paratekster (epitexter), idet de er med til at præsentere og kontekstualisere udsendelserne.

"...paratexts tell us what to expect, and in doing so, they shape the reading strategies that we will take with us "into" the text, and they provide the all-important early frames through which we will examine, react to, and evaluate textual consumption. As such, the study of paratexts is the study of how meaning is created, and of how texts begin." (Gray, 2010 s. 26)

Gray beskæftiger sig også med epitexter, som er relativt langt fra selve værket (fx et Happy Meal med Disney-firgurer). I analysen i denne afhandling inddrages dog primært paratekster i eller tæt på selve teksten. I forhold til samspil mellem medier, har Gray desuden en interessant pointe angående tekster på flere platforme:

"For texts that destabilize any one media platform as central, each platform serves as a paratext for the others." (ibid. s. 46)

Det kan derfor være væsentligt at se på, hvordan tilknytningen til tekster på andre platforme, evt. med andre funktionaliteter, er med til at sætte rammerne for forståelsen af en given tekst på en bestemt platform.

I forlængelse af Brügger (2010b) forstås også tekstlige elementer på et website som paratekster. Nogle paratekster minder om dem, vi kender fra andre medieplatforme, fx overskrifter, billedtekster, menuer (som svarer til indholdsfortegnelser) m.m. Men der er også paratekster, som er særlige for websites, og som er mulige – og i nogle tilfælde nødvendige – pga. webs særlige medietet, fx links og url'er, som er knyttet til den måde, man navigerer på web. På web er det ikke al tekst, som er synlig som udgangspunkt, og paratekster får dermed en væsentlig funktion i forhold til at præsentere tekst (potentielt ikke-synlig tekst, som findes andre steder på websitet) og muliggøre øjeblikkelig bevægelse mellem tekstlige elementer. Paratekster er således med til at binde et website sammen.²⁰

2.3 Mediesamspil

Formålet med dette afsnit er at redegøre for et udvalg af de teorier og begreber, som anvendes til at beskrive mediesamspil,²¹ dvs. det landskab, afhandlingen skriver sig ind i. Afsnittet indledes med et beskrivelse af feltets kompleksitet og sammenhængen mellem begrebsudvikling, forskning og praksis. Her argumenteres for, at begreber er historiske og kontekstuelle, og at begrebsudvikling kan forstås som en vekselvirkning mellem begrebsbrug inden for medieinstitutionerne, medieforskningen og mediepolitikken. Dernæst peges på tre overordnede grupperinger eller mønstre i de fremtrædende begreber relateret til forskellige erkendelsesinteresser og medieforståelser. Det skal pointeres, at det ikke er hensigten at lave en komplet, udtømmende gennemgang af alle begreber og måder, de er blevet brugt på. Det er heller ikke udtryk for et forsøg på at rydde op, syntetisere eller lignende, men for et ønske om bedre at forstå den mangfoldighed af begreber og den kompleksitet, som er et grundlæggende vilkår, når man beskæftiger sig med dette felt. Skitseringen af landskabet fungerer som udgangspunktet for en positionering af afhandlingens standpunkt, og teorierne har samtidig inspireret udviklingen af begrebsapparatet.

²⁰ Se Brügger (2010b) for en udførlig beskrivelse af de særlige karakteristika ved webmateriale som analytisk objekt, herunder paratekster.

²¹ Jeg benytter det brede begreb *mediesamspil* for ikke at lægge en bestemt forståelse ned over feltet fra starten.

2.3.1 Et komplekst forskningsfelt

Når man beskæftiger sig med mediesamspil, opdager man hurtigt, hvor komplekst et forskningsfelt det er. Der findes efterhånden mange begreber til at beskrive samspil mellem medier, og det kan ind imellem være svært at se, hvad der adskiller begreberne fra hinanden. Nogen gange synes samme begreb at blive brugt om forskellige fænomener, og andre gange bruges forskellige begreber om samme fænomen. Paradoksalt nok synes der derfor at være både for mange og for få begreber! Mange af de betegnelser for mediesamspil, som anvendes, er udviklet i forbindelse med analyser af et bestemt fænomen. Det er altså en del af formålet med disse betegnelser, at de skal kunne udsige noget om en bestemt type forskningsobjekt – ofte situeret i en særlig historisk kontekst karakteriseret ved bestemte sociale, kulturelle, politiske og institutionelle særtræk. Begreber kan have en stærk udsigelseskraft i relation til dette specifikke forskningsobjekt i denne særlige kontekst, men de lader sig ikke nødvendigvis generalisere. Begreber er på den måde også historiske og udtryk for det blik, man på det givne tidspunkt har anvendt på materialet. Som illustration af kompleksiteten kommer her et udvalg af de mange citater, som viser flertydigheden, den mangfoldige begrebsbrug og sammenkoblingen af begreber:

”The term cross-media is not unequivocal. It means something different in various disciplines.” (Boumans, 2004 s. 4)

”The field of cross media is related to many similar or competing concepts such as transmedia (Jenkins 2003), multiple platforms (Jeffery-Poulter 2003), hybrid media (Boumans 2004), intermedia (Higgins 1966; Rajewsky 2002), and divergence (Jenkins 2001). This lack of homogeneity with regard to both concepts and meanings calls for a clarification of cross media...” (Bechmann, 2006a s. 95)

”...a host of related terms has surfaced in the discourse about intermediality which are themselves defined and used in a variety of ways (e.g. multimediality, plurimediality, crossmediality, infra-mediality, media-convergence, media-integration, media-fusion, hybridization, and so forth).” (Rajewsky, 2005 s. 44)

“The concept [cross-media] concerns communication where two or more media platforms are involved *in an integrated way*. Other terms that have a similar signification are ‘transmedia’ (Jenkins, 2006) and ‘intermediality’ (Rajewsky, 2002). Cross-media is often confused with *multi-platform* (production or publishing).” (Erdal, 2011 s. 217)

”The terms branding, convergence, cross-media, cross-platform, franchising, mashing up, merchandising, multimedia, multimodality,

multiplatform, remediation, repurposing, remixing, remaking and transmedia all refer to intermedial practices.” (Davis, 2013 s. 177)

“The word ’media’ itself frequently appears with prefixes that modify its meaning: mass media, mixed media, electronic media, techno-media, cross-media, multimedia (online or offline), intermedia (or intermediality), hypermedia, new media, unimedia and more.” (Couchot, 2002 s. 19-20)

Kompleksiteten i feltet skyldes, at der er tale om ret komplekse fænomener, at der er mange forskellige perspektiver og fagligheder i spil, og at begrebsliggørelsen stadig er i gang. De forskellige fagligheder medfører blandt andet forskellige mediebegreber, forskellige erkendelsesinteresser og forskellige formål med begrebsliggørelsen. Eftersom der ikke kun findes én forståelse af begrebet ’medie’, er der heller ikke enighed om, hvad samspil mellem medier er, og hvordan de kan beskrives. Det bliver tydeligt, når man ser på forskellige teorisers begrebsbrug, er der menes forskellige ting med ’medier’, når man taler om samspil mellem dem eller på tværs af dem. Bechmann peger på, at man kalde tale om medier ud fra i hvert fald 6 forskellige medieforståelser:

”...medier som *symbolske formater* (lyd, billede, tekst)(...), som *mediestrukturer* (radioaviser, netaviser), som *medieprodukter* (hjemmeside, rss-feed, tv-udsendelser, tekst-tv), som *medieplatforme* (trykte avis, fjernsynsapparat, mobil, pc, PMP, laptop), som *mediedistributionsnetværk* (radiofrekvenser, LAN, GPRS) eller som *mediehuse* (DR, JP/Politiken, TV 2).” (Bechmann, 2007b s. 20)²²

Når folk taler om mediasamspil, kan de mene samspil på et eller flere af disse niveauer. Et af de begreber, som ofte bringes i spil i forbindelse med mediasamspil, er konvergens. Konvergens er et omtrent lige så komplekst og flertydigt begreb som tværmedialitet, men den grundlæggende betydning er en sammensmeltning af flere medier i et medie. Hvad det så er, man mener konvergerer, afhænger igen af ens mediebegreb og fokus, fx nævnes 8 forskellige former for (eller forståelser af) konvergens i *Dansk Mediehistorie* (Bruhn Jensen, 2003 s. 19-21), mens Fagerjord og Storsul nævner seks former (Fagerjord & Storsul, 2007 s. 20-26). I den her sammenhæng er det især branche-/markeds-/institutionskonvergens og terminal-/platformskonvergens, der er relevante. Et historisk blik på mediasamspil viser, at der ikke nødvendigvis behøver at være konvergens på alle niveauer, for at der kan være

²² Se også Bechmann (2009 s. 78; 2006b s. 31-32).

tale om mediesamspil. Men det, at DR arbejder på flere medieplatforme, er forudsætningen for mediesamspil, og muligheden for mediesamspil øges med udbredelsen af web (platformskonvergens). Hvis alle platforme reelt var konvergeret, som nogle af de tidlige teoretikere havde en forventning om ville ske (Pool 1983, Negroponte 1995),²³ ville det dog ikke være relevant at beskæftige sig med mediesamspil på tværs af platforme!

Hvis ikke mediebegrebet ekspliciteres, kan det ind imellem være svært at gennemskue, hvornår forskellige teorier taler om det samme, og hvornår de ikke gør. Det hænger også sammen med en tendens til at forstå nye fænomener ud fra eksisterende fænomener – og i forlængelse heraf at beskrive nye fænomener ud fra det vokabular, vi i forvejen benytter. På den måde kan begreber komme til at brede sig hen over flere fænomener, som måske ikke er ens. Samtidig er der ofte flere, der forsker i nye fænomener, og som derfor sideløbende kan nå frem til at benytte forskellige begreber om det samme.²⁴ Nogle begreber er opstået inden for mediesystemet i bred forstand, nogle er opstået inden for forskningen – og de er ikke nødvendigvis samtidige eller fælles, men de kan influere hinanden. Da medieinstitutioner begyndte at arbejde på flere platforme, fik man gradvist behov for en måde at tale om det på, og så opstod nye begreber, eller man overtog begreber fra andre felter. Efterhånden som praksis blev udviklet, blev også begrebsbrugen til at beskrive institutionens praksis udviklet (praksis ligger ofte forud for diskussionen af praksis). Begrebsbrug kan også hænge sammen med strategiske behov i en institution, fx når ændringer i organisering knyttes sammen med en bestemt begrebsbrug, ligesom den kan have betydning i forhold til den politiske

²³ Allerede i 1979 begyndte Nicholas Negroponte at tale om, hvordan radio-, tv- og film industrien, forlagsbranchen og computerindustrien ville begynde at overlape mere og mere. I 1983 skrev Ithiel de Sola Pool, som Henry Jenkins senere kalder "the prophet of media convergence" (Jenkins, 2006 s. 10), om "the convergence of the modes of delivery" (Pool, 1983 s. 6), som resulterer i "blurring the lines between media" (ibid. s. 23).

²⁴ Afgrænsning og definitioner kompliceres yderligere af oversættelsesvanskeligheder, og de udfordringer der opstår, når teori og begrebsbrug oversættes. Ofte overtages ord direkte fra engelsk, f.eks. bruges transmedia og crossmedia på dansk (se fx Bechmann, 2009). Betydningen følger dog ikke altid med, ligesom man kan opleve, at der pludselig eksisterer flere ord, som synes at være oversættelser, men som ikke nødvendigvis er udtryk for det samme. Også stavemåder kan variere, og det kan få betydning i oversættelsen, da Google Translate fx oversætter 'tværmediale' med 'transmedial', mens 'tværmedielle' oversættes med 'cross-media'. Så tyder det pludselig på, at der er en forskel, men det er ikke sikkert, der reelt er det i betydningen.

kontekst, som institutionen agerer i. Her kan ske en udveksling med det politiske felt, idet begreber kan bevæge sig mellem fx lovgivning, medieaftaler, betænkninger m.m. og DR's egne publikationer, fx årbøger, public service-regnskaber, rapporter og lign.

I forlængelse af medieinstitutionernes ændrede praksis begyndte også medieforskningen at bruge nye begreber. Når medieprodukter og institutionelle praksisser analyseres, er det oplagt at lade sig inspirere af de begreber, som medieinstitutionerne selv benytter. Den forskningsmæssige interesse fører dog samtidig til en begyndende teoretisering med nye begrebsliggørelser som resultat. I medieforskningen tog begrebsudviklingen især fart i forbindelse med udbredelsen af først internettet og dernæst mobile medier og sociale medier, som førte til mange nye typer relationer og samspil mellem medier. Man kan dermed se begrebsudvikling som en form for kredsløb. Ligesom begreber kan bevæge sig fra medieinstitutionernes praksis over i forskningens konceptualisering og teoretisering, kan begreber bevæge sig fra forskningen og den akademiske verden over i institutionernes praksis, fx hvis personer med en akademisk baggrund får job i en medieinstitution og tager begreber fra den akademiske verden med sig over i praksis. Ligeledes kan begreber bevæge sig mellem den politiske niveau og begge de andre niveauer.²⁵ Der er tale om en vekselvirkning mellem niveauerne, som indvirker på hinanden, men som det kan være analytisk brugbart at udskille fra hinanden. Det er derfor relevant at se på disse udviklinger hver for sig, og det er væsentligt at forstå, hvordan disse forskellige udviklingsspor er med til at øge kompleksiteten. I det følgende fokuseres på forskningens begrebsbrug, mens DR's egen begrebsbrug (og til dels mediepolitikens begrebsbrug) fremgår af analysen.

2.3.2 *Journalistik på flere platforme*

I det følgende arbejdes der med tre grupperinger i teorier om mediasamspil. Disse grupperinger adskiller sig overordnet fra hinanden i deres erkendelsesinteresser og mediebegreb og i forhold til de genrer og kontekster, de beskæftiger sig med, fx om det primært er produktions- eller receptionsprocesser eller teksten i sig selv, de interesserer sig for. Der er ikke

²⁵ Se Karppinen og Moe (2012) for en beskrivelse af udvekslingen mellem policy-dokumenter og akademisk teori.

tale om etablerede grupper, men om bestemte mønstre i teoretisering og begrebsbrug, som gør, at de kan anskues som grupperinger. Det vil nødvendigvis være en form for simplificering at inddele det på denne måde, men formålet er at vise nogle væsentlige skillelinjer i feltet. Den første gruppering er teorier, der handler om journalistik på flere medieplatforme, og som bruger begreber som fler- og tværmedialitet (Bechmann, 2007b; Rasmussen, 2002; Thomasen, 2007), crossmedia/cross-media (Bechmann, 2006a; 2009; Boumans, 2004; Calvet & Montoya, 2012; Deuze, 2004; Erdal, 2009; 2011; Hayes, 2006; Ibrus & Scolari, 2012), cross-publishing (Engebretsen, 2006) multi-platform (Doyle, 2010; Enli, 2008; Erdal, 2011) og multimedia (Deuze, 2004) til at beskrive ændrede praksisser i journalistisk produktionen. De mange begreber bruges nogen gange om det samme, men andre gange skelnes der – og det er ikke altid samme skelnen:

”Journalism for multiple media platforms has been called multimedia journalism (Deuze, 2004) or convergence journalism (Huang et al., 2004). The present article uses the term cross-media journalism, emphasizing the relationship between different media platforms. This concept describes communication or production where two or more media platforms are involved in an integrated way. The essence is whether the different media platforms ‘talk to each other’.” (Erdal, 2009 s. 216).²⁶

”There are two ways of defining multimedia in journalism: first, as the presentation of a news story package on a website using two or more media formats, such as (but not limited to) spoken and written word, music, moving and still images, graphic animations, including interactive and hypertextual elements [...]; secondly, as the integrated (although not necessarily simultaneous) presentation of a news story package through different media, such as (but not limited to) a website, a Usenet newsgroup, e-mail, SMS, MMS, radio, television, teletext, print newspapers and magazines (a.k.a. horizontal integration of media).” (Deuze, 2004 s. 140)

I disse to citater ser vi, at kun Deuzes ene definition af multimedia svarer til det, Erdal kalder cross-media, og den slags forskelle i definitioner er der rigtig mange eksempler på i feltet. Andre forskelle vedrører, om man analytisk fokuserer på selve den fler- og/eller tværmediale kommunikation,²⁷ eller om man primært beskæftiger sig med produktionsprocessen. Man kan således skelne mellem et internt og et eksternt perspektiv (Petersen & Rasmussen 2007

²⁶ Se også Erdal (2011).

²⁷ For skelnen mellem fler- og tværmedialitet se afsnit 2.3.6.

s. 58, Erdal 2011 s. 218), hvor intern fler-/tværmedialitet handler om, hvordan produktionen foregår inden for den enkelte medievirksomhed, fx hvorvidt der er samarbejde mellem journalister, der producerer til forskellige platforme, eller om de samme journalister producerer til flere platforme. Ekstern tværmedialitet har fokus på selve kommunikationen (teksten) og brugen af henvisninger på tværs af platforme, såkaldt cross promotion (Bechmann, 2007c; Dailey, Demo, & Spillman, 2005; Ha & Chan-Olmsted, 2004). Journalistik på flere platforme kan altså analyseres på flere måder, enten med fokus på de fordele, der kan være for en virksomhed ved at arbejde flermedialt (her forstået som: producere til flere medieplatforme på én gang) for at spare ressourcer, eller med fokus på de fordele, som relaterer sig til brugerne, i form af at de får en bedre oplevelse, merværdi eller lign. (jf. Rasmussen, 2000; Sandvik, 2010; Bechmann, 2007, 2009 m.fl.). I forhold til brugerne vil fokus oftest være på selve teksten og de muligheder for brug, den skaber, og ikke på den konkrete mediebrug som i receptionsanalyse. Nogle teoretikere beskæftiger sig med begge niveauer (se fx Bechmann, 2007b s. 23). Der synes at være en tendens til, at det især er nyere fænomener, der undersøges, dvs. hvordan forskellige medieinstitutioner håndterer de nye muligheder for journalistik på flere platforme i dag. Der vælges ofte koncepter med en udtalt grad af samspil og mange relationer på tværs af medieplatforme, fx Thomasens undersøgelse af *Boogie* (Thomasen, 2007) og Bechmanns undersøgelse af *SPAM* (Bechmann, 2007). Casevalget kan således være knyttet til muligheden for at illustrere en ny særlig praksis, men det betyder samtidig en potentielt lidt ensidig fokus på de koncepter, hvor der er mange mediesamspil.

2.3.3 *Narrativer på tværs af platforme*

Den anden gruppering beskæftiger sig især med fiktion og underholdningsformater, og her er begrebet transmedia genkommende. En af de tydelige skikkelser i denne gruppering, som der refereres meget til både inden for og uden for grupperingen, er Henry Jenkins. Jenkins har hentet begrebet transmedia fra Marsha Kinder (Jenkins, 2013), og han har så udviklet det i sit begreb om ”transmedia storytelling” (Jenkins, 2001; 2004; 2006; 2007; 2013).

“Transmedia storytelling refers to a new aesthetic that has emerged in response to media convergence – one that places new demands on consumers and depends on the active participation of knowledge communities.” (Jenkins, 2006 s. 20-21)

“A transmedia story unfolds across multiple media platforms, with each new text making a distinctive and valuable contribution to the whole.”
(Jenkins, 2006 s. 95-96)

Jenkins bruger transmedia storytelling til at beskrive fiktion, ofte nytænkende koncepter fx *The Blair Witch Project* og *The Matrix*, hvor en fortælling skabes hen over flere platforme, som brugeren så må bevæge sig imellem, og hvor nogle af platformene ofte giver mulighed for, at brugerne kan deltage aktivt og bidrage til fortællingen (Jenkins, 2006; 2007). Transmedialitet tilbyder et helt univers med synergi mellem mange forskellige typer af medieprodukter på forskellige platforme (fx spil, film, tegneserier, websites med debatforum osv.). Ibrus og Scolari beskriver forskellen på crossmedia og transmedia som følger:

“According to popular knowledge, *crossmedia* is an intellectual property, service, story or experience that is distributed across multiple media platforms using a variety of media forms. (...) In contrast, *transmedia storytelling* is a technique of telling a single story across multiple platforms and formats including modern interactive technologies that in turn enable user participation and contributions to the story (Jenkins 2003).” (Ibrus & Scolari, 2012 s. 7)

Ud fra denne definition er det tydeligt, at transmedia storytelling må være et relativt nyt fænomen, i hvert fald i Jenkins' version, og Jenkins mener da også, at der indtil videre kun er blevet lavet ganske få transmedia fortællinger (Jenkins, 2006 s. 96-97). Der er mange, der i forskelligt omfang er inspirerede af Jenkins teori og begreber (Dena, 2009; Evans, 2011; Gray, 2010; Hardy, 2011; Kurtz, 2014; Sandvik, 2010). De fleste forskere inden for denne gruppering beskæftiger sig, ligesom Jenkins, især med nyere koncepter, fx tv-serierne *True Blood* (Hardy, 2011) og *Forbrydelsen* (Sandvik, 2012). Her er der, ligesom i den førstnævnte gruppering, en tendens til at fokusere på de positive muligheder, som kombinationen af medieplatforme tilbyder brugerne.

2.3.4 Kunst der involverer flere symbolformer

Den tredje gruppering har rod i traditioner inden for de æstetiske fag og beskæftiger sig med kunst og kulturelle fænomener. Her anvendes begreber som intermedialitet og intermedia til at beskrive samspil mellem forskellige former for symbolformer:

“...intermedia is a formal category that defines an interrelationship between or among distinct media that merge with each other, such as a photographic still image reworked in a film or video.” (Spielmann, 2001 s. 56)

Der er tale om et bredt mediebegreb, hvor også ”art forms” forstås som medier (se fx Elleström, 2010 s. 13), og hvor der ikke er fokus på medieplatforme, men på fusionen af udtryksformer. Elleström skriver direkte, at i den sammenhæng, han diskuterer intermedialitet i, er ”[m]edia of production and storage” ikke så relevante (ibid.). Intermediale relationer vedrører dog forholdet mellem medieplatforme i den forstand, at det ofte handler om en kombination af udtryksformer, som normalt findes på forskellige platforme. En af inspirationskilderne er Mitchells teori om medier som mixed media:

”...all arts are 'composite' arts (both text and image); all media are mixed media, combining different codes, discursive conventions, channels, sensory and cognitive modes.” (Mitchell, 1994 s. 94-95)²⁸

Her knyttes intermedialitet således sammen med multimodalitet, og det går igen hos henholdsvis Jørgensen og Elleström, som begge er inspirerede af Mitchell:

“Mediers intermedialitet og intermediale relationer udgøres på det mest elementære niveau simpelthen af deres multimodalitet og modale overlapninger.” (Jørgensen, 2012 s. 21)

”All media are mixed in different ways. Every medium consists of a fusion of modes that are partly, and in different degrees of palpability, shared by other media.” (Elleström, 2010 s. 24)

Jørgensen og Elleström opfatter ligeledes intermedia(litet) som sammenligneligt med begreber om mixed media og multimedia (Elleström, 2010; Jørgensen, 2012), mens Spielmann ikke mener, det er det samme (se Spielmann, 2001; 2005). Også i Rajewskys skelnen mellem tre forskellige former for intermedialitet ses en definition knyttet til den samtidige tilstedeværelse af flere symbolformer. Rajewsky beskriver de tre former som 1) ”medial transposition” (Rajewsky, 2005 s. 51), hvor indholdet i et medieprodukt overføres til en anden medieplatform, fx adaptationer af bøger til film eller omvendt; 2) ”media combination” (ibid.), hvor forskellige symbolformer (fx lyd, billede, levende billeder) eksisterer på samme platform, fx opera, film, optræden,; og 3) ”intermedial references” (ibid. s. 52), hvor referencer til en tekst indgår i en anden tekst. Her svarer ”media combination” til det, man også kan kalde multimedia, mixed media og intermedia²⁹ eller multimodalitet, mens ”intermedial references” svarer til det, som ofte kaldes intertekstualitet. Der er

²⁸ Se også Mitchell (2002; 2005).

²⁹ Det gør Rajewsky (2005 s. 51) også opmærksom på.

flere teoretikere, der relaterer intermedialitet til begrebet intertekstualitet og diskuterer forholdet mellem de to begreber (Bruhn Jensen, 1999; 2008; Lehtonen, 2001; Rajewsky, 2005; Spielmann, 2001), men det er ikke relevant at gengive denne diskussion her.

2.3.5 *Refleksion over grupperingerne*

Som det ses i gennemgangen af de tre grupperinger kan der være flere betydninger af et begreb, og teoretikere henviser ofte til andre lignende begreber i udformningen af deres eget begrebsapparat. Det er almindelig akademisk praksis, og det kan være en hjælp til at forstå begrebsliggørelsen, men det kan samtidig forvirre, fordi der så ikke alene er flere betydninger, men også flere begreber til at beskrive det samme. Variationen i begrebsbrugen i teorier, der beskæftiger sig med mediesamspil, kan ses som en indikation på – og en konsekvens af – at der er flere forskellige fagligheder og discipliner på spil. Første gruppering beskæftiger sig især med nyheder, men også med visse underholdningsformater, anden gruppering beskæftiger sig med fiktion, mens tredje gruppering beskæftiger sig med kunstformer. Genren har betydning for de analytiske greb og det begrebsapparat, som anvendes. Det er derfor givtigt at lave denne form for overblik, hvor man placerer teorierne i forhold til de traditioner, de kommer fra, deres genstandsfelt og deres formål med begrebsliggørelsen (hvad det er, man vi sige noget om). Sprogbrugen er bundet til de forskellige forskningsobjekter, og det giver derfor ikke altid mening at trække på begreber, der er knyttet til andre forskningsobjekter og erkendelsesinteresser end ens egne.

Det er en udfordring at opstille grupperinger på denne måde, fordi der er steder, hvor de forskellige grupperinger overlapper hinanden, ligesom der er en form for nærmest kanoniserede tekster, som rigtig mange henviser til (fx Jenkins begreb om transmedia storytelling, Bolter og Grusins begreb om remediation (Bolter & Grusin, 2002; Grusin & Bolter, 1996) m.fl.). Brug af de samme referencer kan være en indikation på en gruppering, men er det ikke nødvendigvis. Det er altså mønstre, der skitseres, og ikke et forsøg på at lave en udførlig karakteristik af alle de teorier, som nævnes. Inden for den enkelte gruppering kan der også være store forskelle og teorier, der mere eller mindre tydeligt passer på de beskrevne kendetegn, hvilket understreger feltets kompleksitet. Afhandlingens position passer ikke direkte ind i en af disse

positioner og kan beskrives som et fjerde ståsted, som trækker på flere af de nævnte positioner. Den ligger dog tættest på den første gruppering i den forstand, at der her beskrives nogle praksisser, som på nogle områder er sammenlignelige med de praksisser, der udtrykkes i de udvalgte cases. Genren undervisning er mig bekendt endnu ikke beskrevet i dansk medieforskning i denne kontekst.³⁰ I det følgende kapitel udvikles et begrebsapparat, der er anvendeligt både i forhold til genren og den historiske tilgang.

2.3.6 *Tematisering af fler- og tværmedialitet i teorier om mediesamspil*

Afslutningsvis i dette kapitel redegøres mere i detaljer for et bestemt eksempel på forskelle i begrebsbrug, nemlig brugen af flermedialitet og tværmedialitet. I dansk sammenhæng er der flere teorier, der arbejder med en skelnen mellem fler- og tværmedialitet, men der er ikke enighed om, hvorvidt tværmedialitet er en underkategori af flermedialitet, eller om det er gensidigt udelukkende begreber. Det er relevant at redegøre for som en illustration af, hvordan forskellig begrebsbrug eksisterer side om side. Der fokuseres på danske teorier, fordi afhandlingen er på dansk og fokuserer på en dansk kontekst, og oversættelsesvanskelighederne i dette felt ville gøre redegørelsen unødigt uklar.

I nogle teorier benyttes flermedialitet som et overordnet begreb, der beskriver kommunikation, hvor der anvendes flere medieplatforme (altså radio, tv, tv, web, avis, bog, mobil osv.) – det ses eksempelvis hos Bechmann:

”I begrebet flermedialitet vægtes der en involvering af flere medier, men ikke nødvendigvis en koordineret tværgående kommunikation. Flermedial kommunikation kan godt foregå som en udsending på flere platforme, uden at der nødvendigvis er en arbejdsdeling i forhold til et samlet koncept...” (Bechmann, 2007 s. 23)

Hvis der er en koordineret kommunikation på tværs af to eller flere medieplatforme samt en arbejdsdeling mellem platformene, er der, ifølge Bechmann, tale om tværmedialitet (Bechmann, 2007). Flermedial kommunikation kan således være tværmedial (hvis kommunikation er tværgående), men den kan også være flermedial uden at være tværmedial. Den kan til gengæld ikke være tværmedial uden at være flermedial, da flerheden af medieplatforme er en forudsætning for tværmedialitet. Thomasens (2007)

³⁰ Jeg er heller ikke stødt på sammenlignelig udenlandsk forskning, men det er svært helt at udelukke på grund af uklarheder i forhold til oversættelse af begreberne.

begreber ligner Bechmann, men hvor hun bruger flermedialitet som et overordnet begreb, foreslår han, at en kommunikation kan beskrives som enten flermedial *eller* tværmedial:

”Det væsentligste kendetegn ved flermedialitet i forhold til tværmedialitet er således, at der i forbindelse med kommunikation i flere medier ikke eksisterer kommunikative relationer eller henvisninger mellem budskaberne i de enkelte medier; medierne benyttes sammen og ’samtidig’ – men ikke på tværs. Tværmedial kommunikation adskiller sig fra flermedial kommunikation ved at være kommunikation inden for det samme koncept i flere medier, hvor kommunikationens indholdsside er forbundet eller relateret på tværs af medierne.” (Thomasen, 2007 s. 43)³¹

Til gengæld benytter han så begrebet ”flermedie-koncepter” (Thomasen, 2007) om koncepter, der inddrager flere medier. Flermedie-koncept bliver dermed et overordnet begreb for både fler- og tværmedialitet, dvs. det som Bechmann kalder flermedialitet. Rasmussen (2007) arbejder med en skelnen, der ligner Thomasens. Han fokuserer på produktionsprocesser og anvender fler- og tværmedial om en indsats, ”hvor en medieinstitution udkommer på flere medier med de samme emner/historier præsenteret sideløbende” (Rasmussen, 2007 s. 279).³² Det, der adskiller dem, er, at en flermedial indsats er *uden* og en tværmedial indsats er *med* ”en koordineret og tværgående fortælling hen over mediekkanalerne (set fra brugersynspunktet)” (Rasmussen, 2007 s. 279). Sandvik (2010) skelner også mellem fler- og tværmedialitet. Flermedialitet bruger han om to typer af strategier. Den første er:

”...en strategi som betjener sig af en flerhed af medier, der konvergerer på den samme medieplatform, dvs. hvor der finder en anvendelse af flere medier i det samlede medieudtryk sted.” (Sandvik, 2010 s. 158)

Som eksempel nævner han DR’s netportal, der anvender tekst, billeder, audio- og videofeeds, podcasts, chats etc. I dette citat er symbolformerne altså eksempler på forskellige medier. En sådan sameksistens af forskellige symbolformer kaldes andre steder multimedialitet eller multimodalitet (jf. ovenfor).³³ Den anden strategi er, som Sandvik betegner flermedialitet, er:

³¹ Det fremgår ikke, hvad han mener med medier, men sammenhængen indikerer, at han mener medieplatforme.

³² Rasmussen staver ’mediel’ med e i stedet for a, men der synes ikke at ligge en særlig pointe i stavningen. Både a og e har været anvendt i dansk sammenhæng.

³³ Jeg forstår multimedialitet og multimodalitet som synonymmer, der beskriver den samtidige tilstedeværelse på én medieplatform af forskellige symbolformer (lyd, billede, tekst, video m.m.), men

”en mediestrategi hvor flermedialiteten ytrer sig ved at kommunikationen benytter en flerhed af medieplatforme som kommunikationen foregår på.” (Sandvik, 2010 s. 158-159).

Sandvik beskriver selv dette som mediedivergens, dvs. som en flerhed af medier (i modsætning til konvergens). Tværmedialitet er så til gengæld en strategi, hvor der finder:

”en samlet (koordineret) kommunikation sted på flere platforme og kommunikationen er således udtryk for mediekonvergens såvel som -divergens.” (Sandvik, 2010 s. 159)

Dette fokus på platforme og på, at kommunikationen skal være koordineret, svarer til forståelsen hos både Bechmann, Thomasen og Rasmussen. Samtidig peger Sandvik på den samtidige tilstedeværelse af mediekonvergens og mediedivergens, en tendens som Bechmann beskriver med begrebet ”mediediffusion” (Bechmann, 2007 s. 22; 2009 s. 78). For at teste begrebernes anvendelighed i praksis kan det være nyttigt at spørge, hvor meget der skal til, for at man kan tale om en koordineret indsats, dvs. hvad bliver reelt opfattet som udtryk for henholdsvis fler- og tværmedialitet. Thomasen eksemplificerer tværmedial kommunikation med anvendelsen af websites i samspil med radio og tv:

”Netsiderne tilbyder som et minimum mediebrugerne sendetider og anden serviceinformation. En sådan udnyttelse af flere medier er tværmedial.” (Thomasen, 2007 s. 43)

En relation mellem et radioprogram og et website, hvor radioprogrammets sendetidspunkt nævnes, er altså i Thomasens optik nok til at kvalificere til betegnelsen tværmedialitet. Så snart, der er referencer mellem medierne, er det tværmedialt i hans forståelse. Der synes at være forskel mellem teorierne på, hvor meget eller lidt der skal til, for at noget kan defineres som tværmedialt, men det fremgår ikke helt tydeligt. Dette aspekt vender jeg tilbage til i forbindelse med begrebsapparatet.

2.4 Metateoretisk refleksion

Afhandlingen kobler teorier, som stammer fra forskellige hovedtraditioner, hvorfor der her kort skal knyttes en kommentar til sammenstillingen af de teoretiske afsæt. Begrundelsen for koblingen af teorier er, at de beskæftiger sig

begrebet benyttes ikke i afhandlingen, da det ikke er relevant for mit fokus på mediesamspil på tværs af platforme.

med forskellige aspekter og niveauer, som alle er væsentlige at adressere ud fra projektets erkendelsesinteresse. Tilknytningen til evolutionsteoretisk mediehistorie (medium theory og teorier, der udspringer herfra), har betydning for flere niveauer i afhandlingen, fordi medium theory både præger historieforståelsen og mediebegrebet. Dette teoretiske afsæt har således betydning for afhandlingens fokus på mediatet og måden forskellige platforme bruges og kombineres på, samt for ønsket om at undersøge, hvorvidt udviklingen er udtryk for en øget kompleksitet. Det tilbyder til gengæld ingen værktøjer til at analysere konkrete tekster.

Da erkendelsesinteressen ikke kun vedrører DR's brug af platforme, men også intentionen bag, er det væsentligt at undersøge, hvordan denne intentionalitet er indskrevet i teksterne. Begreberne genre, paratekst og kommunikativ intentionalitet vedrører aspekter af tekstens organisering, som har betydning for, hvordan en tekst kan forstås af modtagerne. De handler alle om en form for intentionalitet bag teksten, som rammesætter fortolkningen. De hænger også sammen i den forstand, at en genrebetegnelse på en radio- eller tv-udsendelse eller en bog er en paratekst, hvor afsenderens overordnede intention kommer tydeligt til udtryk (Genette, 1997 s. 94). Også andre paratekster end selve genrebetegnelsen kan spille en rolle i etableringen af genren (Gray, 2010 s. 36). Da paratekster er en af de måder, teksten organiseres på, vil det også være et af de steder, hvor kommunikativ intentionalitet kan komme til udtryk. På den måde supplerer disse teorier hinanden og tilbyder konkrete analytiske greb til anvendelse i tekstanalysen.

I forhold til teorierne om mediasamspil er det en del af den problematik, afhandlingen adresserer, at de kommer fra forskellige traditioner – og at der ikke altid tages stilling til dette i anvendelsen af begreberne – hvorfor afhandlingen søger at bidrage med en mulig systematik. Da ingen af disse teorier indfanger alle de aspekter af mediasamspil, som analysen peger på er relevante i relation til det valgte forskningsobjekt, udvikles et begrebsapparat til formålet. Nogle af teorierne har her inspireret, men derudover har målet været en åbenhed overfor materialet. Som det fremgår af afsnittet om begrebsapparatet, er afhandlingens position tættest på de samspilsteorier, som fokuserer på mediet som platform og miljø, hvilket peger tilbage på afsættet i evolutionsteoretisk mediehistorie.

Sammenstillingen af teoretiske afsæt er ikke et forsøg på at smelte teorierne sammen til en samlet teori, men en måde at koble teoretisk indsigt fra forskellige perspektiver, som hver især bidrager med noget på forskellige niveauer, og som vurderes ikke at være gensidigt udelukkende. De teoretiske afsæt er fælles om en forestilling om kommunikation som social interaktion baseret på en form for fælles forståelsesramme, som mennesker bruger til at fortolke fænomener

3 Metode

I dette kapitel fremlægges afhandlingens metodiske valg og de metodologiske overvejelser bag dem. Der anvendes en flerhed af metodiske greb, idet erkendelsesinteressen resulterer i både historiske og tekstanalytiske spørgsmål (analysen af konkrete tekster i et historisk perspektiv) og metodologiske spørgsmål (brug af arkiverne til denne type projekt). Metoden er udarbejdet dels på baggrund af den beskrevne teori, dels i den konkrete praksis i arbejdet med cases i de forskellige arkiver. Kapitlet indledes med overvejelser omkring historisk metode,³⁴ historiefilosofi og kildebegreb samt en redegørelse for afhandlingens forskningsobjekt og kilder. Derefter følger et afsnit om casevalg med fokus på de kriterier og refleksioner, som ligger bag valget af cases. De arkiver, som er anvendt i projektet, har haft stor betydning for projektets udformning, hvorfor næste del redegør for arkiverne og de muligheder og udfordringer, der er forbundet med at arbejde med dem. Der er særligt fokus på radioarkivet og forskningsinfrastrukturen larm.fm, og på webarkiverne Netarkivet og Internet Archive, herunder på udfordringerne ved at anvende arkiveret web i forskning. Næste del beskriver de analytiske fikspunkter, som har været udgangspunkt for tekstanalysen, og som har inspireret begrebsapparatet (der beskrives i kapitel xx), der er udarbejdet i en iterativ bevægelse mellem teori, metode og materiale. Kapitlet afsluttes af en refleksion over metodiske alternativer og fravalg.

3.1 Historieskrivning og kilder

Interessen for historisk forskning inden for dansk medieforskning har været svingende. I 1970'erne spillede historisk medieforskning en relativt vigtig rolle, mens den i 1980'erne og 1990'erne, hvor medieforskningen ellers nåede et hidtil uset omfang, måtte vige for andre typer medieforskning (Brügger & Kolstrup, 2002 s. 7). I det følgende årti steg interessen for historisk medieforskning igen i Danmark såvel som i de andre skandinaviske lande:

³⁴ Begrebet historisk metode eller historieskrivning anvendes for det, som på engelsk ofte kaldes 'historiography'. 'Historiography' kan på engelsk bruges både om historieskrivning som metode og om historieskrivningens historie (se fx Scannell, 2004 s. 130), mens det på dansk alene betyder historieskrivningens historie (Den store Danske).

”It seems that Scandinavian media research over the past 10 years has finally reached a stage at which the construction of media histories has become important.” (Bondebjerg, 2002 s. 61)

I Danmark begyndte arbejdet til de først tre, senere fire bind i Dansk Mediehistorie (Bruhn Jensen, 1996; 1997a; 1997b; 2003), som beskriver udviklingen af massemedierne i Danmark fra 1840 til 2003 og vurderer deres betydning for dansk kultur. Også i Norge, Sverige og Finland er der blevet publiceret flere større historiske værker med fokus på den nationale mediehistorie (2002 s. 81). Bondebjerg (2002 s. 62) og Dahl (2002 s. 81) pointerer, at dette fokus på mediehistorie med mange publikationer til følge sker netop på et tidspunkt, hvor medierne undergår store forandringer. Store forandringer i samtiden kan aktualisere behovet for at kigge tilbage i tiden. Et blik på fortiden kan i mange tilfælde hjælpe os til at forstå nutidige fænomener. En del af formålet med denne afhandling er at undersøge forskellige historiske realiseringer af mediesamspil i DR – ikke kun for at forstå de historiske eksempler på praksis, men også i forventning om, at det kan bidrage til forståelsen af praksis i dag.³⁵ Et historisk perspektiv er relevant for at kontekstualisere de fænomener vi ser i dag (Dahl, 2004 s. 21-22). Dahl peger på en tendens til, at fænomener, som ved første øjekast ser nye ud, ofte har fortilfælde i historien. Det er derfor interessant at undersøge fænomenernes for at finde frem til, hvordan et givet fænomen relaterer sig til tidligere fænomener. Det betyder dog ikke, at der aldrig er noget, der er nyt. Dahl understreger, at det er vigtigt ikke at indtage ”en blasert ’alt er hendt før’-attityde” (Dahl, 2004 s. 22), for det kan gøre det svært at se og forstå det, der faktisk er nyt. Man må have et blik både for kontinuiteterne og forandringerne (Furay & Salevouris, 2010 s. 25-28). Ærindet i dette projekt er da heller ikke at påvise, at de mediesamspil, vi ser i dag, svarer til typer af mediesamspil fra flere årtier tilbage. Det handler i stedet om at undersøge forskelle og ligheder mellem disse forskellige historiske eksempler og forstå, hvordan deres forskellige karakteristika spiller sammen med den historiske kontekst.

Historisk forskning består, ifølge Startt og Sloan (Startt & Sloan, 1989 s. 2), af mindst tre elementer: ”(a) evidence, (b) interpretation, and (c) narrative” (ibid.). Evidence kan oversættes til spor, tegn, bevis eller dokumentationsmateriale, hvilket tvinger én til at overveje, hvordan man

³⁵ Termen *realisering* er inspireret af Bechmanns ”realizing crossmedia” (Bechmann, 2007a s. 58).

forstår det materiale, man tager udgangspunkt i som historiker. Her bruges 'spor' for at understrege det afgørende karakteristika ved de data, de kilder, vi bruger i historisk forskning, at de er rester af fortiden, ikke direkte dele eller repræsentationer af den. Det er et kendt vilkår i historisk forskning, at historisk materiale er ufuldstændigt (Dahl, 2004 s. 44). De tre elementer – spor, fortolkning og fortælling – hænger tæt sammen, fordi det er sporene, der fortolkes i en fortælling om fortiden. Man kan også pege på, at der allerede i udvælgelsen af kilder (spor) ligger en fortolkning af, hvad det er, der er væsentligt at kigge på for at blive klogere på det historiske fænomen. Brügger (2002) understreger flere af de samme aspekter som Startt og Sloan i sin beskrivelse af, hvad man må forholde sig til, hvad man forstår ved historie, dvs. "the fundamental issues of historiography" (Brügger, 2002 s. 33):

"a) The question of the source material (...) b) The question of interpretation (...) c) The question of disciplines that can help the historical study (...) d) The question of the theories of history..." (ibid.)

I det følgende beskrives afhandlingens position i forhold til disse spørgsmål.

3.1.1 Kilder

Det første spørgsmål vedrører kilderne. "[A]ny history is the history of 'something'", skriver Brügger (2002 s. 34), og det er vigtigt at beskrive, hvad der er objektet for vores historiske studie, hvilke typer kilder vi vil bruge til at beskrive dette objekt, og hvordan vi går til kilderne. I dette projekt anvendes forskellige kilder, både i materiel forstand (de findes fx på forskellige platforme) og i forhold til den måde, de anvendes (den rolle de spiller i relation til erkendelsesinteressen). Først og fremmest er det relevant at skelne imellem, hvornår datamateriale bruges som henholdsvis forskningsobjekt og kilde som i Karppinen og Moes (2012) skelnen mellem dokumenter som henholdsvis "sources that can reveal the interests and intentions of their authors or in other ways document a policy process" eller "as meaningful social products or cultural artefacts in themselves" (Karppinen & Moe, 2012 s. 180). Det er forskningsspørgsmålet, der bestemmer, hvordan materiale anvendes som henholdsvis forskningsobjekt og kilder, dvs. et funktionelt kildebegreb (Drotner, 2011 s. 150; Kjeldstadli, 2001 s. 177). At kilder vælges funktionelt understreger, at det er problemstillingen, der afgør, hvad der er relevant at bruge som kilde og hvordan, og at "det er forskeren, der transformerer kilder til

viden” (Drotner, 2011 s. 150). Det empiriske grundlag findes ikke uafhængigt af forskerens valg. Selvom noget historisk materiale findes uafhængigt af forskeren (ibid. s. 143) – udsendelserne fandtes, før jeg rettede blikket mod dem – bliver materialet først til kilder og cases, når forskeren konstruerer det *som kilde* til at sige noget om et bestemt forskningsobjekt i en bestemt sammenhæng og ud fra en bestemt erkendelsesinteresse.

I anvendelsen af kilder kan man skelne mellem at bruge kilden som *levning* eller *beretning* (Dahl, 2004 s. 48-51; Kjeldstadli, 2001 s. 178-182). Forstår man en kilde som levning, betragter man den som en rest, en slags aftryk af fortiden (jf. spor), fx et potteskår eller en ruin, som kan fortælle os noget om, hvordan folk levede. Er der tale om ”meddelende kilder” (Kjeldstadli, 2001 s. 179), Drotner kalder det ”semiotiske data” (Drotner, 2011 s. 141), fx skrevne og trykte tekster, fotografier, lyd- og videobånd, kort m.m., kan man også bruge kilden som beretning, dvs. som fortælling om fx en bestemt begivenhed, person eller tid, som vi kan bruge til at opnå viden herom. Historikere bruger ofte radio- og tv-udsendelser som kilder uden at forholde sig til formen eller mediets betydning (Scannell, 2010b s. 40; Schwarz, 2004 s. 93). Beretninger må betragtes som udtryk for en fortolkning, hvorfor det er vigtigt at overveje, hvad ophavsmanden kan have haft af bevæggrunde for at fremstille noget på en bestemt måde. I denne refleksion (kildekritik) kan man bruge kilden som levning (eller andre kilder) til at forstå noget om ophavsmanden og konteksten, der kan gøre én klogere på kildens anvendelighed som beretning. Man kan dermed fokusere på kildens tekst, kildens kontekst eller begge dele. Det er samtidig relevant at forholde sig til kildens status som henholdsvis primær eller sekundær kilde og første- eller andenhåndskilde (Startt & Sloan, 1989 s. 114) og dermed dens autenticitet. Kildekritik skal så vidt muligt sikre mod fejltolkning af kilder (Kjeldstadli, 2001 s. 177).

I dette projekt er forskningsobjektet de valgte cases i form af undervisningsserier bestående af radio- og tv-udsendelser, bøger og websites fra DR (primærkilder). Disse data omtales som tekster og forstås som udtryk for en bestemt praksis, som studeres. De kan dermed siges også at fungere som kilder til at blive klogere på det overordnede fænomen, som de er eksempler på: mediesamspil i DR’s voksenundervisning. Styret af erkendelsesinteressen er projektets fokus på de tekstlige udtryk for en bestemt måde at kombinere

medier på i undervisning, og denne caseanalyse er dermed i første omgang tekstanalytisk. Analysen er dog ligeledes historisk, idet caseanalyserne stilles sammen i den historiske rækkefølge, disse cases fremkom i, og fordi den historiske kontekst for de forskellige cases og udviklingen i årene mellem dem inddrages. Som kilder til den historiske kontekst for disse cases anvendes forskellige kilder; primært eksternt rettede, publicerede skriftlige kilder, som er tilgængelige for offentligheden. Det drejer sig blandt andet om tekster relateret til de lovgivningsmæssige rammer for DR produceret uden for DR (fx hvidbøger, love, lovforslag og Folketingets forhandlinger), og om dokumenter produceret af DR relateret til DR's virksomhed (fx årsregnskaber, public service regnskaber, årbøger, jubilæumsbøger, pr-materiale, programoversigter). DR's personaleblad, som godt nok i udgangspunktet er internt, men som har været tilgængeligt fra eksternt hold inddrages ligeledes, samt i få tilfælde interne DR-dokumenter (fx interne nyhedsbreve). Lovgivningsdokumenter, pr-materiale og programoversigter er eksempler på primære kilder, mens årbøger, jubilæumsbøger, årsregnskaber m.m. kan være lidt sværere at vurdere. Årbøger og regnskaber er relativt tæt på begivenheder, de beskriver, og kan dermed (måske med visse forbehold) forstås som primærkilder, mens jubilæumsbøgerne må betragtes som sekundære kilder, da flere af de begivenheder de beskriver ligger længere tilbage i tid og ofte er delvis baseret på andre primære kilder. Jubilæumsbøgerne er således også delvis andenhåndskilder, mens dele er skrevet af folk, der oplevede begivenhederne på førstehånd.

I forhold til lovgivningen studeres love og lovbehandling, som forholder sig til DR's rolle og forpligtelser som public service-institution, samt andre værktøjer, der benyttes til at regulere DR's aktiviteter og forpligtelser, fx public service-kontrakter. Der anvendes altså først og fremmest primærkilder til at skrive historien om de lovgivningsmæssige rammer for undervisningsaktiviteterne. DR som institution og lovgivningen som rammesætter indgår i en form for afhængighedsforhold. DR er skabt for at realisere bestemte opgaver, fastsat i lovgivningen, men DR's praksis sætter til tider også spor i lovgivningen. DR's praksis kan ses som et udtryk for, hvordan DR søger at overholde de krav og opfylde de forpligtelser, loven foreskriver, men samtidig har holdninger til, hvad de vil sende, og hvordan det skal udformes, som er afgørende for, hvordan produkterne i sidste ende kommer til at se ud. Lovgivningen er udformet ud fra

det såkaldte armlængdeprincip, som skal beskytte DR som uafhængig institution mod politisk detailstyring af aktiviteterne.

De fleste af DR-dokumenterne er officielle i den forstand, at de er skrevet med DR som institution som afsender og derfor illustrerer, hvordan bestemte forhold på et givet tidspunkt er blevet opfattet i og af institutionen DR. I de officielle udgivelser fra DR må man antage, at der lægges vægt på det, DR gerne vil fokusere på og kendes for i offentligheden, både i forhold til modtagerne, politikerne og andre interessenter. De enkelte dokumenter kan være beskrivelser af situationen på et bestemt tidspunkt, men kan også udtrykke intentioner og holdninger fra forfatteren, som fx kan være afhængig af deres organisatoriske placering. “[N]o document is unbiased”, påpeger Arnold (2000, s. 67), hvilket må tages med i betragtning ved fortolkningen af kilderne. Grundlæggende er teksternes autenticitet høj, og deres troværdighed må så afgøres i forhold til, hvad de bruges som kilder til.

3.1.2 Fortolkning

Beskrivelsen af de forskellige måder at forstå og bruge kilder på slår tonen an i forhold til næste aspekt: fortolkningen af materialet. Når målet er at bruge kilder til at forstå mønstre og relationer mellem historiske fænomener, må metoden nødvendigvis være fortolkende (Startt & Sloan, 1989 s. 146). Jeg forstår grundlæggende – og i forlængelse af de fleste nutidige historikere – historieskrivning som en (re)konstruktion af fortiden (Furay & Salevouris, 2010; Startt & Sloan, 1989; Thies, 2002).

“History is not ‘what happened in the past’; rather, it is *the act of selecting, analyzing, and writing about the past*. It is something that is done, that is constructed, rather than an inert body of data that lies scattered through the archives.” (Davidson & Lytle, 1982 s. xvii)

Historieskrivning må være en form for (re)konstruktion, fordi vi ikke kan studere fortiden direkte og dermed må beskrive noget, som vi aldrig kan få adgang til andet end gennem tolkning af de efterladte kilder (samt evt. andre historikers fremstillinger). Vi kan aldrig opnå en fuldstændig viden om fortiden, fordi selve omstændighederne er væk, og det dermed er umuligt at sammenligne sine konklusioner med dem. Allerede i valget af materiale sker der en fortolkning baseret på, hvad historikeren finder relevant at inddrage i undersøgelsen. Også i analysen af data sker en fortolkning, ligesom den

endelige fremstilling bliver til på baggrund af tolkninger af årsagssammenhænge og mønstre i data (Thies, 2002 s. 351). At tolkninger spiller så stor en rolle er ikke et problem i historisk forskning, men et grundvilkår:

“...history, which aims at the whole truth, cannot ever reach it (can only ever be a true *story*) because of the myriad of things which remain unknown; but that it is this very problem which allows – or rather, demands – that the past be a subject for *study*, instead of a self-evident truth. (...) History has a beginning in sources, but also in the gaps between and within sources.” (Arnold, 2000, s. 78-79)

En historikers arbejde handler således ikke bare om at videreformidle materialer fra arkiverne, men om at stille spørgsmål til materialet, træffe valg og finde sammenhænge og være reflekteret både omkring kilderne, og om hvad der ikke er taget med. Rekonstruktionen er bestemt af mange ting, blandt andet historikerens erkendelsesinteresse og metoder, udvælgelsen og brugen af kilderne samt den kontekst og samtid historieskrivningen sker i.

Historieskrivning påvirkes af historikerens samtid og kontekst (Donnelly & Norton, 2011 s. xiii). Som historiker må man derfor fremlægge sin tilgang, metoder og valg, så andre har mulighed for at vurdere det grundlag, som fremstillingen hviler på. Selvom forskeren muligvis udviser 'bias' (Thies, 2002 s. 352), og selvom resultatet er baseret på konkrete kilder og tolkninger, hvorfor andre potentielt kunne nå frem til andre tolkninger med andre kilder (Dahl, 2004 s. 54), er det vigtigt at understrege, at historie ikke er fiktion (Furay & Salevouris, 2010 s. 16)! Det er snarere en kombination af fakta og fortolkning (Startt & Sloan, 1989 s. 4). Fortolkning skal være baseret på relevante, tilgængelige kilder, og der skal anvendes videnskabeligt forsvarlige metoder i tolkningen og historieskrivningen.

3.1.3 Historiefilosofi

Det tredje spørgsmål vedrører de discipliner, der kan anvendes i historiske undersøgelser. Min tilgang er mediehistorisk med fokus på tekstanalyse og mediesystemiske aspekter. Det fjerde vedrører historiefilosofiske spørgsmål om, hvorvidt historien har en retning (fx udvikling som fremskridt, forfald eller en cyklus), hvad der driver historien (historiens motor), og hvordan man kan periodisere (Brügger, 2002 s. 33-34). Som beskrevet i teoriafsnittet tager projektet udgangspunkt i en forestilling inden for medium theory om, at udviklingen er en bevægelse mod øget kompleksitet, men samtidig er det en del

af projektets formål at sætte spørgsmålstejn ved, om dette er en passende og præcis måde at beskrive det på, eller om der er andre aspekter, der peger i andre retninger. Det skal understreges, at ordet 'udvikling' bruges til at beskrive historiske forandringer, der kan involvere såvel kontinuiteter som brud. Selvom ordet kan antyde en forståelse af historie som et forløb, der bevæger sig i en bestemt retning, skal brugen af begrebet ikke forstås som udtryk for en historiefilosofisk forståelse, der forstår udvikling som en entydig proces, fx som fremskridt eller forfald. Historisk udvikling forstås som drevet af flere faktorer i samspil, dvs. en multikausalitet, som peger på, at mange aspekter – teknologiske, sociale, kulturelle, økonomiske, politiske osv. – spiller ind på historiens gang og dermed må inddrages i en komplet forklaring (Brügger, 2010c s. 31; Furay & Salevouris, 2010 s. 25).

Flere af de teorier, jeg tager udgangspunkt i, er blevet kritiseret for teknologisk determinisme, hvorfor jeg vil knytte nogle kommentarer til det her. Jeg vil understrege, at jeg finder multifaktorforklaringer nødvendige for at forstå historisk udvikling, såvel kontinuiteter som forandringer, og at jeg ved at anvende disse teorier ikke gør mig til talsmand for monodeterministiske forklaringsmodeller. Medium theory er blevet kritiseret for teknologisk determinisme af blandt andre Raymond Williams (1990), Daniel Chandler (2000) og James Curran (2002b; 2002a; 2011). Det er især McLuhan, der bliver kritiseret for determinisme, og hans position grænser også til determinisme i visse udsagn og den måde han mener, medier øver indflydelse på menneskets sanser. Men generelt kritiseres teorierne for mediecentrisme, overvurdering af teknologiens indflydelse og forsimpning af komplekse processer (se fx Curran, 2002b s. 135). Flere af teoretikerne har svaret på beskyldningerne om determinisme, fx understreger McLuhan, at formålet med hans teorier er at skabe bevidsthed om, hvad medier gør ved mennesket og samfundet, som mennesket derefter kan handle på (se fx McLuhan, 1996 s. 99). Heller ikke Meyrowitz identificerer sig med et deterministisk standpunkt:

”Certainly, the most useful way to look at medium theory is to think of it not as deterministic, but as a model that deals in general tendencies. Medium theorists suggest that each medium invites, allows, encourages, fosters some human actions while discouraging others. (...) Ultimately, the greatest loss of freedom and control results from ignoring the ways in which the communication pathways and barriers we shape tend to reshape us.” (Meyrowitz, 1994 s. 71)

Finnemann understreger, at den evolutionsteoretiske forståelse af mediehistorien og udvikling i kraft af emergens ikke skal forstås deterministisk (Finnemann, 2005 s. 16), og i Brügger's teori er hans skelnen mellem aktualitet og potentialitet i beskrivelsen af et mediets mediet et forsøg på at undgå en teknologisk determinisme, som han anerkender en tendens til hos nogle medium theory-teoretikere (Brügger, 2002 s. 48).

Også Scannell adresserer spørgsmålet om determinisme. I hans teori har de teknologier, der benyttes til kommunikation, fx mikrofonen og tv-kameraet, konsekvenser for de kommunikative strukturer, og de er dermed med til aktivt at påvirke sociale relationer. Scannell skriver selv "yes, this is an argument for technological determinism" (Scannell, 2010b s. 41), men han mener samtidig, at han redefinerer spørgsmålet om determinisme ved at forstå teknologier som noget, der spiller sammen med udvikling:

"Technologies are not somehow outside human history, intervening to change it like the invisible hand of God or the market. They are integral to the workings of history, part of the general process whereby the workings of the present bring on the future." (Scannell, 2010b s. 49)

Grundlæggende ser jeg det som et spørgsmål om at forstå, hvordan forskellige teknologier kan virke fremmende og hæmmende på forskellige former for kommunikation, men teknologien i sig selv er ikke den eneste drivkraft i historisk udvikling. Det er ikke muligt i denne afhandling at inddrage alle faktorer, der har kunnet spille en rolle for udviklingen af DR's voksenundervisning, hvorfor jeg har valgt at fokusere på udvalgte aspekter, som jeg mener er centrale for at kunne forstå realiseringen af mediesamspil i DR's voksenundervisning. De analyseafsnit, som behandler den historiske kontekst for de forskellige cases, vil fokusere på den samtidige mediematrix, institutionens organisering, lovgivningen samt andre undervisningseksempler. Det er dog stadig væsentligt at holde sig for øje, at flere faktorer kan have spillet en rolle også.

Jeg har ikke periodiseret som sådan, men jeg har alligevel haft for øje, at der kunne være forskellige måder at inddele DR's historie på, som kan have relevans i forbindelse med casevalget. Det vender jeg tilbage til i næste afsnit.

3.2 Casevalg

Valg af cases spiller en afgørende rolle i en kvalitativ undersøgelse som denne, hvorfor det er væsentligt at redegøre for de refleksionerne bag disse valg. Med et relativt bredt emne som DR's voksenundervisning og med en lang historisk tidsramme, i hvert fald i radio- og tv-historie-sammenhæng, er der et meget stort antal mulige cases. Der har dog vist sig at være begrænsende omstændigheder, som har haft betydning for det reelle udvalg. For at tydeliggøre, hvad der ligger til grund for de valg, der er truffet, og som argumentation for relevansen af de valgte cases, redegøres her for selektionskriterierne samt de omstændigheder, som har rammesat valgene.

Uanset om en case er et fænomen, en person, en tekst, en situation, en virksomhed eller noget andet, så er det afgørende at valget af case(s) er knyttet til formålet med undersøgelsen. Hvilke cases man vælger, afhænger af, hvad man gerne vil undersøge og hvordan (og evt. også hvorfor):

”Cases bør altid udvælges *formålsbestemt*.” (Neergaard, 2001 s. 10)

Cases skal kunne gøre én klogere på den problemstilling, man undersøger. Det er vigtigt at være omhyggelig med, hvad man vælger, fordi det har betydning for, hvad man kan udlede, samt at være eksplicit om, hvad man har valgt efter (ibid. s. 12). Selvom jeg benytter begrebet 'case', er denne undersøgelse ikke et casestudie. Jeg er i forhold til casevalget inspireret af to overordnede videnskabelige metoder: historieskrivning og kvalitative casestudier. Det kvalitative casestudie beskæftiger sig primært med nutidige fænomener i deres kontekst. Her er casen ofte én eller flere informanter eller en organisation (Maaløe, 2002; Patton, 2002; Yin, 2014):

”Doing case study research would be the preferred method, compared to the others, in situations when (1) the main research questions are "how" or "why" questions; (2) a researcher has little or no control over behavioral events; and (3) the focus of study is a contemporary (as opposed to entirely historical) phenomenon.” (Yin, 2014 s. 2)

Ud fra Yins definition er min undersøgelse ikke et casestudie, blandt andet på grund af det historiske fokus. Historie er bagudrettet og benytter sig ikke på samme måde af informanter, men af kilder. Historieskrivning og kvalitative casestudier har til fælles, at der er tale om kvalitative metoder fokuseret på enkeltstående fænomener i deres kontekst og ofte også på at finde mønstre mellem fænomener. Desuden afhænger valget af forskningsgenstand i begge

tilfælde af forskningsspørgsmålet. Ordet case anvendes, selvom det lige så vel kunne kaldes historisk eksempel, fordi ordet 'case' signalerer en interesse i at studere enkelt-eksempler i deres respektive kontekst og med blik for, hvordan disse relaterer sig til andre eksempler på fænomenet.

3.2.1 *Kriterier*

De følgende aspekter har haft betydning for valget af cases:

- udvalgte kriterier (skal have visse karakteristika til fælles)
- historisk fordeling (skal være spredt over en historisk periode)
- forskelle (skal kunne vise variationen i praksis)
- informationsrigdom (skal fungere som illustrative eksempler)
- teori (skal bidrage til teoriudvikling/begrebsapparat)
- pragmatiske hensyn (materiale fra alle platforme skal være tilgængeligt i arkiverne)

De valgte cases skal forstås som eksempler på, hvordan DR på forskellige tidspunkter har forstået og realiseret muligheden for at kombinere medieplatforme til undervisningsformål. De grundlæggende *kriterier* for en case er derfor:

- En sammenhængende serie af tekster (tekster skal forstås bredt)
- udsendt af DR
- på mindst 3 medieplatforme (radio, tv, bog, web)
- med samspil mellem platformene
- og med en eksplicit intention om at undervise.

Med udgangspunkt i erkendelsesinteressen og forskningsspørgsmålene var det nødvendigt, at alle tre kriterier var opfyldt for at kunne undersøge DR's praksis. Det skal pointeres, at en case forstås som bestående af de produkter fra DR, der direkte beskrives som en del af en samlet serie. Dvs. at andet materiale, der potentielt også kunne forstås som en del af teksten, fx forskellige typer omtaler af og information om en serie i forskellige medier samt evalueringer af serien som undervisningstilbud, opfattes som uden for *selve casen*, men i visse tilfælde som relevant at inddrage som en del af den historiske kontekst.

Da der er tale om et historisk projekt, var valget af cases baseret på ønsket om at finde eksempler, der dels fordelte sig over en længere tidsperiode for at kunne se eventuelle mønstre i den historiske udvikling, og dels repræsenterede

forskellige måder at kombinere medier på i undervisning. Jeg har søgt informationsrige cases (Neergaard, 2001; Patton, 2002 s. 242), dvs. cases hvorfra jeg kunne lære mest muligt om det undersøgte fænomen. Det var ligeledes vigtigt med informationsrigdom på tværs af cases. Jeg forstår de enkelte cases som udtryk for en realisering af praksis og har i udvælgelsen søgt at finde eksempler, som kan vise bredden og variationerne i praksis, og som dermed tilsammen – og i samspil med det teoretiske begrebsapparat – kan give indsigt i fænomenet.³⁶

De pragmatiske hensyn vedrører de praktiske forudsætninger, der i større eller mindre grad determinerer det udvalg, man kan vælge ud fra, og ofte også hvad man ender med at vælge. Det er en forudsætning for at kunne vælge noget som case, at det er muligt at få adgang til det, hvilket i nogle tilfælde kan være svært, når man arbejder med historisk materiale. I det her tilfælde har valget af en case krævet, at der har været adgang til i hvert fald de fleste af de involverede materialer på tværs af de forskellige platforme. Det har været en væsentlig udfordring på grund af konkrete begrænsninger i relation til arkiverne. Valget af cases er derfor en konsekvens, dels af valg jeg har truffet ud fra de ovenstående begrundelser, dels af omstændigheder (adgangsproblemer), som umuliggjorde bestemte valg og dermed resulterede i automatiske fravalg. Der har været adgangsproblemer i flere led relateret til:

- arkivering
- teknologi
- økonomi

Først forventede jeg, at det eneste udover kriterierne, som ville afgøre, om noget kunne vælges som case, var, om materialet var gemt, altså om det fandtes bevaret i de tilgængelige arkiver. Det blev dog hurtigt klart, at det, at noget er i et arkiv, ikke er ensbetydende med, at man kan finde frem til det, eller få adgang til det. Det afhænger dels af metadata, dels af lagringsmedierne.

Metadataproblematikken vender jeg tilbage til i næste kapitel, men i forhold til lagringsmedier viste det sig, at flere af de gamle materialer var gemt på

³⁶ Jeg kunne have valgt andre måder at selekttere cases, fx ud fra bestemte faser i DR's historie (fx i forhold til måden institutionen er organiseret på), ankomsten af nye medier, vigtige personer i udviklingen af DR's undervisning, pædagogiske/didaktiske strømninger i samtiden, nye love eller lignende. Flere af disse måder har inspireret valget, men ikke været primære begrundelser.

lagringsmedier, som enten ikke kan afspilles i dag,³⁷ eller som man ikke kan få lov til at afspille. Det sidstnævnte gælder en del gamle udsendelser, som DR har på film, og som man skal betale dyrt for digitalisering for at se. Vidste jeg på forhånd præcis, hvad jeg skulle bruge, ville det måske kunne lade sig gøre, men da jeg var nødt til at se og lytte til mange materialer for at finde brugbare cases, var det ikke en farbar vej. Jeg valgte derfor at fokusere på de tilfælde, hvor jeg kunne få adgang til materiale, der kan afspilles (fx VHS-bånd på Statsbiblioteket), hvor jeg kunne få materiale digitaliseret (fx ved bestilling af materiale på spolebånd på Statsbiblioteket), eller hvor materiale allerede er digitaliseret (fx findes nogle af DR's gamle udsendelser som digitale filer i Mediearkivet, jf. afsnit 3.3.1).

3.2.2 *De udvalgte cases*

Kriteriet om, at cases skulle bestå af materialer på mindst tre platforme, spillede en væsentlig rolle i søgningen efter cases, fordi forskellige materialetyper ikke altid er arkivet i de samme arkiver. Dette projekt er derfor også kommet til at handle om at søge og arbejde på tværs af forskellige arkiver (se bilag 4 og afsnit 4.2 for eksempler på fremgangsmåder i søgningen). Udfordringerne i arbejdet med arkiverne relaterer sig dels til traditionelle arkivproblematikker, som manglende, fejlbehæftet materiale, ikke-tilgængeligt materiale eller ikke katalogiseret materiale, dels til udfordringer knyttet til de nye digitale arkiver. Hvad angår radio/tv-arkiver handler disse udfordringer især om metadata (fx upræcis navngivning, diskrepanser i metadata, fejl i ocr-scanninger) m.m. og visninger i interfacet (fx i forbindelse med et stort antal dubletter, brugergenererede metadata m.m.), mens det i webarkiverne især handler om materialets særlige status og om mangel på dokumentation. Næste kapitel beskriver disse udfordringer med eksempler fra de valgte cases, som er:

- Familiedans (1974-75)
- Køb og salg af fast ejendom (1984)
- Amerikanske forbilleder (1988-89)
- Afrika (1997)
- Danskernes Akademi (2010-2013)

³⁷ Statsbiblioteket har fx ikke afspillere til formater som U-Matic, VCR og VCC.

Som det ses, fordeler de sig over en periode af ca. 40 år, og som det vil fremgå af caseanalyserne, er der væsentlige variationer i realiseringen af praksis. I de afsnit, som beskriver den historiske kontekst for de enkelte cases, inddrages yderligere eksempler på voksenundervisning til at underbygge og nuancere analysen af DR's praksis.

3.3 Arkivbrug

En væsentlig faktor ved forskningsobjektet i denne undersøgelse er, at der i fire ud af fem tilfælde er tale om historiske cases, som kun eksisterer i arkiver på nuværende tidspunkt.³⁸ Arkiverne er med til at sætte rammerne om projektet, fordi deres respektive formål og strategier afgør, hvad der er gemt i arkiverne og på hvilken måde, samt hvordan adgangsforholdene er (se også Nielsen, forthcoming, som dele af dette afsnit bygger videre på). Det har betydning for mulighederne for at konstruere et forskningsobjekt, dels fordi det er en forudsætning, at man kan få adgang til de forskellige historiske materialer, dels fordi arkivering potentielt spiller en rolle for deres status som kilder. Der er ikke mulighed for at opleve undervisningsserierne i deres oprindelige kontekst, hvorfor der kan være aspekter, jeg ikke kan få adgang til, fordi de ikke er arkiveret – eller fordi eventuelt arkiverede versioner adskiller sig væsentligt fra det oprindelige materiale. *Danskernes Akademi* findes i skrivende stund stadig på det levende web, men for at se på, hvordan sitet har set ud tidligere, er det stadig nødvendigt at have adgang til arkiverede versioner.

Arkiveringen af et objekt kan spille ind på selve objektet og dets status som forskningsobjektet. Her er medieplatformen afgørende, fordi der er forskel på, hvordan selve arkivering, bevaringen og tilgængeliggørelsen påvirker forskellige typer af materiale fra forskellige platforme. Vil man bevare en bog, kan man stille den på en hylde i et arkiv og senere tage den ned fra hylde, og så står man med den samme bog i hænderne (evt. præget af ælde). Vil man gemme en radio- eller tv-udsendelse må man optage den på et lagringsmedie af en slags – modsat bogen, hvor lagringsmediet automatisk følger med. På

³⁸ Ordet 'arkiv' benyttes som overordnet begreb for et opbevaringssted for en samling af artefakter: "Most writers exploring the concept [of the archive] share a notion of an archive as a repository and collection of artifacts. Frequently, the term archive refers to the contents of museums, libraries, and archives and thus the entire extant historical record." (Manoff, 2004 s. 10). Der skelnes således ikke mellem arkiver og biblioteker som fx ved Startt og Sloan (1989 s. 86-87).

Statsbiblioteket findes radio- og tv-udsendelser gemt på forskellige båndtyper, fx spolebånd, VHS-bånd, betamaxbånd, DAT-bånd m.m. Det, at udsendelsen optages på bånd, påvirker ikke udsendelsen i udpræget grad, udover at det fjerner den fra den kontekst (både i forhold til sendeplanen og den historiske kontekst), den blev sendt i. Men det skaber en udfordring for adgangen til materialet, fordi disse materialer kræver bestemte afspillere, som man skal have i hænde for at få adgang til materialet. Vender vi os mod webmaterialer, bliver det endnu mere kompliceret, fordi selve arkiveringen påvirker materialet, og det, vi ender op med i arkivet, derfor sjældent (hvis nogensinde) kan siges at være det samme som det, vi søgte at arkivere.

Da alle de valgte cases er karakteriserede ved at bestå af tekster på tre eller flere platforme, er der en yderligere udfordring i at finde frem til de involverede materialer, fordi de ikke nødvendigvis befinder sig i de samme arkiver. Det er heller ikke sikkert, at alle involverede materialer er tilgængelige, og det kræver en del arbejde på tværs af de tilgængelige arkiver at få etableret, hvorvidt en given undervisningsserie kan fungere som case.

I arbejdet med afhandlingen er de følgende arkiver anvendt:

- Statsbiblioteket
 - Statsbibliotekets digitale online brugerinterface giver mulighed for at søge efter både skriftlige audiovisuelle materialer. De audiovisuelle materialer er blandt andet radio- og tv-udsendelser, som er bevaret analogt i Statens Mediesamling.
 - Statsbiblioteket tilbyder online adgang til *Mediestream*, hvor digitaliserede og digitale radio- og tv-udsendelser, primært fra 2006 og frem, kan afspilles.
 - Sammen med Det Kongelige Bibliotek står Statsbiblioteket for at indsamle til og drive *Netarkivet*, som er et online arkiv over den danske del af internettet fra 2005 og frem.
- DR
 - *Mediearkivet* er DR's digitale indgang til deres arkiv med analogt, digitalt og digitaliseret materiale. Man kan kun få adgang til Mediearkivet som DR-medarbejder eller ved at henvende sig til DR Arkiv & Research.

- I DR's gamle arkiv i TV-Byen i Søborg, kaldet *Fjernarkivet*, findes en del analogt materiale, hvoraf dele er ukatalogiseret. Kun adgang via DR Arkiv & Research.
- LARM
 - LARM-arkivet er et forskningsarkiv og en forskningsinfrastruktur opbygget i forbindelse med researchprojektet LARM Audio Research Archive, som jeg har deltaget i. *Larm.fm* giver online adgang til streaming af digitaliserede og digitale danske radioprogrammer og andre lydfiles fra 1931 og frem til i dag. Store dele af arkivet stammer fra Statsbiblioteket og DR.
- Internet Archive
 - Internet Archive er en amerikansk non-profit organisation, som siden 1996 har arkiveret internettet og andre digitale kilder, og som via brugerinterfacet Wayback Machine giver fri online adgang til sit arkiv.

3.3.1 Statsbibliotekets arkiver og DR's arkiver

I Danmark sætter *Pligtafleveringsloven* rammerne om indsamling og bevaring af dansk kulturarv, herunder radio-, tv- og webmateriale. Den første danske lov om pligtaflevering trådte i kraft i 1697.³⁹ I 1997 kom audiovisuelle materialer i form af film og digitale udgivelser i fysisk form, dvs. statiske dokumenter publiceret på nettet, til at høre under loven, men først i 2005 (LOV nr 1439 af 22.12.2004) kom radio og tv samt dynamiske internetmaterialer med i pligtafleveringsloven. Hermed udvidede man forståelsen af den bevaringsværdige offentliggjorte elektroniske kulturarv, og det blev fastlagt, at “[b]evarelsesværdigheden afhænger af indholdet, ikke af dets fysiske form.” (2004/1 LSF 77). Selvom radio og tv først var omfattet af pligtafleveringsloven fra 2005 og frem, har Statsbiblioteket bevaret radio- og tv-udsendelser fra langt tidligere. Det skyldes et samarbejde mellem Statsbiblioteket og henholdsvis DR og TV 2, som i 1989 underskrev aftaler om at sende deres sendeflader (for DR's vedkommende både radio og tv) til Statsbiblioteket, mod at Statsbiblioteket betalte for båndudgifter og transport (Fønss-Jørgensen, 2002 s. 320-21). Aftalen var delvis med tilbagevirkende kraft, så Statsbiblioteket modtog alle radioudsendelser fra april 1984 og frem, og alle tv-udsendelser fra april 1987 og

³⁹ Se pligtafleveringens historie på Det Kongelige Biblioteks website (Det Kongelige Bibliotek, 2007).

frem – og for TV 2's vedkommende fra de begyndte at sende 1. oktober 1988. Derudover har Statsbiblioteket modtaget samlinger andre steder fra, fx efter nedlæggelsen af *Landscentralen for Undervisningsmidler* og Amtscentralafdelinger samt fra foreninger, fx *Aktive Lyttere* og *Seere*, og privatpersoner. Selvom der først er fuld dækning af sendefloden fra 3. april 1984 (radio) og 4. april 1987 (tv), findes der udsendelser fra tidligere. Den tidligste radioudsendelse, som kan findes via Statsbibliotekets online søgesystem, er fx fra 1945. Det er dog ikke alle udsendelser fra tidligere, der er katalogiserede, hvilket betyder, at man kun kan finde frem til dem, hvis man får adgang til at kigge på hylderne!

Arkiverne og deres formål og institutionelle tilhørsforhold er forskellige, og det har betydning for deres arkiveringsstrategier (hvad de gemmer og hvordan) og adgangsforhold. Statsbiblioteket hører under Kulturministeriet og bibliotekets opgaver inkluderer blandt andet at være universitetsbibliotek for Aarhus Universitet, nationalbibliotek og forskningsinstitution (Statsbiblioteket, 2014). Det er en vigtig del af Statsbibliotekets rolle at indsamle, bevare og tilgængeliggøre kulturarven, og biblioteket arbejder derfor på at sikre let adgang til materialerne for forskere, studerende og andre brugere. Formålet med DR's arkiv er som udgangspunkt et helt andet, da det primært fungerer som et produktionsarkiv, dvs. at man gemmer udsendelser og materiale for senere at kunne genbruge det som genudsendelser eller i produktionen af nye udsendelser. Her har økonomiske og praktiske aspekter spillet en væsentlig rolle i forhold til arkiveringen, fordi lagringsmedier i nogle historiske perioder har været meget dyre, hvilket har betydet en meget selektiv og ofte også tidsbegrænset arkivering. I DR har man derfor kun gemt udsendelser, som i samtiden blev anset for vigtige, og man har jævnligt overspillet udsendelser, når man havde brug for båndene til nyere udsendelser og mente, at man kunne undvære tidligere optagelser (Bjerggaard Jørgensen, 2011). Det tidligst bevarede radio er fra 1931, mens tv-arkivet har nogle udsendelser fra starten i 1951 (ibid.). DR overgik helt til digital produktion i 2004, og herefter er udsendelser gemt i Mediearkivet. DR har copyright på sit materiale, og institutionen har ikke umiddelbart interesse i at give offentligheden adgang til sine materialer. Det betyder, at man for at få adgang til arkivet skal købe sig til tid hos DR Arkiv & Research, som er den afdeling i DR, der står for arkivering, metadatering, research og biblioteksdrift. Skal man have kopier af materiale fra DR's arkiver,

er det dyrt. I de senere år er der dog kommet mere fokus på at give borgerne adgang til dele af den audiovisuelle kulturarv, så der er tendenser i retning af en større åbenhed, hvilket kan ses i Bonanza (www.dr.dk/bonanza) og DR's deltagelse i projekter som *Dansk Kulturarv* (www.danskkulturarv.dk) og LARM (2014).

Ved en sammenligning af Statsbibliotekets arkiver og DR's arkiver bliver det tydeligt, at deres respektive formål som henholdsvis kulturarvsarkiv og produktionsarkiv betyder, at der ligger forskellige logikker bag arkiveringen både i forhold til hvad, hvornår og hvorfor man har arkiveret materiale. Det spiller også ind på, hvor længe man gemmer materiale, og hvem der kan få adgang til det. Det er derfor afgørende for, hvad man i dag kan finde i arkiverne, og om det er tilgængeligt.

3.3.2 *Larm.fm*

Larm.fm er en digital, online platform, som giver adgang til et stort arkiv og en forskningsinfrastruktur skabt i samarbejdet mellem en række forsknings- og kulturinstitutioner, blandt andet DR, Statsbiblioteket og flere universiteter, i forbindelse med projektet LARM Audio Research Archive.⁴⁰ Arkivet består af mere end 580.000 lydfiler og 30.000 søgbare programoversigter fra DR fra 1925 til 1983.⁴¹ Materialerne kommer fra DR's og Statsbibliotekets arkiver samt private samlinger, og nyt materiale føjes løbende til arkivet. I larm.fm er der fokus på at give let adgang til filerne og tilbyde digitale værktøjer til at arbejde med dem i forskningssammenhæng, fx i forhold til søgning og filtrering samt muligheder for at brugerberige arkivet med metadata, forskningsnoter m.m. Alt materialer i larm.fm er digitalt, enten digitalt født (digitalt produceret) eller digitaliseret (analogt lydmateriale konverteret til digitale lydfiler bestående af binær kode). Digitale data giver flere fordele, fx relativt nem og billig lagring og distribution, mulighed for kopiering uden forringelse i kvaliteten, for komprimering, kryptering og automatisering af fejlretning samt for

⁴⁰ For mere information om projektet, se Andersen, Larsen & Thøgersen (Andersen, Larsen, & Thøgersen, 2013).

⁴¹ Programoversigterne, også kaldet "de hvide programmer", viser DR's sendeplan for en eller flere dage og leveres til aviser, ugeblade etc. De er digitaliserede og ocr-scannede, dvs. de indscannede billeder af tekst er blevet konverteret til elektronisk tekst ved hjælp af *optical character recognition*. Arkivet indeholder også ca. 168.000 rettelser til oversigterne.

bearbejdning med digitale værktøjer (Bruhn Jensen, 2003 s. 14).⁴² En anden væsentlig fordel er metadata (data om data), dvs. de informationer om filen, som digitale filer kan indeholde, fx titel, sendetid og sted, varighed, medvirkende, optagekvalitet osv. Alle arkiver, analoge som digitale, er afhængige af metadata for at kunne lokalisere de arkiverede artefakter, og muligheden for effektivt at kunne udnytte audiovisuelle arkiver afhænger af præcise metadata (Laven, 2000). *The Society of Motion Pictures and Television Engineers* benytter følgende definition: ”content = essence + metadata” (De Sutter, Notebaert, & Van de Walle, 2006 s. 221). Essensen er materialet, som først kan fungere som indhold via metadata:

”The definition states that without metadata, there is no content: content cannot be found or used without metadata; hence the essence is unusable.” (ibid.)

I digitale formater er data og metadata samme format, nemlig bits – hvorfor Negroponte omtaler metadata som ”bits about the bits” (Negroponte, 1995 s. 180), og metadata kan ofte automatisk genereres og knyttes til data. I nogle tilfælde, fx larm.fm, kan metadata desuden genereres af brugerne ved hjælp af nye digitale værktøjer. Den digitale udvikling har medført nye teknologier og tjenester, der giver brugerne mulighed for at skabe, dele og kommentere indhold, som vi fx ser det i sociale medier og Web 2.0 generelt,⁴³ og de samme principper kan anvendes i digitale arkiver. En af de store fordele ved larm.fm som arkiv er således mulighederne for ikke bare at finde materialer, men også at arbejde med dem og berige dem. Nogle af udfordringerne ved metadata – blandt andet kan manglende enighed om beskrivelseskategorier skabe konsistens-problemer og dermed gøre metadata mindre anvendelige i forhold til lokalisering af data – øges med mulighederne for brugerberigelse, fordi brugere med forskellige behov kan medføre endnu større variation i typer af information i metadata. Derudover er der flere andre udfordringer i brugen af

⁴² Af ulemper kan nævnes et vist tab af data ved digitalisering på grund af ’sampling’ (se fx Bruhn Jensen, 2003, bind 4 s. 13), og ulemper forbundet med den hastighed, hvormed software og hardware udvikler sig. Lagringsmedier, som anvendes til digitale data i dag, bliver hurtigt forældede og udskiftes til fordel for nyere teknologier, hvilket kan vanskeliggøre adgangen til data (se fx Lyman, 2002). Ikke kun de maskiner, dataene ligger på, men også de programmer, der bruges til at få adgang til data, forældes, og det nødvendiggør løbende konvertering til nye formater. Digitale data er samtidig følsomme over for fx harddiskfejl, computervira og lignende.

⁴³ For en definition af Web 2.0, se O’Reilly (2005).

arkivet, som vedrører visningen af søgeresultater og metadata (se afsnit 4.2.1-4.2.6).

3.3.3 *Netarkivet og Internet Archive*

Webarkiverne er også digitale, men de har en helt anden type indhold og andre udfordringer end LARM-arkivet. *Netarkivet* er det danske arkiv over den danske kulturarv på web, som siden 2005 høstet ”den danske del af internettet” (Netarkivet, 2014a) forstået som alt materiale på internettet, der er udgivet på dansk eller rettet mod danskere, herunder hele top level domænet .dk og flere sider på andre domæner (fx .com), som er på dansk. Det er alene offentligt tilgængeligt materiale, der hører under pligtafleveringsloven, og som derfor indsamles. Netarkivet benytter tre forskellige høstningsstrategier: 1) tværsnitshøstning, som høster alle relevante domæner;⁴⁴ 2) selektiv høstning, som høster 80-100 udvalgte domæner (typisk domæner med høj aktivitet, fx nyhedssites, herunder dr.dk); og 3) begivenhedshøstning (fx folketingsvalg, melodigrandprix, OL) (Netarkivet, 2014a).⁴⁵ Der er stor forskel på frekvensen i de forskellige høstninger. Tværsnitshøstninger af hele den danske del af internettet varer omkring tre måneder og foretages derfor fire gange årligt, begivenhedshøstninger foretages typisk to-tre gange årligt afhængigt af relevante begivenheder, mens url’erne i de selektive høstninger indsamles op til seks gange dagligt (Netarkivet, 2014a). Pr. 27.07.2014 fylder datamængden i Netarkivet 501 TB (Sabine Schostag, Statsbiblioteket, personlig korrespondance 30.07.2014). Til at høste bruger Netarkivet web crawleren *Heritrix*, og til at vise arkiverede websider benyttes en tilpasset version af *Wayback Machine* (Schostag & Fønss-Jørgensen, 2012); begge er open source software udviklet og benyttet af Internet Archive.⁴⁶ Trods visse forskelle gælder beskrivelserne af høstning og visning i det følgende derfor i store træk begge arkiver.

Arkiveringen af materiale sker via såkaldte web crawlers, som er ’web bots’, dvs. programmer der udfører automatiserede opgaver til brug for fx indeksering, opdatering eller arkivering. En crawler bevæger sig systematisk rundt på

⁴⁴ Tværsnitshøstning oversættes til ”snapshot harvesting” (Netarkivet, 2014b), se også Brügger (2012; 2013b) og Masanes (2002) til trods for, at denne type høstninger som regel tager lang tid.

⁴⁵ Se Schostag & Fønss-Jørgensen (2012) for et kurator-perspektiv på webarkivering i Danmark. Se også Brügger (2013a).

⁴⁶ Alexa Internet foretager selve arkiveringen for Internet Archive (Internet Archive FAQ, 2014).

internettet ved at følge links og downloade filer fra web servere. I webarkivering tildeles en crawler (også kaldet høster) en liste med url'er, som så høstes ved at downloade filer fra servere til arkivets server. I høstningen arkiveres således en version af så meget som muligt af indholdet og funktionaliteterne på en webside, og dette gemmes i en database. Alle sidens interne og eksterne links (url'er) høstes også, og så bevæger høsteren sig videre til disse sider og arkiverer dem og høster deres links og bevæger sig videre til disse url'er osv. Den, som sætter programmet i gang, bestemmer, hvilke url'er høsteren skal starte ud med, og hvor mange niveauer der skal høstes (dvs. hvor mange gange høsteren følger links videre). Der er dog forskellige ting, der kan stoppe crawlers, og dermed en del ting, der ikke kan arkiveres:

”To date, most harvesting has been implemented by means of *link crawling*, i.e. recursively following embedded hyperlinks to some depth. This form of harvesting is fraught with technical and legal difficulties. The technical problems arise from broken links, circularity, high noise content such as advertisements, incomplete “robots.txt” exclusion files and similar artefacts.” (Thomas et al., 2010 s. 10)

Indhold på den del af nettet, der ikke er indekseret af søgemaskiner, det såkaldt *dybe net* (deep/hidden web), kan som udgangspunkt ikke høstes.⁴⁷ Høstere kommer i problemer med websites, der har adgangsbegrænsninger, fx i form af password-beskyttelse eller krav om IP-godkendelse, eller som kræver ”nontrivial interaction” (Masanes, 2005), dvs. hvis man skal indtaste bestemte ting, som en crawler ikke umiddelbart kan, fx captcha. Elementer, der indeholder scripts, som kræver eksekvering fra en server, kan ofte heller ikke arkiveres. Rogers (2013) peger på, at meget materiale, som normalt ikke opfattes som det primære indhold, men som er en del af websites og webs funktionalitet, fx cookies, kommentarsektioner, bannerreklamer, delingsfunktioner, plug ins m.m. sjældent arkiveres. Netarkivets kuratorer nævner selv nogle af udfordringerne i forhold til høstning:

”Other new web features such as flash presentations, advanced java script, meshups and interactive pages cannot be captured by Heritrix either. An even bigger challenge is the social media.” (Schostag & Fønss-Jørgensen, 2012 s. 120)

Det betyder, at fx streamet indhold ikke arkiveres i crawls, og der må sættes særlige initiativer i gang for fx at høste videoer online (Tue Larsen, Daglig leder

⁴⁷ Nogle beregninger siger, at op mod 90 % af alt indhold er utilgængeligt (Dougherty et al., 2010 s. 8).

af Netarkivet, Det Kongelige Biblioteket, personlig korrespondance 03.09.2014). Websites kan også have deciderede 'bot traps', fx sider der genererer nye links, som skaber et uendeligt kredsløb af forespørgsler (requests), som fastholder høsteren, eller får den til at gå ned. En af de mest almindelige ting, der stopper crawlere, er *robots.txt*. Det er en de facto standard for, hvordan ejere af websites kan instruere automatiserede systemer til ikke at crawle deres site eller dele af det. Det er almindelig web-etikette at følge anvisningerne, også fordi de ofte bruges til at sikre, at websites ikke belastes af forespørgsler fra crawlere, hvis deres indhold ikke er relevant for de fleste crawlere, fx søgemaskine-høstere. Alexa Internet, som står for høstningen til Internet Archive, respekterer *robots.txt* og gør det endda med tilbagevirkende kraft, hvilket vil sige, at hvis et site tidligere er blevet høstet, men så senere tilføjer *robots.txt*, vil dette site ikke blive vist i Internet Archive, selvom der evt. findes versioner fra før *robots.txt*-filen (Internet Archive FAQ, 2014). Netarkivet respekterer derimod ikke *robots.txt* pga. pligtafleveringens bestemmelse om, at de skal indsamle al offentlig tilgængeligt indhold:

”Når det gælder materiale, der er omfattet af afleveringspligten, findes det ikke acceptabelt, at høsteren overspringer dette, og den benyttede høster må derfor ikke følge eventuelle anvisninger. Pligtafleveringsinstitutionen vil i overensstemmelse hermed ignorere gældende normer for unkladelse af høstning, som fx *robots.txt*.”
(Pligtaflevering.dk, 2013)

Fordi udviklingen på web sker så hurtigt, så det er svært at følge med ændringerne, kan webarkiver beskrives som reaktive (Brügger & Finnemann, 2013 s. 75). De forsøger at holde trit med nye former for indhold, men kan oftest ikke forudse udviklingen:

”You might compare our [Netarkivets] harvest challenges to virus and antivirus programs: once a virus is created and spread, the antivirus developers set out to chase it. Once a fancy technology has entered the internet, we have to teach our harvesters how to catch these new technologies. You are always one step behind.” (Schostag & Fønss-Jørgensen, 2012 s. 119)

Der er således mange udfordringer forbundet med at høste websites og relationerne mellem dem, og nye opfordringer opstår hastigt, som web udvikler sig. Strategier for høstning har stor indflydelse på, hvad vi kan finde i arkiverne, og sammen med webs dynamiske natur, har det betydning for, hvordan webmateriale kan anvendes som såvel forskningsobjekt som kilde. Den måde materiale vises i de to webarkiver spiller også en stor rolle.

Internet Archive arbejder på at arkivere hele internettet og andre digitale kilder ud fra ønsket om at skabe et kæmpestort digitalt bibliotek med fri adgang for alle. Der er derfor fri, online adgang til arkivets ressourcer. En af de grundlæggende pointer med den måde, *Internet Archive* har bygget sit arkiv, er, at det skal tilbyde en oplevelse af, at man navigerer rundt på nettet, sådan som det var på et bestemt historisk tidspunkt. Til det har de udviklet *the Wayback Machine*:

“The Wayback Machine, a digital archive of the World Wide Web, has reached a landmark with 400 billion webpages indexed. This makes it possible to surf the web as it looked anytime from late 1996 up until a few hours ago.” (michelle, 2014)

Arkivet fungerer på den måde, at man indtaster en url, hvorefter *Wayback Machine* viser en grafisk oversigt over, hvornår denne url er blevet høstet. Her kan man vælge en bestemt version, som så vises i et browservindue i browservinduet. Når man først er inde på en arkiveret version af et site, kan man anvende links til at bevæge sig rundt i arkivet, ligesom man normalt ville navigere på det levende web.⁴⁸ De arkiverede versioner af websites er gemt på en måde, så hyperlink-strukturer bevares, og dynamikken så vidt muligt er intakt. Men da ikke alt er bevaret, kan man risikere, at indhold, der linkes til, ikke findes i arkivet. For så vidt muligt at skabe oplevelsen af at surfe uhindret rundt på nettet, så man ikke bliver stoppet af manglende indhold hele tiden, fungerer *Wayback Machine* sådan, at hvis man trykker på et link, så vises den side, der er linket til i den version, der er tættest på det tidspunkt, hvor den side, man kom fra, er arkiveret (*Internet Archive FAQ*, 2014).⁴⁹ Det er således et aspekt, der adskiller sig væsentligt fra det levende web; man kan ikke regne med, at sider, der linkes imellem, nødvendigvis er fra samme (historiske) tidspunkt. Denne form for ”atemporal linking” (Rogers, 2013 s. 76), som betyder, at man i surfinggen springer i tid, er en stor udfordring i forskningsbrug af webarkiver. Nogle gange kan der være måneder eller år imellem, så det, man i brugen oplever som del af samme website, muligvis aldrig har eksisteret samtidig på det levende web. Hvilket tidspunkt en version er arkiveret på, fremgår af en tidslinje øverst i browservinduet, men derudover gøres der ikke særligt opmærksom på det. Tidslinjen kan samtidig bruges til at bevæge sig mellem de arkiverede

⁴⁸ Oplevelsen er dog mindre påvirket af brudte links og lang load-tid, end den ville have været før i tiden (Rogers, 2013 s. 75).

⁴⁹ Se bilag 4 for eksempel.

versioner ved at springe frem eller tilbage i tid til den nærmeste version før eller efter eller til nærmeste version i måneden før eller efter eller året før eller efter.

I den indleverede afhandling indgik en illustration af Internet Archive Wayback Machines tidslinje. Tidslinjen kan ses ved søgninger i Internet Archives Wayback Machine på <http://archive.org/web/>.

En anden mulig fejlkilde er dynamiske elementer, som henter indhold fra en database, og hvor det, som er lagret i den arkiverede version, er koden (fx JavaScript), der henter det dynamiske materiale, og ikke dette materiale i sig selv. Man kan derfor risikere, at en del af indholdet på den side, man sidder og ser på i arkivet, hentes i det øjeblik siden loades, og således ikke er tidssvarende med resten af det arkiverede. Det kan fx være, at den aktuelle vejrudsigt vises, selvom den arkiverede version er to år gammel. Der kan også være style sheets (css), som ikke er arkiveret, og som påvirker visningen af sitet. Desuden anvendes en proces kaldet deduplikering, som betyder, at redundante data, dvs. indhold (ikke html men andre filtyper), som er høstet i tidligere høstninger, slettes automatisk for at spare plads i arkivet. Tal fra Netarkivet viser, at deduplikering har betydet en reduktion på 50 – 70 % i de arkiverede bits i visse høstninger (Schostag & Fønss-Jørgensen, 2012 s. 114). Man kan således risikere, at det, man får vist i arkiverne, er sammensat af elementer fra forskellige tidspunkter og ikke er en kopi af indhold fra det angivne tidspunkt, som man måske ellers kan have en forventning om. Så det er vigtigt at være opmærksom og tage forbehold for disse fejlkilder. Eksemplerne peger på webs dynamiske natur og de usikkerheder, der er forbundet hermed i arkivering. For at forstå mulighederne og begrænsningerne ved arkiverede versioner af web som forskningsobjekt og/eller kilde, er det væsentligt at pege på nogle grundlæggende forhold ved web, der har betydning for, hvad vi kan ende ud med at have i arkiverne samt hvordan et arkiveret website adskiller sig fra websites på det levende web.

3.3.4 Arkiveret web som forskningsobjekt

”As ubiquitous as the Web seems to be, it is also ephemeral, and much of today’s Web will have disappeared by tomorrow.” (Lyman, 2002 s. 38)

En af de ting, der går igen i karakteristikker af web i forbindelse med webarkivering, er dets dynamik, flygtighed og uforudsigelighed. Web beskrives af Schneider og Foot som ”a unique mixture of the ephemeral and the

permanent” (Schneider & Foot, 2004 s. 115), af Masanes som ”a pervasive and ephemeral media” (Masanes, 2006 s. 1) og af Brügger som ”a dynamic medium” med høj uforudsigelighed (Brügger, 2001 s. 2; 2005 s. 5). Også Dougherty et al. peger på webs ”constant change” (Dougherty et al., 2010 s. 8), som beskrives som en stor fordel for webs brugere, men en stor udfordring for forskere. Alle peger de på, at webarkivering er nødvendig for at fastholde webindhold (Brügger, 2011b s. 24; Dougherty & Schneider, 2011 s. 260; Masanes, 2006 s. 1; Schneider, Foot, & Wouters, 2010 s. 208). Webarkivering, forstået som ”any form of deliberate and purposive preserving of web material” (Brügger 2011a, 25), er afgørende, fordi web er en kulturel ressource af væsentlig betydning i dag, og fastholdelsen giver os mulighed for at gøre web til forskningsobjekt – både i dag og senere. Det er især væsentligt at skabe opmærksomhed omkring, fordi der har været en tendens til at hævde, at data aldrig forsvinder, når først de er online:

”There is a common misconception (...) that the web is itself an archive. While it is indeed a collection of objects organized in multiple ways to guide public access, the objects themselves are continually overwritten, reproduced, reframed, edited, excerpted, and deleted.” (Dougherty & Schneider, 2011 s. 253)

Flere undersøgelser har vist, hvor hurtigt web ændres og indhold forsvinder:

”The average life span of a Web page is only 44 days, and 44 percent of the Web sites found in 1998 could not be found in 1999.” (Lyman, 2002 s. 38)

”Forty percent of the material on the Internet disappears within a year, while another forty percent has been changed, which is why today we can only expect to find twenty percent of the material that was on the Internet one year ago.” (Brügger, 2005 s. 15)

”...several studies found that within a given week 35-40% of web pages changed their content...” (Dougherty et al., 2010 s. 8)

Der er altså ingen tvivl om, at det er afgørende at forsøge at arkivere indholdet på web, men udfordringen er, at selve objektet, man søger at arkivere, i langt de fleste tilfælde ændres i arkiveringen. Webs dynamiske natur betyder nemlig, at det ændres i en høj hastighed, og man kan hverken forudse det eller se, hvad der var der før. Brügger kalder dette fænomen ”the dynamic of updating” (Brügger, 2005; 2008; 2009; 2010a; 2011b), og også Schneider og Foot (2004) og Masanes

(2005, 2006) peger på dette karakteristika.⁵⁰ Opdateringer følger sjældent en fast logik, og opdateringer afløser ofte det, der var der tidligere, så man kan ikke se en historik på samme måde, som hvis en bog udkommer i flere versioner (Brügger, 2001 s. 3; 2005 s. 22). Det kan derfor være svært (eller umuligt) at datere webmateriale i arkiver, fordi vi – med mindre et website er arkiveret nærmest konstant – ikke ved, om det er blevet opdateret lige inden arkiveringen eller kort eller lang tid før.

”What is harvested is both a *point* in time (the time of harvesting) and a *period* of time (the period up to the time of harvesting).” (Brügger, 2008 s. 158)

Vi ved heller ikke, om det på noget tidspunkt faktisk har set præcis sådan ud, da det fandtes på det levende web (Brügger, 2005). Det skyldes dels de tidligere omtalte arkiveringsproblematikker, men også det faktum, at selve arkiveringen tager tid. Især ved arkivering af større, meget dynamiske sites, som fx dr.dk, vil opdateringshastigheden betyde, at man kan ende ud med en arkiveret version, hvor de enkelte websider og elementer ikke passer sammen. Man kan have flere versioner af et website fra samme dato, som ikke er ens, og der findes ikke én original – det er alt sammen versioner, fordi materiale aldrig vil være en kopi (Brügger, 2008 s. 161; 2011b s. s. 33-34). Det er ikke kun den temporale afgrænsning af objektet, der er problematisk, mens også den spatiale (Brügger, 2009 s. 128; 2012 s. 109; Brügger & Finnemann, 2013 s. 75).

Linkfunktionaliteten er et af de grundlæggende karakteristika ved websites, og det betyder, at grænserne for et website er uklare (Lyman, 2002). Hvis du bevarer en bog, er det let at vide, hvad det er objektet, men hvor starter og slutter et webobjekt? Hvis man skal bevare websites autenticitet, skal de strukturer og den oplevelse, der kendetegner web, også bevares (Lyman, 2002 s. 41). Men ikke alt kan arkiveres, og de valg, der træffes i arkiveringsprocessen om strategier og værktøjer (url’er, dybde, bredde, filtyper, tid osv.), har betydning for, hvordan materialet i arkivet kommer til at se ud.⁵¹ Det er dermed ikke det samme objekt, vi har i arkivet, som det, der fandtes på det levende web.

⁵⁰ Et andet grundlæggende karakteristika er det, at alle på web kan være afsendere, et fænomen Brügger kalder om ”the proliferation of senders” (Brügger, 2001 s. 3), og Masanes omtaler som ”*Authorship Revolution*” (Masanes, 2005 s. 72).

⁵¹ Se Brügger (2005), Masanes (2005) og Schneider, Foot & Wouters (2010) for strategier i forbindelse med webarkivering. For den historiske udvikling i webarkiveringens relative korte historie, se Brügger (2011b s. 29-32). Se også Schneider, Foot & Wouters (2010 s. 206-207) for en kort gennemgang af de første webarkiver.

Udover de to typer digitalt materiale, som er nævnt tidligere, findes der således en tredje type, nemlig digitalt genfødt materiale (reborn-digital) (Brügger, 2012 s. 104). Digitalt genfødt materiale skabes, når digitalt materiale (digitaliseret eller digitalt født) indsamles og bevares i en proces, hvor materialet ændres (ibid.). Det er vigtigt at skelne mellem digitaliseret, digitalt født og digitalt genfødt, fordi den understreger, at det materiale, vi har adgang til i webarkiverne ikke er en direkte kopi af det digitalt fødte materiale (evt. suppleret med digitaliseret materiale), der var på web på et givet tidspunkt.

”...the process of archiving creates the archived web on the basis of what was once online: the born-digital web material is reborn in the archive.” (Brügger, 2012 s. 108)

Om der er tale om den ene eller anden form for digitalt materialer har betydning for, hvordan vi kan forstå og arbejde med det. Det, man får vist i arkiveret, er en rekonstruktion skabt ud af elementer, som er skabt gennem aktive valg, stabiliseret i arkiveret, og som sættes sammen igen i en forespørgsel, som også påvirker objektet (Brügger, 2010a s. 7; Schneider et al., 2010 s. 213). Denne rekonstruktionen er, grundet asynkroniciteten mellem opdatering og arkivering, på én gang mere og mindre end det, der var online på et givet tidspunkt (Brügger, 2011b s. 33). Man vil næsten aldrig finde en komplet version uden mangler, og samtidig kan der være elementer, der er for meget i den forstand, at de er tidsmæssigt ikke passer sammen med andre dele af den arkiverede version. Det skaber et paradoks:

”On the one hand the archive does not look like the internet as it *actually* was in the past (we have lost something), but on the other hand the archive might look like the internet as it *never* was in the past (we get something different).” (Brügger, 2001 s. 6)

I historisk forskning kan vi ikke undersøge i hvilket omfang forskellige arkiverede versioner ligner det, der var på det online web på et givet tidspunkt (Dougherty et al., 2010 s. 23). Vi kan evt. sammenligne versioner i forskellige arkiver (se fx Masanes, 2005), men vi kan ikke vide, om flere versioner alle mangler noget, der var på det levende web. Graden af kompleksitet er meget svær at afklare, og det er derfor afgørende, at webhistorikere holder sig for øje, at det ikke er identiske kopier, men potentielt inkonsistente versioner, vi har adgang til (Brügger, 2009 s. 125). Det er vigtigt at tage forbehold med hensyn til disse aspekter, når arkiverede versioner af websites bruges som forskningsobjekter.

I den forbindelse er det en væsentlig udfordring, at der på nuværende tidspunkt kun er ganske lidt dokumentation tilgængeligt i webarkiverne. For både Netarkivet og Internet Archive gælder det, at de eneste metadata, arkivet leverer, er, at man i visningen af et søgeresultatet kan se, hvor mange gange en bestemt url er blevet arkiveret og hvornår (alternativt at den ikke er arkiveret), og at man i visningen af en version af en url kan se, hvornår denne url er arkiveret (årstal, måned, dag og klokkeslæt). Fremover vil langt flere metadata og digitale værktøjer, som kan bruges til fx at beregne grad af kompletthed, forhåbentlig blive tilgængelige. Det vil kunne hjælpe forskere til at vurdere arkivobjekternes status.

3.4 Tekstanalysemetode

Afhandlingens erkendelsesinteresse vedrører den konkrete tekstlige praksis i realiseringen af mediesamspil i DR's voksenundervisning med fokus på, hvordan og med hvilken intention DR har brugt og kombineret platforme, og hvordan det knytter an til den historiske kontekst. Måden at lave voksenundervisningsprogrammer gennem tiden vil kunne fortælle noget om, hvordan DR har opfattet det at undervise med medier, fordi disse produkter og aktiviteter kan ses som en operationalisering af bagvedliggende intentioner. Analysemetoden kombinerer udvalgte tekstanalytiske greb med en historisk funderet mediesystemisk analyse med fokus på DR som institution. I analysen fokuseres derfor på teksten – tekst skal forstås bredt som en samlet betydningsenhed bestående af forskellige symbolformer fx skrift, billede, lyd, levende billeder m.m. – og på de platforme, teksten forekommer på, og som har betydning for, hvordan teksten organiseres. Hver caseanalyse indledes af en historisk kontekstualisering af casen, som redegør for samtidens lovgivningsmæssige rammer og DR's reelle praksis på dette tidspunkt og analyserer sammenhængen her imellem. Desuden inddrages den eksisterende mediematrix samt DR's institutionelle organisering i det omfang, det er relevant for analysen af praksis.

Analysearbejdet har kredset om udvalgte analytiske fikspunkter, der har fungeret som en operationalisering af erkendelsesinteressen og de teoretiske afsæt, og som har styret læsningen af casematerialerne. Flere af disse analytiske fikspunkter er senere blevet inkorporeret i begrebsapparatet som centrale aspekter, mens andre har vist sig at være relaterede aspekter, som ikke i sig selv er afgørende i forhold til det valgte fokus på mediesamspil. De er dog stadig relevante i forhold til aspekter, der vedrører serierne som undervisning, fx er henvendelsesformen med til at sige noget om den bagvedliggende intentionalitet og forestilling om modtagerne. Overordnet retter analysen har sig mod de følgende analytiske fikspunkter:

- udnyttelse af det enkelte medies særegne træk (mediatet)
- mediesamspil
 - arbejdsdeling mellem platforme med forskellige funktioner, og den funktion de respektive tekster har i serien som en samlet tekst

- indhold som forekommer på flere platforme, evt. i forskellig udformning
- henvisninger mellem indhold og platforme, herunder muligheder for og opfordringer til interaktivitet, henvisningernes retning m.m.
- henvendelsesform (i det omfang den siger noget om intentionalitet og publikumsforestillinger)
- genreindikatorer / undervisningselementer (aspekter der indikerer, at det er undervisning)

Baggrunden i medium theory resulterer i et fokus på udnyttelsen af såvel den enkelte platforms mediet som samspillet mellem platforme med særlige karakteristika. Desuden rettes fokus i forlængelse af teorien om kommunikativ intentionalitet mod organiseringen af teksten som udtryk for afsenderens intentionalitet. Her fokuseres på de tekstuelle træk, der viser forsøg på at etablere en relation til modtageren, og som samtidig siger noget om, hvad det er for en type relation, man søger at skabe, og hvordan dette relaterer sig til genren undervisning. Det handler dels om henvendelsesformer (fx tiltaleformer), dels om hvorvidt konkrete forestillinger om modtagerne er indskrevet i tekstens organisering. Teksten er relevant, i det omfang den kan siges at have mediets muligheder indskrevet i sig (mediatets indflydelse på indholdets form og det indhold, der kan formidles), og i det omfang organiseringen af den enkelte tekst såvel som kombinationen af tekster siger noget om DR's historiske realisering af mediesamspil i undervisning samt teksternes iboende kommunikative intentionalitet. Der er altså tale om en undersøgelse af historiske eksempler på mediepraksis i konkrete sammenhænge og om et afsenderfokus i den forstand, at interessen vedrører, hvordan institutionen DR praktiserer mediesamspil på de forskellige historiske tidspunkter, og hvordan intentionen – det at man vil noget bestemt med publikum – kommer til udtryk i organiseringen af konkrete tekster. Der er således ikke tale om en traditionel tekstanalyse med interesse i plot, karakterer, spændingskurve og lignende, men om en analyse centreret om de formmæssige aspekter af teksten, som fortæller om intentionen med at udforme undervisningsserier på de her måder på tværs af platforme. Selve indholdet er kun relevant i det omfang, det udtrykker noget om undervisning, om forestillingen om modtageren eller om mediesamspil (fx steder hvor man

kan se, at det samme indhold findes på flere platforme, eller at der som en del af indholdet beskrives indhold på andre platforme).

I opbygningen af caseanalyserne anvendes systematikken udviklet i begrebsapparatet, som beskrives i næste kapitel. Målet med begrebsapparatet har været at finde frem til anvendelige begreber med forklaringskraft i forhold til forskningsobjektet. De analytiske greb i afhandlingen tager udgangspunkt i de teoretiske afsæt samt i et begrebsapparat, som er udviklet i løbet af analyseprocessen. Metodisk er læsningen af teori og udformningen af begrebsapparatet foregået sideløbende med analysearbejdet, og de tre processer har indvirket på hinanden. Behovet for at forstå de valgte cases har styret dele af teorilæsningen som en søgen efter de rette begreber til at beskrive de aspekter, som viste sig i materialet. Samtidig har teorier og begreber påvirket dels blikket på de valgte cases, dels udformningen af begrebsapparatet som et redskab til at konceptualisere de samspil, der findes her. Hensigten har været at møde både teorier og cases med en åbenhed over for de teoretiske og analytiske greb, der ville have den største udsigelseskraft i forhold til det konkrete materiale. Begrebsapparatet har løbende måttet stå sin prøve i mødet med teori og materiale.

3.5 Refleksion over fravalg af metoder

Fokus er på tekster og deres historiske, institutionelle kontekst og ikke på produktionen eller receptionen af teksterne, hvorfor hverken produktions- eller receptionsanalyse indgår. Dette fravalg understøttes af vanskeligheden ved at benytte disse metoder i en historisk undersøgelse. Man kunne argumentere for fx interviews med producenter eller andre DR-medarbejdere som metode til at indsamle data om intentionen bag programmerne, men da erkendelsesinteressen vedrører de aspekter, som er indskrevet i teksten som udgangspunkt for modtagerens tolkning, er det ikke relevant. Desuden ville materialets historiske karakter fordre retrospektive interviews, som udgør en særlig udfordring, da disse cases i flere tilfælde ligger så langt tilbage, at informanterne sandsynligvis ville have svært ved at genkalde sig de tanker og ræsonnementer, de gjorde sig på det givne tidspunkt.⁵² På samme måde ville det være uhensigtsmæssigt at forsøge at indsamle data gennem interviews med

⁵² Se De Vaus (2002 s. 35) om udfordringer ved retrospektive undersøgelser.

modtagere om deres oplevelser af programmerne. Skulle man interviewe informanter i dag om tidligere oplevelser med undervisningsprogrammer, ville man have de samme problemer med hukommelsens pålidelighed, men skulle man præsentere informanter i dag for programmer, der er op til 40 år gamle, ville tolkningen i høj grad risikere at være påvirket af de historiske ændringer i fx tone, tiltaleform, stil m.m. At konteksten rent historisk er så ændret – man kan tydeligt se forskel på et program fra 1970'erne og et program i dag – ville forstyrre mulighederne for at vurdere programmet på rimelige præmisser. Eksempelvis kunne man forestille sig, at et tonefald, der virkede seriøst og passende i 1970'erne, ville virke krukket eller latterligt i dag (jf. Scannell, 1989 s. 147). Valget af tekstanalyse som metode eliminerer ikke helt disse problematikker. Det er stadig en potentiel fejlkilde, at man som forsker, der kigger på historiske tekster, fejltolker visse elementer på grund af manglende forståelse for den historiske kontekst. Jeg forsøger derfor at undlade at drage slutninger på baggrund af enkeltstående elementer, men hele tiden at have øje for helheden – i det omfang, jeg har adgang til den. En måde at mindske risikoen for fejlfortolkninger grundet tidstypiske aspekter er at forholde sig til flere historiske kilder. Det er endnu en grund til, at hver caseanalyse indledes med et afsnit om den historiske kontekst med inddragelse af yderligere materiale. Yderligere interne dokumenter, fx breve, interne rapporter, budgetter, mødereferater, konceptbeskrivelser osv. kunne, i det omfang de ville være tilgængelige, være inddraget, men disse kilder er fravalgt, da erkendelsesinteressen ikke vedrører fx forarbejdet til, selve produktionen af eller evalueringer af serierne, men de valgte cases, som de ser ud som tekst, og de aspekter, der er indskrevet heri.

4 Konceptualisering og konstruktion af forskningsobjekt

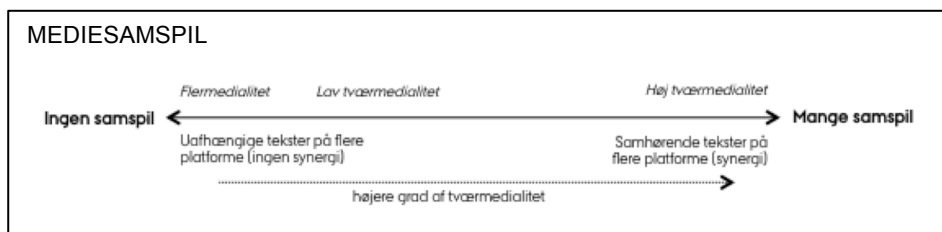
Dette afsnit har to formål: dels at beskrive afhandlingens teoretiske konceptualisering i form af begrebsapparatet, dels at redegøre for konstruktionen af forskningsobjektet gennem forskningsmodning af materiale i arkiverne. Det er placeret i et kapitel for sig for at understrege, at disse redegørelser udgør en del af afhandlingens bidrag i form af henholdsvis teoriudvikling og metodeudvikling. Først redegøres for begrebsapparatet, som udover at være en teori om mekanismerne i mediesamspil på tværs af platforme kan forstås som en del af metoden, fordi det fungerer som et analytisk greb ned i casematerialet og som en måde at systematisere iagttagelserne, så det bliver muligt at analysere på tværs af de relativt forskellige cases. I afhandlingen har teori og metode udviklet sig i samspillet med casematerialet i en iterativ proces med bevægelser mellem teori, metode og materiale for at teste, om de metodiske greb har været i stand til at skabe den type erkendelser om materialet, som er målet med analysen. Efter beskrivelsen af begrebsapparatet, herunder inspirationen fra andre begrebsliggørelser i feltet, følger en redegørelse for de metodiske udfordringer forbundet med konstruktionen af forskningsobjektet med udgangspunkt i de arkiver og forskningsinfrastrukturer, som er anvendt i projektet. Det metodiske bidrag er ikke udviklingen af en samlet metode, men en indsigt i de forskelligartede teknikker og strategier, som må tages i brug for at finde frem til og arbejde med de relevante materialer i arkiverne.

4.1 Begrebsapparat

Begrebsapparatet er udformet med inspiration både fra de teoretiske perspektiver på mediesamspil og fra arbejdet med de valgte cases ud fra de analytiske fikspunkter. Formålet med begrebsapparatet er at opstille og definere en række begreber, der tilsammen gør det muligt at analysere den tekstlige organisering af mediesamspil som en praksis, der viser noget om den bagvedliggende forståelse af mediatet og mediesamspil samt af undervisning som genre. Begrebsapparatet skal dermed forstås som afhandlingens konceptualisering af mediesamspil, og som et redskab til at kunne analysere de udvalgte tekster med fokus på praksis som indskrevet i teksten. Det er samtidig

udviklet med det historiske spektrum i de valgte cases for øje for at kunne rumme historiske forandringer inden for mediesamspil i denne genre.

Som teoriafsnittet viser, er der forskel på, hvor meget eller lidt der skal til i form af koordination mellem tekster på forskellige platforme, for at noget defineres som tværmedialt. De forskellige mekanismer, som indgår i mediesamspil, indvirker på hinanden på forskellig vis, hvilket gør det svært at sætte en klar grænse. I begrebsapparatet er der derfor valgt en mere fleksibel tilgang, hvor der inspireret af Hayes (2006) og Henriksen (2008) arbejdes med grader af tværmedialitet. Den overordnede påstand er, at hvorvidt et medieprodukt bestående af tekster på flere platforme er tværmedialt og i hvilken grad, afhænger af en konstellation af faktorer, som kan beskrives som forskellige former for mediesamspil. Begrebsapparatet gør det muligt at vurdere, om der i en given case er en høj eller lav grad af tværmedialitet, eller evt. kun flermedialitet. Hovedreglen er, at jo flere mediesamspil, der er, jo højere grad af tværmedialitet er der, men som analysen vil vise, er det mere kompliceret end som så. Graden af tværmedialitet kan illustreres på et kontinuum med yderpunkterne 'ingen samspil' og 'mange samspil'.

Figur 1: Kontinuum som viser sammenhængen mellem mediesamspil og graden af tværmedialitet.

Flermedialitet forstås som udsending af indhold på flere platforme, men uden en samlet koordinerende strategi med samspil (kohærens-skabende elementer) på tværs af platformene. Hvis der ingen samspil er mellem teksterne på platformene, er det altså flermedialt, men ikke tværmedialt. Det kan fx være resultat af en journalistisk praksis, hvor der produceres nyhedsindslag om samme emne til både radio, tv og web, men hvor der ingen samspil er mellem teksterne. Ved få samspil vil en overordnet tekst bestå af tekster på flere platforme, hvor der skabes et minimum af kohærens fx gennem paratekster,

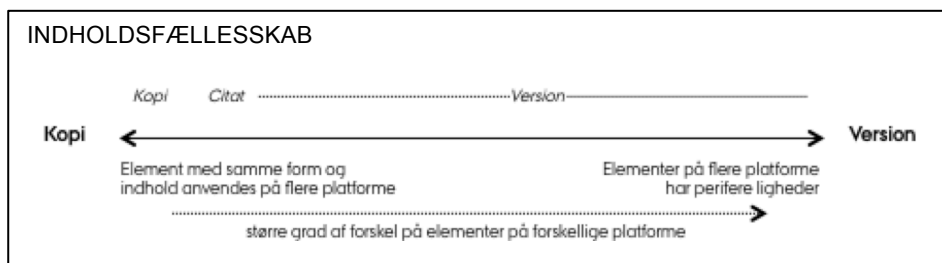
men hvor teksterne på de enkelte platforme derudover sameksisterer uden den store vekselvirkning og uden en samlet strategi for synergi mellem teksterne. I den anden ende af spektret findes mange samspil med stor kohærens mellem teksterne og en tydelig strategi (intention) på tværs af platforme og dermed en høj grad af tværmedialitet, samtænkning og synergi (jf. figur). Hvis der er tværmedialitet, er der også flermedialitet, da der altid er flere platforme involveret – en forståelse, som dermed ligger tættest på Bechmanns definition og ikke Thomasens enten/eller (jf. afsnit 2.3.6). Det skal understreges, at afhandlingen (modsat Bechmanns teori) kun beskæftiger sig til tværmedialitet på det tekstlige niveau og dermed ikke med eventuel tværmedialitet i produktionsprocessen (om journalister, producenter etc. samarbejder på tværs af platforme) eller receptionsprocessen (om brugeren faktisk anvender de tilbudte muligheder for samspil og bevægelse mellem platforme etc.).

De valgte cases er alle tværmediale (det er et af kriterierne, jf. afsnit 3.2.1), men der er stor forskel på, hvor mange og hvilke typer af samspil der er involveret. Relationerne mellem teksterne på forskellige platforme kan være stærkere eller svagere, fx afhængigt af hvor let de kan bruges hver for sig, og hvor meget de lægger op til at blive kombineret. Forskellige typer af mediesamspil kan være til stede i forskelligt omfang og i forskellige kombinationer. Ved at anvende et kontinuum som en visuel gengivelse af grader af tværmedialitet bliver det muligt at placere forskellige cases på kontinuummet og sammenligne dem. Da kontinuummet også skal forstås som en illustration af en bagvedliggende konstellation af forskellige typer samspil, bliver det samtidig en måde at undersøge, hvorvidt det er de samme eller forskellige mediesamspil, der i forskellige tilfælde resulterer i en bestemt placering på kontinuummet. Det giver et godt udgangspunkt for at diskutere forskellige cases i relation til hinanden, selvom de som udgangspunkt kan virke svære at sammenligne. Begrebsapparatet konceptualiserer mediesamspil som relationer mellem tekster på forskellige platforme ud fra fire mekanismer: indholdsfællesskab, arbejdsdeling, henvisninger og paratekster.

4.1.1 *Indholdsfællesskab*

Indholdsfællesskab beskriver det forhold, at indholdselementer benyttes på mere end én platform. Betegnelsen stammer fra Henriksen (2008), som taler om indholdsfællesskab, fx hvis der tales om handlingen fra et produkt i et andet

produkt på en anden platform, eller hvis der er temaer der går igen på tværs af platforme. Indholdsfællesskab kan optræde i forskellige former, som i afhandlingens konceptualisering placeres på et kontinuum fra kopi til version.

Figur 2: Kontinuum som viser typer af indholdsfællesskab.

Placeringen på kontinuummet afhænger af, hvor ens eller forskellige elementer med indholdsfællesskab er på tværs af de forskellige platforme. Det kan fx være bestemt af, hvor tilpasset et indholdselement, som går igen på flere platforme, er til de respektive platforme og kontekster. Der er tale om en *kopi*, når et element anvendes i helt samme form på to eller flere platforme, fx hvis en udsendelse udsendes i tv og lægges på et website i samme form. For at indhold kan forekomme som kopi på to platforme, kræver det, at de to platforme har nogle af de samme egenskaber i forhold til de symbolformer, de kan anvende. En *version* er derimod et element, som grundlæggende har samme indhold på flere platforme, men hvor man i højere grad har tilpasset form og indhold til de respektive platforme og kontekster. Her vil man altså kunne genkende, at det er nogenlunde samme historie på tværs af platformene, men der vil være platforms-specifikke funktionaliteter, der er udnyttet. Det kan også være tilfælde, hvor elementer med indholdsfællesskab bevidst udformes på forskellig måde, så der er incitament for brugeren til at bruge dem enten i forlængelse af hinanden eller samtidig. En mellemform mellem kopi og version er et *citrat*, dvs. når et indholdselement bruges i cirka samme form på to platforme, fx hvis samme klip afspilles i henholdsvis en radio- og en tv-udsendelse, eller hvis en speak fra en radio- eller tv-udsendelse er afskrevet i et skriftligt materiale.⁵³ Her vil der være forskel på de to elementer, fordi de nødvendigvis er tilpasset to platforme, som ikke har de samme egenskaber, men derudover er der ikke

⁵³ Citat skal forstås bredt; det kan fx også være et billede eller en kombination af symbolformer (lyd, billede, grafik m.m.). Det er inspireret af det, der i *Familiedans*-casen bliver kaldt citat (jf. analysen).

forsøgt ændret i indholdet. Da der ikke i alle tilfælde er tydelige skel mellem de forskellige former for indholdsfællesskab, er det givtigt at forholde sig til formerne ikke som væsensforskellige kategorier men som punkter på et kontinuum.

Denne del af begrebsapparatet er inspireret af den første gruppering af teorier om mediasamspil, dvs. grupperingen beskæftiget med (nyheds-)journalistik på flere platforme. Her er udviklet flere terminologier til at beskrive praksisser og samspil mellem platforme, efter web er kommet til. To eksempler er Boczkowski (2005) og Erdal (2011), som begge udvikler et vokabular til at tale om, hvordan indhold bevæger sig på tværs af platforme. Boczkowski benytter begreberne “repurposing”, “recombination” og “recreation” (Boczkowski, 2005 s. 51-64), mens Erdal benytter “reframing”, “recombination” og “reversioning” (Erdal, 2011 s. 220) og selv nævner, at dele af hans begrebsapparat minder om Boczkowskis (Erdal, 2011 s. 221). Brugen af kopi i begrebsapparatet minder om Boczkowskis repurposing og Erdals reframing:

“...newspapers repurposed content by utilizing in an almost identical fashion on their web sites material originally developed for their print editions.” (Boczkowski, 2005 s. 51)

“...reframing of content, which is republished in a relatively unedited form. Most often new features are added to fit the *rhetoric* of the receiving platform.” (Erdal, 2011 s. 220)

Begge refererer her til en praksis, hvor relativt uredigeret indhold genbruges på andre platforme, dog evt. med nye platforms-bestemte funktioner, fx hyperlinks, tilføjet. På samme måde forstås kopi, som når indhold udviklet til en platform overføres relativt uændret til en anden platform, eller alternativt hvis samme indhold (som ikke nødvendigvis er produceret kun til én platform) placeres på to eller flere platforme. Brugen af version minder om det, de kalder “recombining”/“recombination”:

‘...recombining’ refers to information practices that took some content originally generated for the print edition and substantially increased its utility on the web by supplementing it with new content or with similar content [...] and/or adding new functionality...” (Boczkowski, 2005 s. 57)

“...recombination involves parts of news reports and raw material being reused in a different context.” (Erdal, 2011 s. 220)

Det minder dog også om Erdals ”reversioning” (Erdal, 2011 s. 220), hvor der er sket en yderligere journalistisk bearbejdning af materialet fra den ene tekst til den. Erdals begreber beskrives ikke så fyldestgørende, men her er fokus på, at den ændrede kontekst får betydning for både form og indhold. Boczkowskis begreb er præget af hans fokus på bevægelsen fra papiravis til web, og det handler derfor især om, hvordan anvendeligheden af information blev øget ved at udnytte mediespecifikke funktionaliteter, hvor web kan tilbyde andre typer indhold, fx brugertilpasset indhold, samlinger af indhold om et bestemt emne, databaser, linksamlinger m.m. på en anden måde end den trykte avis (Boczkowski, 2005). I afhandlingens begrebsbrug er der behov for at kunne rumme flere typer relationer mellem platforme, og derfor er begrebet bredere. Man kan sige, at version her sætter fokus på, hvordan indholdselementer bevæger sig over platforme med forskellige mediespecifikke egenskaber og funktionaliteter, som påvirker indholdet og udformningen.

Bechmann er også inspireret af Boczkowski og benytter i artiklen *Tværmedialitet som kommunikationsform* (Bechmann, 2007) hans begreber, som hun oversætter til dansk som:

“...genbrug (samme indhold bruges på mange platforme), rekombination (indhold tilpasses mange platforme) eller genskabning ved at indholdet udvikles primært med forskellige platforme for øje (Boczkowski 2004).” (Bechmann, 2007 s. 25)

I denne oversættelse og tolkning på én gang forenkler og breder Bechmann begreberne ud til ikke bare at gælde relationen mellem papiravis og website, men til mere generelt at gælde for relationen mellem indhold og forskellige platforme. Det betyder, at begreberne bliver lettere at anvende til at beskrive andre genrer og typer af mediesamspil – på samme måde som jeg har behov for. Opdelingen i de tre typer giver mening, men ordvalget kunne være mere præcist. Bechmann vælger en direkte oversættelse af begreberne *recombining* og *recreating*, men de to præfikser *re-* og *gen-* skaber en vis uklarhed, da der ikke nødvendigvis er tale om, at noget kombineres eller skabes *igen*. I denne begrebsbrug synes der at være en bagvedliggende forestilling om linearitet, som ligger implicit i en stor del af begrebsliggørelsen af journalistisk på tværs af platforme. Det indikerer en forestilling om, at der findes en original, som derefter versioneres på andre platforme, og der er ofte et platformscentrisk udgangspunkt for denne måde at tale om det på, hvor én platform (oftest avisen

eller evt. radio/tv) ses som den primære platform. I de valgte cases er indholds-fællesskabet komplekst og ikke altid karakteriseret ved en sådan linearitet. Der må derfor udvikles et begreb, som både kan rumme, når der faktisk er tale om en form for primær platform, og når der ikke er, dvs. når indhold på én gang er udformet med mere end én platform for øje. Bechmann går senere også væk fra disse begreber – og fra at tale om “historiemæssig og funktionel tværmedialitet” (Bechmann, 2007 s. 25), som hun kalder det i 2007 – til i stedet at tale om version og versionering i sit begreb om “version-crossmedia” (Bechmann, 2009 s. 205). Versionering handler her om de valg, der træffes i produktionsprocessen i forhold til indhold og funktionaliteter, og om hvordan der skabes balance mellem fornyelse og redundans i et koncept (Bechmann, 2009 s. 205). Bechmann skelner mellem tre forskellige måder at versionere på: i forhold til produktionsrytme, vinkling og funktion, og denne konceptualisering er dermed endnu tættere knyttet til produktionsprocessen end hendes tidligere begrebsapparat. Da produktionsprocessen ligger uden for denne afhandlings fokus, er denne skelnen ikke brugbar. Versionering skal her i stedet forstås som tilpasningen af teksters indhold til de platforme, de indgår på, og til samspillene mellem dem, fx båret af en intention om bestemte måder at bruge teksterne hver for sig eller sammen.

4.1.2 Arbejdsdeling

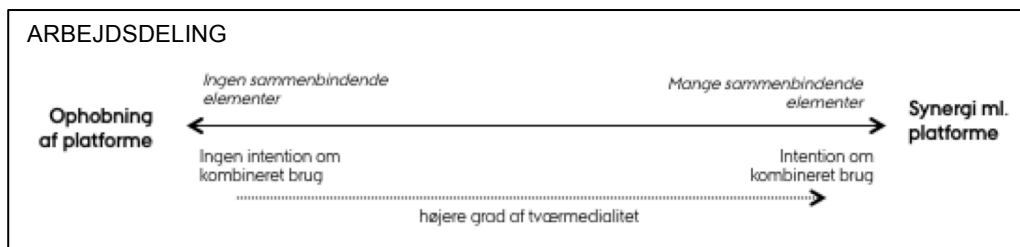
Platforme med forskellige funktioner kan spille forskellige roller i en samlet tekst, og man kan derfor tale om arbejdsdeling mellem platforme.⁵⁴

Arbejdsdelingen er knyttet til de enkelte platformes medietet samt konkrete valg omkring, hvad platformene skal tilbyde både hver især og i samspil. Det kan relatere sig til mulighederne for interaktion, men det kan også relatere sig til fx de symbolformer de enkelte platforme har mulighed for at anvende, og som gør dem mere eller mindre egnet til forskellige typer indhold.

Kombinationen af platforme kan mere til sammen, end de enkelte platforme kan hver for sig. Arbejdsdeling kan forekomme på forskellige måder, der kan placeres på et kontinuum fra en arbejdsdeling som ren ophobning af platforme uden sammenbindende elementer til en arbejdsdeling med fokus på synergi mellem platformene. Her vil der oftest være mange sammenbindende

⁵⁴ Bechmann (2007c) og Sandvik (2010) taler begge om arbejdsdeling i tværmediale koncepter, mens Thomasen (2007) taler om noget lignende i sin beskrivelse af et mulighedsfelt, som skabes af de forskellige platformes egenskaber tilsammen.

elementer som udtryk for en intention om kombineret brug af teksterne på tværs af platforme.

Figur 3: Kontinuum som illustrerer måder at arbejdsdele på.

Arbejdsdeling er relevant at inddrage i analysen, fordi forståelsen af organiseringen ikke bare af de enkelte tekster i relation til de bærende platformes medietet, men også af den samlede tekst (serien) kan være med til at belyse den kommunikative intentionalitet indskrevet i teksten. Det er relevant at se på forholdet mellem de involverede platforme, fx om alle platformene kan bruges uafhængigt af og i samspil med af hinanden, eller om der er én tekst på én platform, der er i centrum. Her kan det være relevant at undersøge, om der er en sideordning mellem medierne, eller om der er et eller flere centrale medier, samt hvilken betydning det har for organiseringen af indholdet. Arbejdsdelingen kan fx spille ind i forhold til, hvordan indholds-fællesskab fungerer på tværs af de forskellige platforme. Hvis teksten er organiseret ud fra en bestemt arbejdsdeling mellem medierne, kan det have betydning for, om man forstår indholds-fællesskab som lignende indhold der findes på to sideordnede medier, eller om det opleves som en form for genbrug af materiale fra én platform på en anden platform. Det handler altså om, hvorvidt der er en form for retning (jf. linearitet). Der er to ting, der taler for at forholde sig til, om der er en retning på den måde, materialet befinder sig på eller bevæger sig mellem platforme:

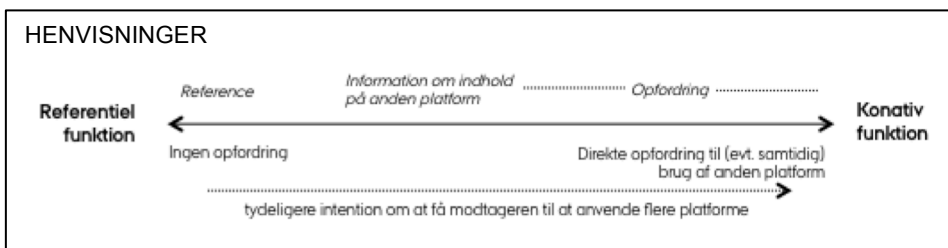
- 1) DR har traditionelt haft to primære platforme: radio og tv. Der må derfor som udgangspunkt være en forventning om, at bogmateriale og web er supplerende medier, fordi de ikke historisk har været en del af DR's kernevirk-somhed. I dag kan det diskuteres, om web er ved at være lige så betydningsfuld en platform for DR som radio og tv.
- 2) Indhold har forskellig form, fordi det er produceret til platforme med forskellige karakteristika (jf. medietet). Det har betydning for, om det er

let eller svært at bruge indhold uændret på flere platforme. Tv-indhold kan lettere bruges i radioen (med mindre det er helt afhængigt af det visuelle) end radioindhold i tv (fordi det så ville være meget tydeligt, at den visuelle side mangler).

Teksternes organisering har betydning for, om modtageren oplever, at det samme indhold er tilgængeligt på flere platforme, eller om der er en retning (genbrug). Organiseringen er igen afhængig af mediateten, fordi den sætter rammen om indholdet og dets udformning. Fx har de forskellige platformes organisering i tid, både varighed og sendetidspunkt, betydning. Hvis man har set en tv-udsendelse før en samhörørende radioudsendelse, vil det sandsynligvis – uafhængigt af produktionsrækkefølgen – opleves som om den efterfølgende radioudsendelse genbruger materiale fra tv-udsendelsen. Hvis radio og tv opfattes som centrale platforme, og bog/hæfte opfattes som supplerende platform, vil det have betydning for oplevelsen af retning (materiale fra tv og radio genbruges i bogen). Til gengæld betyder bog og webs lange varighed sammenlignet med tv og radio en potentiel forskydning over tid af, hvad der opleves som centralt.

4.1.3 Henvisninger

Der er tale om en henvisning, når der i indhold på en platform eksplicit nævnes en anden platform eller indhold herpå. Der findes forskellige typer af henvisninger med forskellige funktioner, der kan placeres på et kontinuum fra referentiel funktion til konativ funktion.

Figur 4: Kontinuum som viser henvisningers forskellige funktion.

Henvisninger med referentiel funktion er referencer, hvor det eksplicit tilkendegives, at et element er hentet fra en anden platform i den overordnede tekst, dvs. indholdet enten er en kopi eller et citat. Referencer er dermed tæt knyttet til typen af indholdsfællesskab, og de er med til at eksplicitere

sammenhængen med materialet på andre platforme. Henvisninger med konativ funktion er henvisninger med en tydelig intentionalitet, fx en direkte opfordring til en handling i form af brug af andre platforme (fx læs på websitet, se på side x i bogen, lyt til udsendelsen). Hen over kontinuummet findes forskellige auditive og/eller visuelle henvisninger til andre platforme, som mere eller mindre tydeligt opfordrer til navigation mellem eller samtidig brug af flere platforme, fx ved at oplyse om indhold eller funktioner på andre platforme. Begrebet er inspireret af Bechmanns begreb om navigationel tværmedialitet/crossmedia (Bechmann, 2007b; 2009), som peger på, at henvisningerne er med til at forankre brugen af flere platforme. Som beskrevet ovenfor, er der ikke altid et ligeligt forhold mellem platformene:

”[Det er] som hovedregel tv eller radio, der er udspringet for tværmediale koncepter og andre medier som støttende for dette foretagende...” (Bechmann, 2007b s. 18)

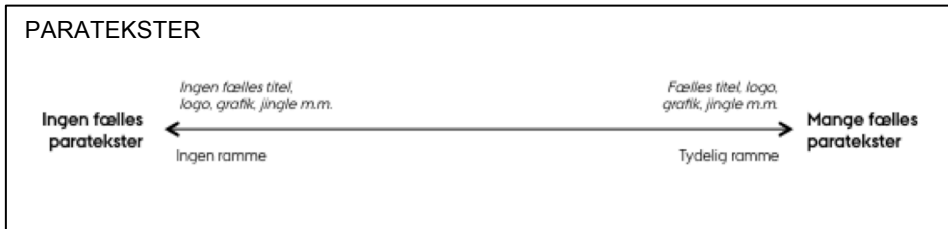
Henriksen peger ligeledes på, at nogle medier har en ”lokomotivfunktion” (Henriksen, 2008), og at det har en betydning, hvilken vej henvisningen går. Styrkeforholdet mellem platforme vil ofte komme til udtryk i måden, der henvises på. Henvisninger med konativ funktion kan samtidig være knyttet til muligheder for interaktion og participation, og her kan henvendelsesformen spille en rolle, fx i hvilken tiltaleform der anvendes i opfordringer, og om brugerens vej rundt i serien rammesættes gennem direkte henvendelser. Hvornår tekster tidsmæssigt optræder i forhold til hinanden, og hvilken varighed de har, har betydning for muligheden for henvisninger mellem dem, og henvisningernes funktion kan således også være knyttet til arbejdsdelingen og mediateten, som sætter rammer for samspillene i form af tidslighed.

4.1.4 Paratekster

Paratekster har betydning for mediesamspil, fordi de ligger rundt omkring det, der almindeligvis opfattes som teksten, og er med til at skabe forbindelser mellem de tekster, der indgår i den overordnede, samlede tekst. Paratekster er vigtige som rammesættere omkring en tekst, idet elementer som fx titel, logo, grafik og jingle signalerer, om nogle tekster hænger sammen eller ej.⁵⁵ Hvis flere tekster på forskellige platforme har samme titel og logo, opfattes det som udtryk

⁵⁵ Bechmann omtaler tilstedeværelsen af disse elementer i flere tekster på tværs af platforme som konceptuel tværmedialitet/crossmedia (Bechmann 2007b; 2009).

for en intention om, at disse tekster skal forstås som en del af en samlet tekst. Jo flere fælles paratekster tekster har, jo tydeligere er det, at de hænger sammen. Det betyder samtidig, at hvis der ingen fælles paratekster er, så opfattes tekster ikke som del af den samme overordnede tekst, fx kan en tv-udsendelse vise et klip fra en biografilm, uden at de dermed er del af en tværmedial tekst.

Figur 5: Kontinuum som viser parateksternes betydning som ramme om teksten.

I en analyse af mediasamspil er paratekster således afgørende for en vurdering af, om der er tale om en samlet tekst eller uafhængige tekster. Da et af kriterierne i denne afhandlings casevalg er, at det skal være serier, vil tekster uden fælles eller kohærensskabende paratekster som udgangspunkt ikke være relevante. I tilfælde, hvor titlen ikke er den samme, kan der være andre paratekster, der binder teksterne sammen og skaber en fælles ramme. Paratekster kan også være henvisninger, og de kan dermed samtidig have de ovenfor beskrevne funktioner. Der er dermed flere måder, paratekster kan fungere på, der er med til at skabe kohærens, og som sætter bestemte forventninger dels til de enkelte tekster, dels til hvordan disse hænger sammen.

4.1.5 Begrebsapparatets generaliseringspotentiale

Begrebsapparatet understreger afhandlingens fokus på de samspil mellem teksterne, der er med til at skabe kohærens og binde teksterne sammen til en serie. Andre aspekter som vinkling, de medvirkendes fremtoning eller lignende er kun relevant, hvis det indikerer noget om, hvordan man har forstået undervisning og mediasamspil som praksis. Det er intentionen bag valg med hensyn til indholds-fælleskab, arbejdsdeling, henvisninger og paratekster, der eftersøges, fordi den illustrerer, hvordan man har forstået og praktiseret det at undervise med en kombination af platforme.

Formålet med begrebsapparatet er en konceptualisering af mediesamspil på en måde, som er operationaliserbar i tekstanalyse af historiske cases. I udarbejdelsen af begrebsapparatet er det ikke kun målet, at disse begreber skal kunne anvendes som analytisk funktionelle greb ned i dette konkrete materiale, men også at begreberne vil kunne anvendes i andre sammenhænge, end den de er skabt i. Begrebernes nytte må altså både afprøves i forhold til, om de gør os klogere på fænomenet, og om de har en værdi ud over situationen – et generaliseringspotentiale, så de kan bruges til at forklare og forstå andre, lignende fænomener både i dag og historisk. Det historiske perspektiv, som er indskrevet i begrebsapparatet, i kraft af at det er udviklet i samspil med analysen af historiske cases, bidrager med en nuancering af eksisterende teorier om mediesamspil. Det kan potentielt sætte fokus på nogle måske oversete aspekter, der vil være relevante at tænke med i konceptualiseringen af mediesamspil også i dag, og som fremtræder mere tydeligt, når man betragter mediesamspil i et historisk perspektiv.

Selvom det er afgørende at skabe klarhed over og sikre stringens i begrebsbrugen i konkrete analyser, er det tydeligt ud fra feltets kompleksitet, at det nok ikke er hverken muligt eller ønskeligt at forsøge at finde frem til én begrebsbrug, der kan fungere på tværs af alle de mange perspektiver og discipliner. Det er en væsentlig udfordring at definere begreber, som kan rumme en meget varierende praksis over en lang periode og på tværs af forskellige kombinationer af platforme. Jo mere afgrænset et felt, man arbejder med, jo lettere vil det umiddelbart være at formulere præcise begreber til at beskrive praksis. Et længere historisk blik rummer en udfordring i forhold til at skabe begreber, der på én gang kan fungere på tværs af ret forskelligartede praksisser og samtidig kan tilbyde en relativt præcis karakteristik. Hvis det bliver for bredt, mister det udsigelseskraft; hvis det bliver for smalt, kan det ikke rumme variationerne. Det er således væsentligt at finde en balance i et begrebsapparat, som kan anvendes analytisk og reducere kompleksiteten uden dog at være for simplificerende!

4.2 Konstruktionen af forskningsobjektet

I det følgende beskrives projektets udfordringer i relation til materialerne og brug af arkiverne i konstruktionen af forskningsobjektet. Målet er at bidrage til forståelsen af de muligheder og udfordringer, de nye arkiver tilbyder, og at vise,

hvordan man kan forskningsmodne materialer ved brug af forskningsinfrastrukturer. Første skridt i konstruktionen af forskningsobjektet er en afgrænsning af, hvad der forstås som del af teksten, dvs. forskningsobjektets grænser. Her tages udgangspunkt i intentionen hos afsenderen, ved at afgrænsningen af de enkelte cases styres af DR's tilkendegivelser om sammenhæng, dvs. hvad der fra DR's side beskrives som en samlet serie.⁵⁶ I forhold til radio- og tv-udsendelserne er det relativt let af afgrænse teksten som enhed. Hver udsendelse (som angivet af DR som en kohærent enhed, dvs. som fx har sit eget punkt i programoversigten) er en tekst, og alle udsendelser i en serie forstås som del af den samlede, overordnede tekst. Udover de tekster, som indgår i selve casen, inddrages foramtaler og lignende tekster i det omfang, de fx indgår i brochurer udgivet sammen med de andre materialer, ligesom oplæg og nedlæg (paratekster) før og efter radio- og tv-udsendelser inddrages. Bøger og hæfter er allerede afgrænsede som enheder, da det enkelte eksemplar er et konkret fysisk objekt.⁵⁷ Websites forstås i forlængelse af Brügger som en sammenhængende tekstlig enhed:

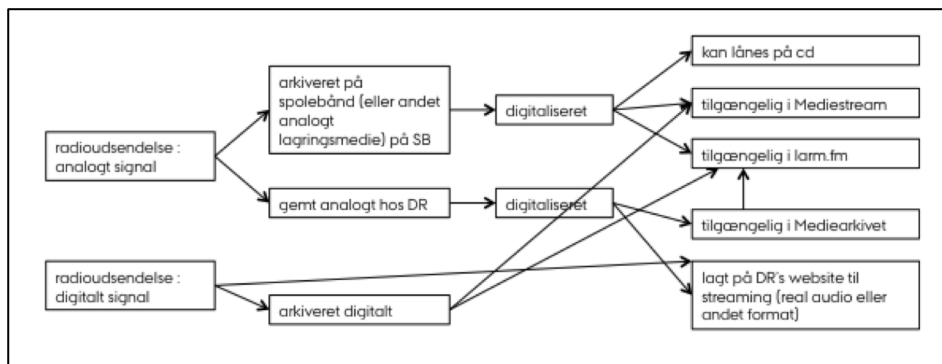
”...the actual website may be textually defined as: *a coherent textural unit which unfolds in one or more interrelated browser windows, the coherence of which is based on various degrees of semantic, formal and physically performative relations between textual elements...*” (Brügger, 2010b s. 21)

Sammenhængen skabes altså gennem både semantiske relationer, formmæssige træk og såkaldt fysisk performative forbindelser, som er de muligheder, websitet tilbyder, for at brugeren foretager en fysisk handling som at klikke på et link, scrolle eller lignende, hvorved dele af teksten, som før ikke var synlige, bliver synlige i browservinduet (ibid.). Et website består af en overordnet url og en mængde undersider, dvs. www.dr.dk er et website. Da casematerialet er udvalgte serier, er det ikke hele DR's website, der er relevant, så når analysen omtaler et website, er det yderligere afgrænset og betegner den sammenhængende del af DR's website, som vedrører den konkrete case, dvs. www.dr.dk/afrika og www.dr.dk/danskernesakademi. Website kan adskilles fra webside, som er den enkelte konstellation af tekstlige elementer, som vises i et browservindue med en unik url (ibid. s. 13).

⁵⁶ Der er enkelte tilfælde, hvor visse materialer udelades eller kun benyttes i den historiske kontekst, og det vil fremgå, hvorfor disse valg er truffet.

⁵⁷ Se Brügger (2003) for en historisk gennemgang af bogen som medie.

Hvordan materiale kan tilgås, og om det overhovedet kan tilgås, hænger sammen med, hvordan produktet er lagret (på hvilken platform og med hvilke adgangsforhold). Radio- og tv-udsendelser kan fx leveres enten på cd/dvd eller via en digital platform.

Figur 6: Forskellige muligheder for at tilgå arkiverede radioudsendelser.

Det er indholdsmæssigt samme lydfil, men leveringsplatformen har betydning for forskerens mulighed for at tilgå og interagere med materialet, som det vil fremgå nedenfor, hvor søgningerne efter og forskningsmodningen af materialerne til de valgte cases beskrives, og hvor det vil fremgå, hvilke materialer jeg har haft adgang til og hvordan. For alle cases gælder, at tekst-tv ikke er inddraget, da jeg ikke har kunnet finde arkiverede versioner.

4.2.1 *Familiedans (1974-75)*

Materialer: 10 tv-udsendelser, 20 radioudsendelser, 4 hæfter.

Alle radioudsendelser og hæfter i serien har været tilgængelige, men desværre kun til et uddrag af én af tv-udsendelserne. På Statsbiblioteket var man på dette tidspunkt endnu ikke begyndt at arkivere tv-udsendelser. Der findes enkelte udsendelser fra perioden i samlinger, Statsbiblioteket har fået overdraget, men de findes på ukatalogiserede bånd og ofte i formater, der ikke er adgang til fx U-Matic. I Mediearkivet (DR) findes der én digitaliseret version af et uddrag af den ottende tv-udsendelse. De andre udsendelser, hvis de stadig findes, ligger på gamle filmruller, som ikke er tilgængelige uden store omkostninger. At den digitaliserede version er et uddrag ses af, at der ingen grafik (fx titel og rulletekster), oplæg og nedlæg m.m. er. Af de tilhørende teksthæfter fremgår det, at tv-udsendelserne indledes af ”oplæg” (Nissen, 1974a), som beskrives

som ”indledningskommentarer, der knytter tv-udsendelserne sammen” (Nissen, 1974a, s. 3), og uddrag af disse citeres også i nogle af de samhørende radioudsendelser, men de er ikke med i uddraget. Analysen af tv-udsendelserne, både i forhold til konkret indhold og eventuelle henvisninger til de andre produkter i serien, kompliceres nødvendigvis af den manglende adgang. Heldigvis indeholder det ene hæfte både oplæg og et resumé af hver tv-udsendelse, og dermed er det muligt at få viden om, hvad tv-udsendelserne har handlet om. Hvordan det er blevet præsenteret, udover det som fremgår af den tilgængelige tv-udsendelse, er desværre ikke til at vide. Analysen baseres på de tilgængelige materialer med det forbehold, at der kan være nuancer eller elementer, der overses på grund af det manglende materiale.

4.2.2 *Køb og salg af fast ejendom (1984)*

Materialer: 3 radioudsendelser, 3 tv-udsendelser, 1 bog.

Alle radio- og tv-udsendelser findes på Statsbiblioteket (tv kun på VHS pt.), 2 af tv-udsendelserne findes digitaliserede i Mediearkivet. Sendetidspunkterne blev fundet gennem søgninger i programoversigterne i larm.fm.

4.2.3 *Amerikanske forbilleder & American Identities (1988-89)*

Materialer: 8 tv-udsendelser, 8 radioudsendelser, 2 bøger.

Det var en udfordring at finde frem til radioudsendelserne. Først fordi det viste sig, at de ikke havde samme titel som tv-udsendelserne (se analysen), dernæst fordi de ikke alle findes i larm.fm, selvom serien er fra et tidspunkt, hvor Statsbiblioteket havde fuld dækning af radiosendefladen. Kun fem af otte udsendelser kom frem i en søgning, og ved gennemlytning viste det sig, at kun to af dem var komplette. Én af de andre indeholdt kun de sidste minutter af udsendelsen, én var helt uden lyd og én var en helt anden udsendelse. Det viser bredden i, hvordan arkivfiler kan være fejlbehæftede. Til gengæld fandt jeg den udsendelse, hvor første fil indeholdt en forkert udsendelse, ved at søge efter andre filer fra samme dato. Larm.fm giver mulighed for at søge på en dato eller periode uden angivelse af titel, og det øger chancen for at finde relevante filer, selv hvor titler eller beskrivelser i arkivmetadata mangler (se Nielsen, forthcoming). Alle udsendelserne findes på Statsbiblioteket, men det kræver viden om de konkrete sendetidspunkter at bestille udsendelserne, da de ikke er individuelt katalogiserede og dermed søgbare. Sendetidspunkterne kunne ikke

findes via programoversigter i larm.fm, da de pt. kun findes i arkivet til og med 1983, så her måtte søges i Mediarkivet efter datoer.

4.2.4 Afrika-tema (1997)

Materialer: 1 tv-udsendelse, 65 radioudsendelser/-klip, 1 website, 2 bøger. Bøgerne og tv-udsendelsen var relativt lette at finde frem til på Statsbiblioteket (dog kræver tv, at man kender sendetidspunkt), men det var sværere at finde frem til og få adgang til radioudsendelserne. Websitet findes arkiveret i Internet Archive og her nævnes i alt 39 radioudsendelser samt 26 radioindslag i P1 programmet *Orientering*. Da det beskrives som udvalgte udsendelser, kan der have været flere, men det har jeg ikke kunnet afklare. I mange tilfælde matchede titlerne fra websitet dog ikke metadata i DR's og Statsbibliotekets arkiver, hvorfor det krævede en del research på tværs af arkiverne at finde frem til et udvalg af udsendelser. Jeg søgte blandt andet i larm.fm efter 'afrika' og flere af de titler, jeg havde fundet frem til, uden held (udfordringerne er yderligere beskrevet i Nielsen, forthcoming). Det viste sig så, at metadata manglede på den del af samlingen i larm.fm, som kom fra DR's såkaldte DAT-båndsamling (01.01.1989 – 30.06.2005), hvor sendefladen er fordelt på lydfiler af to-timers varighed uafhængigt af skiftende udsendelser. Via søgninger fandt jeg frem til, at ud af 224.603 radioudsendelser havde 115.540, dvs. lidt over halvdelen, ingen metadata udover sendetidspunkt (dato og klokkeslæt) tilknyttet. I 1997, hvor *Afrika*-temaet er fra, var det 8.943 lydfiler ud af 9.606 lydfiler, svarende til 93 %, der ikke havde metadata udover sendetidspunkt. At søge på titel eller programbeskrivelse i denne periode er dermed ikke brugbart. Det var derfor nødvendigt at få hjælp af DR Arkiv & Research til at finde specifikke datoer og sendetidspunkter for udsendelserne og derefter søge specifikt i larm.fm efter den eller de to-timers blokke, hvor udsendelserne burde være. På den måde fandt jeg frem til 13 udsendelser fordelt over 17 lydclip, som ingen arkivmetadata eller programoplysninger havde andet end dato og sendetidspunkt for to-timers intervallet. De resterende udsendelser kunne jeg ikke lokalisere hverken i larm.fm, på Statsbibliotekets eller i DR's arkiv. Søgningerne i forbindelse med denne case viser, at problematikken omkring manglende metadata er afgørende for brugen af arkiverne. Uden korrekte metadata er det meget svært at finde udsendelser – selvom de er der. Larm.fm giver til gengæld gode muligheder for at tilføje metadata og annotationer, hvilket er meget brugbart, når man finder frem til og efterfølgende arbejder

med sine casematerialer. Efter jeg har metadateret resulterer en søgning på ”afrika” i 1997 nu i 14 resultater med i alt 50 annotationer. De 21 udsendelser, der ligger til grund for analysen, ses i bilag 1.

I forhold til websitet har jeg taget udgangspunkt i fem arkiverede versioner af forsiden i Internet Archive. Når man i skrivende stund (juli 2014) søger efter url'en www.dr.dk/afrika i Internet Archives Wayback Machine viser det sig, at den er crawlet og arkiveret 79 gange i perioden fra 9. februar 1997 til 28. juni 2013 (www.dr.dk/afrika i Internet Archive). Da websitet kun var aktivt i 1997, er det ikke relevant at inddrage arkiverede versioner senere end første version fra 1998 (05.02.1998). Sitet blev arkiveret 4 gange i 1997 (09.02.1997, 19.03.1997, 17.07.1997 og 06.08.1997), så sammen med første version fra 1998 giver det fem relevante arkiverede versioner (baseret på forsiden). Undersiderne findes ligeledes i de fleste tilfælde i flere versioner, som dog ikke nødvendigvis passer datomæssigt sammen med forsiderne. Som beskrevet kan det være svært at gennemskue den reelle temporale og spatiale udstrækning af et arkiveret website (og af websites i det hele taget).⁵⁸ I forhold til at vurdere websitet som forskningsobjekt må det tages i betragtning, at vi ikke ud fra de arkiverede versioner i Internet Archive kan være sikre på, at sitet så sådan ud på et givet tidspunkt (jf. afsnit 3.3.4). Udover de usikkerheder, som er forbundet med arkiveringen af dynamisk webindhold, viste der sig andre komplikationer relateret til arkivets visning af versioner af websitet.

Den første komplikation kan kun dokumenteres, fordi jeg selv undervejs har foretaget mikroarkivering (Brügger, 2005 s. 9-11; 2011b s. 25), dvs. arkivering i ganske lille målestok ud fra mine konkrete behov for at stabilisere de objekter, jeg analyserer. Jeg har alene arkiveret enkelte websider ved hjælp af programmerne Web Snapper og Snaps Pro eller ved at anvende browserens printfunktion til at gemme html- eller pdf-filer.⁵⁹ I flere tilfælde har jeg anvendt flere måder. Jeg har til gengæld ikke benyttet crawls. Websnapper gemmer html, hvorfor links fungerer i den arkiverede version, mens Snaps Pro gemmer som pdf eller evt. skærmfilm. Hvordan man gemmer afgør, om noget af funktionaliteten bevares. Jeg arkiverer, fordi arkiverne pt. ikke har muligheder

⁵⁸ Se Brügger (2011a) for udfordringer ved registrering af websites.

⁵⁹ For en beskrivelse af typer af arkiverings-software se Brügger (2005 appendix 2). For en test (om end 10 år gammel) af software og strategier til mikroarkivering se Thomasen (2004).

for at afgrænse forskningsobjektet i arkivet ved fx at opbygge et korpus (se Brügger, 2012 s. 110), og det er derfor meget svært at få overblik, hvis man ikke gemmer screen shots til sig selv som reference.

Med hensyn til komplikationerne oplevede jeg først og fremmest uoverensstemmelser i visningerne. I juli 2012 viste Wayback Machine en arkiveret version af forsiden, som ifølge oplysningerne var arkiveret 9. februar 1997. Jeg arkiverede selv en version af denne arkivversion for at have den i mit eget arkiv. 9 måneder senere (april 2013) var jeg igen inde og kigge på og arkivere dele af sitet, og der opdagede jeg så, at der var kommet en ny version af forsiden fra 9. februar 1997. Den forsider, jeg tidligere havde arkiveret havde hvid baggrund, en gul header og en gul sidemenu, mens den nu viste version havde grå baggrund, en sort/grøn header og ingen sidemenu. Forklaringen kunne måske være, at websitet havde skiftet layout netop denne dag, men ifølge Wayback Machine er der kun et snapshot fra denne dag. Desuden var versionerne fra marts og juni også grå/sort/grøn, mens versionen fra august var hvid/gul. Det passer med, at DR Online skiftede layout i løbet af juni 1997, som det fremgår af en arkiveret version af forsiden www.dr.dk fra 5. juni 1997:

”Om et par uger møder du et helt nyt DR Online bl.a. med nyt design og bedre brugerflade. Desværre medfører det tekniske arbejde, at vore sider kun bliver opdaterede i begrænset omfang fra mandag 9. juni til fredag 13 juni.” (970605_dr.dk)

En sammenligning af de arkiverede versioner af *Afrika på DR Online* viser, at sider opdateret før 18. juni har grå-grønt layout, mens sider opdateret 25. juni eller senere har gul-hvidt layout (jf. afsnit 3.3.4). Så overgangen til det nye design må være sket mellem d. 18. og 25. juni 1997. Det er altså alene denne hvid/gule version, der skiller sig ud, og ved nærmere eftersyn viste det sig, at der allernederst på siden står ”Senest opdateret 15/07 1997” (970209_forside gul). Den kan derfor ikke være arkiveret 9. februar 1997, som angivet i Wayback Machine; der er en fejl i visningen. Jeg har senere fundet flere lignende eksempler fra samme periode (fx dr.dk/FORLAGET/undervis/indhold.htm, 09.02.1997; dr.dk/FORLAGET/voksne/amecd.hm, 09.02.1997), som stadig er i arkivet i skrivende stund. Federico Nanni fra Bologna Universitet har fundet eksempler på samme uoverensstemmelse i Internet Archive i forbindelse med sit studie af italienske universiteters websites (Nanni, 2014). Nannis eksempler

er fra samme periode (februar 1997), så der synes at være en særlig problematik her, som vi planlægger at undersøge i en nær fremtid.

En anden udfordring er filtyper, der ikke er arkiveret (jf. afsnit 3.3.3), fx kan style sheets (css) mangle, hvilket har stor betydning for det visuelle udtryk, man præsenteres for i arkivet. I tilfældet med den grå forside til *Afrika*-temaet kan man se af kildekoden, at den oprindeligt har haft en billedfil, der er indgået i baggrunden, men denne fil er ikke arkiveret. Sitet kan derfor have haft en andet visuelt udtryk, end det vi ser i arkivet. En tredje udfordring vedrører de radioudsendelser, som var tilgængelige på websitet. Det fungerede sådan, at brugeren kunne klikke på en titel, som fungerede som et link til en .ram-fil (Real Audio Metadata: en lille tekst-fil indeholdende metadata), som så blev downloadet. Ram-filen linkede til en webadresse, hvor lydfilen var lagret, og herfra blev lydfilen så streamet til brugerens medieafspiller. I dag er lydfilerne sandsynligvis slettet fra deres tidligere placering, og ram-filerne i de arkiverede versioner af sitet kan derfor ikke benyttes, fordi de linker til noget, som ikke findes mere.

I forbindelse med casen har jeg desuden kigget på et andet eksempel, der illustrerer udfordringer, man kan støde på i historisk forskning i mediasamspil. Året før *Afrika*-temaet kom serien *Amerika og Amerikanere*, som bestod af en cd-rom (DR, 1996c), et website, tekst-tv, radio og tv. I forhold til websitet er der nogle af de samme udfordringer som beskrevet, men cd-rommen skabte yderligere problemer. Den kunne ikke afspilles korrekt, fordi den er lavet til at køre på styresystemer og computerarkitektur, som er grundlæggende anderledes end det, vi benytter i dag, og derfor ikke kompatibelt. Computeren kunne kun genkende og afspille en af filtyperne (mov-files), da dette format stadig anvendes i dag. Med hjælp fra en fagtonet it-specialist lykkedes det at sætte emulatoren Basilisk II, som kan emulere en Apple Macintosh (680x0-baseret) computer med forskellige styresystemer, op til at køre med Mac OS 8.1, og derigennem afspille cd-rommen trods kompatibilitetsproblemerne. Det er et eksempel på, at det ikke altid er nok at bevare selve lagringsmedierne, men at det også kan være nødvendigt at bevare de teknologier (hardware og software), der kan afspille indholdet. Den teknologiske udvikling går så hurtigt, så nyere digitale materialer kan skabe flere udfordringer end ældre materialer, fordi softwaren udvikler sig så hurtigt og dermed hurtigt forældes. Ved at bruge

emulatorer kan man efterligne både hardware og software, så man ikke er afhængig af bevaret hardware.

4.2.5 *Danskernes Akademi (2010-13)*

Materialer: ca. 1444 tv-udsendelser, 549 radioudsendelser, 1 website, (bøger), (facebook-side), (podcast).

Danskernes Akademi består af mange udsendelser, og det har været svært at få overblik, men jeg har søgt i flere kilder for at komme så tæt på antallet som muligt. De følgende tal og fejkilder inddrages for at illustrere seriens omfang og udfordringerne ved at arbejde med denne case. Hvad tv angår, skelner jeg mellem udsendelse og indslag, hvor indslag er de enkelte dele, fx forelæsninger, dokumentarprogrammer, interviews m.m., mens udsendelse er den samlede enhed af disse sammensatte elementer. Udsendelsen figurerer i programoversigten som *Danskernes Akademi*, mens de enkelte indslag har individuelle titler, forskellige emner, producere osv. Jeg skelner både for overskuelighedens skyld, dvs. for at kunne skelne mellem den samlede udsendelsen og de udsendelser/indslag denne består af, og på grund af den funktion, de får online, hvor det er de enkelte indslag og ikke hele udsendelser, der kommer i fokus (se analysen). I DR's terminologi kaldes indslag enten udsendelser (internt, de har fx hver deres produktionsnummer) eller videoer (eksternt på hjemmesiden, se analysen). Det fremgår af *Om Danskernes Akademi*, at websitet "rummer over 1100 videoer" (Om Danskernes Akademi, 23.07.2014), og samler man alle videoer på websitet, får man i alt 1155. Heraf er der 1106 forelæsninger fordelt i 10 forskellige kategorier, 40 indslag med deltagere i formidlingskonkurrencen *Ph.d. Cup* samt ni interviews med forfattere i serien *En bog – en forfatter*.⁶⁰ Af radioudsendelser på websitet findes i alt 144 overordnede titler; de fleste med fem radioudsendelser tilknyttet, fordi *Akademiet i P1* typisk sendte fem interviews med samme forsker i en uge.

Men *Danskernes Akademi* indeholder mere end tv-forelæsninger og radioudsendelser. For at forsøge at få overblik over, hvor mange udsendelser, der har været sendt i alt, henvendte jeg mig til DR Arkiv & Research, hvor jeg fik hjælp af arkivar Klavs Henrik Lund. Det var dog ikke helt enkelt at få antallet

⁶⁰ I mediestream fremgår det, at der er sendt 20 udsendelser i serien *En bog – en forfatter* (og mindst 88 genudsendelser). At ni indgår i *Danskernes Akademi* skyldes sandsynligvis, at de har passer ind i valgte emner.

af udsendelser at vide. Det blev søgt i Mediearkivet, men i disse søgninger fremgik ikke, hvilke udsendelser der var genudsendelser, og hvilke der var førstegangsudsendelser, og dermed var det ikke muligt at få et antal. Ifølge søgninger i Mediearkivet var der kun var sendt i juli og august i 2010, hvilket ikke passer med andre oplysninger. Søger man på ”Danskernes Akademi” i 2010 på Mediestream får man dog også kun ni resultater, hvilket indikerer et metadataproblem. Hvis det ikke fremgår af metadata, at udsendelserne er en del af *Danskernes Akademi*, kommer de ikke frem i søgningen. Søger man på de enkeltes udsendelsers titler, kommer de til gengæld frem i Mediestream, og det må være samme problematik i Mediearkivet. Det viser, at funktionaliteter i ét arkiv nogle gange kan hjælpe til at forklare, hvordan andre arkiver virker, så her er en fordel ved at arbejde på tværs af arkiver.

I stedet lykkedes det så via Lund at få en oversigt fra DR Medieforskning over alle førstegangs radio- og tv-udsendelser. Det er interne tal, og der blev fra DR's side taget forbehold for, at der kan være variationer i udsendelsestitel og tvivl om alle udsendelser er korrekt oprettet m.m. Af disse tal fremgår det, at der er sendt 1993 førstegangsudsendelser, heraf er 549 radioudsendelser og 1444 tv-udsendelser. De 549 radioudsendelser stemmer nogenlunde overens med de 144 overordnede titler på websitet (fem udsendelser pr. titel/forsker). Sammenligner vi med websitet på tv-siden giver det knap 400 udsendelser mere, hvilket ikke er overraskende, da websitet kun indeholder forelæsningserne. 400 er snarere et relativt lavt tal for alle de andre programtyper, så her bliver det vigtigt at huske, at der i denne sammenhæng kun er tale om førstegangsudsendelser. Det viser sig nemlig, at en mindre, men absolut ikke uvæsentlig, del af de programmer, der sendes i *Danskernes Akademi*, har været sendt før i anden sammenhæng og derfor ikke indgår i disse tal. Det bliver tydeligt, når man kigger nærmere på titlerne. På tv-listen fremgår 3941 førstegangsudsendelser med titlen *Danskernes Akademi*. Det høje tal skyldes (udover at der er sendt rigtig mange udsendelser), at også paratekster (intro, mellemlæg, outro, breakers og trailers) står angivet på listen som udsendelser med unikke produktionsnumre. De er en væsentlig del af serien, fordi de binder de forskellige udsendelser sammen til et samlet program. Frasorterer man disse for at få en liste kun med indslagene, får man i alt 1928 udsendelser – altså næsten 500 mere end de 1444. Herudover kommer så det antal udsendelser, som ikke er lavet til serien, og som oftest har været sendt i en

anden forbindelse, men som så genudsendes som en del af *Danskernes Akademi* (se bilag 6). En anden fejlkilde er, at programmet, efter det overgik til DR K, kun er registreret som en samlet udsendelse til trods for, at det kan indeholde op til ni indslag. Det peger i retning af, at forelæsninger udgør godt og vel halvdelen af indslagene, måske lidt mere. Denne formodning kan bestyrkes ved en gennemgang af udvalgte sendedage (se bilag 6).

Websitet er i skrivende stund stadig online, og her er tv-forelæsninger og radioudsendelser tilgængelige. Websitet er desuden arkiveret både i Netarkivet og Internet Archive med de muligheder og udfordringer, der heraf følger. I larm.fm findes 841 radioudsendelser til og med 1/3-2012. Alle 841 har titlen *Danskernes Akademi på P1*, så det gør det svært at skelne, da man ikke kan se eventuelle undertitler eller emner uden at åbne hver enkelt post. Det er især problematisk, fordi en stor del af filerne er genudsendelser og dermed i en vis forstand dubletter. Både radio- og tv-udsendelserne er tilgængelige i Mediestream, hvor dubletproblematikken ligeledes er tydelig i Mediestream. Søger man på "danskernes akademi" fra 1/1-2010 til 31/12-2013 giver det 3980 resultater (pr. 10. juni 2014), heraf 2166 radio og 1814 tv. Det svarer til ca. tre genudsendelser pr. førstegangs-radioudsendelse. Tv-udsendelserne er sværere at beregne, da DR's opgørelser tæller indslag (som de kalder udsendelser), mens en *Danskernes Akademi*-udsendelse i Mediestream typisk består af flere af disse indslag. Sandsynligvis er der samme dubletproblematik, der flere udsendelser findes tre gange i arkivet (fra forskellige datoer). Det skyldes, at alle udsendelser arkiveres, genudsendelse eller ej, og der ikke renses for dubletter. Da bits løbende bliver billigere, er det ikke det store pladsmæssige eller økonomiske problem med dubletter i forhold til besværlighederne ved evt. at rense for dubletter eller søge at sikre, at de ikke lagres (a la deduplikering i webarkiver). Men det gør det svært at få overblik over en stor mængde udsendelser som i *Danskernes Akademi*.

Den store mængde materiale fordrer udvælgelse. Som grundlag for analysen fokuseres på tv-udsendelser fra fire dage fordelt over året (første sendedag i januar, april, september og november, hvor det var muligt at finde hele den samlede sending, så intro, mellemlæg og outro også var med) fra 2010-13. På grund af fokuset på mediesamspil søgte jeg efter samme princip at finde radioudsendelser med interviews med forelæsere fra tv-indslagene, men det gav

ikke mange resultater. Da listerne fra DR ikke inkluderede navne på forelæsere eller interviewpersoner, kunne disse ikke sammenkøres. I stedet kopierede jeg websitets oversigter over radioudsendelser, sorterede og dubletrensede dem, og sammenlignede dem med lister over forelæsninger for at finde gengangere på begge platforme. Udover de systematiserede tiltag har jeg set og lyttet til en del flere udsendelser samt set på flere arkiverede og live-versioner af websitet over årene.

4.2.6 *Refleksion over konstruktionen af forskningsobjektet*

Arkivproblematikkerne har sat rammerne for casevalget, da der ikke er så mange muligheder for at få adgang til cases, som lever op til de valgte kriterier. Man kan anfægte kriterier, men jeg mener, de er relevante og velfunderede i erkendelsesinteressen og metoden. På grund af de praktiske omstændigheder har projektet undervejs haft den indbyggede risiko, at det ikke nødvendigvis er alle cases, der har den ønskede udsigelseskraft. Det kan ikke lade sig gøre at få det fulde overblik, så jeg fx kan vælge repræsentative eller eksemplariske cases. Det er vilkårene for at lave historisk forskning inden for dette område, og det er med til at betinge afhandlingens udsagn. Men da det ikke er formålet at tegne hele undervisningens historie i DR, at sige noget generelt om DR's voksenundervisning, at postulere, at DR altid har kombineret medier på en bestemt måde, eller at udviklingen har haft en bestemt eller tydelig retning, underminerer dette ikke projektets relevans eller de valgte cases anvendelighed. Casene tjener det fremsatte formål at undersøge og vise bredden i DR's praksis i tværmedial voksenundervisning igennem historien. Desuden er arkivudfordringernes indflydelse på casevalget en vigtig pointe i sig selv som del af afhandlingens metodiske bidrag, hvor projektets eksperimenterende karakter er knyttet til målet om at undersøge mulighederne for at lave denne type forskning med de tilgængelige arkiver og at forskningsmodne materialer som en form for arkiv-grundarbejde (fx ved hjælp af registranter og metadatering). Historisk forskning altid er funderet i en samtid med bestemte muligheder, og det påvirker ikke kun, hvordan vi fortolker fortiden, men også hvilke muligheder vi har for at arbejde med resterne af fortiden.

5 Analyse

Analysen er inddelt efter de fem cases. For at kunne forstå dels de forskellige cases i deres kontekst, dels den rolle, som undervisning har spillet i DR, indledes hver caseanalyse med et historisk afsnit. Før den første case indgår desuden et afsnit med forhistorien, der redegør for tiden fra 1925 og frem til 1972. Der er mange aspekter, man kan inddrage i sådanne historiske afsnit, men med udgangspunkt i erkendelsesinteressen fokuseres her på:

- den eksisterende mediematrix
- relevante aspekter ved DR's institutionelle organisering
- de lovgivningsmæssige rammer
- eksempler på DR's undervisning (og tanker herom)

Der inddrages kun aspekter, som vurderes at være direkte relevante for at forstå rammerne for og fortolkningen af rolle som undervisning. DR's historie i forhold til andre områder er velbeskrevet andre steder. Alle caseanalyserne har samme overordnede struktur, da de fokuserer på de elementer, som indgår i begrebsapparatet. Men da det er forskellige ting, der karakteriserer de enkelte cases, er de samtidig lavet med en åbenhed over for hver series særegenheder, som derfor også får betydning for opbygningen. Der anvendes en del citater, som illustration og belæg for analysens argumenter.⁶¹ I flere tilfælde findes der flere eksempler end de citerede – her er valgt de mest sigende.

5.1 De første 50 år (1925-1975)

5.1.1 Etableringsårene og de første radiospredningslove

Den første danske udsendelse af et radioprogram fandt sted i København i 1922.⁶² Før det blev radio primært brugt til militær kommunikation (telegrammer) eller til privat kommunikation mellem to personer, som regel radioamatører. Nu indså man mulighederne for radio som medie for massekommunikation, og flere radioklubber, enten private, lokale klubber eller klubber forbundet med store aviser i København, startede forsøg med at sende

⁶¹ Der henvises til radio- og tv-udsendelser med udsendelsens nummer og antal minutter og sekunder inde i udsendelsen. I *Afrika*-temaet og Danskernes Akademi bruges titlen, fordi der ikke kan nummereres på samme måde.

⁶² Dele af det følgende afsnit bygger videre på Nielsen (2012).

radioprogrammer (Bruhn Jensen, 1997a s. 203). Det førte hurtigt til en æterkrig, fordi radioklubber, foreninger og andre interessenter kæmpede om, hvem der skulle have mulighed for at sende udsendelser i de få timer, der var til rådighed over de få sendere, der fandtes. Det førte til krav om regulering af radiofonien, og trafikminister J. Friis-Skotte nedsatte derfor i 1925 et radioråd med Christian D. Lerche, kendt som kammerherre Lerche, som formand. Statsradiofonien blev etableret, og d. 1. april 1925 startede forsøg med radioudsendelser. Efter en testperiode på et år, blev den første lov om radiospredning vedtaget (LOV nr 45 af 13.03.1926), og hermed var Statsradiofonien organiseret som et offentligt monopol finansieret af licensbetalinger. Af bemærkningerne ved fremsættelsen af lovforslaget fremgik det, at radiospredningen måtte bringes under fastere former ”af Hensyn til dens store kulturelle Opgaver...” (XLVIII. Forslag til Lov om Radiospredning 1925/26, A sp. 3095). Den første lov om radiospredning handlede primært om de tekniske og ledelsesmæssige sider af radiospredning, som blev betragtet som et teknisk fænomen, hvilket forklarer, hvorfor Statsradiofonien i de første år lå under Ministeriet for offentlige arbejder. Som med infrastruktur var radiospredning at betragte som en samfundsmæssig funktion, et offentligt gode. Under udarbejdelsen af loven i 1926 var der kommet forslag fra Det radikale venstres repræsentanter om, at radiofonien skulle flyttes fra Trafikministeriet til Undervisningsministeriet:

”Teknikken er dog kun midlet, det kulturelle målet, og derfor ville det være nærliggende at henlægge ordningen under undervisningsministeriet.” (Skovmand, 1975b s. 43)

Men det endte med at blive ministeren for offentlige arbejder, som blev bemyndiget til at stå for driften. Statsradiofonien blev organiseret med Radiorådet som øverste ledelse (under ansvar for ministeren); en måde at sikre, at radiofonien var uafhængig af regeringen og kommercielle interesser, men stadig lå under indirekte statslig kontrol. Radiorådet skulle føre tilsyn med, at lovens bestemmelser blev overholdt samt fastsætte retningslinjer for institutionens virksomhed.

Som antydnet var der ikke kun fokus på de tekniske fortræffeligheder ved radiospredning – der var også fokus på det kulturelle potentiale. Alligevel var det eneste, der blev nævnt i lovgivningen om indholdet, at programmerne skulle være ”af alsidig kulturel og oplysende Art” (§ 4, LOV nr 45 af 13.03.1926). Det er blevet tolket på flere måder gennem tiden.

Alsidighedsbegrebet alene har været kilde til mange kulturpolitiske kontroverser.⁶³ De tre begreber tilsammen er kernen i det, man senere har kaldt public service, som har fire hovedkomponenter: public service skal have et ideelt, ikke kommercielt formål, være tilgængeligt for alle, alsidigt og mangfoldigt (Bruhn Jensen, 1997a s. 205). Statsradiofonien var inspireret af BBC's version af public service i forlængelse af BBC's generaldirektør Reiths mantra 'to inform, educate and entertain'. I Danmark blev public service-begrebet først en del af lovgivningen i 1996 (LOV nr 1208 af 27.12.1996), men det har alligevel ligget til grund for både udformningen af lovene og DR's forståelse af opgaven (Mortensen, 1994 s. 11, Søndergaard, 1994, Sepstrup, 1994). Det flertydige og dynamiske public service-begreb er i forvejen velbeskrevet (se fx Banke, Michelsen & Rahbek, 2004 s. 47-48; Jauert & Lowe, 2005; Mortensen, 1994 s. 11; Søndergaard, 1994 & 2006; Sepstrup, 1994), så her fokuseres på de to termer i lovtæksten, som relaterer sig til undervisning. *Oplysende* kan betyde informativ, hvilket kan relatere til undervisning, men ikke behøver at gøre det. Men 'oplysende' knytter også an til oplysningsidealet og de nye tanker om folkeoplysning, som opstod i løbet af 1800-tallet. På det tidspunkt begyndte bønderne at organisere sig i bevægelser, fx andels-, forsamlingshus-, højskole- og friskolebevægelsen og den politiske venstrebevægelse (Tams, 1990 s. 2). Nye foreninger og samlingssteder opstod, blandt andet forsamlingshuse, hvor man kunne mødes, høre foredrag og diskutere, og i 1844 åbnede den første højskole. Enevælden sang på sidste vers, men flere blandt andre Grundtvig, som fik idéen til folkehøjskolen, var bekymrede for, om befolkningen var oplyste nok til, at man kunne overlade dem ansvaret for landets styre (Nationalmuseet, 2014). Forudsætningen for folkestyret var en bedre dannet og uddannet befolkning, og vejen gik, ifølge Grundtvig, gennem folkelig oplysning (Grundtvigsk Forum, 2014). Højskolen var et forsøg på at imødekomme det behov for folkelig oplysning og voksenundervisning, der var fulgt i kølvandet på de tidlige demokratiseringstendenser i Danmark, så også folk med kortere skolegang havde mulighed for at blive kyndige og aktive borgere. Voksenundervisningen fandt ligeledes sted på aftenskoler og i studiekredse af forskellig art.

⁶³ For mere om alsidighed i DR's programvirksomhed se fx Skovmand (1975b s. 74) og Johannsen (1975 s. 245-280).

Massemedierne (først pressen, senere også Statsradiofonien) fik en vigtig rolle i folkeoplysningen og en del af ansvaret for at formidle det, befolkningen skulle vide om politik, økonomi, kultur osv., for at de som borgere kunne udøve deres politiske og sociale rettigheder og pligter og deltage aktivt i samfundets beslutningsprocesser.⁶⁴ Bag etableringen af DR lå idealer knyttet til ”den klassiske borgerlige offentligheds medier” (Søndergaard, 1992 s. 50), som den borgerlige offentlighed blev beskrevet hos Habermas (1976). Idéen om folkeoplysning som en del af radioens opgave kom til udtryk i en henvendelse fra Dansk Radioklub til henholdsvis Rigsdagen og Ministeriet for offentlige Arbejder i 1925:

”De senere Aars rivende Udvikling, ved hvilken det er gjort muligt at overføre Radiofoni [...] aabner dog et Perspektiv af uanet Betydning for hele Samfundslivet. [...] Radiofonien vil blive en Kulturfaktor af større betydning for Befolkningens Oplysning, da det bliver muligt – ved den rette Planlæggelse og Organisation – at overføre kulturelle, pædagogiske og politiske Foredrag...” (Breidahl & Réé 1940, bd.1 s. 15)

Oplysning handlede således om at danne og uddanne hele befolkningen, og det kom til udtryk flere steder som her i Radiorådets skrivelse i forbindelse med udarbejdelsen af lovforslaget:

”Programmerne kan omfatte enhver Art af underholdende eller belærende Stof, der er egnet til fremførelse pr. Radio...” (XLVIII. Forslag til Lov om Radiospredning 1925/26, A sp. 3106).

Begrebet belærende understreger en klar forventning om, at radioen skulle lære befolkningen noget, og i dette oplysningsprojekt var undervisningsudsendelser vigtige. Der var en klar forventning om, at Statsradiofonien påtog sig en underviserrolle.

Det tredje begreb *kulturel* forbindes i dag ikke umiddelbart med undervisning eller folkeoplysning, men dengang gav radioen en ny mulighed for at levere kunst og kultur, som en stor del af befolkningen ellers ikke havde adgang til. Det var vigtigt for befolkningens generelle dannelse. I 1929 lavede Statsradiofonien danmarkshistoriens første lytterundersøgelse, hvor man spurgte lytterne om indholdet i radioen (Statistiske Efterretninger nr. 37, 15. November 1929). Undersøgelsen foregik ved hjælp af et spørgeskema bag på

⁶⁴ Lignende tendenser sås i Sverige, England, Amerika og andre lande (Bertolt, 1940 s. 121). Der er en stærk nordisk tradition for en kulturel og folkeoplysende hensigt med radio og tv (Hultén 1996 s. 9).

girokortet til licensindbetalingen og viste, at befolkningen ønskede mere underholdning, danse- og balalajkamusik, og mindre opera, symfonimusik og undervisning (Sauerberg, 1975 s. 325, Mortensen, Poulsen & Stigel, 1990 s. 164). I forbindelse med opfølgningen kom en skriftlig redegørelse fra protokolsekretær i Undervisningsministeriet Otto Rung, som mente, det stadig måtte være radioledelsens skøn, der var styrende for programlægningen, og at man primært måtte have ”Radioudsendelsernes kulturelle, altsaa opdragende, belærende og kunstnerisk højnende Mission for Øje.” (Sauerberg, 1975 s. 331). Resultaterne blev diskuteret i Radiorådet, men førte ikke til ændringer i programlægningen – man mente at vide, hvad der var bedst for lytterne.

Kilderne viser, at selvom der ikke direkte stod undervisning i lovgivningen, blev det opfattet både fra politisk hold og i Statsradiofonien som en væsentlig del af radioens funktion at uddanne og danne befolkningen. Der stod dog ikke noget i lovgivningen om, *hvordan* man skulle uddanne. Når det virker beskedent, hvad der stod i lovgivningen om selve indholdet, må det ses i sammenhæng med uafhængigheden og armslængdeprincippet. Fire år efter den første lov kom en ny lov om radiospredning (LOV nr 76 af 21.03.1930). Her blev tilføjet et komma i paragraffen om Radiorådets ansvar for udsendelserne, som nu skulle være ”af alsidig, kulturel og oplysende Art”, hvilket ændrede betydningen i retning af, at alsidigheden var et krav for programudbuddet og ikke for det enkelte program (Bruhn Jensen, 1997a s. 213). I 1940 blev radiospredningssager af ikke-teknisk art flyttet til Undervisningsministeriet (Mediekommissionen, 1983 s. 11), og ledelsen af Statsradiofonien kom herefter til at foregå under undervisningsministerens ansvar (LOV nr 185 af 30.03.1946). Tilknytningen til Undervisningsministeriet sender et signal om opfattelsen af Statsradiofoniens opgave, men reelt havde det ikke de store konsekvenser for indholdet. I 1959 skiftede man navn til *Danmarks Radio* (DR), og tv blev officielt inkluderet som en fast del af aktiviteterne og underlagt de samme forpligtelser som radio (LOV nr 215 af 11.06.1959). Ordlyden af programkravene blev fastholdt (§ 5, stk. 2). I 1961 blev radiolovgivningen overført fra Undervisningsministeriet til det nyoprettede Ministeriet for kulturelle anliggender (Banke, Michelsen & Rahbek, 2004 s. 345). Herefter var der ingen ændringer i loven før 1973. Til gengæld foregik der afgørende arbejde bag kulisserne, som fik stor betydning for, hvordan visse paragraffer i den følgende lov blev udformet. Det vender jeg

tilbage til, men først lidt om, hvordan Danmarks Radio (herefter DR) i praksis fortolkede underviserrollen.

5.1.2 *Praksis i de første årtier*

Ser vi på praksis, er det tydeligt, at DR har forstået folkeoplysning og undervisning som en del af deres opgave. Allerede i 1924, før etableringen af Statsradiofonien, var radio blevet brugt til sprogundervisning (Skovmand 1975b, s. 26), og det blev også en af de første undervisningsformer i Statsradiofonien. Herudover blev oplysningsopgaven især løst gennem foredrag, som blev udvalgt (ud fra indkomne forslag) og planlagt af Oluf Bertolt og Jens Rosenkjær fra programudvalget (Skovmand 1975c, s. 54). Begge havde en fortid som højskolelærere, og Bertolt var tilknyttet Arbejdernes Oplysningsforbund (AOF),⁶⁵ og de bragte således folkeoplysningstankerne med sig herfra. Også skoleradio var der hurtigt tiltag til; programudvalget diskuterede tilrettelæggelsen til et af de første møder i 1926, og i 1927 sendte man de første forsøgsudsendelser til 12 udvalgte skoler. Danmark blev dermed et af de første lande til at sende skoleradio (Skovmand, 1975c s. 81). Skoleradio falder uden for denne afhandlings fokus, men inddrages kort i den tidlige historie, fordi mange af kilderne om skoleradio fortæller mere bredt om forestillingerne om rollen som underviser, fordi skoleradio nogen gange blev brugt som voksenundervisning også (Madsen, 1940 s. 62), og fordi der her tidligt ses en praksis med at kombinere platforme. Fx skriver Roar Skovmand om skoleradioens forsøgsudsendelser i 1927:

”...dens udgifter til billedhæfter og andet materiale, blev dækket af radioens midler...” (Skovmand, 1975c s. 81)

Praksissen med at udgive bogligt materiale sammen med radioudsendelserne synes således at række helt tilbage til etableringsårene, hvor også de første følgeudgivelser til sprogundervisningen for voksne så dagens lys. I 1927 stod C. Campbell Mc. Callum for radioforedrag på engelsk, og da han begyndte at lave

⁶⁵ Oluf Bertolt var blandt andet medlem af Radioprogramudvalget fra 1926, tilknyttet AOF fra 1925 (sekretær fra 1930, forretningsfører 1947–57), arkivar ved Arbejderbevægelsens arkiv (1925–37), redaktør af Socialisten (1933-39) og formand for Esbjerg arbejderhøjskole (1934–57). Jens Rosenkjær var uddannet kemiker og underviste på flere højskoler og holdt foredrag ved siden af, før han kom til DR i 1926, hvor han senere blev foredragschef (1937-53) (Den store danske). I det hele taget var mange ansatte i DR uddannede undervisere (Grøngaard, 2002 s. 335).

engelskundervisning for mere øvede lyttere, ønskede han at udgive et hæfte til brug ved foredragene:

”...in order to make these lectures more easily followed and, I venture to hope, better appreciated, by a greater number of English-speaking listeners; that these lectures ought to be printed and distributed a few days in advance of each event.” (Campbell Mc. Callum, 1927a)

Campbell Mc. Callum kontaktede driftsleder Holm med en forespørgsel, og efter at have konsulteret Radiorådet gav Holm tilladelse til publikation af tekster fra såvel Campbell Mc. Callum som andre engelskunderviseres foredrag.

Materialet til det første foredrag, en tekstlig version af det, Campbell Mc.

Callum ville sige i foredraget, blev trykt i begrænset oplag, da man ikke kunne forudsige, hvor mange lyttere, der ville være interesserede i at anskaffe teksten (ibid.). I det andet hæfte, der udkom 2 uger efter, stod der om første foredrag:

”...sagligt og af stor sproglig Interesse som det var, viste det med stor Tydelighed Nyttens af, at den skrevne Tekst foreligger, saaledes at man samtidig med Aflytningen kan følge Foredraget i Teksten.” (Campbell Mc. Callum, 1927b)

Senere fremgik det af forsiden på nogle af hæfterne:

”Selv om De har gode Kundskaber i Engelsk, vil De faa langt større Udbytte af at høre det engelske Radio-Foredrag, naar De har den trykte Tekst foran dem.” (Campbell Mc. Callum, 1928)

Det vides ikke med sikkerhed om disse hæfter var de første af deres slags i forbindelse med undervisning i Statsradiofonien, men beskrivelserne tyder på det. Teksterne blev dog ikke udgivet af DR, men af Verden og Vi's Forlag, som samarbejdede med Campbell Mc. Callum. Hæftet kostede 25 øre, som gik til at dække trykkeomkostningerne (Campbell Mc. Callum, 1927a). Snart begyndte man i Statsradiofonien at udsende materiale som supplement til andre foredrag end sprogundervisningen, men det tog lidt tid at finde et fungerende format. I 1929 udsendtes den første trykte, kommenterede foredragsplan med litteraturhenvvisninger og illustrationer, men interessen var meget mindre end forventet (Bertolt, 1940 s. 118-19). Der var også andre folk uden for Statsradiofonien, der fandt skriftligt materiale relevant, så i 1931 udkom tidsskriftet *Radio – For Kultur og Folkeoplysning* med det formål at bringe Statsradiofoniens ledelse og lyttere i kontakt samt supplere de lærerige udsendelser med artikler som kunne vække ”forøget Interesse for Emnernes Indhold og en videregaaende Fordybelse deri” (Johansen, 1931 s. 2). Flere folk fra skoler, højskoler, universiteter og biblioteker støttede op om tanken, men

der kom kun tre-fire numre (Bertolt, 1940 s. 119). I disse år fik Statsradiofonien flere henvendelser fra folkeoplysningsorganisationer, som ønskede at etablere sammenhæng mellem radioforedrag og oplysningsarbejdet på aftenskoler, i studiekredse m.m., og man talte om muligheden for at radio kunne blive et folkeuniversitet (Bertolt, 1940 s. 116, Skovmand 1975c, s. 53).⁶⁶ AOF ønskede fx faste foredragsrækker på universitetsniveau og med tilhørende litteraturhenvisninger til at bruge i studiekredse. Forespørgslen gik således både på radio og supplerende materiale, og det blev kimen til DR's studiekredsudsendelser og *Radioens grundbøger* (Skovmand, 1975c, s. 53):

”Som et naturligt led i foredragsvirksomheden påbegyndtes udgivelsen af særlige bøger til brug for studiekredse.” (Christiansen, 1965 s. 22)

På repertoireet i 1932-33 var to foredragsrækker, som 53 AOF-studiekredse benyttede (Bertolt, 1940 s. 120). Herfra lød det efterfølgende, at man ønskede en ”mere direkte Forbindelse mellem Foredraget og den tilhørende Litteratur” (Bertolt, 1940 s. 120). Skolerne ønskede ligeledes velfungerende, supplerende materiale; her forstander G. J. Arvin:

”Saalænge Radioen ikke har Midler til at fæstne de Ting, der vækker Interesse hos den enkelte Lytter, saa at de Impulser, den kan give, omsættes i Fordybelse gennem Selvarbejde, er den en tvivlsom Kulturfaktor. Fra Skolens side har vi derfor krævet af Radioen og delvis faaet gennemført, at Udsendelserne til Skoler og til Børn støttes af Tryksager, der giver illustrerede Oversigter over det Stof, der bringes.” (Arvin, 1940 s. 67)

Aftagerne af DR's udsendelser var altså tydelige i deres krav om følgeudgivelser, og DR leverede dette – nu også ved andre typer undervisningsudsendelser, fx motionsudsendelser og undervisning i praktiske færdigheder. Det skal understreges, at der på dette tidspunkt ikke stod noget i lovgivningen om følgeudgivelser, og DR's praksis således ikke var begrundet i en lovgivningsmæssig forpligtelse, men var et udtryk dels for efterspørgsel, dels for forestillinger om nytten af kombination af platforme. I 1934 blev der således udsendt ca. 10.000 mønstre til kurset *Sy Dem selv en Bluse!* og en opgørelse viste, at i alt 20-25.000 lyttere fulgte undervisningen (Westergaard, 1940 s. 33). Det var første gang i radioens historie, at lytterantallet til en udsendelsesrække blev opgjort (ibid.). DR begyndte også at udgive såkaldte lytterkalendere med

⁶⁶ Senere følger udsendelser med titler som ”Folkeuniversitetsforedrag” (Omkring radioen, Vinteren 1939-40 s. 13) og ”Radioens Aftenhøjskole” (Danmarks Radio 1949-50).

oversigt over foredragsrækkerne, litteraturforslag og indholdsbeskrivelser, som efterhånden blev længere og illustrerede (se fx Statsradiofonien, 1936; 1939). Efterspørgslen på skoleradioens materialer steg også, og i 1940 blev der trykt 20.000 billedhæfter samt teksthæfter til sprogfag (Madsen, 1940 s. 57-60). I beskrivelserne af ønskerne til følgeudgivelser er der ofte fokus på, hvad det er radioen kan og ikke kan, og hvordan materiale med billeder og skrift kan fungere som holdepunkt og dermed styrke læringen (Madsen, 1940 s. 56). Overvejelser over de enkelte mediers styrker og svagheder (jf. mediatet) ser således ud til at have indflydelse på organiseringen af teksterne. Man var også opmærksom på, at man ikke kun havde én målgruppe til undervisningsudsendelserne:

”Der vil dog sikkert være mange Lyttere, som af den ene eller anden Grund ikke er i Stand til at blive Medlemmer af en Studiekreds, men som alligevel vil være glade ved at faa Del i den rige Belæring, selve Udsendelserne og de til dem knyttede Grundbøger kan give.” (Alkærsig & Lawaetz, 1942 s. 21)

Undervisningen skulle altså laves, så den kunne benyttes både i mere eller formaliserede sammenhænge og af modtagere, som selv skabte deres læringssituation. Denne dobbelthed, som DR måtte navigere i, kommer vi til at se mere til i caseanalyserne.

5.1.3 *Undervisning i det nye medie: tv*

I 1951 sendte DR de første officielle tv-udsendelser, i 1954 blev tv en permanent del af virksomheden, og fra efteråret 1954 sendte man programmer dagligt (dog kun få timer). Undervisning fik, ligesom i radio, hurtigt en plads i tv (DR, 1968 s. 5/1), og mange tanker om radio som underviser blev overført til tv, blandt andet tanken om et medieret folkeuniversitet:

”Det må være fjernsynets stræben på længere sigt at blive et folkeuniversitet, hvor landets bedste lærere underviser – og bl.a. kan holde befolkningen a jour med *videnskabens fremskridt*.” (DR, 1952 s. 57)

”Fjernsynet har en chance for at blive det store folkeuniversitet...” (Lawaetz, 1951 s. 77-78).

Som medie gav tv også nye muligheder at udnytte i undervisningen, og Jens Frederik Lawaetz, tv's første programdirektør, og Julius Bomholt, radorådsformand 1940-53 og undervisningsminister 1950 og 1953, havde store tanker om, hvad tv kunne i forhold til radio:

”Og hvad den pædagogiske indsats angår, er det ikke uden grund, at så mange, der beskæftiger sig med fjernsynet, sammenligner det med bogtrykkerkunstens opfindelse. Det indleder en epoke i undervisningens historie. Man undgår ikke at bruge ordet: revolution.” (Bomholt, 1953 s. 3)

”Som det allerede er nævnt, vil fjernsynet betyde et værdifuldt supplement til den blinde radio. Når synet kommer til, er der mange ting, der kan gøres bedre. Ser man f.eks. på det oplysende stof, har radioen sin begrænsning, så snart man skal forklare synlige fænomener. Man hjælper sig frem med beskrivelser, af og til med: Hav blyant og papir parat! Eller man udgiver grundbøger og børneblad og skoleradiohæfter for at få udsendelserne illustreret, alt sammen surrogater. Fjernsynet kan give illustrationerne sammen med ordene. Det er som skabt til undervisning...” (Lawaetz, 1951 s. 77-78)

I Lawaetz' beskrivelser (se flere eksempler i Lawaetz, 1951) fandtes en tydelig forståelse for mediespecifikke egenskaber, som gjorde det enkelte medie egnet eller uegnet til bestemte typer af indhold. Tv egnede sig godt til demonstrationer af færdigheder eller gode råd (ibid. s. 83), men ikke til indhold, hvor billeder ikke var nødvendige, fx mente han, at ”en foredragsholder på billedskærmen vil kun være en overflødig distraktion” (ibid. s. 6). Man var altså reflekterede omkring, hvordan det enkelte medie kunne udnyttes i undervisning, ligesom man gjorde sig tanker om, hvordan medieundervisning var anderledes en anden undervisning. Bertolt skriver fx om radioen som et auditorium, men hvor man kan ”tale fortroligt med hver enkelt” (Bertolt, 1940 s. 129). Man havde et ønske om at aktivere lytterne og seerne, men ofte var målet at inspirere modtagerne til at opsøge oplevelser uden for radio og tv, fx på biblioteker, museer og andre steder, hvor de kunne få lærerige, kulturelle oplevelser:

”Fjernsynet har mulighed for at *vække interessen* for maler- og billedhuggerkunst, arkitektur, brugskunst, skønheden i hverdagen – i helt nye kredse, lære os at se og opleve på en ny måde, så vi med udbytte kan besøge museer og udstillinger og få et grundlag for videre studium af de mange bøger om kunst, der står og venter på bibliotekernes reoler.” (Lawaetz, 1951 s. 79)

Intentionen syntes at være, at modtagerne skulle lære af radio og tv og blive inspirerede til at slukke apparaterne og gå ud i verden og lære noget der.

Jeg har ikke kunnet finde kilder til at be- eller afkræfte, om der var følgeudgivelser til tv-udsendelser fra starten. Da mængden af tv i de første år var meget lav, må det anses for sandsynligt, at der ikke var den store brug af

følgeudgivelser. Den første reference til bogmateriale udgivet sammen med tv er fra efteråret 1962, hvor der til serien *Fællesmarkedet* ”udgives en mindre grundbog” (DR, 1962 s. 121). I 1963 blev der udgivet tre bøger til engelskundervisning lavet af BBC (DR, 1963 s. 118), og i 1964 blev sprogundervisningsserien *Les Français chez vous*, bestående af 8 tv- og 16 radioudsendelser samt flere bøger, genudsendt:

”Som eksempel på den interesse, hvormed disse serier følges, kan nævnes, at de tilhørende sprogbøger er solgt i et oplag på omkring 20.000 pr. stk.” (DR, 1964 s. 126)⁶⁷

Les Français chez vous illustrerer, at man nu var begyndt at kombinere tre platforme, men denne praksis var stadig i sin vorden. De fleste undervisningsserier på dette tidspunkt var radio og følgeudgivelser eller tv og følgeudgivelser. Men audiovisuelle undervisningsmidler begyndte at spille en større rolle i undervisning (Helveg Petersen, 1966 s. 73), og man var begyndt at se mulighederne i at kombinere radio og tv også. Der kom efterhånden flere kombinerede radio/tv-serier til, fx havde undervisningsserien *De audio-visuelle undervisningsmidler: En radio/TV serie for undervisere* sendt i 1969 (Danmarks Skoleradio/TV, 1969) fokus på, hvordan blandt andet radio og tv kunne bruges i undervisning.

5.1.4 Undervisningens organisatoriske placering

2. februar 1927 besluttede *Programudvalget*, som stod for at træffe beslutninger angående programmer og programlægning (under ansvar for Radiorådet), at overlade beslutninger omkring valg af foredrag til Bertolt og Rosenkjær (Skovmand 1975c, s. 54). Konstitutionen af et reelt foredragsudvalg blev først vedtaget i december 1932 og kom til at bestå af Bertolt, Rosenkjær, Hartvig Frisch, Engberg og J. A. Hansen, som herefter stod for at tilrettelægge den oplysende del af programplanen (Skovmand 1975c, s. 72). 1. april 1937 trådte en omorganisering af radioens ledelse i kraft, og med nyordningen blev programansvaret fordelt på tre programchefer for en Musikafdeling, en Dramatisk-litterær afdeling og en Foredragsafdeling (Skovmand, 1975c s. 97-100, Bild, 1975 s. 221-222). Rosenkjær blev ansat som foredragschef (ibid.). Da tv kom til i 1951 forstod man det i første omgang som en udbygning af radio (Søndergaard, 2006 s. 29), det blev sågar omtalt som ”radio for øjet” (Lawaetz,

⁶⁷ Den stigende tendens til følgeudgivelser sås også ved radioserier (DR, 1964 s. 79).

1951 s. 5) og ”billedradioen” (Christiansen, 1965 s. 150), og *Fjernsyn* blev derfor oprettet som en programafdeling på linje med de andre afdelinger. I løbet af 1958-59 sammenlagde man radio- og tv-virksomheden. Tv var blevet for stort til at skulle producere indhold inden for alle områder i en afdeling, og tv blev derfor integreret i radioafdelingerne, så man nu havde fællesafdelinger for radio og tv: Oplysnings- og Aktualitetsafdelingen, Musikafdelingen, Teater- og Litteraturafdelingen og Underholdningsafdelingen (Bild, 1975 s. 224). Undervisning og folkeoplysning kom til at ligge under Oplysnings- og Aktualitetsafdelingen.⁶⁸ Omorganiseringen var samtidig et forsøg på at løse problemer med styring og programudvalgets uformelle kontrolrolle samt på øget inspiration og samarbejde mellem platformene (ibid.). Man måtte dog hurtigt erkende, at medarbejderne oftest valgte at beskæftige sig med enten radio eller tv og kun sjældent en kombination, og at den forventede synergi udeblev (ibid. s. 226). Man mente, at det var mediernes forskellige natur, der resulterede i, at medarbejderne specialiserede sig i ét af de to medier (ibid.). I 1964 anbefalede det såkaldte *Adskillelsesudvalg* en opdeling (Søndergaard, 2006 s. 35), og radio og tv blev derfor adskilt (også fysisk, da tv-produktion flyttede ud i TV-Byen) og fik hver sin organisation og produktion, hvilket betød, at de kunne udvikle sig mere uafhængigt af hinanden. I forbindelse med omorganiseringen blev undervisning (både voksenundervisning og skoleudsendelser) og børn- og ungeområdet udskilt fra Oplysnings- og Aktualitetsafdelingen i den såkaldte BUS-afdeling. I 1968 blev den så opdelt, og Undervisningsafdelingen og B&U-afdelingen blev selvstændige afdelinger (BET 947/1982 s. 109).

5.1.5 *Arbejdsgruppen for Voksenundervisning og vigtige lovændringer*

I 1960’erne betød strukturelle ændringer i samfundet behov for nye færdigheder og ny viden og dermed for omskoling eller videreuddannelse af befolkningen, så deres kvalifikationer modsvarede samfundets nye krav. Der skete en voldsom udvidelse af undervisningsapparatet, og man søgte efter nye måder at uddanne og videreuddanne. Knud Heinesen, højskoleforstander og medlem af Radiorådet:

”Den uddannelse, som vi modtager i de unge år, vil ikke under en hastig udvikling være tilstrækkelig. Derfor må en større del af radioens

⁶⁸ Oplysnings- og Aktualitetsafdelingen kaldes i nogle kilder Aktualitets- og Oplysningsafdelingen (fx BET nr 947), men her bruges samme navn uanset kilden.

og fjernsynets udsendelser tilrettelægges som egentlig voksenundervisning..." (DR, 1964 s. 44)

I december 1963 nedsatte DR et udvalg, som skulle undersøge mulighederne for voksenundervisning i radio og tv. Den 2. december 1964 fik kulturministeren et spørgsmål, som førte til drøftelser af mulighederne for mere omfattende undervisning i radio og tv, og ministeren henviste her til det nedsatte udvalg (DR, 1968, BET 1 s. 3). Udvalget afgav betænkning til Radiorådet 19. september 1965, og i forlængelse af udvalgets anbefalinger nedsatte Radiorådet herefter en arbejdsgruppe med konkrete opgaver, som omfattede at definere begrebet voksenundervisning og at undersøge og planlægge de praktiske omstændigheder omkring gennemførelse af voksenundervisning i radio og tv (ibid. BET 1 s. 4). Behovet og interessen for voksenundervisning havde ført til en række love og betænkninger (nye uddannelseslove, en betænkning om fritidsundervisning for voksne, oprettelsen af et audiovisuelt udvalg m.m.), og til et fokus på nødvendigheden af at supplere eksisterende undervisning med nye former for voksenundervisning fx ved brug af radio og tv (ibid. BET 1 s. 3). Arbejdsgruppens definition af voksenundervisning gav mulighed for at forstå radio- og tv-undervisning både som en selvstændig indsats og som et supplement til anden undervisning (DR, 1968 s. 10/1). Det blev fremhævet, at der kunne være forskellige mål med radio- og tv-undervisningen, og at undervisningsformen derfor også kunne variere afhængigt af formålet. Samtidig blev det påpeget, at "alment oplysende, orienterende og interessevækkende udsendelser for et vekslende publikum" (ibid. s. 10/2) ikke blev betragtet som undervisning. Det understreger intentionaliteten i de tilfælde, hvor genrebetegnelsen *undervisning* benyttes. I sin konkluderende indstilling i 1. betænkning angav arbejdsgruppen 12 anbefalinger blandt andet:

"Voksenundervisningen, der er et supplement til Danmarks Radios kunstneriske og oplysende virksomhed, bør ikke finansieres gennem Radiospredningsfonden, men udgifterne til investering og drift refunderes Danmarks Radio fuldt ud gennem statsmidler." (DR, 1986 BET 1 s. 86)

"I forbindelse med udsendelserne fremstilles – som ved skoleradio og skole-TV – fornødne elevhæfter (lærebøger), lærerhæfter og andre supplerende materialer. Selve trykningen og distributionen tænkes betalt af brugerne." (ibid. BET 1 s. 87)

Arbejdsgruppen havde gjort sig flere tanker omkring de pædagogiske og didaktiske muligheder med radio og tv blandt andet baseret på mediernes symbolformer, ligesom der nævnes "muligheden for med en vis fordel at

kombinere radio- og TV-udsendelser i den samme undervisningsplan” (ibid. BET 1, bilag a, s. 2). De øvrige anbefalinger kan læses i betænkningen.⁶⁹

19. november 1966 kom en skrivelse fra Undervisningsministeriet om at skabe hjemmel i lovgivningen for, at statskassen skulle afholde udgifterne til voksenundervisning, skole-radio og skole-tv (DR, 1986, s. 12/2).

Arbejdsgruppen fulgte op på dette i deres 2. betænkning i 1968 ved blandt andet at opstille kalkulationer for, hvad det ville koste af statsmidlerne. Det fremgik også, hvad man mente radio og tv kunne bidrage med, blandt andet opkvalificering, at gøre undervisningsstof aktuelt og virkelighedsnært, større social rækkevidde (ibid. s. 7/2-7/10), og så et økonomisk argument:

”Der er efterhånden et omfattende forsøgsmateriale, der viser, at TV-undervisning er mindst lige så effektiv til almindelig kundskabsformidling som traditionel undervisning. Dette gælder formentlig også radio-undervisning i emner, hvor det bevægelige billede ikke spiller nogen væsentlig rolle for forståelsen, men hvor behovet for illustrationer i øvrigt kan opfyldes gennem et trykt materiale. (...) Lektioner i radio og tv vil kunne regne med så store deltagertal, at en sådan undervisning bliver billigere end nogen anden form.” (ibid. s. 7/8).

I 1973 kom så den lov, som muliggjorde en direkte statsfinansiering af Danmarks Radios undervisningsaktiviteter. I denne lov blev formålet med programvirksomheden beskrevet mere udførligt end tidligere:

”§ 7. Danmarks radio har til formål at udsende radiofoni og fjernsynsprogrammer, der omfatter nyhedsformidling, oplysning, underholdning og kunst, og som er bestemt til modtagelse af almenheden her i landet. Ved programlægningen skal der lægges afgørende vægt på hensynet til ytrings- og informationsfriheden, og der skal i programudbuddet tilstræbes den størst mulige alsidighed.” (LOV nr 421 af 15.06.1973)

Med den nye formulering blev udsendelsen af bestemte programgenrer fastlagt som en del af DR’s forpligtelser. Desuden blev det tydeligt med denne lov, at det ikke var det enkelte program men det samlede udbud, der skulle leve op til kravene. Loven lagde op til en videreførelse af praksis – dog nu med eksplicit inddragelse af underholdning. I loven blev der desuden skelnet mellem oplysning og nyhedsformidling, hvilket tyder på, at oplysning blev tolket i

⁶⁹ For en kort gennemgang, se Heinesen (1966 s. 14-19).

retning af en (ud)dannelsesforståelse knyttet til folkeoplysningen, mens nyhedsformidling blev konstitueret som en genre for sig. I forhold til undervisning var det mest afgørende, at loven satte rammerne for en ny organisering på området. Af bemærkningerne til lovforslaget fremgik det, at undervisningsvirksomheden skulle udbygges væsentligt i overensstemmelse med Radiokommissionens Betænkning fra 1970 (BET 592/1970 s. 38-39):

"Danmarks Radio [bør] foreløbigt i samarbejde med undervisningsministeriet påtage sig opbygningen af en voksenundervisning i radio og fjernsyn; senere kan der tages stilling til, om det vil være hensigtsmæssigt at organisere undervisningen i en institution uden for Danmarks Radio" (Forslag til Lov om radio- og fjernsynsvirksomhed, 1972/73, A sp. 5481)

I loven nævnes ordet *undervisning* for første gang i radio/tv-lovgivningen i den ene af de to paragraffer, som blev afgørende for undervisningsaktiviteterne i DR i de følgende år:

"§ 7, stk. 2. Danmarks radio kan endvidere udøve programvirksomhed på undervisningsområdet, ved udsendelse af kortbølge-programmer til udlandet og ved fremstilling af programmer til distribution på anden måde end gennem udsendelser." (LOV nr 421 af 15.06.1973)

"§ 15. Der kan stilles midler til rådighed af statskassen til dækning af udgifterne ved Danmarks radios virksomhed på de i § 7, stk. 2, nævnte områder. Aftalen om vilkårene her træffes mellem ministeren for kulturelle anliggender, radiatorådet og den minister, hvis forretningsområde berøres af den pågældende del af virksomheden. Ved en sådan aftale kan bestemmelserne i § 9, stk. 1 og 2, fraviges." (ibid.)

§ 7, stk. 2 fastsatte således undervisning som en form for programvirksomhed, der adskilte sig fra de i stk. 1 nævnte programtyper, eftersom den blev nævnt som et særskilt område. Af § 15 fremgik det, at der kunne stilles midler fra statskassen til rådighed til dækning af undervisningsområdet. De bestemmelser i § 9, stk. 1 og 2, som der blev refereret til sidst i paragraffen, vedrørte Radiorådets rolle som Danmarks Radios øverste ledelse. Radiorådet skulle føre tilsyn med overholdelsen af loven, og rådet havde normalt den endelige administrative afgørelse i sager vedrørende DR's programvirksomhed. Bestemmelserne i § 15 betød, at hvis statskassen betalte udgifterne til dækning af omkostninger til programvirksomhed, så ville den minister, hvis

forretningsområde blev berørt, få den øverste ledelse for området i stedet for Radiorådet. Muligheden for statslig finansiering af undervisningsaktiviteterne blev taget i brug i årene efter lovens indførelse, idet finansieringen overgik delvist til Undervisningsministeriet allerede fra april 1974, hvor loven trådte i kraft (§ 24). I 1974-75 fik Undervisningsafdelingen (herefter UVA) 6 mio. kr. i tilskud fra Undervisningsministeriet, hvilket dækkede 1/3 af afdelingens omkostninger, i 1975-76 steg tilskuddet til 2/3 af omkostningerne, og fra og med 1. april 1976 blev UVA's aktiviteter fuldt finansieret af ministeriet (DR, 1975, s. 112).

Finansieringen foregik via den nye *Landscentral for Undervisningsmidler* (LfU), som var blevet oprettet i forlængelse af *Lov om en landscentral for undervisningsmidler* (LOV nr 419 af 13.06.1973), som blev vedtaget samtidig med den nye radio/tv-lov. Visionen var at skabe overblik over og en overordnet styring af undervisningsmidler. LfU's formål var at registrere, katalogisere og informere om undervisningsmidler, at fungere som koordinerende organ mellem producenter og forbrugere af undervisningsmidler, samt "at afgive indstilling til undervisningsministeren om indgåelse af aftaler med Danmarks Radio om fremskaffelse af programmateriale til undervisningsformål." (BET 947/1982 s. 109).⁷⁰ Organiseringen betød, at bevillingerne til UVA's programproduktion gik fra Undervisningsministeriets bevillinger på finansloven via LfU til UVA. Finansieringen betød samtidig, at styringen af og ansvaret for UVA's undervisningsaktiviteter overgik til undervisningsministeren. En uddybning af, hvordan samarbejdet mellem parterne foregik, fremgik af en aftale mellem ministeren for kulturelle anliggender, Radiorådet og undervisningsministeren indgået i 1979:

"[§ 1] Stk. 2 : Undervisningsministeren har den øverste ledelse af og tilsynet med programvirksomheden på undervisningsområdet, ligesom kompetencen til at fastlægge de almindelige retningslinier for programvirksomheden på undervisningsområdet tilkommer undervisningsministeren, der imidlertid forpligter sig til i videst muligt omfang at følge de almindelige retningslinier, der gælder for Danmarks Radios programvirksomhed i øvrigt, jfr. radiolovens § 9, stk. 1, 2. pkt.

⁷⁰ Se også Ansgar Jensen, Olsen & Schou (2004).

Stk. 3 : Den endelige administrative afgørelse i sager, der vedrører programvirksomheden på undervisningsområdet, jfr. radiolovens § 9, stk. 2, henhører under undervisningsministeriet. Radiolovens bestemmelser om radionævnet og om erstatningsansvar finder anvendelse i disse sager, jfr. radiolovens § 9 og § 23, stk. 4.” (citeret i BET 986/1983 s. 14)

Undervisningsministeren stod for at godkende forslag til produktionsplanen og efterfølgende vurdere om planen var overholdt og udført i overensstemmelse med de fastlagte retningslinjer (BET 947/1982 s. 113). Løsningen var kontroversiel og i modstrid med armslængdeprincippet, især fordi DR ikke fik vetoret (Engberg-Pedersen, 1976 s. 76). Til gengæld var ministeren forpligtet til så vidt muligt at følge de almindelige retningslinjer for DR's programvirksomhed (BET 947/1982 s. 114). LfU stod for at ”rådgive ministeren om behovet for radio- og TV-programmer til undervisningsbrug.” (DR, 1975 s. 112). Trods de nye finansielle rammer og det nye tilhørsforhold til LfU og undervisningsministeriet, var UVA stadig fysisk og organisatorisk placeret i DR, og det var stadig DR's ledelse, der var ansvarlig for den daglige drift (§ 13, LOV nr 421 af 15. 06.1973; BET 947/1982 s. 113).

5.1.6 *Praksis i den nye undervisningsafdeling*

Den nye situation betød, at UVA nu blev ledet af både undervisningsministeren og generaldirektøren (og resten af DR's ledelse). Harald Engberg-Pedersen, tidligere højskolelærer og -forstander og programchef for UVA 1972-1985 beskrev det, som at UVA nu skulle ”tjene to herrer” (Engberg-Pedersen, 1976 s. 76). Den nye struktur skabte nye udfordringer i form af øget bureaukratisering og længere vej mellem øverste ledelse (ministeren) og UVA's medarbejdere. Sæsonplanen blev forelagt ministeren til godkendelse, men ministeren ydede ikke den efterkritik i dialog med afdelingen, som Radiorådet tidligere havde gjort (Engberg-Pedersen, 1977 s. 93). I stedet foregik en vis mængde efterkritik i Folketinget, hvor afdelingen ikke deltog. I UVA blev det oplevet, som om der blev talt *om* og *til*, men ikke *med* UVA, og det var et problem, mente Engberg-Pedersen (ibid. s. 94). Man anerkendte dog, at den tidligere situation, hvor DR let kunne finde pengene til undervisningen var ovre:

”Radiofonierne [...] har drevet undervisning i det sidste halve hundrede år. Det var stort set noget, de fandt på af sig selv, og som gav dem et pynteligt image i offentligheden. De kunne også let betale

udgifterne. De var i vækst og kunne skovle licenspenge ind i kasserne. Men også her er tiderne ved at skifte. [...] Man må se sig om efter muligheder for besparelser, og her melder sig naturligt nok undervisningsvirksomheden. Den betragtes jo normalt som en offentlig opgave, der må finansieres af skatterne.” (Engberg-Pedersen, 1976 s. 75)

Undervisningsaktiviteterne gik dog generelt godt; trods økonomisk stagnation i samfundet steg afsætningen af følgeudgivelser betragteligt,⁷¹ hvilket man også tolkede som en øget brug af radio- og tv-udsendelserne (DR, 1975, s. 79). For modtagerne betød den nye situation til gengæld ikke det store, da programvirksomheden fortsatte relativt uændret (Engberg-Pedersen, 1977 s. 92). I midt-70'erne indgik UVA et samarbejde med undervisningssektoren om aktiviteter rettet mod lavtuddannede og lavtlønnede, som der, ifølge Engberg-Pedersen (Jes, 1973 s. 13), indtil da ikke havde været lavet så meget til. Her anvendte man en såkaldt ”multimedia-approach” (ibid.), hvor radio og tv blev kombineret med andre tiltag og aktiviteter. I disse år satte Unesco også begrebet *livslang læring* på dagsordenen (Engberg-Pedersen, 1973 s. 41), og nødvendigheden af fortsat læring skabte behov for billigere og fleksible måder at lære på, enten individuelt eller i grupper:

”Det er naturligvis her, radio- og TV-programmerne kommer ind sammen med trykte materialer og andre audio-visuelle midler. Er mange tusinde mennesker i gang med beslægtede studier, får man lave omkostninger pr. elev ved at udnytte massemedierne...” (ibid. s. 44)

Man mente dog stadig, at radio- og tv-undervisning skulle fungere i samspil med andre aktiviteter:

”Det er naturligvis gammel visdom, at radio- og TV-undervisning aldrig, eller i hvert fald kun sjældent, kan stå alene.” (ibid.)

Behovet for samspil med andre aktiviteter og det, at man nu var direkte forpligtet til og betalt for at lave undervisning, understregede nødvendigheden af godt samarbejde med andre instanser i undervisningssektoren og med aftagerne:

”Det er ikke nok at lave radio- og TV-programmer, selv om de er gode. Det er heller ikke nok at supplere dem med indbydende tryksager. Først når der opbygges en lokal undervisnings- eller studiesituation, som bruger materialet systematisk ud fra de behov, som findes i den enkelte gruppe eller hos den enkelte bruger, først da bliver der tale om

⁷¹ Fx blev *Sund og slank* trykt i en kvart mio. eksemplarer (DR, 1975, s. 79 & 113).

undervisning. I virkeligheden kan man ikke sidde i TV-byen og lave undervisning.” (DR, 1976, s. 103)

Man måtte ud at snakke med dem, der skulle bruge materialerne for at finde ud af, hvad der var behov for. Man havde fokus på, at modtagerne selv skulle styre deres læring, men man tilbød flere muligheder for at engagere sig:

”I voksenundervisningen [...] forsøger vi alligevel at trænge os stærkere på: Vi laver serier og understreger nødvendigheden af at være til stede ved næste udsendelse. Vi trykker grundbøger og påstår, at det ikke er nok at se og lytte. Man må også læse. Vi opfordrer måske endda vore elever til at tage pen i hånd og skrive redegørelser til brevskoler. Men tiest lægger vi op til, at deltagerne opfører sig som gode skoleelever, samles i grupper, beslutter sig for, hvordan de vil arbejde med tingene, bruger vore materialer ved siden af andet godt og gennemfører studieforløb, som ikke vi, men de selv styrer.” (Engberg-Pedersen, 1976, s. 77)

Det at kombinere platforme blev forbundet med en forestilling om en mere insisterende undervisning, som søgte at fastholde modtagerne, ikke bare fra udsendelse til udsendelse, men også på flere platforme. Midt-70'erne bød generelt på mange flermediale voksenundervisningsserier, fx var 13 ud af 22 serier i 1974-75 flermediale. Heraf kombinerede fire radio og tv, og fem kombinerede radio, tv og følgeudgivelser – den ene var den første case.

5.2 Familiedans (1974-75)

5.2.1 Præsentation, formål og målgruppe

Familiedans : en serie om forældre og deres børn handler overordnet om familierforhold, værdier og konflikter og var del af et nordisk voksenundervisningsforsøg (NOVU).⁷² Serien består af 10 tv-udsendelser, 20 radioudsendelser og 4 hæfter, en informationsmappe og en brochure. De første 10 radioudsendelser og de 10 tv-udsendelser blev sendt i oktober-december 1974, og de sidste 10 radioudsendelser blev sendt januar-marts 1975. Radioudsendelserne blev sendt onsdag kl. 17:50, tv-udsendelser søndag eftermiddag (se bilag 1). Den første tv-udsendelse blev sendt først, og den følgende uge blev den første radioudsendelse så sendt. Begge førsteudsendelser blev genudsendt to gange (med en uges mellemrum), hvorfor der var to uger mellem første og anden udsendelse både i radio og tv. Det indikerer et bevidst forsøg på at få mange med på serien fra starten af ved at genudsende en ekstra gang. Det kan fx have givet interesserede ekstra tid til at få købt de to af de fire tilhørende hæfter, som var udkommet der, nemlig det såkaldte teksthæfte (Nissen, 1974a) og dokumentarhæfte (Nissen, 1974b).

Selvom radio- og tv-udsendelserne er del af samme serie, er de forholdsvis forskellige både i form og indhold. *Tv-udsendelserne* består af en række situationsspil, der viser forskellige situationer i fire beslægtede familiers liv. Tv-udsendelserne viser, ifølge teksthæftet, ”realistiske episoder fra familieliv, skole, arbejde, fritid.” (Nissen, 1974a, s. 2). De fire familier er forskellige, hvad angår erhverv, økonomi, interesser og holdninger, og de forskellige situationer, der vises, repræsenterer de respektive familiers hverdagsliv med en vis hældning mod, hvad teksthæftet kalder ”konfliktstof, som knytter sig til de forskellige familiemønstre” (Nissen, 1974a, s. 2). Udsendelse 8 ”Fars pige – mors skat” viser fx gymnasiepigens Charlotte plage sine forældre om at få en hest, vi ser hendes gymnasieklasse diskutere klasseskæl og vi hører, at hun er forelsket i én, der har en anden kæreste. Vi får også en fornemmelse af, at familiens økonomiske forhold har betydning for deres interesser og holdninger. Hver tv-udsendelse bort set fra den første og sidste indledes af en præsentation af

⁷² Se evt. Slipsager (1976).

konteksten for situationsspillet, fx aspekter berørt i tidligere udsendelser (se eksempler i bilag 5).

De første 10 *radioudsendelser* kaldes i teksthæftet ”dokumentariske montager”. Det primære indhold i disse udsendelser er samtaler, hvor forskellige mennesker, ofte familiemedlemmer, interviewes om deres familieforhold, livssituation, erfaringer og holdninger. Ud fra brugen af ordet ’dokumentarisk’ må man antage, at det er virkelige mennesker (ikke skuespillere), som fortæller om deres liv. Den kvindelige vært, som stiller spørgsmål, er den samme i alle udsendelserne, mens interviewpersonerne varierer. Udsendelserne lægger vægt på, hvordan personerne opfatter sig selv, hinanden og deres relationer. Spørgsmålene ligger ofte i forlængelse af de emner, der beskrives i tv-udsendelserne, og de situationer, interviewpersonerne beskriver, bliver dermed en pendant til situationerne i tv. Værten spørger til fx hverdagsliv, ægteskab, utroskab, fri abort, kønsroller, statussymboler, den gode skole, politisk aktivitet og meget mere. Hun spørger også til holdninger og normer: Hvornår og hvordan skal børn lære demokrati? Synes du, det er galt at stjæle? Hvad er de vigtigste menneskelige egenskaber? Hvor gamle skal de unge være før sex? Hvad er den typiske dansker? Skal vi bevare kongehuset? Kan man solidarisere sig med mennesker, hvis anskuelse man ikke deler?

De sidste 10 radioudsendelser beskæftiger sig også med de forskellige emner og konflikter, der vedrører familieforhold m.m., og modsat de første 10 radioudsendelser henvises der her direkte til tv-udsendelserne. Her taler værten med tre diskussionslystne personer om familierne fra tv og de situationer, der udspiller sig her. De tre diskussionsdeltagere har forskellige fagligheder og politiske holdninger, så der er mere diskussion, uenighed og konfrontation, især i forhold til politiske aspekter, end i de andre programmer. Af teksthæftet fremgår det, at udsendelse 11-20 var tænkt som en støtte til ”de undervisnings- og uddannelsesaktiviteter, som bliver iværksat på lokalt initiativ i fortsættelse af arbejdet med de [undervisnings]materialer, der her gøres rede for.” (Nissen, 1974a, s. 2).

Alle 20 radioudsendelser består udover de dialogbaserede dele af citater fra tv-udsendelserne. De sidste 10 udsendelser har desuden klip med oplæsning af forskellige typer tekster fra fx bøger, aviser, ugeblade, statistikker osv. Disse

tekster er især faglitteratur omkring samfund og familie, fx bøger som 'Samspilsramte børn', 'Gruppe og samfund' og 'Velstand uden velfærd', men der er også et digt, en kronik, et horoskop, læserbreve m.m. (se bilag 5).

Der hører fire *hæfter* til serien samt en lille præsentationsbrochure. *Teksthæftet* (Nissen, 1974a) indeholder en præsentation af materialerne, resume af og oplæg/indledningskommentarer til tv-udsendelserne m. tilhørende korte noveller (pendanter til tv-udsendelsernes situationsspil), en beskrivelse af baggrunden for materialernes udformning, en litteraturliste og en sendeplan. *Dokumentarhæftet* (Nissen, 1974b) er et "collagehæfte" (Nissen, 1974a, s. 3) med citater fra radio- og tv-udsendelserne samt "synspunkter fra den offentlige debat" (Nissen, 1974b, s. 1) i form af citater fra bøger, aviser, ugeblade, statistikker osv. Det indeholder også diskussionsforslag i form af konkrete spørgsmål, man kan tage udgangspunkt i ved en diskussion af hæftets emner. *Metodehæftet* (Nissen, 1976) indeholder idéer til, hvordan man kan arbejde med seriens undervisningsmaterialer i praksis, information om de pædagogiske intentioner bag serien samt en evaluering. *Informationshæftet* (Nissen, 1975) er en "opslagsbog" (Nissen, 1975, s. 1) med praktiske oplysninger og råd, hvis man vil lave en studiegruppe, fx information om relevante organisationer, konsulenttjenester, økonomisk støtte m.m. *Ringbindet* er en informationsmappe til folk, der har organiseret "en lokal udnyttelse af undervisningsmaterialerne" (Nissen, 1974a, s. 3), fx studiekredse. Mappen indeholder hæfterne samt teoretiske overvejelser og redegørelser for lokale initiativer, der løbende blev opdateret (Nissen, 1974a, s. 3). I analysen inddrages primært tekst- og dokumentarhæftet, da de andre materialer blev udgivet senere og dermed ikke var en del af den tekst, man som modtager kunne møde på sendetidspunktet. De inddrages dog i forhold til afsenderens intention.

At *Familiedans* er en undervisningsserie ekspliciteres flere steder. Det omtales som "led i et nordisk voksenundervisningsforsøg" (forside af hæfterne), som det "kombinerede undervisningsprojekt" (Nissen, 1974a, s. 2) og de forskellige medieprodukter omtales som "undervisningsmaterialer" (ibid.). I oplæggene til radioudsendelserne omtales *Familiedans* som "et nordisk voksenundervisningsforsøg" (oplæg, radio_1), og som "voksenundervisning" (oplæg, radio_3, 5, 6, 8, 9, 12 & 17). I de materialer, som var del af serien i 1974-75, omtales der ikke nogen særlig målgruppe for serien, ud over at den er rettet

mod voksne, og at den kan bruges i forbindelse med studiekredse og lignende. Det peger på, at målgruppen er dels bred i form af alle voksne, der er interesserede i at blive klogere på familiemønstre og –forhold; dels smal i form af de voksne der deltager i mere eller mindre formaliserede undervisningsaktiviteter i relation til serien, fx studiekredse. Målgruppen og intentionerne bag serien beskrives mere udførligt i metodehæftet, informationshæftet og ringbindet. Her fremgår det, at målgruppen for NOVU-projektet var “personer med relativt dårlig skoleuddannelse (7 års skolegang)” (Nissen et al., 1976 s. 3) med det sigte at “være alment dannende og ikke blot af oplysende karakter” (ibid.) for at “give kundskaber og holdninger, som er vigtige for, at mennesker skal kunne tage vare på sig selv og fungere godt, fysisk og mentalt.” (ibid.). Formålet var at opnå større trivsel hos målgruppen.

Familiedans er ikke traditionel undervisning i den forstand, at der formidles noget konkret, man skal lære, det være sig viden eller praksis, man kan tilegne sig. I stedet er undervisningen baseret på, at man ved i tv at se situationerne og i radio at høre om forskellige familiers erfaringer lærer noget om forskellige familiemønstre, konflikter og handlemåder knyttet hertil. I tv-udsendelserne er der ingen forklaringer på, hvad vi ser, eller hvad grunden er til, at personerne handler som det gør – hvilket også nævnes i teksthæftet: “...der bliver ikke gjort forsøg på at forklare eller påpege årsager til konflikterne.” (Nissen, 1974a, s. 2). I radioudsendelserne hører man personer med forskellige meninger om, hvordan tingene hænger sammen, som diskuterer med hinanden og ikke nødvendigvis bliver enige. De fokuserer dels på tv-familierne, men også på de strukturer i samfundet, som sætter rammer for familie- og hverdagsliv. Intentionen, som ligger indskrevet i *Familiedans*’ organisering som tekst, er, at udsendelserne kan bruges som udgangspunkt for seernes egne diskussioner af, hvordan de tror tingene hænger sammen, og hvordan forskellige konflikter løses. Ligesom deltagerne i udsendelse 11-20 diskuterer emnerne på baggrund af tv-udsendelserne, kan modtagerne bruge tv-familierne som illustration af problematikker og konflikter, de selv har erfaringer med, eller holdninger, som de selv har eller er i opposition til. Denne intention beskrives også eksplicit i teksthæftet:

”Undervisningsmaterialerne (tv, radio og hæfter) skulle gøre det muligt for deltagerne at omtale deres egne forhold på en indirekte måde, ved at udsendelsernes personer gøres til genstand for diskussion og analyse.” (Nissen, 1974a, s. 42).

Der synes heri at ligge en forestilling om, at det er svært at snakke om sig selv, og at undervisningsmaterialerne dermed hjælper med at give eksempler uden for modtagerne selv, som kan bruges illustrativt og til diskussion.

”Materialerne er primært tænkt som inspiration og oplæg til udformning af lokalt undervisningsmateriale, hvor der tages hensyn til de enkelte deltagergruppers særlige interesser, erfaringsbaggrund og problemkredse.” (Nissen, 1974a, s. 3)

“Formålet med dette hæfte [dokumentarhæftet] er at give læseren mulighed for at undersøge sammenhænge mellem familieproblemer og levevilkår. Udgangspunktet er replikker fra de 10 TV-udsendelser (...) Omkring de udvalgte replikker finder De synspunkter fra den offentlige debat (...) Til dette materiale har vi udformet nogle diskussionsforslag, som vi håber kan sætte gang i debatten; men det er kun forslag Der er mange andre måder at gribe gruppearbejdet an på.” (Nissen, 1974b, s. 42).

”Endvidere vil hæfte 2 i et vist omfang indeholde forslag til diskussionsemner stillet på en sådan måde, at diskussionerne ikke bindes til disse emner.” (Nissen, 1974a, s. 3)

Som det ses i de ovenstående citater, fokuseres der desuden på, at materialet giver fleksible muligheder for, hvordan man kan arbejde med det og tilpasse det til de interesser, man nu har. Man åbner samtidig for muligheden for at tænke undervisningen bredere end selve de undervisningsmaterialer, der er produceret som del af projektet:

”I det omfang, det er muligt, vil der efter tv- og radioudsendelserne blive gjort opmærksom på tidligere og kommende tv- og radioprogrammer, som kan have relevans for undervisningen, også sådanne der ikke er produceret som undervisningsprogrammer.” (Nissen, 1974a, s. 2)

På den måde forsøger man at brede undervisningsmulighederne længere ud end selve serien, og det er samtidig knyttet til forventningen om, at der vil finde forskellige lokale initiativer sted i forlængelse af serien. Nogle af citaterne viser tydeligt forestillingen om, at materialerne skal bruges i en formaliseret undervisningssituation – bemærk fx brugen af ’deltagerne’ og ’deltagergrupper’, som indikerer en forventning om modtagernes aktive deltagelse i en bestemt aktivitet, en undervisningssituation. Men der synes samtidig at være ønske om, at det skal kunne bruges i almindelig debat over middagsbordet.

5.2.2 Indholdsfællesskab

Familiedans er karakteriseret ved mange mediesamspil og relationer mellem teksterne på de forskellige platforme, som tydeligvis er tænkt sammen som en samlet tekst. Projektet er fra starten tænkt som et ”multimedia-projekt” (Nissen, 1976 s. 4). Alle teksterne i serien deler samme titel. Det vides ikke, hvorvidt der har været andre fælles paratekstuelle elementer i hæfter og tv-udsendelse fx i form af visuel identitet, logo eller lignende, eller om jinglen, som anvendes i radioudsendelserne, også har været anvendt i tv. Men den fælles titel og henvisningerne mellem teksterne på de forskellige platforme, både i paratekster og selve teksten, skaber kohærens og en relativt tydelig ramme.

Radio- og tv-udsendelserne er lavet, så de passer sammen, forstået på den måde, at de tager de samme problematikker op i nogenlunde samme rækkefølge. De sidste 10 radioudsendelser starter forfra og følger så de samme emner i nogenlunde samme rækkefølge som de første 10 og som de 10 tv-udsendelser, men i en anden type udsendelse. På samme måde er henholdsvis tekst- og dokumentarhæftet organiseret i afsnit, som passer sammen med rækkefølgen i radio- og tv-udsendelserne. Det er flere konkrete aspekter ved den tekstlige organisering, der signalerer, at bestemte tekster passer sammen. Det handler dels om det emnemæssige indhold, som går igen på flere platforme, dels om konkret materiale, som bruges på tværs af platformene. Der er ikke altid tale om, at det præcis samme materiale (fx det samme klip der afspilles), det kan også være i form af en bearbejdning af materialet, så det passer til den anden platforms mediatet. Der er to typer indhold, der bruges i både tv- og radioudsendelser: situationsspil og oplæg. I radioudsendelse 2-8 og 20 benyttes uddrag af *situationsspil* fra tv-udsendelse 2-6, 8 og 10. I de fleste tilfælde bruges den tv-udsendelse, som passer sammen med radioudsendelsen, altså radioudsendelse 2 sender uddrag af situationsspillet fra tv-udsendelse 2 osv. (bort set fra radioudsendelse 7, som anvender situationsspil fra tv-udsendelse 6). I de fleste tilfælde anvendes der kun et uddrag, eller citat som det kaldes i nedlæggene (jf. bilag 5), men i to tilfælde (udsendelse 4 og 5) anvendes der mere end et citat (jf. bilag 5). Et givet citat benyttes, så det passer ind i de emner og diskussioner, som foregår i udsendelsen, fx hører vi i radioudsendelse 2 et situationsspil, hvor en 14-årig pige skændes med sin papfar, hvorefter værten interviewer henholdsvis en 14-15-årig pige, Lisa, og hendes far, Knud, om deres forhold, udfordringer og holdninger. Et andet eksempel er i udsendelse 8, hvor

værten taler med Lone på 17 år og hendes far, Thorkild, om skolen, og om den er blevet bedre end tidligere, og om grundene til, at Lone går i gymnasiet.

Undervejs i samtalen bruges et citat fra tv-udsendelse 8, hvor situationsspillet viser gymnasiepigens Charlottes klasse, der har gruppearbejde og diskuterer klaseskel:

Charlotte: ”Jeg vil sige at første problem for, at arbejderne ikke kommer på gymnasiet sammen med os andre, det er altså kun penge.”

Klassekammerat: ”Det tror jeg heller ikke, jeg tror også, der er det med forældrenes mening om, hvem der går på gymnasiet.” Charlotte: ”Hvis de ikke har været akademikere, så vil de gerne have, at deres børn skal heller ikke være det. Sådan tror jeg det er mange steder...” (radio_8, 13:24, uddrag, se bilag 5)

Efter klippet spørger værten så: ”Thorkild, hvordan kan det være, der ikke går så mange arbejderbørn i gymnasiet?” (radio_8, 14:24). Det er ikke i alle tilfælde, at sammenhængen mellem citat og spørgsmål er så direkte, men ofte stiller værten et spørgsmål, der på den ene eller anden måde ligger i forlængelse af de problemstillinger, der behandles i klippet. Fx efter et situationsspil om, at Yvonne er ked af at gå i skole, spørger interviewerens Knud, den førnævnte far til 14-15-årige Lisa, om det er forældrene eller skolen, der skal opdrage børn (radio_3, 18:03). Den anden type tv-indhold, som genbruges i radio er *oplæg*, eller indledningskommentarer som de også kaldes, til tv-udsendelserne, som her, hvor et uddrag af oplægget til tv-udsendelse 4 citeres:

Kvinde: ”Benny og Annie bor i et pænt kvarter. Et pænt kvarter med ordentlige mennesker, der hver passer sit, så længe man passer sit eget... Sladder er der jo alle vegne. [...] Benny og Annie har fire børn – tre piger og en dreng – og de er opdraget, ‘så man kan være bekendt at have dem med ud’, som Benny siger. Nutidens børn kan ellers være nogle hårde nødder at knække. Det er jo ikke moderne mere at respektere noget...” (radio_14, 01:30-02:26, uddrag, se bilag 5)

Oplæg til tv-udsendelse 2-9 citeres i de udsendelser, de passer sammen med (tv 12-19). I alle radioudsendelser undtagen 1, 9, 10 og 11 anvendes der citat fra tv, og på den måde skabes der relation mellem radio- og tv-udsendelserne. Her er det tydeligvis ikke bare samme indhold, der anvendes parallelt på to platforme, men et citat fra én platform (tv) på en anden platform (radio). Det har både at gøre med arbejdsdeling og symbolformer, hvilket jeg vender tilbage til, og med det tidlige forhold mellem udsendelserne. Når man har set tv-udsendelsen, inden man har hørt den samhörende radioudsendelse, som det her er organiseret i sendeplanen, vil det opleves som om radioen citerer materiale fra

tv-udsendelsen. Det nævnes desuden eksplicit sidst i programmerne, at der var tale om et citat, hvilket igen indikerer retningen. I det tilgængelige materiale er der ingen eksempler på, at indhold fra radio citeres eller versioneres i tv, men det kan ikke vides med sikkerhed pga. det manglende materiale.

Der er tre typer indholdsfællesskab mellem tv og hæfterne, som alle synes at have samme retning fra tv til hæfte. Først og fremmest er der et *resume* af hver tv-udsendelse i teksthæftet. Det er altså en anden version af samme indhold, en form for afskrift af tv-indhold. For det andet er tv-udsendelsernes *oplæg* gengivet i teksthæftet i en noget længere version end i radioudsendelserne, hvilket peger på, at radioudsendelsernes citat er et uddrag, og at citatet i teksthæftet sandsynligvis er den fulde længde som i tv. Endelig benyttes der en masse helt korte citater fra tv-udsendelserne i dokumentarhæftet i form af konkrete replikker fra situationsspillene. Der er over 200 replikker, som blandes med andet materiale, der emnemæssigt passer sammen med, og som lægger op til diskussion af emnerne. Af dokumentarhæftet fremgår det, at ”Udgangspunktet er replikker fra de 10 TV-udsendelser, replikker som fortæller noget om de fire familiers holdning til : samvær, forbrug, uddannelse, arbejde, fritid, velfærd.” (Nissen, 1974b, s. 42). Der er altså taget udgangspunkt i tv-indholdet i udformningen af hæftets indhold.

Det, at man har valgt at lave hæfter, der indeholder disse tre typer indhold peger på, at man har forholdt sig bevidst til de forskellige platformes mediatet, hvad angår deres forskellige brugsmuligheder og deres varighed. Tv-mediet er organiseret i tid, og på dette tidspunkt har man kun haft mulighed for at se tv-udsendelserne på det tidspunkt, de blev sendt. Det fremgår af teksthæftet,⁷³ at hver tv-udsendelse blev genudsendt én gang (undtagen den første, som blev genudsendt to gange). Herefter har det ikke været muligt for potentielle seere at få adgang til tv-udsendelserne. Hæfterne har altså været en måde at fastholde indhold fra tv-udsendelserne i en form, hvor det dels bliver lettere at arbejde med, fordi det ikke på samme måde som tv er styret af en lineær fremadskriden, som ikke kan bremses, dels fordi det har en meget længere holdbarhed.

⁷³ Og understøttes af mine søgninger DR's programoversigter.

*I den indleverede afhandling indgik en illustration fra Familiedans-teksthæftet..
Illustrationen kan ses i hæftet (Nissen, 1974a s. 32), som er tilgængeligt på
Statsbiblioteket.*

I den indleverede afhandling indgik en illustration fra Familiedans-dokumentarhæftet. Illustrationen kan ses i hæftet (Nissen, 1974b s. 18), som er tilgængeligt på Statsbiblioteket.

Der er også indholdsfællesskab mellem radio og hæfter, da radioudsendelserne indeholder en del klip, hvor der læses op fra forskellige bøger, blade, aviser m.m., og disse tekster er i de fleste tilfælde, men ikke alle, gengivet i dokumentarhæftet. Der er ikke noget klart mønster i, hvorfor nogle ting citeres i hæfterne og andre ikke gør. Fx er der flere eksempler på tekster fra ugeblade, der ikke indgår i dokumentarhæftet, men til gengæld er der flere andre tekster fra ugeblade i hæftet. Det synes påfaldende, at ingen af de fem tekster fra de sidste to radioudsendelser er med i dokumentarhæftet, hvilket kunne indikere, at bladet har været i trykken før radioudsendelserne var færdige. I de tilfælde, hvor det er gengivet i hæftet, kan man – hvis man ser radio som det centrale medie – tale om, at materialet fra radio genbruges i hæftet. Det har samme funktion, som beskrevet ovenfor, i forhold til at fastholde materiale, så det bliver lettere at arbejde med og holdbart over tid. I andre tilfælde synes materialet i hæftet at være udgangspunktet. Fx hører vi i udsendelse 15 en ung pige bede om råd i forhold til at være 17 år og jomfru (radio_15, 03:05-03:21). Klippet præsenteres ikke, så vi ved ikke, hvem pigen er, eller hvor klippet stammer fra, med mindre vi kigger i dokumentarhæftet, hvor vi finder tekstbiden med kildeangivelsen ”Søndags BT’s brevkasse” (Nissen, 1974b, s. 23). Det signalerer således, at det er et læserbrev, redaktionen har fundet frem til og valgt at inddrage.⁷⁴ I forlængelse heraf må man gå ud fra, at det læses op for at kunne bruges som radio, og at det ikke er den rigtige pige, der læser det op. Tekstens oprindelig platform er således ugebladet, og man kan sige, at af de to forekomster (radio og hæfte) er det teksten i hæftet, der kommer tættest på det originale format. Internt i serien er det således teksten fra hæftet, der genbruges i radio, men forventningen om radio og tv som de centrale platforme trækker oplevelsen mere i retning af, at radio kommer først, eller at materialerne alternativt er sideordnede. Der er ligeledes indholdsfællesskab mellem radioudsendelserne og teksthæftet i det omfang, radioudsendelserne citerer de samme indledningskommentarer, som fremgår af hæftet, men her opfattes tv som den centrale platform og begge de andre platforme som citater.

⁷⁴ Da det kaldes et *dokumentarhæfte* og indeholder en litteraturliste, må man formode, at de benyttede kilder er ægte.

5.2.3 Henvisninger

I analysen af samspillet mellem teksterne på de forskellige platforme er det også væsentligt at kigge på, hvilke forventninger der eventuelt ligger indskrevet i teksternes organisering om, hvordan de kan/skal bruges sammen. En indikation er, om der henvises direkte mellem teksterne på tværs af platforme. Det er uvist pga. manglende materiale, om der henvises til radio og hæfterne i tv-udsendelserne eller evt. før eller efter dem i op- eller nedlæg (continuity). Til gengæld ved vi, at der i 16 af de 20 radioudsendelser indgår et eller flere citater af den ene eller anden art fra tv-udsendelserne, og her henvises der i nedlæggene til, at der blev ”anvendt citat fra tv-serien ’Familiedans’ ” (jf. bilag 5). Der er også flere af deltagerne i radioudsendelserne, der henviser til tv-udsendelserne mere eller mindre direkte. Det sker ikke i de første 10 udsendelser, bort set fra en indirekte henvisning i udsendelse 10,⁷⁵ men det sker til gengæld i de næste 10 radioudsendelser, som også italesætter, at disse udsendelser handler om at diskutere emner fra udsendelserne. Værten indleder radioudsendelse 11:

”I de følgende 10 radioudsendelser vil vi diskutere sammenhængen mellem familieproblemer og de vilkår, den enkelte familie lever under. Vi vil kigge på de 4 tv-familiers holdning til uddannelse, arbejde, forbrug, fritid, samvær og trivsel. I disse radioudsendelser vil De hver gang møde Ida Bachmann, Palle Bengtsen og John Karlsund.”
(radio_11, 01:22)

Disse tre deltagerne præsenterer så sig selv og deres forskellige baggrunde, hvorefter værten fortsætter:

”Vi vil diskutere hver enkelt familie for sig, men på en sådan måde at vi ved at sammenligne med de tre andre familier prøver at undersøge, hvorfor netop de problemer og konflikter er opstået i netop denne familie. Det blå og det røde hæfte, der er udgivet til serien, vil være en hjælp for Dem, hvis De har brug for at genopfriske handlingsforløb, replikkifter, personbeskrivelser og problemstillinger fra de 10 tv-udsendelser om familien Jensen. I det gule hæfte, som udkommer om kort tid, vil de finde forslag til arbejdsmetoder, som De vil kunne udnytte, hvis de arbejder i en gruppe.” (radio_11, 03:35)

Herefter lægger værten op til diskussion ved at starte med at spørge om, hvad man kan ”bruge en serie som Familiedans til?” (radio_11, 04:18). Først og fremmest er det interessant, at der henvises både til tv og til hæfterne, og at de

⁷⁵ Værten spørger til de forskellige deltageres konfirmationstale til deres børn, og søndagens tv-udsendelse har handlet om konfirmation.

forskellige materialer i serien således knyttes sammen, og at forholdet mellem dem beskrives. Her bliver én af funktionerne, hæfterne har, altså tydelig; de kan bruges til at genopfriske – alternativt til at gøre sig bekendt med – det tv-indhold, som ikke længere er tilgængeligt i sin oprindelige form. Samtidig defineres forholdet mellem tv og radio i beskrivelsen af, at formålet med radioudsendelserne er at diskutere tv-familiernes konflikter og årsagerne hertil. Derudover er der henvisning til muligheden for at integrere materialer i gruppearbejde (fx studiekredse) og at bruge metodehæftet (det gule hæfte) til at lære om nyttige arbejdsmetoder. Endelig er det i forhold til at forstå *Familiédans* som projekt også relevant at bide mærke i værtens indledende kommentar om sammenhængen mellem familieproblemer og familiens vilkår. Det er et gennemgående argument i serien, at strukturer i samfundet og dets institutioner har betydning for, hvordan de enkelte familier kan leve, og hvordan dette hænger sammen med deres holdninger og ønsker.

I og med, at diskussionerne i radioudsendelse 11-20 tager udgangspunkt i de såkaldte tv-familier, er der automatisk en del henvisninger til situationsspillenes karakterer (og dermed implicit til tv). I nogle udsendelser nævnes karaktererne rigtig meget (11-14, 18, 19), mens der i andre mere diskuteres uden at inddrage tv-karaktererne ret meget (16, 17, 20). Deltagerne nævner karaktererne i serien ved deres fornavn. Det lyder på én gang, som om de kender dem (som virkelige personer), og samtidig kan man høre en vis distance til dem, som om de mere er typer, man kan generalisere ud fra:

Ida: ”Birgit er pædagog, ik? Hun tilhører småborgerskabet. Og Bent, der er litograf, ik? Han har da et helt andet arbejde, han står ikke ved et samleband og laver værdier, han står og laver et, hvad skal man sige, kreativt arbejde...” (radio_11, 16:36)

Palle: ”Og det med uddannelse; ja, hvis hun har en forventning om, at hun gerne vil lære noget, hvis det er et ønske hos hende, så vil det da være i orden med at hun får en uddannelse. Så sker der et eller andet mellem Jørgen og Anne. Hun får større prestige i forhold til ham, der sker et eller andet med familiebalancen, der kan ske i hvert fald.” (radio_13, 14:13)

De snakker ud fra de indtryk, de har fået af familien i tv-serien, og deres vurderinger og analyser af forskellige handlemåder og holdninger er baseret på deres tolkninger af situationsspillene:

John: "...og så ved jeg ikke, om Bent og Birgit, pædagogfamilien, de ville tage ud at rejse for dem eventuelt, det det havde man indtryk af, de var..." (radio_13, 17:59)

Palle: "...det virker ikke ligesom at Benny er intelligent på den måde." (radio_18, 11:41)

John: "Det bliver der jo også fortalt, da tanten fra Amerika kommer, at øh Erik han har forstået det, og så kommer det godt nok med en vis bedrøvelse: 'Vi ser godt nok ikke så meget til ham...'" (radio_18, 15:20)

Deres henvisninger til personerne har ikke en konativ funktion, for der er ingen opfordring om at opsøge tv-serien – som jo er afsluttet og indholdet dermed kun tilgængeligt i den form, det reproduceres i i hæfterne – men snarere en referentiel funktion som brug af en forventet fælles referenceramme. For at tv-familierne kan fungere som en fælles referenceramme for diskussionsdeltagerne og lytterne, må man tage udgangspunkt i, at lytterne har stiftet bekendtskab med enten tv-udsendelser og/eller hæfter. At familierne bruges på denne måde, at kendskab er en forudsætning for at forstå dialogen i radioudsendelserne, peger på en tydelig intention i organiseringen af teksten. Det forventes, at det giver mening for lytteren, at der bliver talt om tv-familierne på den måde, fordi det forventes, at lytterne allerede kender de karakterer og situationer, der henvises til.

Karaktererne og situationsspillene bruges også som udgangspunkt for at tale om lignende problematikker i samfundet, altså uden for tv-serien. Værten spørger til familierne, som en måde at komme til at tale om nogle mere generelle spørgsmål:

Værten: "Ja, Palle Bengtsen, nu er du skolepsykolog. Øh, er Yvonne en pige, som du har mødt i dit arbejde?" (radio_12, 03:28)

Værten: "I hvilken familie synes I børnene er bedst rustet til at møde tilværelsen og dens udfordringer?" (radio_11, 11:41)

Her mener hun selvfølgelig ikke Yvonne som sådan, men piger som hende. I det følgende eksempel bruger Ida på samme måde seriens arbejderfamilie som billede på, hvordan arbejderfamilier generelt er ifølge hendes perspektiv:

I: "Altså jeg tror derimod, at arbejderfamilien i langt større udstrækning vil øh kende realiteterne..." (bliver afbrudt) Palle: "Hvem er arbejderfamilien?" Ida: "Det er Anne og hendes ven, Jørgen, der, vil have mulighed for langs ad vejen at klare sig igennem, fordi det at de ligesom kender til de barske realiteter i tilværelsen." (radio_11, 16:11)

Situationsspillene bruges også af deltagerne som eksempel materiale, som de kan henvise til som illustration af pointer, de har. Det ses fx i Palles svar på værtens spørgsmål om, hvad dårlig indflydelse er:

Palle: ”I Bennys øjne skejer Søren i hvert fald meget ud, fordi det ryster jo Benny kolossalt, at han lige pludselig bliver konfronteret med, at hans dreng kan finde på at gøre noget, som i hvert fald ikke efter hans mening hører til god opdragelse. Uden at Benny i øvrigt har sat sig ind i, at de drenge bare var nysgerrige og var interesseret i, hvordan en vældig fin knallert kører, fordi der var ikke tale om tyveri i situationen. Det Benny kunne have gjort, det var vel at snakke med Søren om, hvad det gik ud på situationen.” (radio_14, 06:22)

Her bliver henvisningen en måde at tale om forskellige måder at håndtere konflikt på, og Palle bruger eksempler fra tv-udsendelserne til at konkretisere, hvad han mener. Det samme ses i andre henvisninger, fx når John taler om, hvordan de unge kopierer de voksne brug af spiritus til at slippe hævninger:

”...at man skal have en lille én for at være i stødet og kan synge og det ser man også i stykket med konfirmationen, man skal ligesom løses lidt op...” (radio_15, 05:16).

Ligeledes når Ida beskriver den negative betydning af at være velopdragen med:

”...når man ligesom altså skal stå skoleret for forældrene, ik altså, som i øh altså Bennys familie, ik?” (radio_14, 14:18)

I henvisninger til tv-familierne kommer deltagernes egne holdninger også tydeligt frem, blandt andet diskuterer Palle og Ida fra forskellige politiske standpunkter, hvilket fremgår af diskussionerne (se fx radio_19, 14:11). Endelig bruges henvisninger til karaktererne og situationerne i diskussioner af, om ting nu også forholder sig sådan i virkelighedens verden. Palle mener, situationsspillene viser klicheer, der kan bruges som udgangspunkt for diskussioner (radio_11, 10:14), men at de ”menneskelige ting” behandles for overfladisk:

Palle: ”Jeg har spekuleret meget på, om serien er realistisk nok, jeg synes ikke den trænger sådan ind til årsagerne. Det er sådan, den kører for meget på overfladen for mig at se. Men okay, det kan man så tage op i undervisningen og kulegrave, hvis man endelig vil det.” (radio_11, 04:21)

John mener mange ting i tv-udsendelserne ”virker lidt kedeligt eller amatøragtigt, hvor man ikke kommer rigtigt i dybden med de forskellige problemer” (radio_11, 04:56), mens Ida mener, at udsendelserne er intetsigende og kan ”drage folks opmærksomhed bort fra de faktiske problemer

i samfundet” (radio_11, 05:38). Det er ikke nok at diskutere egne problemer, mener hun, da baggrunden for, at familielivet former sig på bestemte måder i forskellige sociale lag, er kernen. Det er interessant, at de er ret kritiske over for i hvert fald tv-udsendelserne. De stiller spørgsmålstejn ved, om de situationer og personer, der portrætteres, er realistiske og interessante og faktisk siger noget om de underliggende årsager til forskellige familierelaterede problematikker. At man har valgt at tage det med viser forestillingen om, at man også uden for studiet skulle kunne diskutere ikke alene seriens emner, men også dens egnethed til at lære os noget om disse emner.

En anden ting, som står frem især i Idas besvarelse er den politiske undertone, som hele vejen igennem er meget typisk for, hvordan hun forholder sig til skildringerne og problematikkerne. Allerede da deltagerne skal præsentere sig selv, hører vi hende fortælle, at hun er gift, har 2 børn og arbejder på fabrik:

”...og når jeg ikke arbejder på fabrik så udover hus og børn, og hvad der ellers hører til, så er jeg meget politisk aktiv og går ind for en socialisme i Danmark som den kinesiske.” (radio_11, 02:09)

Herefter hører vi John præsentere sig, og han afslutter sin præsentation med:

”Så er jeg i øvrigt gift og har 3 børn og befinder mig nogenlunde her i Danmark.” (radio_11, 03:23)

Så er linjerne trukket op, og det bliver hurtigt tydeligt som lytter, at de tre debattører repræsenterer forskellige holdninger og politiske standpunkter.⁷⁶ *Familiedans* som serie har også på andre punkter en politisk drejning. Det kan ses i nogle af de forestillinger, der ligger bag, omkring at man skal reflektere over familiemønstre og samfundsstrukturer etc.

I det ovenstående forstås henvisninger til karakterer og situationer som henvisninger til tv-udsendelserne, men i og med at meget af dette indhold også er reproduceret i hæfterne, kan man diskutere, om henvisninger i radioen ikke lige så vel kan kaldes henvisninger til hæfterne. I og med at i hæftet beskrives som citerer fra tv, synes tv at være en central platform og hæfterne mere supplerende. Men tiden spiller også her en rolle, for selvom hæfternes indhold

⁷⁶ Retorikken omkring politik synes at være anderledes end i dag, fx virker det ikke til, at de andre deltagere synes, det er overraskende eller radikalt, at Ida ønsker en samfundsomvæltning/revolution, hvilket hun nævner adskillige gange (radio_11, 16, 19, 20), ligesom hun bruger politiske udsagn, som fx at grupper i samfundet udbyttes.

forstås som citater og versioner kan de, efter tv-udsendelserne ikke længere sendes, være den eneste mulighed for at kende til (eller genopfriske) tv-indholdet. Så på det tidspunkt de sidste 10 radioudsendelser sendes, vil det reelt være hæfterne modtagerne kan orientere sig i omkring det, der diskuteres i radioen.

Det skal understreges, at det nævnte citat af værten, er den eneste direkte opfordring til at læse hæfterne eller bruge dem til gruppearbejde, og at der ikke er nogen henvisninger med konativ funktion hverken i de første 10 radioudsendelser, hvor det ellers stadig ville være muligt at se tv-udsendelserne, eller i de sidste 10 radioudsendelser.

Teksthæftet henviser til radio- og tv-udsendelserne i den overordnede beskrivelse af undervisningsmaterialerne (Nissen, 1974a, s. 2-3), i 'Baggrunden for materialernes udformning' (ibid., s. 42) og i oversigten over sendetider (ibid., s. 44). Desuden henvises til tv-udsendelserne i forbindelse med resumeer og oplæg, og dokumentarhæftet henviser til tv i de citerede replikker. Der er altså langt flere henvisninger til tv end til radio i hæfterne. Heller ikke ved de tekster, som findes både i radioudsendelser og dokumentarhæftet, er der eksplicitte henvisninger til radio i hæftet. Hæftets henvisninger har referentiel funktion.

5.2.4 *Arbejdsdeling*

Der er en klar arbejdsdeling i serien, som synes at være knyttet til de forskellige platformes mediatet. Man har valgt at lave tv-udsendelserne som situationsspil, og det visuelle medie egner sig godt til at vise situationer uden en masse forklaringer. Radio egner sig til gengæld godt til interviewformen og det diskuterende, og den relative anonymitet i og med at man ikke ser deltagerne i de første 10 radioudsendelser og kun hører deres fornavn, gør det måske lettere at tale om nogle af de mere sårbare emner. De forskellige mediers mediatet, herunder symbolformer, har betydning for, hvordan medierne kan kombineres, og hvordan indholdet kan bevæge sig mellem dem, som vi har set. Alt efter indholdets karakter kan noget indhold bruges på flere platforme i uændret form, mens andet må versioneres. Hvis situationsspillene fx var lavet til radio, ville det kræve en del mere at genbruge dem på tv, end hvis man spiller lyden fra tv i radioen pga. de to platformes forskellige mediatet. Der er dermed også

praktiske aspekter relateret til mediet, der spiller ind på mulighederne for mediesamspil af forskellig karakter.

Intentionen omkring brugen af materialerne på de forskellige platforme er knyttet til en forestilling om, hvordan et undervisningsforløb, der anvender materialerne, kan gennemløbe forskellige arbejdsfaser, svarende til ”undervisningspsykologisk viden om menneskets læreprocesser” (Nissen, 1976 s. 6). Tv- og radioudsendelser og hæfter er derfor udformet til at passe ind i forskellige faser (ibid.) Forestillingerne om, hvordan modtagerne kan arbejde med de respektive undervisningsmaterialer kommer til udtryk i formuleringer i hæfterne, hvor det beskrives, hvordan organiseringen af teksterne har betydning for de mulige anvendelser. Det fremgår fx specifikt, at de sidste 10 radioudsendelser kan benyttes uafhængigt af tv-udsendelserne (Nissen, 1974a, s. 2), hvilket bliver vigtigt at understrege, da disse udsendelser sendes, efter tv-udsendelserne er stoppet. Men da det er de samme temaer, der tages op, og der henvises en del til tv-udsendelserne, er der stadig en oplagt sammenhæng. På samme vis påpeges det, at de situationsspil, som indgår i teksthæftet, og som ikke er de samme som i tv-udsendelserne, men med de samme personer, kan bruges selvstændigt, men også sammen med de andre materialer:

”Situationsspillene kan selvstændigt bruges som arbejdsgrundlag, evt. før man benytter tv- og radioudsendelserne i undervisningsforløbet. Desuden indeholder hæfte 1 en litteraturliste samt ’episodelisterne’, der gengiver hændelsesforløbet i tv-udsendelserne [samt indledningskommentarer] og kan bruges som støttemateriale under diskussioner.” (Nissen, 1974a, s. 2-3)

Der er altså vægt på, at materialerne både kan bruges sammen og hver for sig, sandsynligvis for at fastholde relevansen af de tekstlige materialer, også efter udsendelserne er afsluttet:

”Som det fremgår, er tv- og radioudsendelserne samt de trykte materialer udformet således, at de kan anvendes enkeltvis eller supplere hinanden ved forskellige synsvinkler på de samme emner.” (Nissen, 1974a, s. 3)

Der bliver gjort en del for at gøre serien mere holdbar over tid, ikke bare med de sidste 10 radioudsendelser, men også efterfølgende. Hæftets lange holdbarhed gør, at hæftets brug og bearbejdning af tekster fra tv-udsendelserne kan blive centrale som substitut for tv i forbindelse med, at man hører de sidste radioudsendelser, fordi tv-udsendelserne på dette tidspunkt ikke længere er

tilgængelige (med mindre man har adgang til dem på Landscentraler eller lign.). Det giver også modtagerne mulighed for at vende tilbage til dette indhold langt senere, fx i forbindelse med genudsendelser af tv-udsendelserne i 1976, eller bare som uafhængigt materiale.

I forhold til håbet om lokale aktiviteter, studiekredse m.m. giver det god mening, at man har søgt at organisere teksterne, så de dels hænger sammen, dels kan bruges uafhængigt af hinanden. Her er den diskuterende form anvendelig, fordi det, at dem der bruger undervisningsmaterialerne, hele tiden benytter dem til at diskutere deres egen situation og samtidig, som de ser den, potentielt betyder en længere holdbarhed.

5.2.5 Opsummering

Familedans ligner ikke traditionel undervisning. Det er ikke noget bestemt indhold, man skal lære, der er ikke nogen underviser som sådan, og der er skabes ikke en lærer-elev-relation med modtagerne, fx er der kun få eksempler på direkte henvendelse til modtagerne. I stedet er serien udformet som et oplæg til diskussion, som kan benyttes både i uformelle sammenhænge og i formaliserede undervisningsforløb. Intentionen er at facilitere en dialog uden for serien – om den så foregår rundt om spisebordet i familien eller i en studiekreds – som skal få modtagerne til at reflektere over familieforhold og samfundsstrukturer, diskutere konfliktløsning, blive bedre til selv at løse konflikter og måske også få forståelse for andre familieformer og socialklasser end dem, de selv tilhører og kender. De diskussioner, man ønsker at igangsætte hos modtagerne, ses tydeligt i hæfterne og afspejles ligeledes i de diskussioner, som indgår i radioudsendelserne. Materialerne på de forskellige platforme er forholdsvis forskellige, men der er indtænkt en tydelig relation mellem dem. Serien viser, hvordan de forskellige mediers medietet gør dem egnede til at formidle de samme emner, og i flere tilfælde det samme indhold, på forskellige måder. Indholds-fællesskabet og henvisningerne binder teksterne på de forskellige platforme sammen ved at understrege, at teksterne er del af det samme overordnede produkt, hvilket gør det mere oplagt at benytte teksterne sammen. Samtidig er der tænkt et tidsmæssigt perspektiv ind, idet materialerne lægger op til forskellige samspils-konstellationer, alt efter hvornår i forløbet man benytter dem, fx overtager hæfterne for tv-udsendelserne, efter at disse er sendt. I andre tilfælde kan teksterne bruges uafhængigt af hinanden, hvilket

potentielt øger målgruppen og anvendelsesmulighederne. Serien er karakteriseret ved en tydelig intention om at være alment dannende, som både ligger implicit i teksterne og beskrives eksplicit i metodehæftet (Nissen, 1976 s. 3). Derudover synes der at være en mere implicit politisk, eller i hvert fald normativ, agenda, som skinner igennem i undervisningsmaterialerne, og som også ses i metodehæftets beskrivelse af, at serien skal tilbyde både kundskaber og holdninger for at hjælpe mennesker til at tage vare på sig selv. Tendensen til normativitet og politiske udsagn må ses i relation til det historisk tidspunkt og er samtidig interessant, fordi DR i de følgende år kritiseres for at være politisk i sin undervisning, og det får en stor betydning for UVA.

5.3 Årene op til og omkring 1984

5.3.1 Lovgivning

1980'erne blev et afgørende årti for UVA. I DR's årbog fra 1980 skrev programchef Engberg-Pedersen om, hvordan det havde været at overgå til den nye struktur med det tætte samarbejde med LfU og Undervisningsministeriet:

”Også Undervisningsafdelingen må konstatere, at nyordningen hverken er blevet til fugl eller fisk, men i første omgang til et vældigt skrivi af breve...” (Engberg-Pedersen, 1980 s. 101)

UVA måtte nu forholde sig til tre bureaukratier: DR's eget, LfU's og Undervisningsministeriets. UVA var ikke alene om at mene, at strukturen var uhensigtsmæssig, så i sommeren 1979 bad LfU's styrelse og repræsentantskab Undervisningsministeriet om at nedsætte et udvalg til at vurdere LfU's struktur og funktion (ibid.). Et udvalg bestående af 17 repræsentanter blandt andet fra LfU, ministeriet, DR (Engberg-Pedersen) og Statens Filmcentral blev nedsat i februar 1980, og i januar 1982 kom udvalgets betænkning. Et flertal fandt, at Undervisningsministeriets bevilling ikke længere skulle anvendes ”til betaling af æterudsendelse af undervisningsprogrammerne” (BET 947/1982 s. 16), fordi æterudsendelser burde betales af licensen.⁷⁷ LfU burde have hele bevillingen uden at være bundet til at skulle finansiere UVA's og Statens Filmcentrals produktion af undervisningsmidler. Mindretallet i form af Engberg-Pedersen og repræsentanten fra Statens Filmcentral, mente tværtimod, at UVA og Statens Filmcentral burde få hver deres bevilling udenom LfU (ibid. s. 17). Udvalget var til gengæld enige om, at ordningen med, at undervisningsministeren var ansvarlig for materialerne, var ulig almindelig praksis på undervisningsområdet og burde opgives, så ansvar og styring blev tættere forbundet (BET 947/1982 s. 129-30).

Beslutningen om Landscentralens rolle i forhold til UVA blev truffet i efteråret, hvor en ny regering var kommet til magten. Allerede i Schlüter-regeringens frontale blev det fastslået, at man ville ændre loven for undervisningsmidler:

”...finansieringen af og ansvaret for Danmarks Radios undervisningsafdelings produktion overføres til Danmarks Radio med deraf følgende besparelser for staten.” (th, 1984)

⁷⁷ Bemærk at man brugte distributionsformen som argument, selvom det primært var produktionen af undervisning og ikke distributionen, der var dyr.

Den nyudnævnte undervisningsminister Bertel Haarder opsagde aftalen med DR om UVA i oktober. På det tidspunkt havde UVA været finansieret af Undervisningsministeriet i mindre end 10 år (og kun fuldt finansieret i 6 ½ år). Det var Haarders hensigt, at 1984 skulle være det sidste år aftalen løb, men det blev udskudt af flere omgange, fordi et flertal i Folketinget sagde nej til en umiddelbar opsigelse (Dabelsteen, 1984). De mente, sagen skulle undersøges nærmere inden en afgørelse. Det fremgik tydeligt af diskussionerne omkring UVA, at der var stor politisk uenighed om DR's rolle. Fra højrefløjen lød kritikken, at afdelingens udsendelser ikke var målrettede nok:

”Der har været andre aktiviteter, serier og udsendelser om det ene og det andet og det tredje, som ikke er særlig undervisningsrelevant.”
(Bertel Haarder citeret i th, 1984)

Peter Duetoft (CD) gav direkte udtryk for, at UVA producerede propaganda (Dabelsteen, 1984), hvilket var i tråd med tidligere forslag om ændring af tilsynet med undervisningsudsendelser, fremsat af Haarder:

”I bemærkningerne til forslaget [B 72 af 06.02.1981] nævnes bl.a, at det gentagne gange er lykkedes undervisningsafdelingen at bringe sig i offentlighedens søgelys på grund af ensidighed, fejl og opsigtsvækkende politiske og moralske budskaber.” (BET 947/1982 s. 129)

Dette blev yderligere sat på spidsen af, at klager over UVA's programmer gik direkte til undervisningsministeren og ikke som ellers til Radiorådet (Engberg-Pedersen, 1976, s. 76), og den nye undervisningsminister har antageligt ikke ønsket denne position. En del af oppositionen var uenig i opsigelsen af aftalen, blandt andet holdt Birthe Weiss (S), som sad i Radiorådet, fast i forståelsen af radio og tv som undervisningsmidler:

”Jeg mener ikke man skal betragte den type undervisning der foregår via medierne som væsensforskellig fra anden undervisning. Det er lovgivningens princip, og det grundprincip er jeg enig i. Derudover mener jeg at det i de tider vi er inde i er ekstra vigtigt at fastholde at det er en samfundsopgave at bruge midler til undervisning.” (Birte Weiss citeret i th, 1984)

Det tog tid, før Haarder fik samlet parlamentarisk flertal for en opsigelse af aftalen. Flere forskellige politiske aftaler kom på bordet (keo 1983; th 1984), og i sidste ende indgik regeringen forlig med De radikale, hvorefter det statslige tilskud til DR's voksenundervisning faldt bort fra 1. januar 1986 (Dabelsteen, 1985). 20 mio. kr. øremærket til skoleudsendelser, men som Haarder ikke ville

garantere ville tilfalde DR, ville blive nedtrappet og endelig helt bortfalde i løbet af tre år (ibid.). UVA ville dermed ikke længere være finansieret af statskassen.⁷⁸

Et andet relevant politisk tiltag var et beslutningsforslag *Folketingsbeslutning om et 10 punkts-program for voksenundervisning og folkeoplysning* (B 114, 1984). Et af de ti principper, der blev lagt til grund, lød:

”Voksenundervisningen og folkeoplysningen udvikles efter et decentralt mønster, hvor deltagere, undervisere og initiativtagere gives udstrakt frihed til at bestemme indhold og form.” (B 114/1983-84, sp. 3853)

Af bemærkningerne til lovforslaget hed det, at der burde “lægges mindre vægt på en undervisning, som kan føre op til prøver”, og at “nye fag og tilrettelæggelsesformer skal forsøges” (B 114/1983-844, sp. 3863). Forslaget blev vedtaget af Folketinget ved 2. behandling 30. maj 1984. Det betød fokus på mindre formaliserede og mere eksperimenterende former for undervisning, hvorunder DR’s voksenundervisning også kunne indgå.

5.3.2 DR’s praksis

I DR mente man stadig, at ”TV-udsendelser er et undervisningsmiddel på linie med andre materialer.” (DR, 1983 s. 3), hvad der kan forstås som en kommentar til den politiske uenighed, eller som en didaktisk betragtning. Man skabte serier med diskussionsmateriale, lærervejledning, elevmateriale m.m. tilpasset til studiekredse og andre undervisningsinitiativer, fx *Et stykke Danmark* (1982) og *Skolen i informationssamfundet* (1985), og man debatterede undervisning og folkeoplysning i serien *Nyt om undervisning* (1982-84). I DR forstod man stadig sin rolle som underviser som vigtig:

”Hvis demokratiet skal overleve, må det anses for en betingelse, at befolkningen gennem en omfattende folkeoplysning føler sig orienteret og i stand til at bedømme og kritisere. Danmarks Radios Undervisningsafdeling har en helt naturlig og nødvendig rolle i denne fortsatte folkeoplysning.” (DR, 1982b)

”Der har aldrig i dette land været så mange mennesker i gang med **at lære**, som tilfældet er nu (...) Vi er glade for at spille med i det store orkester, der varetager voksenundervisning og folkeoplysning. Vi ved også, at vi ikke skal styre, hvordan modtagerne anvender udsendelser og materialer.” (DR, 1983 s. 2)

⁷⁸ LfU blev nedlagt i 1990 (1989/1 LSF 94).

At DR skulle skabe materialer, som kunne bruges både selvstændigt og som del af mere formaliseret undervisning, ses flere steder:

”Undervisningsmaterialerne er tilrettelagt, så de kan benyttes i den organiserede undervisning, men de skal i lige så høj grad kunne følges ’privat’, enten som selvstuderende eller i en studiekreds...” (1982b)

”Undervisningsserien henvender sig til alle, der ønsker at lære engelsk, og kan i sin helhed følges af lyttere og seere, som ønsker at arbejde med materialet på egen hånd. Men serien er nok så meget beregnet for den organiserede undervisning, hvor tv-programmerne kan bruges som motiverende oplevelsesstof, mens radioudsendelser og kursusbog kan indgå direkte i engelskundervisningen.” (DR, 1983 s. 3)

Man gjorde sig tanker om, hvordan indhold på forskellige platforme kunne have forskellige funktioner i forhold til dels konkret undervisning, dels en knap så tydelig didaktisk sammenhæng (oplevelsesstof). Man var også opmærksom på, hvordan de forskellige mediers mulighed for lagring havde betydning for modtagernes brug af programmerne i henholdsvis radio og tv. I 1984 havde 64 % af danske husstande kassettebåndoptager, men kun 12 % havde videobåndoptager, så det var de færreste, der selv kunne optage tv-udsendelser (Andersen, 1995 s. 79 & 89). Det blev tænkt med i udformningen af materialerne:

”Ja, det er jo dem [radioudsendelserne], der vil blive brugt, fordi de kan tages på bånd, mens kun meget få har glæde af TV-udsendelserne, hvis de ikke ser dem direkte.” (DR, 1978 s. 7)

Økonomi spillede en rolle i valg af radio eller tv (keo, 1983 s. 328), men der indgik også en klar vurdering af, hvilket indhold der egnede sig til det ene medie fremfor det andet, og hvordan medierne kunne spille sammen. Hvorvidt man kombinerede radio og tv synes at variere; i efteråret 1982 var der kun to radio/tv-serier (16,7%), mens hver fjerde serie kombinerede radio og tv i efteråret 1983. Begge år gjorde man stor brug af følgeudgivelser; i efteråret 1982 og efteråret 1983 blev der trykt materiale til mellem 60% og 75% af serierne. Materiale typerne varierede meget, fra folder til 144 sideres kursusbog eller ”omfattende studiekredsmateriale” (DR, 1982b). Omsætningen steg også, fra 4-5 mio. kr. pr år i 1982-83 (DR, 1982a s. 295) (Engberg-Pedersen, 1983 s. 69) til 8,4 mio. kr. i 1985 (ca. 300.000 eksemplarer, ca. 80 titler) (Mogensen, 1986 s. 91). Især publikationer rettet mod folkeskolen og gymnasier solgte godt, idet næsten alle gymnasier og over halvdelen af alle skoler havde abonnement på DR’s publikationer (DR, 1982a s. 296). I voksenundervisningen var det især

sprogserierne, der solgte (Engberg-Pedersen, 1983 s. 69). Serier, der beskæftigede sig med nyttige færdigheder, var populære, fx *Genbrug af tøj* (1983), fem udsendelser med råd til reparation, farvning og omsyning af gammelt tøj, hvor en tilhørende mappe viste mønstre m.m.:

”I undervisningsafdelingen fik vi nok at gøre med at få den tilhørende arbejdsmappe optrykt i stadig nye oplag.” (Engberg-Pedersen, 1984a s. 85)

I det hele taget var der efterspørgsel efter praktiske råd og gode ideer:

”Undersøgelser har antydnet, at mange seere, som ikke plejer at lade sig undervise gennem radio og TV, måske alligevel vil være optaget af serier med *praktiske emner*. Der var stor respons på udsendelsesrækker som ’Cyklen – og kunsten at vedligeholde den’ samt ’Tips og ideer’.” (DR, 1985 s. 139)

Cyklen – og kunsten at vedligeholde den handlede om det, titlen angav, og bestod af seks tv-udsendelser og en ”reparationsvejledning” (Kristensen, 1984). *Tips og ideer* gav i 24 tv-udsendelser og tre bøger inspiration til aktiviteter for hele familien, fx lav en maske, bag brød, om at sy en joggingdragt osv. Se bilag 8 for flere eksempler på serier fra perioden. Et eksempel med mere klassisk skolelærdom var *Matematik i hverdagen* (13 tv-programmer ledsaget af en kursusbog med opgaver), som er interessant, fordi den lignede traditionel undervisning (lær at regne), men samtidig i lighed med de førnævnte eksempler fokuserede på direkte praktisk anvendelse af den tilegnede viden (sådan kan du bruge matematik i din hverdag). Den indikerede også noget om uddannelsesniveaut i 1980’erne (og før), som er vigtigt at huske på, når man i dag forholder sig til, hvordan der blev undervist. I tv-udsendelserne forklarede værten fx om decimaler og viste forskellige priser, mens han forklarede om kroner og ører. Der var desuden små illustrative film, fx med en kvinde, der handlede ind, hvor det var meningen, at man skulle regne med derhjemme på sin lommeregner. Der blev talt direkte til tilskueren: ”havde du også det?” ved en udregning (udsendelse 2), og værten regnede med på en lommeregner, der var en meter høj og ½ meter bred. Når man ser udsendelsen i dag, virker niveauet overraskende lavt for voksenundervisning at være, og det er svært at forestille sig, at man ville se den type undervisning i tv i dag.

5.4 Køb og salg af fast ejendom (1984)

5.4.1 Præsentation, formål og målgruppe

Køb og salg af fast ejendom er en voksenundervisningsserie, som DR sendte i efteråret 1984. Serien består af 3 radio- og 3 tv-udsendelser á ca. 30 minutter samt en illustreret bog på 103 sider (Adstofte, 1984). Første tv-udsendelse blev sendt en mandag og første radioudsendelse blev sendt den følgende søndag. Der var 2 uger mellem hver radioudsendelse, og henholdsvis to og tre uger mellem tv-udsendelserne, hvilket vil sige, at radioudsendelserne overhalede tv-udsendelserne, så sidste radioudsendelse blev sendt dagen før den sidste tv-udsendelse.

Serien er en grundig indførelse i aspekter ved privat ejendomshandel, fx kriterier for husvalg, prisfastsættelse og vurdering, brug af ejendomsmægler, advokatbistand, teknisk gennemgang af en ejendom, relevante papirer man bør kende til (plantegninger, skrivelser i forbindelse med byggesager, matrikelkort, salgsoptilling, kontrakt, slutseddel, skøde, pantebreve m.m.), forskellige relevante instanser (ejendomsformidlere, Teknisk Forvaltning, Tinglysningskontoret, realkreditinstitutter m.m.), tinglysning, erstatningsansvar m.m. Både udsendelserne og bogen starter fra en ende af og gennemgår de forskellige dele af processen i ejendoms køb og -salg og de forskellige overvejelser, der rejser sig i den forbindelse både fra købers og sælgers synsvinkel.

I *tv-udsendelserne* belyses de forskellige aspekter dels ved at værten interviewer og får rådgivning af forskellige eksperter, enten i studiet, ude ved de forskellige instanser eller ved ejendomme, dels ved at vi ser forskellige situationer (situationsspil eller dokumentariske, det fremgår ikke tydeligt) med andre personer, fx ejendomsmæglere, som er ude at vurdere ejendomme, et ungt par, som ser på salgsoptilling og snakker med en økonomirådgiver, en landinspektør der måler en grund op osv.

Radioudsendelserne gennemgår på lignende vis forskellige aspekter og bygger også videre på nogle af de ting, der tages op i tv-udsendelserne. Det foregår både som interviews med eksperter enkeltvis og som diskussion med en gruppe eksperter i studiet. Der er især fokus på dialogen med eksperterne og på at

gennemgå konkrete eksempler på situationer, og det bliver relativt teknisk med beskrivelse af rettigheder, pligter og dokumenter, som skal anvendes osv.

Bogen søger at besvare de spørgsmål, der rejser sig i forbindelse med ejendomshandel og gennemgår ”en række forhold, som det vil være klogt af køberen at være opmærksom på”. Svar og pointer ledsages af en stor mængde illustrationsmateriale i form af dokumenter, salgsoptillinger skemaer, attester, love og forordninger m.m.

Det fremgår flere steder, at det er undervisning; i programoversigter og bogen bruges betegnelsen *voksenundervisning*, og af nedlæg og rulletekster fremgår det, at serien er produceret af UVA for Undervisningsministeriet. I selve radio- og tv-udsendelserne nævnes undervisning ikke eksplicit, men det er tydeligt, at formålet med serien er at tilbyde nyttig viden og anbefalinger ift. køb og salg af ejendom.

”Serien behandler en lang række af de problemer, man støder på, hvis man begiver sig ud på ejendomsmarkedet uden at være særlig sagkyndig.” (tv_2, oplæg).

“Mange mennesker kommer ud for at handle med fast ejendom på et eller andet tidspunkt (...) Så melder behovet sig for fx en oversigt over handelens forløb, over nødvendige dokumenter, over rådgivende instanser, over love og regler og meget mere. Denne bog forsøger at dække dette behov samt give gode råd og vejledning om nogle af de mange ting, man skal være opmærksom på...” (Adstofte, 1984, forord)

Serien er udtryk for DR's ønske om at imødekomme et konkret behov, som man forventer, mange modtagere har. Brugen af 'man' og 'mange mennesker' signalerer en relativt bred målgruppe: alle, der skal købe eller sælge ejendom, men ikke har faglige forudsætninger for at vide noget om dette emne. Den måde, som både udsendelser og bog går i detaljer i købs-/salgsprocessen, peger dog på en vis afgræsning af målgruppen. For nok er serien som udgangspunkt ikke rettet mod en snæver målgruppe, men så specifik information om jordbundsprøver, skelpæle og tinglysning må forventes at indsnævre målgruppen. Der er dog elementer med bredere appel, fx ser man huse og indretning, og i den ene tv-udsendelse opfordres seerne til at gætte med om huspriser á la Hammerslag (DR tv-program 1994 -). DR's daværende monopol på landsdækkende tv kan også have betydet en mindre selektiv seerskare og dermed en bredere målgruppe. Radioudsendelserne har potentielt ramt

smallere, da de ikke har de samme visuelle elementer med bredere appel. En måde at udvide målgruppen og adressere det samfundsmæssige behov var at facilitere muligheden for brug af materialerne i studiekredse og lignende undervisningsinitiativer:

“Bogen vil med fordel kunne anvendes af den enkelte, der begiver sig ud på ejendomsmarkedet og den vil kunne danne grundlag for arbejde i studiekredse...” (Adstofte, 1984, forord)

Som det fremgår, er serien dog lige så vel rettet mod individer, som ikke er organiseret i et læringstilbud, og materialerne synes heller ikke at være særligt tilpasset til studiekredse m.m. At muligheden nævnes, kan være udtryk for et forsøg på at udvide sit publikum. Samtidig kan definitionen af serien som undervisning tænkes at udtrykke et ønske om brug af materialet i flere sammenhænge.

Undervisningsdimensionen ses også i forhold til værten Flemming Adstofte. Han indtager en flersidet rolle, idet han fungerer både som vært, sagkyndig underviser og repræsentant for modtagerne. Værtsrollen er tilknyttet den del af udsendelserne, hvor han interviewer fagpersoner om deres ekspertområder og faciliterer deres beretninger. Men han fungerer også som den vidende underviser, som kan lære modtagerne noget. Han fremstår som udsendelsens ansigt udadtil (og dermed også som repræsentant for DR som institution), og det er som udgangspunkt ham og hans panel af indkaldte eksperter, der skal belære modtagerne. Underviserrollen kommer til udtryk i henvendelsesformen, som uddybes nedenfor, samt i situationer, hvor værten står foran en planche med illustrative eksempler, som han peger på, til tider endda med en pegepind, hvilket giver klare associationer til en underviser foran en tavle (tv_1, 11:53; tv_2, 07:40; tv_3, 14:50). Disse dimensioner af rollen suppleres dog af en rolle som repræsentant for modtagerne, når Adstofte går i dialog med de forskellige eksperter. Her optræder han ikke alene som vært, men også som en slags iscenesat uvidende, som stiller spørgsmål på vegne af de ikke tilstedeværende modtagere. Serien er, som omtalt, rettet mod folk, som forud for serien ikke har forudsætninger teknisk, juridisk eller økonomisk for at begå sig på ejendomsmarkedet. I forlængelse heraf ligger det implicit i værtens rolle, at han søger at stille alle de spørgsmål, man kan have en forventning om, at modtagerne gerne vil have svar på – også selvom han (sandsynligvis) kender svaret på af dem i forvejen. Værten har dermed en stærk rolle i relation til det

didaktiske niveau både i underviser/skolemester-rollen og i rollen som modtageres repræsentant. Skiftet mellem roller gør det mere underholdende for modtagerne og betyder samtidig en mindre risiko for, modtagerne føler sig talt ned til, fordi værten ind imellem indtager en position, der imiterer den uvidende køber/sælger, som modtageren potentielt identificerer sig med.

Et andet kendetegn, som signalerer undervisning og peger på seriens nytte for den forventede modtager, er værtens mange opfordringer og anvisninger om, hvordan forskellige ting i forbindelse ejendomshandel gøres mest hensigtsmæssigt:

”De bør altid som køber forlange at få påvist skelpælene.” (tv_2, ca. 13:50)

”De må endelig huske at få det matrikelkort med, når de køber ejendommen.” (tv_2, 15:00)

”...man bør benytte sig af de servicefunktioner, der står til rådighed...” (tv_3, 27:30)

”De bør derfor, når De køber en parcel...” (Adstofte, 1984 s. 20)

”Gå rundt om huset og undersøg... (...) Læg mærke til, om der er foretaget reparationer. Er det det, så spørg hvorfor!” (Adstofte, 1984 s. 31).

Der anvendes mange imperativer, især ordet ‘husk’ bruges ofte (fx s. 2, 27, 32 og 41 i bogen). Enkelte steder gør han også brug af en nærmest skolemesteragtig formaning:

”3 radioudsendelser, 3 tv-udsendelser og den omhyggeligt udarbejdede grundbog her [viser bogen], den gør Dem alligevel ikke til ejendomsmægler (...) Og så er der hele den finansielle side, som vi her sluttede med, der jo er meget meget nødvendig at fordybe sig i, fordi det er her mange risikerer at komme i klemme, hvis ikke de er omhyggelige og ærlige med hensyn til de tal, de opgiver. Enhver kan lave et budget, der kommer til at stemme, men det skal også i praksis holde [løfter fingeren irettesættende eller understregende] og dermed [med et lille smil] god fornøjelse med ejendomsmarkedet.” (tv_3, 27:10)

De fleste anbefalinger vedrører aspekter ved ejendomshandel, men der er ligeledes eksempler på, at anbefalinger vedrører den konkrete anvendelse af seriens tekster:

”...det vil jeg anbefale, at De lige løber igennem inden udsendelsen (...). Det ligger sådan, at stoffet er vanskeligt – der tales om obligationslån og kontantlån, rentebegreb osv., og det vil være en fordel

lige at have stiftet kendskab til det i forvejen ved at se det i grundbogen.” (radio_2, 33:44)

Som det fremgår af de ovenstående citater, benyttes ofte direkte tiltale i opfordringerne. Den direkte henvendelse findes i tekster på alle tre platforme, men benyttes oftest i tv. Her anvendes det enten i voice over eller kombineret med et direkte blik i kameraet, som jeg vender tilbage til. Når der tales direkte til modtageren, anvendes 'De' og ikke 'du' som tiltaleform. Det kan enten være udtryk for den almindelige tiltaleform på det tidspunkt eller på en mere formel henvendelse og tiltale. Historisk så man fra 1969 og frem en øget brug af 'du' som tiltaleform i tilfælde, hvor man før havde brugt 'De' (Jarvad, 1999). *Køb og salg er af fast ejendom* er fra 1984, og på dette tidspunkt holdt nogen fast i traditionen med at være Des, men det var efterhånden også almindeligt at være dus. Det er da heller ikke alle i udsendelserne, der er Des, fx tiltaler en rådgiver på et realkreditinstitut en mand med 'du' (tv_3, 12:50), og en af ejendomsmæglerne tiltaler en sælger med 'du' (tv_1, 09:50), mens en af de andre ejendomsmæglere bruger De (tv_1, 11:00). Det viser, at tiltaleformen varierede på dette tidspunkt, og at begge dele sandsynligvis blev opfattet som normalt. I de tilfælde, hvor værten taler til seeren eller lytteren, benytter han altid De/Dem/Deres. Om det er et bevidst valg eller ej, er svært at vurdere, men noget kunne tyde på, at det er med vilje, idet han også altid benytter 'De', når han taler med de forskellige eksperter, bort set fra i et enkelt tilfælde, hvor han pludselig er dus med én af de kvindelige eksperter, som er med i studiet i tv-udsendelsen (tv_3, 27:00). Det viser, at han ind imellem anvender du i almindelig tale, men at han altså vælger i denne udsendelse at bruge De. Sammenlignet med andre undervisningsudsendelser fra cirka samme tidspunkt, synes tiltaleformen at være relativt formel. Man er fx dus med modtageren i *Cyklen – og kunsten at vedligeholde den* (Kristensen, 1984 s. 8 & 32), *Matematik i hverdagen* (Aunsholt, 1983 s. 1, tv_2), *Et stykke Danmark* (Espersen, 1983) og *Data og datamater* (Caprani, 1984). Det er dermed værd at bemærke, at brugen af De kan indikere noget om forståelsen af seriens modtagere, måske forventning om højere social klasse og længere uddannelse end fx målgruppen for *Matematik i hverdagen*. Det kræver højere abstraktionsniveau at følge aspekterne af ejendomshandel end at lære at sætte komma.

5.4.2 *Indholdsfællesskab*

Der er mange former for indholdsfællesskab i serien, som generelt indeholder mange kohærens-skabende elementer. Titlen benyttes ved alle tekster på alle tre platforme. Flemming Adstofte er vært i både radio- og tv-udsendelserne, og han er samtidig forfatteren bag bogen, så på den måde er den eksplicite afsender (som repræsentant for DR) den samme i teksterne på alle platforme.

Overordnet handler alle teksterne på alle platformene om det samme emne, og de samme aspekter behandles i hvert medie. Der er oftest tale om versioner snarere end kopier, da teksterne er struktureret forskelligt. Platformene spiller forskellige roller i arbejdsdelingen, som jeg vender tilbage til, og det har betydning for, hvordan indholdet fungerer på de forskellige platforme. Men grundlæggende gennemgår radio- og tv-udsendelserne de enkelte dele af købs- og salgsprocessen, men med lidt forskelligt fokus, mens bogen samler alle fakta og illustrative eksempler. I tv-udsendelserne bliver der vist flere typer af dokumenter, og disse samme typer findes også i bogen, men det ser ikke ud til at være kopier af de samme dokumenter. Fx viser værten en planche med slutsedlen for et hus, der lige er blevet vist (tv_2, 07:20), og i bogen er der også et eksempel på en slutseddel (Adstofte, 1984 s. 82-87), så modtagerne kan kigge nærmere på en sådan. I tredje tv-udsendelse står værten sammen med en ejendomshandler foran en planche med en salgsopstilling på:

”Nu har vi jo i grundbogen gengivet en hel del af de [peger på papiret på planchen] salgsopstillinger og økonomiopstillinger, som mæglere giver ud, nogle overskuelige [viser opstillingen i closeup], andre absolut lige så korrekte, men måske lidt mere uoverskuelige...” (tv_3, 15:00)

Værten spørger til, hvad salgsopstillingen indeholder, og hvad køberen skal hæfte sig ved, og ejendomshandleren gennemgår de forskellige udgifter osv. I bogen er der også en salgsopstilling (Adstofte, 1984 s. 10), men det er ikke den samme. I radioudsendelserne er det til gengæld de samme eksempler som i bogen, der bruges. Der er indholdsfællesskab, fx i første radioudsendelse, hvor der gennemgås aspekter af en salgsopstilling (radio_1, 27:21) og af en kommissionsaftale (radio_1, 30:30), som begge er gengivet i bogen (Adstofte, 1984 s. 8 & 10). Der er mange eksempler på denne form for indholdsfællesskab, som også italesættes af værten:

”...skulle vi prøve at tage udgangspunkt i salgsopstillingen på side 10 i grundbogen?” (radio_3, 15:00)

I den indleverede afhandling indgik to illustrationer fra tv-udsendelserne Køb og salg af fast ejendom. Den første viser et klip fra sidst i første tv-udsendelse, hvor værten Flemming Adstofte viser den tilhørende bog frem, mens han kigger direkte i kameraet (tv_1, 29:50).

Den anden viser et klip fra tredje tv-udsendelse, hvor værten Flemming Adstofte og ejendomshandler Christian Winther står foran en økonomiopstilling, som er sat op på et stativ mellem dem. De kigger på hinanden, og ejendomshandleren står med en pegepind i hånden, som han peger på økonomiopstillingen med (tv_3, 16:40).

Udsendelserne findes på Statsbiblioteket, men var endnu ikke blevet digitaliserede, da afhandlingen blev skrevet.

Det er på den måde et væsentlig aspekt af tekstens samlede organisering, at indhold findes på flere platforme og kan anvendes i samspil. Der er også flere af eksperter og fagpersoner, som deltager i både radio- og tv-udsendelser:

"Vi havde i tv-studiet øh de statsautoriserede ejendomsmæglere Søren Torntoft, Ove Frøstrup og Christine Limbach. De er med her i radiostudiet, og jeg vil godt stille spørgsmålet som fortsættelse af det, vi var inde på i tv..." (radio_1, 01:43)

Her bliver det ekspliciteret, at det er de samme personer og overordnede emner, der tages op og fortsættes med. Det er ikke kopier af indholdet, men om en form for versioner, hvor det samme emne, som har været nævnt i tv, tages op igen og udforskes yderligere i radioen med de samme personer. Det skaber en tydelig sammenhæng mellem radio- og tv-udsendelserne, som understreges af måden, hvorpå det italesættes. Radioudsendelsen bliver iscenesat som en fortsættelse af tv-udsendelsen, hvor dialogen bare midlertidigt har været afbrudt og nu kan fortsætte, hvor man slap. Værtens funktion som kittet, der holder det hele sammen, underbygges dels af underviserrollen, dels af muligheden for identifikation, som beskrevet ovenfor.

5.4.3 *Arbejdsdeling*

Køb og salg af fast ejendom er præget af mange samspil mellem de involverede platforme. Serien beskrives som en kombineret radio/tv-serie (tv_3, 27:00), og der gøres stor brug af at kombinere platformene – også bogen, selvom den ikke direkte nævnes i denne betegnelse. Teksterne på alle tre platforme spiller en væsentlig rolle i serien, og der er en tydelig sammenhæng, men også arbejdsdeling mellem dem.

Tv-mediet udnyttes især til at vise ting, som ville være sværere at forstå, hvis man kun hørte om det. Her er det centralt, at tv bruger billeder, at man kan følge med i processen i realtid (modsat fx i en bog), og at modtageren kan indgå i en parasocial relation med de virkelige fagpersoner og andre mennesker, der indgår i tv-udsendelserne. Eksempelvis ser vi i anden tv-udsendelse et interview med en sagkyndig, der, mens han står foran et hus, forklarer, hvad en sagkyndig gør, hvad det koster, og hvornår man kan benytte sig af en sagkyndig i processen osv. Herefter går han rundt og udpeger han forskellige problemområder ved huset – "Vi kan begynde med at se på soklen..." (tv_2, 02:40) – forklarer de mulige problemer, og hvordan de kan være opstået, mens

han banker på pudsen, kratte i trækarme osv. Når han taler, henvender han sig til nogen ved siden af kameraet, sandsynligvis værten, som stiller spørgsmålene. Kameraet (håndholdt) følger det, den sagkyndige fortæller om, som om kameraet er en personificering af den person, han fortæller det til. Det, vi ser gennem kameraet, fungerer som det blik, den person, den sagkyndige fortæller til, har. Når den sagkyndige forklarer, hvordan skaderne kan være sket, og peger med fingrene, følger kameraet med og zoomer ind eller ud, ligesom vi selv ville kigge, hvis vi gik med rundt og skulle se de skader m.m., som den sagkyndige refererer til. Den sagkyndige kigger på huset og detaljerne, men ikke direkte i kameraet. Han er altså ikke i direkte (medieret) kontakt med seeren, selvom kameraets blik fungerer som seerens blik. Men kamerabruget skaber alligevel en form for relation mellem seeren og det, der vises, fordi kameraet repræsenterer seeren på samme måde som i parasocial interaktion.

Den stærkeste parasociale relation er dog mellem værten og modtageren, idet værten, modsat de andre deltagere, gentagende gange henvender sig direkte til modtageren. I tv-udsendelserne kigger han direkte i kameraet flere gange (se fx tv_1, 11:50, tv_2, 05:30, tv_3, 14:00). Den simulerede øjenkontakt er en vigtig faktor i etableringen af en parasocial relation, og her udnyttes mediets mulighed for at skabe en oplevelse af kontakt med værten. Den oplevede kontakt understreges, når kig direkte i kameraet kombineres med direkte tale til seerne, som fx i følgende citat, hvor man først hører værtens stemme hen over billeder af hække og sommerhuse, og derefter ser ham i billedet:

”Vil vi bygge og kommunen siger eller naboerne siger, her behøver I ikke at indhente tilladelse, I behøver ikke at sende tegninger ind osv., så vil vi sige: gør det alligevel (...) [klip til værten, som står i et sommerhusområde og taler videre, han kigger direkte i kameraet] Derfor: spørg i kommunen. Send papirer ind og få dem tilbage...” (tv_3, 02:10)

Det, der først fungerer som en voice over, bliver til værten, der ses i billedet, mens han taler, og hans opfordring kommer til at stå stærkere, fordi den parasociale interaktion skabes af den direkte henvendelse, både i øjenkontakten og verbalt. De visuelle muligheder udnyttes desuden i tv-udsendelserne til at vise konkrete ting, ofte i samspil med deiksismarkører i voice over'en:

”Man kan som her tage dækslet af rensbrønden og se, om vandet er løbet væk...” (tv_2, 05:20)

”En skelpæl kan være af jern og se ud som denne.” (tv_2, 14:00)

”...det er et specielt teknikerfirma, de kommer og tager nogle jordbundprøver som her. Stikker et ret rør ned, ja se hvor dybt hullet er...” (tv_2, 15:20)

”Ja, så er vi gået over til aktskabene, og det er, kan I se, ganske almindelige hængemapper, der er i skabene her.” (tv_2, 18:40)

På den måde italesætter værten det, at tv-udsendelsen giver seeren en mulighed for at kigge med og dermed blive klogere på de ting, som man ellers ikke ville kende til – og som seeren måske ellers ikke ville vide, hvordan så ud. Der er dermed direkte mulighed for læring, idet seeren nu har lært, hvordan en skelpæl ser ud, og denne viden så forhåbentlig kan anvendes, hvis det bliver relevant. Også i første tv-udsendelse, hvor seeren opfordres til at finde frem til sin egen pris, udnyttes synssansen, idet vi hører en voice over henover billeder af et hus, der vises frem:

”Prøv nu at finde frem til, hvilken pris De ville give for dette og det næste hus, så kan vi høre, hvad ejendomsmæglerne finder frem til.” (tv_1, 09:30)

Her er der dels et læringsaspekt i kraft af, at man efterfølgende kan sammenligne sin egen vurdering med mæglerens, dels et element af underholdning i kraft af gætteriet á la Hammerslag.

Radioudsendelserne handler, som beskrevet, om mange af de samme aspekter som tv-udsendelserne og bygger videre på dem, især med dialog mellem vært og eksperter samt interviews. Fordi radio alene henvender sig til høresansen, er det begrænset, hvilket indhold, der kan formidles gennem radioen. Der er grænser for, hvor komplekse ting man kan forklare lytterne, og der er ting, som det ikke er hensigtsmæssigt eller interessant at forsøge at forklare. Emner, hvor der er behov for visuel illustration, er en udfordring for radioen, og det imødekommer man i *Køb og salg af fast ejendom* ved at kombinere platforme. Bogen giver mulighed for den visuelle understøttelse, som radioen mangler. I forordet til bogen beskrives den som et supplement til radio- og tv-udsendelserne (Adstofte, 1984). Det indikerer en forståelse af radio og tv som de centrale platforme i serien, hvilket understøttes af beskrivelsen af serien som en kombineret radio/tv-serie (tv_3, 27:00). Andre steder beskrives bogen dog som en forudsætning for udbytte af radioudsendelserne:

”Ja, tilbage står så kun lige at minde om grundbogen, den koster 48 kr. og kan fås i bogladen, og den er en forudsætning for at følge radioudsendelserne, for vi har i grundbogen lavet en række

salgsopstillinger, en række beregninger, finansieringsopstillinger osv., og der beder vi Dem i radioudsendelsen om at slå op på s. 48 for eksempel og se den salgsopstilling, og har De den ikke, ja, så får De altså ikke meget ud af at høre radioudsendelserne, det må vi erkende. Den første kommer d. 4. (...) men som sagt grundbogen bør De nok anskaffe inden da.” (tv_1, 29:20)

Citatet signalerer undervisning ved for det første ved at være anvisende i sin tone (bogen *bør* skaffes), for det andet ved at pege på forventningen om modtagernes aktive handlen i forhold til materialet (man bedes slå op i bogen), og for det tredje ved at referere til et udbytte (man skal have noget ud af det), hvilket er karakteristisk for undervisning som genre. I første radioudsendelser gentages disse pointer og opfordringer; har man ikke bogen, kan man ikke følge med (radio_1, 00:32). Ved at knytte muligheden for læringsudbytte af radioudsendelserne til bogen, bindes teksterne på de forskellige platforme sammen. Citatet viser også, hvordan man medtænker de forskellige mediers mediatet i arbejdsdelingen. Bogens materiale fungerer som eksempler, man har behov for at kigge på, mens man lytter, for at få mening ud af det, der bliver sagt i radioen.

Bogen kan altså fungere som lager på en helt anden måde end radio- og tv-udsendelser på det her tidspunkt. I kraft af bogens fysiske karakteristika har den en anden holdbarhed end udsendelser, der som udgangspunkt ikke er tilgængelige andet end i det øjeblik, de sendes (og evt. genudsendes).⁷⁹ At privatpersoner kunne optage udsendelser synes ikke at være medtænkt i DR's organisering af teksterne; de sørger i stedet for et afsenderstyret lagringsmedie, som kan give folk adgang uafhængigt af udsendelserne. Bogens tidslighed har betydning både for holdbarheden og brugen. Man kan tage bogen frem flere år efter (om end oplysningerne kan være forældede, hvilket også nævnes i bogen), man kan læse i den i sit eget tempo, og man kan bevæge sig rundt i de respektive kapitler, som man finder det relevant.⁸⁰ Varigheden tematiseres i beskrivelser af bogen som håndbog eller værktøj, der kan anvendes, selv når serien er slut:

”Ja, så nåede vi til vejs ende med de 3 radioudsendelser. Tilbage står der en tv-udsendelse i morgen, og så har vi grundbogen, som vil være et

⁷⁹ Undervisningsinstitutioner kunne låne udsendelser på amtscentralerne (BET 947/1982).

⁸⁰ Se Brügger (2003) for en beskrivelse af bogens mediatet og dens historiske transformationer.

godt værktøj, når man i fremtiden begiver sig ud på ejendomsmarkedet.” (radio_3, 33:51)

”Ja, og det kan de netop se i den gengivne kommissionsaftale grundbogen side 8, hvor vi nederst i afsnit 7 har nævnt disse frister. Grundbogen har jeg nævnt, og den kan som sagt købes hos boghandelen. Det er grundlaget for radioudsendelserne, og det er en god håndbog bagefter, når de skal ud på boligmarkedet.” (radio_1, 30:39)

Det indikerer, at man gjorde sig tanker om, hvad de forskellige medier kunne bruges til, hvordan de kunne kombineres, og hvor de havde deres respektive styrker.

Hver gang, der henvises til bogen i radio og tv omtales den som *grundbogen*, her udvalgte eksempler:

”Nu har vi også i grundbogen gjort en hel del ud af provenuet, altså det sælger får med sig.” (tv_1, 15:30)

”Men der er andet i forbindelse med en byggegrund. Vi har skrevet om det i grundbogen.” (tv_2, 15:10)

”Efter dette, der er uddybet i grundbogen, skal vi se nærmere på den finansielle side af sagen.” (tv_3, 02:50)

”...vi har i grundbogen anbefalet, at de der har fast ejendom, prøver at få en varmesynsrapport inden 1. januar...” (radio_2, 04:17)

”Ja, og der kan vi netop i den forbindelse henvise til grundbogen, hvor vi har gengivet en erklæring fra et forsikringssselskab...” (radio_3, 09:02)

Det er interessant, fordi ordet ’grundbog’ har bestemte konnotationer, som forbindes med undervisning eller i hvert fald læring. I *Den Danske Ordbog* defineres grundbog som en ”lærebog der giver en indføring i et fags grundlæggende viden og begreber” (Den Danske Ordbog). I brugen af grundbog skinner intentionen om dels undervisning, dels kombination af platforme således igennem. Fremhævelsen af bogen viser, at medarbejderne fandt det vigtigt, at modtagerne investerede i bogen. Da DR ikke profiterede på bogen, må det skyldes en forventning om bedre læring ved brug af flere medier i kombination (og sandsynligvis en forståelse af bogen som et væsentligt læringsmedie). I kontrast til de mange henvisninger fra radio- og tv-udsendelserne til bogen, er der ingen henvisninger fra bogen til udsendelserne andet end i kolofonen, forordet og på bagsiden af bogen, hvor det ganske kort fremgår af bogen har været tilknyttet en serie af radio- og tv-udsendelser

(Adstofte, 1984). Det er altså tydeligt, at de mange henvisninger har en bestemt retning pga. variationen i lagerfunktionalitet.

I bogen omtales den derimod ikke som grundbogen, men bare som bogen (i kolofonen og forordet samt på bagsiden). De forskelle i sprogbrug – bog versus grundbog, supplement versus forudsætning – peger igen på det tidlige forhold mellem platformene. At man vælger ikke at kalde den grundbogen i bogen, antyder, at det er væsentligt, at bogen ikke er afhængig af udsendelserne på samme måde som i hvert fald radioudsendelserne er afhængige af bogen (i receptionssituationen). Så måske er det for at give bogen en længere levetid, at den ikke i sin egen tekst omtales som grundbogen, fordi dette antyder en tilknytning til en type læringssituation, som ikke længere er tilgængelig – hvad enten det er i form af studiekredse eller selv bare at se og lytte til de udsendelserne. I forhold til sammenhængen mellem teksterne på tværs af de involverede platforme er det interessant, at s. 5 i bogen under overskriften “Ejendomsformidleren” starter med ordene:

“Som vi har nævnt tidligere, og som det også vil fremgå af det efterfølgende, er det for langt de fleste sælgere og købere fornuftigt at *vælge sagkyndig bistand ved ejendomshandler.*” (Adstofte, 1984 s. 5)

Dette er nemlig *ikke* nævnt tidligere i bogen, og det peger således på en klar forventning om, at læseren af bogen allerede har stiftet bekendtskab med en eller flere udsendelser i serien, hvor denne pointe er nævnt. Det indikerer ligeledes, at det ‘vi’, der her benyttes, er det samme ‘vi’ som i udsendelserne, og som må forventes at inkludere afsenderen af udsendelserne.

5.4.4 *Henvisninger*

Henvisninger er en vigtig del af samspillet mellem teksterne på de forskellige platforme, fordi de skaber forbindelser mellem de enkelte tekster i en samlet serie, og i nogle tilfælde giver modtagerne mulighed for at bevæge sig mellem teksterne. Der henvises en del mellem radio- og tv-udsendelserne:

”Ja, det er jo stof med mange spørgsmål, vi kan i radioudsendelsen d. 4. vende tilbage til de 3 ejendomsrådgivere...” (tv_1, 17:30).

”...vi var i radioudsendelsen inde på...” (tv_3, 20:20)

”Vi var i den anden tv-udsendelse inde på den tekniske gennemgang af ejendommen, og det skal vi gå lidt videre med indledningsvist her.” (radio_2, 00:34)

"...når en køber går ud på markedet for at erhverve egen bolig, så har vi i en tidligere udsendelse i tv set..." (radio_2, 10:17)

Den første henvisning kan tolkes som en implicit opfordring til at lytte med i en senere udsendelse, mens de andre henviser tilbage til allerede sendte udsendelser. Her har henvisningerne således primært en referentiel funktion, som binder teksterne sammen. I alle disse tilfælde er det værten, der taler og henviser til andre udsendelser, men der er også et par eksempler på, at medvirkende henviser til tidligere udsendelser (radio_1, 02:50, radio_2, 02:01). Pga. arbejdsdelingen i serien er brugen af henvisninger dog allermest prominent i radioudsendelsernes meget konkrete henvisninger til bogen:

"Ja, nu har vi i grundbogen side 10 øh gengivet en salgsoptilling og den ene side af den, nemlig økonomiopstillingen, og der kan man se, at ejerskiftelånet..." (radio_1, 27:21)

"Men det vi kan, skal vi sige, klart sige, det er, at tallet, prisen for ejendommen, i det tilfælde her på side 10, de 845.000, det er ikke en kontantpris..." (radio_1, 28:26)

"Nu har vi jo i grundbogen på øh side 31 og frem en beskrivelse af den tekniske gennemgang. Vi har også gengivet en udtalelse fra et forsikringsselskab..." (radio_2, 02:22)

"Når slutsedlen er skrevet under, og den side af sagen så er overstået, så kommer vi frem til side 90, og det er skødet." (radio_3, 21:48)

"Og vi har på side 91, der har vi et eksempel på refusionsopgørelse (...) Og går vi ned og ser de forskellige beløb, så kan vi se..." (radio_3, 24:20)

Det er tydeligt, at lytterne forventes at anvende de to tekster i henholdsvis radio og bog samtidig. De meget konkrete henvisninger med sidetal har en konativ funktion, idet de opfordrer lytteren til handling. I nogle af tilfældene er det en specifik tilskyndelse til at slå op i bogen på den angivne side og kigge med i eksemplerne, samtidig med at man lytter til radioen. Det skaber parasocial interaktion, fordi værten henvender sig direkte til lytteren og samtidig bruger "vi" (deiksis funktion, peger på lytterne og værten som en fælles enhed), så det virker, som om lytteren kigger i bogen sammen med og samtidig med værten – om end det selvfølgelig er i hvert sit eksemplar. Det er ikke meningen, at lytterne skal flytte sig fra en platform til en anden, men i stedet at de skal bruge begge platforme samtidig. Det er netop arbejdsdelingen mellem platformene knyttet til deres respektive mediatet – flygtighed versus lagerfunktion, det auditive versus det visuelle – der gør det meningsfuldt at anvende dem sammen. Andre gange er der snarere tale om information om, hvad der

forefindes i bogen, som lytteren så ved en senere, relevant lejlighed kan kigge nærmere på eller orientere sig i. Her er der også tale om en konativ funktion, men ikke med den samme forventning om samtidig brug af platformene. Denne mulighed har også at gøre med bogens mediatet mht. varighed i tid.

Der henvises til bogen mindst to gange i alle radio- og tv-udsendelserne, men der er ikke samme direkte anvendelse af bogen i tv-udsendelserne. Til gengæld viser værten bogen frem et par gange, som her hvor han først kigger direkte i kameraet og derefter ned på bogen:

”Ja og meget mere om Tinglysningen står der jo i vores grundbog. Den kan købes for 48 kroner og fås som bekendt hos boghandelen...” (tv_2, 23:10)

”Ja, og vi kommer tilbage til hele spørgsmålet omkring købers advokat. Også det er omtalt i grundbogen her [tager den op]...” (tv_2, 24:20)

”Skulle De vælge løsningen at bygge til, så [viser grundbog, bagsiden] er den også omtalt her i grundbogen.” (tv_3, ca. 28:40)

Fremvisningen af bogen og italesættelsen har en konativ funktion, som konkretiserer for modtageren, hvad det er, der opfordres til. I øverste citat bruger værten ’som bekendt’ om, at bogen kan købes hos boghandleren, hvilket signalerer, at modtagerne forventes at have hørt om det før i tidligere udsendelser. Allerede i første radioudsendelse bruger han også ’som bekendt om’, at der hører en bog til serien (radio_1, 00:32), og han signalerer således en bestemt forventning til lytterne. De formodes allerede at have set første tv-udsendelse og hørt om den tilhørende bog. Det kan dog også være udtryk for en forventning om forhåndskendskab andre steder fra, enten programoversigten eller fra et undervisningsinitiativ, som vil anvende serien. Under alle omstændigheder bindes teksterne sammen af de gentagne henvisninger til de andre platforme, som forstærkes af den indforståethed, som ligger implicit i brugen af ’som bekendt’. Det ligger i tråd med den forventning om forhåndskendskab, som blev beskrevet i forbindelse med bogen.

Der er mange eksempler på, at værten i tv henviser til elementer på begge de andre platforme i sammenhæng. Det er i høj grad med til at give oplevelsen af, at der er tale om en samlet serie, hvor alle de forskellige tekster trækker på hinanden, og hvor det derfor som bruger giver mening at se, lytte til og læse alle de involverede tekster. Samtidig viser det, hvordan man har fordelt de

forskellige ting, som man mener skal siges, mellem de forskellige platforme og tekster.

”Ja, og hele spørgsmålet om den tekniske gennemgang af ejendommen, vi står for at skulle købe, det vender vi tilbage til i den kommende tv-udsendelse. Vi kan også henvide til grundbogen, hvor vi har gjort en del ud af dette...” (radio_1, 11:48)

”Ejerlejligheder skal vi ikke komme særlig meget ind på i denne udsendelse, vi har behandlet den i radioudsendelsen og udførligt i grundbogen.” (tv_3, 0:10)

”I den følgende radio- og tv-udsendelser, der kommer vi ind på finansieringen af hele ejendomshandelen (...) og øh også spørgsmål om de private sælgerpantebreve, der måtte stå tilbage i forbindelse med køb og salg af fast ejendom. Det er meget udførligt omtalt i grundbogen på side 52 og frem...” (radio_2, 33:03)

Henvisningerne bruges blandt andet til at rammesætte det næste indslag ved at relatere det til flere af de ting, som er blevet behandlet tidligere og/eller skal behandles efterfølgende.⁸¹ Det informerer modtagerne om, hvor yderligere oplysninger om samme emne kan findes, eller hvorfor noget ikke beskrives i detaljer et sted, fordi detaljerne er med et andet sted i seriens tekster. Udover at skabe sammenhæng kan henvisningerne have relevans ift. det didaktiske. Der kan være en læringsmæssig pointe i at referere tilbage, som en underviser, der kontekstualiserer ny viden ved at referere til viden, som tidligere er præsenteret. Endelig viser det, hvordan man forstår de enkelte platformes rolle; tv-udsendelserne bruges til at besøge forskellige steder, så seerne kan se, hvordan tingene ser ud og foregår der; radioudsendelserne anvendes til at fortsætte en dialog, hvor billeder ikke nødvendigvis bidrager med noget yderligere; og bogen er særligt god til de detaljerede ting, som modtagerne evt. har behov for at tilbage til og potentielt kan drage nytte af lang tid fremover.

5.4.5 *Opsummering*

Serien minder mere om traditionel undervisning i kraft af, at der er en gennemgående underviser (værten), som henvender sig direkte til modtagerne, og der er et pensum i form af de aspekter ved ejendomshandel, som man mener er nyttige for almindelige mennesker, som skal købe eller sælge hus. Serien er en systematisk gennemgang af disse aspekter og er tilrettelagt som et

⁸¹ Der henvises ofte internt på platformen (fx mellem to tv-udsendelser), hvilket også skaber kohærens og ift. kommende udsendelser fungerer som en indirekte opfordring til at se disse.

sammenhængende, fremadskridende forløb, hvor der refereres til og bygges videre på ting, der er blevet gennemgået i de andre udsendelser, og som har som formål at modtagerne skal få ny viden om emnet og indsigt i, hvordan de passende kan agere i forskellige situationer. Der er en gennemført arbejdsdeling mellem platformene, og forbindelserne mellem dem skabes gennem henvisninger og indholdsfællesskab. De enkelte mediers medietet og forholdet mellem dem er tænkt ind, så man udnytter tv's visuelle virkemidler og derefter fortsætter med de ting i radioen, som den egner sig til, fx uddybning af spørgsmål, som ikke er afhængige af billedet. I de tilfælde, hvor man behøver illustrationer, kobler man så med bogen. Mens der er mange henvisninger i radio og tv, er der ikke henvisninger i selve bogens tekst, hvorfor den lettere kan bruges uafhængigt af de andre platforme. Serien har en meget praktisk dimension, fx med de mange specifikke papirer man skal kende til som huskøber/-sælger, og intentionen er, at den skal bruges i en bestemt kontekst. Men derudover er der på tv inkluderet elementer, der potentielt kan gøre målgruppen lidt bredere. I den forstand vil tv-udsendelserne også kunne være relevant for andre end huskøbere/-sælgere og kunne bruges uden de andre platforme, mens radioudsendelserne står svagere uden bogen. Bogen får således en vigtig rolle, selvom udsendelse af radio og tv er DR's primære formål. Det er i den sammenhæng interessant med den bemærkning om, at DR ikke skal styre, hvordan modtagerne anvender udsendelser og materialer (citeret i historisk kontekst), for i denne serie er intentionen og styringen relativt tydelig, og den er styret af det didaktiske ud fra nogle bestemte forventning om, hvordan der bedst muligt skabes udbytte ved anvendelse af de enkelte platforme samt ved kombinationen af dem.

5.5 Årene op til og omkring 1989

5.5.1 Lovgivning

Efter opsigelsen af aftalen mellem DR og Undervisningsministeriet var UVA i januar 1986 tilbage ”som et fuldgyldigt medlem af DR-familien” (Mogensen, 1986 s. 89). Man forventede at videreføre UVA som en samlet afdeling med produktion af radio, tv og følgeudgivelser (ibid.), men sådan gik det kun på ganske kort sigt. I juni 1986 var den lovændring, som dannede lovgrundlaget for monopolbruddet og etableringen af TV 2 (LOV nr 335 af 04.06.1986), blevet vedtaget, og året efter blev flere væsentlige ændringer vedtaget efter seks betænkninger afgivet af Mediekommissionen. Man ønskede at skabe et reelt, konkurrerende alternativ til DR, så danskerne fik flere muligheder for at se dansk public service-tv (BET 986/1983). Samtidig gjorde konkurrencen fra udenlandske, kommercielle kanaler det vigtigt at styrke det danske tv-udbud. DR skulle også have mulighed for bedre at tilpasse sig den nye konkurrencesituation, og man mente en professionel bestyrelse var en bedre løsning (Banke, Michelsen og Rahbek 2004 s. 350), så Radiorådet blev nedlagt og DR fik i stedet en bestyrelse (LOV nr 374 af 10.06.1987). Den paragraf, som tidligere havde givet mulighed for den eksterne finansiering af undervisningen blev nu ændret:

”Danmarks Radio kan udøve anden programvirksomhed, herunder ved udsendelse til udlandet og ved fremstilling af programmer til distribution på anden måde end gennem udsendelser.” (§ 6 stk. 2, LOV nr 374 af 10.06.1987)⁸²

Med denne lovændring optrådte ordet undervisning ikke længere i loven om radio- og fjernsynsvirksomhed. Efter alle de politiske stridigheder om, hvorvidt radio- og tv-undervisning skulle betragtes på linje med anden undervisning, og efter opsigelsen af den tidligere aftale, valgte man altså at fjerne selve ordet fra loven. Der var dog stadig lovhjemmel for at lave undervisning, og det fremgår også af bemærkningerne til lovforslaget, at DR’s virksomhed fortsat kunne omfatte undervisningsprogrammer (1986/1 LSF 198). Af bemærkningerne

⁸² § 15 blev ændret tilsvarende, så den ikke længere referede direkte til stk. 2, men nu var bredere: ”Der kan stilles midler til rådighed af statskassen til dækning af udgifterne ved dele af Danmarks Radios virksomhed. Aftale om vilkårene herfor træffes mellem ministeren for kulturelle anliggender, bestyrelsen og den minister, hvis forretningsområde berøres af den pågældende del af virksomheden.” (§ 15, LOV nr 374 af 10.06.1987)

fremgår det ligeledes, at formuleringen i stk. 2 med hensyn til distribution dækkede over eksempelvis produktion af videokassetter og lignende. Man tilføjede desuden endnu en bestemmelse:

“Danmarks Radio kan udøve anden virksomhed i tilknytning til programvirksomheden eller med henblik på udnyttelse af institutionens tekniske udstyr, særlige sagkundskab m.v.” (§ 6 Stk. 3, LOV nr 374 af 10.06.1987)

Af bemærkningerne fremgik det, at man hermed ønskede at skabe ”udtrykkelig hjemmel for Danmarks Radios udøvelse af andre aktiviteter end programvirksomhed” (1986/1 LSF 198), og som eksempel på sådanne aktiviteter nævntes blandt andet “udgivelse af publikationer” (ibid.). Loven betød således en legitimering af en praksis, nemlig brugen af følgeudgivelser, som på dette tidspunkt havde fundet sted i 60 år! Udtrykket ”i tilknytning til programvirksomheden” signalerer en bevidsthed om nytten af at supplere kerneaktiviteterne på radio og tv med indhold på andre platforme, men der var ikke nogen yderligere beskrivelse af forståelsen af mediasamspil og rammerne for aktiviteter på tværs af platforme.

5.5.2 DR's praksis

Den nye situation, DR stod i, affødte overvejelser over DR's rolle som public service-institution (se fx DR, 1991). Den stigende konkurrence satte de mere klassiske public service-dyder under pres i kampen om seerne. I DR's årbog skrev generaldirektør Hans Jørgen Jensen:

”...vi ved, at vi skal omstille og forny os for at kunne fastholde Danmarks Radios centrale position som samfundsforpligtet kulturinstitution. (...) Vi vil kæmpe for at fastholde vort historiske grundlag: At udsende en mangfoldighed af programmer der kan give viden og indsigt, stimulere til aktiv demokratisk medleven...” (Jensen, 1987 s. 5)

Undervisningen syntes stadig at spille en vigtig rolle i DR's selvforståelse, og man holdt da heller ikke op med at undervise. I de nye omstændigheder valgte man at øge omfanget af voksenundervisning på bekostning af programmerne rettet mod skolerne (Mogensen, 1986 s. 89).⁸³ I voksenundervisningen indgik man et nyt samarbejde med flere

⁸³ I 1989 stoppede skole-tv med at sende, men tv rettet mod folkeskolen opstod igen i 1998. Det blev delvist finansieret af sponsorater, da Undervisningsministeriet kun ville bidrage med to af de otte mio. kr., DR havde behov for af ekstern finansiering (Holm-Sørensen, 1998).

universitetsinstitutter om projektet, *Åbent Universitet*, hvor DR-undervisningsmaterialer kunne indgå i formaliserede undervisningsforløb med efterfølgende eksamen på universitetet. DR's tradition fra de tidlige foredrag med at samarbejde med universitetsfolk var blevet videreført i *Søndagsuniversitetet* i 1950'erne-60'erne og *Folkeuniversitetet* i starten af 1980'erne. *Søndagsuniversitetet* bestod fx af ca. 100 temaer (folkeslag, natur, filosofi, litteratur m.m.), som hver inkluderede et antal radioforedrag og en bog, hvor hvert kapitel var en skriftlig gengivelse af et af foredragene. Der var ikke arbejdet særligt med formen i bogen; det var ren transskription. *Åbent Universitet* arbejdede derimod mere bevidst med studiematerialer. *Åbent Universitet* havde (mindst) to forskellige målgrupper: dels et bredt publikum af almindeligt interesserede, dels studerende der skulle bruge materialet i et formaliseret undervisningsforløb. Det var en væsentlig pointe, at man skulle kunne kombinere undervisningsmaterialerne fra DR med seminarer på universiteterne og afslutte forløbet med en formel eksamen (DR, 1987a s. 9). Denne dobbelte rettedhed betød, at man i undervisningsmaterialerne skulle søge at tilfredsstille flere typer publikum. Det betød et fokus på fleksibilitet og konstruktion af materialer, der kunne anvendes både sammen og hver for sig, som det fremgik af bogen til det første kursus, *Alle tiders musik*, der blev afviklet i 1978/88 og bestod af otte radio- og otte tv-udsendelser, en bog og en tekstsamling om musik- og kulturhistorie:

“...bogen er en del af et større hele, hvori der indgår både en radio- og en tv-serie, der bringer synlige og lyd-mæssige billeder af musikkulturens udvikling. Bogen skulle hjælpe til at fastholde nogle af de flygtige oplysninger fra radio og tv, men den uddyber dem også, og det skulle derfor nok være muligt at læse den alene.” (Brincker et al., 1987, s. 2-3)

Bogens funktion som lager og det, at den skulle kunne bruges uafhængigt af de andre involverede tekster, havde således betydning for organiseringen af den som tekst. Det kom fx til udtryk ved, at bogen ikke henviste til radio- og tv-udsendelserne (andet end i kolofon og forord). Der blev ikke kun udgivet bøger til *Åbent Universitet*, der var generelt kommet mere fokus på forlagsvirksomheden i DR, som forlagschefen Anne Korsø beskrev det:

”Der er så meget af det, som DR beskæftiger sig med, som er unikt materiale. Derfor vil vi forsøge i højere grad end tidligere at gøre det tilgængeligt for befolkningen på anden vis end via udsendelserne. Det kan være som bøger, plader eller kassette bånd...” (DR, 1987b s. 31)

Tidligere havde tryksager altid været knyttet til konkrete udsendelser, men nu fandt man det også relevant fx ”at bringe enestående baggrundsmateriale, indsamlet i forbindelse med en TV- eller radioproduktion, ud til en bredere skare” (ibid.) uden at det nødvendigvis var som følgeudgivelser. På platformsfrenten var der også sket nyt, idet Interaktiv Video, forgængeren til CD-rommen, havde set dagens lys:

”Det spændende er, at brugeren selv kan bestemme, hvilke oplysninger han eller hun vil arbejde med. (...) Interaktiv Video er et meget ungt medie, der stadig er i udvikling, og Undervisningsafdelingen er med i denne udvikling.” (DR, 1987a s. 17)

DR nedsatte i 1986 den såkaldte DRIVE-gruppe (Danmarks Radios Interaktive Video Eksperiment) til at lave projekter med dette nye medie, og disse eksperimenter med først Interaktiv Video og senere CD-rom var udtryk for DR’s interesse i at følge med medieudviklingen – i hvert fald inden for undervisningen. Den teknologiske udvikling spillede også en rolle i DR’s undervisning, hvor serier som *Data og datamater* (1984), *Datalære* (1985), *Mikro og data* (1985) var med til at lære befolkningen at bruge computeren.

5.6 Amerikanske forbilleder og American Identities (1988-89)

5.6.1 Præsentation, formål og målgruppe

Denne serie består af 8 tv-udsendelser, 8 radioudsendelser og bogmateriale, som handler om amerikansk kultur, identitet og historie, og som indgik i Åbent Universitet (jf. historisk kontekst). Serien er speciel i den forstand, at den ikke har én fælles titel, selvom den blev beskrevet som en serie (se citat nedenfor). Tv-udsendelserne har både en dansk og en engelsk titel, nemlig *Amerikanske forbilleder*, som var den titel, der fremgik af programoversigterne, og *Inventing Modern America*, som blev benyttet i tv-udsendelsen (fremgår af grafikken). Radioudsendelserne har derimod kun en engelsk titel, nemlig *American Identities*. Både radio- og tv-udsendelser er med engelsk tale. Tv-serien blev sendt 8 uger i træk i starten af 1989 (se bilag 1), og hver tv-udsendelse blev sendt to gange; først tirsdag aften omkring kl. 22, hvor udsendelsen blev sendt med danske undertekster, og så en genudsendelse om søndagen ved middagstid i en ikke-tekstet version. Radioudsendelserne startede ugen efter den sidste tv-udsendelse og blev sendt 8 uger frem hver tirsdag kl. 19.

Tv-udsendelserne handler om amerikansk historie og identitet samt om den rolle tv-mediet spiller i amerikansk kultur. Udsendelserne indeholder en del interviews, både med forskellige professorer om forskellige aspekter af amerikansk kultur, politik og historie, og med andre amerikanere om deres liv, arbejde og erfaringer. Der er mange forklarende speaks, hvor billedsiden illustrerer det, der fortælleres om, og en del klip med historisk materiale, fx JFK's indsættelsestale, eller fra tv-udsendelser. Desuden anvendes en del musik, som tids- eller emnemæssigt passer til temaet for de forskellige udsendelser.

Radioudsendelserne er en blanding af forklarende speaks, interviews, oplæsning eller fortælling (uddrag af bøger, digte eller historier) og musik. Hver udsendelse har et tema inden for det overordnede emne amerikansk identitet, fx regionale identiteter, litterære traditioner, kvinders vilkår, religion, afroamerikansk musikkultur, latinamerikansk kultur osv. Alle udsendelserne bortset fra to har forskellige tilrettelæggere; fire mænd og tre kvinder, som alle er eksperter inden for et eller flere af emnerne. Det er sandsynligvis tilrettelæggerne, der også fungerer som værter/speakere i udsendelserne.

Til undervisningsserien hører også en *bog*, som findes i 2 udgaver: en dansk version med titlen *Amerikanske forbilleder – kulturmønstre i det moderne USA* (DR, 1988a) og en engelsk version med titlen *Inventing Modern America – An introduction to American Studies* (DR, 1988b). Det fremgår af bøgernes kolofon, at de er del af et projekt bestående af 8 tv-udsendelser, 8 radioudsendelser og en bog (DR, 1988a, s. 116). Det omtales altså som én bog, selvom den findes i to udgaver, og det skyldes, at alene sproget er forskelligt, ellers er bøgerne fuldstændig ens. Det er kun bogen/bøgerne, der fremgår eksplicit som skriftligt materiale tilknyttet projektet, men UVA udgav også en 12-siders folder med titlen *Amerikanske forbilleder, kulturmønstre i det moderne USA : TV og radio om USA*, som beskriver formålet med undervisningsserien og refererer til både radio- og tv-udsendelserne:

“Danmarks Radios Undervisningsafdeling sender en stor ny tv- og radioserie i vinteren og foråret 1989: Den danske titel er ‘AMERIKANSKE FORBILLEDER – kulturmønstre i det moderne USA’. Den amerikanske titel er ‘INVENTING MODERN AMERICA’. Tv- og radioserien er en fremstilling af USA...” (DR, 1988c).

”Meningen med Åbent Universitet er at gøre det muligt for folk at studere på universitetsniveau, også selv om de ikke kan indrette hele deres tilværelse efter det.” (DR, 1988c)

Åbent Universitet, her et samarbejde mellem UVA, Københavns Universitet, Jysk Åbent Universitet og Roskilde Universitetscenter, tilbød en mulighed for selvstudier med udgangspunkt i radio- og tv-udsendelserne og bøgerne, og derudover kunne man deltage i fire seminarer 8-10 steder i Danmark med undervisere fra de tilknyttede universiteter. Studiet kunne afsluttes af en eksamen med en skriftlig opgave. I folderen henvises der også til lokale kurser i mundtlig og skriftlig fremstilling (arrangeret af Frit Oplysningsforbund og Liberalt Oplysningsforbund), og til en såkaldt tekstsamling *American Studies: A Source Book* (Nye, Pedersen & Thorsen, 1989) skrevet af flere af forfatterne bag bøgerne, der også var med-tilrettelæggere på udsendelserne. De sidstnævnte tekster inkluderes ikke her, da DR ikke var involveret i dem, ligesom jeg ikke forholder mig til universiteternes kurser, studiekredse eller andre sammenhænge, som undervisningsmaterialerne evt. indgik i.

Der er ikke mange indikationer i selve udsendelserne eller bøgerne på, at serien er undervisning. Mange af teksterne kunne lige så vel høre under en dokumentarisk, historisk genre. At det er undervisning ses primært i

paratekster samt i enkelte aspekter af især radioudsendelserne. I alle oplæg til radioudsendelserne nævnes det, at serien er en del af Åbent Universitet, og flere omtaler desuden serien som voksenundervisning (i oplægget til radio_1, 5, 6, 7 og 8). I de oplæg til tv-udsendelser, jeg har haft adgang til, er der til gengæld ingen omtale af det som undervisning:

”Findes den typiske amerikaner? Det spørgsmål kan De få et svar på nu i et program om det amerikanske samfund..” (tv_4, oplæg før udsendelsen)

”I den udsendelse, De kan se nu, der skal vi kigge på ritualer, der er knyttet til folkestyret i USA, og den amerikanske Uafhængighedserklæring. Desuden kan De høre om højtider...” (tv_7, oplæg før udsendelsen, uddrag)

Her er den eneste indikation på undervisning, at alle tv-udsendelserne indledes af Åbent Universitets logo og kendingsmelodi og at samarbejdspartnerne nævnes i rulleteksterne. At undervisning ikke nævnes eksplicit bringer os på sporet af den dobbelte rolle, som udsendelserne skulle spille. Den lille folder om serien beskriver DR's forestilling om forskellige former for modtagerinteresse og aktivitet:

“Tv-serien er planlagt med to formål for øje: et alment oplysende og et mere studierettet. Derfor er både tv-udsendelser og den tilhørende bog produceret i både en dansk og en engelsk/amerikansk udgave, mens radioudsendelserne kun sendes på engelsk. Tv-udsendelserne bliver sendt en gang med danske undertekster til dem, der i almindelighed vil orientere sig om amerikanske forhold, og hertil svarer den danske udgave af bogen. Desuden sendes programmerne uden tekstning, beregnet til seere, der vil bruge dem i et videre studium, fx i Åbent Universitet (...). Den engelsksprogede udgave af bogen er tænkt som materiale til et videre studium af det moderne USA.“ (DR, 1988c)

Det er interessant at gribe fat i den nævnte todeling, for her kan man se en af de væsentlige udfordringer i udformningen af denne type serie, nemlig flere forventede modtagergrupper. Det er intentionen, at serien skal kunne bruges både af folk, som måske har lyst til at se et par udsendelser og evt. også læse lidt mere om USA af ren interesse, og i en undervisningssammenhæng, hvor der skal være et konkret udbytte i form af læring, som skal kunne testes ved en eksamen. Der er altså to meget forskelligartede målgrupper, en bred og en relativt smal, som begge gerne skal kunne tilfredsstilles af seriens materialer.

“Tv-udsendelserne sendes ikke kun til ære for de studerende, der har tilmeldt sig “Åbent Universitet”. Udsendelsernes skildring af det moderne USA har også interesse for "almindelige" mennesker, der

gerne vil have foræret en viden om USA, som ikke tidligere har været tilgængelig i denne form.” (DR, 1989 s. 9)

Her nævnes to målgrupper eksplicit, og modtagerne har derfor mulighed for at reflektere over, hvilken gruppe de tilhører, og hvordan de i forlængelse heraf vil bruge materialerne. De to målgrupper kan måske også forklare et par interessante forskelle i beskrivelserne af henholdsvis radio- og tv-udsendelserne i DR's programoversigter. Her står der om radioudsendelserne, at det er ”’Åbent Universitet’ om USA” og ”Voksenundervisning” (fx programoversigt DR P2 07.03.1989), mens der ikke står hverken Åbent Universitet eller voksenundervisning i beskrivelserne af tv-udsendelserne. Til gengæld fremgår det, at UVA står bag udsendelserne. At man ikke præsenterer tv-udsendelserne som Åbent Universitet og voksenundervisning kunne tyde på en intention om, at tv-udsendelserne skulle have en større målgruppe end radioudsendelserne. Fordi de også blev sendt i en tekstet version, var der større sandsynlighed for, at de kunne nå et bredere publikum, og det er måske derfor, genrebetegnelsen heller ikke benyttes i oplægget. Der lægges dermed mere op til, at det er et program for folk med generel interesse i det amerikanske samfund, end til undervisning.⁸⁴

Undervisningsdimensionen er også tydeligere i radioudsendelserne, først og fremmest fordi der tales engelsk, og det dermed fungerer som en form for engelskundervisning for viderekomne. Værterne taler roligt og tydeligt og artikulerer tydeligere, end man normalt gør. Derudover er stoffet indholdsmæssigt på et relativt højt niveau, som ind imellem kræver en vis forhåndsviden og god koncentration, især hvis man ikke kender til amerikansk litteratur og kultur i forvejen. Der benyttes en del relativt svære ord (ferocious, burlesque, minstrel show etc.), som i nogle tilfælde optræder uden yderligere forklaring. Dermed ikke sagt, at folk med generel interesse ikke kunne få noget ud af radioudsendelserne, men det kræver en højere grad af kendskab til i hvert fald sproget at følge med her. Tv-udsendelserne er lettere at følge med i, og her hjælper billedsiden forståelsen på vej. Ser man tv-udsendelsen utekstet, er der en ekstra læringsdimension i forhold til at se det med danske undertekster. I flere tilfælde er underteksterne en forsimplet og forkortet udgave af det sagte,

⁸⁴ Citaterne er fra tekstede versioner, og det kan tænkes, at oplæg før utekstede versioner (dem har jeg ikke haft adgang til) fokuserede mere på udsendelsen som undervisning, men det ville i så fald understrege pointen om de to forskellige målgrupper.

hvilket indikerer en forventning om, at seere af den tekstede version ikke var så interesserede i at lære sproget (det er sværere at lære, hvis tekst og lyd ikke passer sammen). På den måde synes der at være en lidt forskellig intentionelitet knyttet dels til indholdet på de to platforme, dels til den tekstede og utekstede version på tv.

En anden indikator for en series genre og målgruppe er henvendelsesformen. I radioudsendelserne findes der eksempler på en henvendelsesform, der peger både i retning af undervisning og en bredere, generelt interesseret målgruppe. Nogle variationer skyldes sandsynligvis, at der er forskellige folk bag udsendelserne (se bilag 1). De aspekter, der signalerer undervisning, er, at der enkelte gange bruges direkte henvendelser til lytterne, og at der benyttes opfordringer, som guider lytteren i forhold til, hvordan man skal forholde sig i lyttesituationen, dvs. hvad man skal være opmærksom på, tænke på eller lytte efter:

”What we are trying to do here today is to set some distinctions, to communicate a field for the literature you will be studying.” (radio_2, 07:03)

”In the following remarks (...) you will hear how these concepts and distinctions are disappearing...” (radio_3, 17:53)

”What we should listen for is the regional voice, the Mississippi language (...) We must remember point of view...” (radio_2, 22:42)

”Now there is one thing we have to bear in mind...” (radio_3, 07:38)

Som det fremgår, benyttes der deiksismarkører, især et ’vi’ og ’os’, der inkluderer lytteren. Det kunne i princippet også bare betyde ’vi på redaktionen’, men det bruges til at skabe en fornemmelse af et fælles ’vi’ med lytteren, fordi der samtidig henvises til den konkrete situation, som er skabt i udsendelsens her og nu. Især den anden radioudsendelse gør stor brug af både vi’et og de mere dirigerende formuleringer, hvorfor den i højere grad opleves som undervisning. Udsendelse otte, som ikke anvender denne form for henvendelse, kan lige så vel opfattes som en form for dokumentar om forhold i Amerika som det kan forstås som undervisning. Det understreger den betydning, som henvendelsen har for, hvorvidt en udsendelse opfattes som undervisning. I tv-udsendelserne bruges ind imellem også en form for inkluderende ’vi’, men det forekommer få gange:

”Here on this copy of the original document, we see the name of the founding fathers...” (tv_1, 11:11)

”We are going to visit Kim and Larry Reddin...” (tv_2, 41:19)

Til gengæld er der mange eksempler på at 'here' benyttes til at skabe en tilknytning mellem det, der siges i voice over'en og det, billedsiden viser. Der er ingen direkte henvendelser til seerne i tv-udsendelserne. Det, at tv-udsendelserne i lavere grad benytter de typer henvendelse, der signalerer undervisning, understreger de to platformes forskellige rolle i serien og forskellen i rettet mod de to målgrupper.

5.6.2 Indholdsfællesskab

Det første, som står tydeligt frem i relation til indholdsfællesskab, er det ualmindelige faktum, at der godt nok er samme titel på tv-udsendelserne og bøgerne, men at radioudsendelserne har en anden titel. Den paratekst, som normalt er den tydeligste indikation på, at tekster hører sammen på tværs af platforme, er altså ikke fælles her. Uden denne kohærens-skabende faktorer var jeg indledningsvis i tvivl om, hvorvidt de otte radioudsendelser, jeg havde fundet frem til, var en del af serien. Det fremgik af brochuren, at der skulle være otte radioudsendelser, men ikke at de havde en anden titel. *American Identities* blev dog sendt på det rigtige tidspunkt, var en del af *Åbent Universitet* og lavet af nogle af de samme mennesker, som stod bag *Amerikanske Forbilleder*. Det sidste, der endeligt beviste sammenhængen, var metateksten i larm.fm, hvoraf det fremgik, at der til udsendelserne hørte de to bøger *Amerikanske Forbilleder* og *Inventing Modern America*.

Forholdet mellem teksterne på de forskellige platforme i serien er karakteriseret ved et indholdsfællesskab, hvor flere af de samme overordnede emner behandles i forskellige versioner, og hvor tv's og bøgernes versioner ligger tættere på hinanden end radios versioner ligger i forhold til dem begge. Forholdet mellem tv-udsendelserne og bøgerne kan bedst beskrives som at handle om det samme og med dele, der er næsten ens uden dog at være kopier. Hver tv-udsendelse har et tema, som det deler med et kapitel i bogen, som det også (med små variationer) deler titel med (se bilag 1):

“De otte tv-programmer hører sammen med tilsvarende kapitler i bøgerne.” (DR, 1988c)

Teksterne på de to platforme er versioner af samme indhold, hvor enkeltelementer benyttes på begge platforme. Fx nævnes Iran-Contra-skandalen i første tv-udsendelse:

”In the 1987 Iran Contra hearings, Oliver North was a celebrated villain or a patriotic scapegoat depending on one’s point of view.” (tv_1, 41:18)

I det tilsvarende bogkapitel fremgår det blandt andet, at Oliver North blev ”til nationens helt” (Thorsen, 1988 s. 18). I tv-versionen ser man klip fra retssagen, mens bogen udover tekst om skandalen byder på et billede af Oliver North (Thorsen, 1988 s. 19). Nogle elementer går igen i de flere tv-udsendelser og bogkapitler som Iran-Contra-skandalen, der også nævnes i fjerde og ottende tv-udsendelse samt i de tilsvarende bogkapitler (Nye, 1988 s. 60; Nye, Pedersen & Thorsen, 1988 s. 102-3). Overordnet er det dog ikke præcis samme indhold i tv-udsendelserne og bøgerne, og det bliver heller ikke nødvendigvis gennemgået i samme rækkefølge. Et eksempel ses i ottende tv-udsendelse og det tilhørende bogkapitel, hvor det begge steder blandt andet handler om biler:

”Advertising for cars promises movement and freedom, depicting a society with little friction and few restraints.” (tv_8, 01:16)

I det tilhørende bogkapitel lyder det:

”Advertisements for car promise movement and improvement, individual freedom and a collective order with minimal friction and restraint.” (Nye, Pedersen & Thorsen, 1988 s. 100)

Selvom det handler om det samme, er det ikke helt en kopi, og de linjer, der kommer før og efter i bog og udsendelse er heller ikke de samme. Det er således en anden form for indholds-fællesskab end i Søndagsuniversitetet, hvor hvert kapitel var et direkte citat. Ser man tv-udsendelsen og læser bogkapitlet, er der en del indhold, man møder to gange i mere eller mindre forskellige versioner, men det er samtidig koblet med andet indhold, som ikke optræder begge steder. Ved at anvende begge platforme får man således dels repetition, dels yderligere viden om emnet. Fremstillingen er tilpasset de respektive platforme, så mediateten udnyttes, så man eksempelvis i tv-udsendelse seks ser et interview med Frank Zappa, mens det tilhørende bogkapitel byder på et billede af ham og en beskrivelse af hans rolle i 1960’ernes modkultur (Hjort, 1988 s. 90-91). I det hele taget er der en del interviews samt film og tv-klip i tv-udsendelserne, mens bogen har en litteraturliste med supplerende litteratur for hvert kapitel. Der er således også eksempler på indhold, der er med i tv-udsendelserne, som slet ikke indgår i bogen, fx interviews med parret Kim & Larry Reddin (tv_2, 41:19, tv_4, 19:38) og historien om den typiske gennemsnitlige amerikanske by Muncie, Indiana (tv_4).

I den indleverede afhandling indgik en illustration fra tv-udsendelsen Amerikanske Forbilleder, udsendelse 8, som starter ud med et billede af en stor amerikanerbil, der kører ud af en landevej (tv_8, 01:00). Tv-udsendelsen er tilgængelig på Statsbiblioteket.

Der var ligeledes en illustration fra det samhørende bogkapitel, som ligeledes startede ud med en beskrivelse af bilens rolle i USA (Nye, Pedersen & Thorsen, 1988 s. 100-101). Bogen (Nye, Pedersen & Thorsen, 1988) er tilgængelig på Statsbiblioteket.

Selvom der er overlappende emner mellem radio- og tv-udsendelserne, er det nogle andre historier, der fortælles og andre aspekter, der fokuseres på. Eksempelvis kunne man have en forventning om, at første radioudsendelse, som lyder titlen *Defining the American Character*, og er tilrettelagt af David Nye, ville have indholds-fællesskab med fjerde tv-udsendelse med titlen *Findes den typiske amerikaner?* (Is there a typical American?) og det tilhørende bogkapitel med samme titel skrevet af David Nye. Det er dog ikke tilfældet andet end det helt overordnede emne, da de fokuserer på forskellige aspekter af amerikansk identitet, idet tv-udsendelsen og bogen blandt andet beskæftiger sig med tv's fremstilling af den amerikanske familie, mens radioudsendelsen fokuserer på tiden umiddelbart efter den amerikanske uafhængighedskrig. Mens der synes at være tænkt over samspelet mellem de to platformene, tv og bog, synes radioudsendelserne ikke at være lige så tæt koblet med resten af serien.

5.6.3 Henvisninger

Der gøres næsten ikke brug af henvisninger mellem platformene i *American Identities*. I oplæg og nedlæg samt i få tilfælde i indledningen til udsendelsen nævnes det, at det er en del af en serie, men i udsendelserne henvises der ikke til indhold i de andre udsendelser. Heller ikke de steder, hvor der er indholds-fællesskab, og det derfor i nogle tilfælde ville give mening at henvise, benyttes denne funktion. De eneste henvisninger i forbindelse med udsendelserne findes i paratekster, idet der i nedlægget efter tv-udsendelserne både verbalt og i grafikken henvises til bøgerne:

”Til udsendelserne er der udgivet en dansk bog ’Amerikanske forbilleder’ til 148 kr. og en engelsk ’Inventing modern America’ til 158 kr. De kan købe bøgerne i boghandelen eller ved at sende en check til Danmarks Radio, Box100 2860 Søborg eller giro...” (tv_4, 49:55)

Der henvises ikke i nedlæggene efter radio. I bogen findes de eneste henvisninger ligeledes i paratekster, dels i kolofonen, i forordet og i bagsideteksten, og der er tale om henvisninger med referentiel funktion, som oplyser om bogens tilknytning til de andre tekster i serien:

”Denne bog knytter sig til otte tv- og otte radio-udsendelser, som Danmarks Radio har produceret i samarbejde Københavns Universitet, Jysk Åbent Universitet og Roskilde Universitetscenter.” (DR, 1988a).

I forordet nævnes DR alene i forbindelse med, at bogens forfattere siger tak til to medarbejdere i UVA, som sammen med samarbejdspartnere fra et gymnasium har:

“...bistået med at lægge et niveau for fremstillingen, som vi håber vil gøre bogen brugbar for gymnasiet og HF, for seminarer og for aftenskolen og – navnlig – for den USA-interesserede læser i almindelighed.” (DR, 1988a, forord)

Den er således kun ganske få sammenbindende henvisninger på tværs af platformene og ingen imellem selve teksterne.

5.6.4 *Arbejdsdeling*

Tv-udsendelserne synes at spille en større rolle i det samlede projekt end radioudsendelserne. Før det første deler tv-udsendelserne og bogen titel, og denne titel benyttes om hele serien i folderen. Tv-serien beskrives desuden langt mere uddybende end radioserien i folderen (ca. 47 linjer om tv-udsendelserne og 7 linjer om radioudsendelserne) (DR, 1988c). Det kunne indikere en forestilling, at tv-udsendelserne havde bredere appel, hvilket sandsynligvis også har været tilfældet, da radioudsendelserne som beskrevet var lidt sværere tilgængelige. Der er en klar sammenhæng mellem tv-udsendelserne og bøgerne, mens radioudsendelserne er mere perifert forbundet med begge, selvom det overordnet er samme emne. Der er tænkt over en arbejdsdeling i den forstand, at man har lavet nogle tekster, der hver især virker på deres respektive platforme, og at man har tænkt, at de skulle kunne benyttes sammen. De to forskellige målgrupper har betydet, at serien skulle finde en passende balance mellem underholdning og undervisning og finde en måde, hvorpå teksterne på de forskellige platforme kunne bruges sammen, men også hver for sig. Arbejdsdelingen må dermed ses i relation til disse to grupper, som serien er rettet i mod. Teksternes funktion vil potentielt kunne variere efter, hvad modtagerens formål er. Det er især tydeligt i forhold til bøgerne, som er rettet mod hver deres målgruppe, og hvor der dermed kan siges at være en form for platforms-intern arbejdsdeling. I folderen beskrives intentionen med bøgerne således:

“Bøgerne følger udsendelserne og uddyber baggrunden for det pågældende temas placering i amerikansk selvforståelse. De rummer også forslag til supplerende læsning for den, der har lyst til at gå videre på egen hånd.” (DR, 1988c)

I denne formulering er der således fokus på en funktion, som bøgerne kan have for begge målgrupper; man kan få uddybet den viden, man får i tv-udsendelserne, samt få information om, hvor man kan søge yderligere viden. Det må antages at være bevidst, at man i bøgerne kalder det “supplerende litteratur” (DR, 1988a) og ikke fx pensum eller litteraturliste, hvilket ville signalere undervisning i en grad, som den ene målgruppe potentielt ville have svært ved at relatere til. For begge målgrupper giver bøgerne en mulighed for fastholde viden om emnet i modsætning til udsendelsernes flygtige natur. Denne mulighed er særligt vigtig i forbindelse med en evt. eksamen, hvor man som oftest vil have behov for at læse op til eksamen, og bøgerne således bliver en afgørende platform. Også listen med forslag til litteratur bliver mere afgørende for denne målgruppe, da man som studerende i Åbent Universitet skulle opgive et pensum på 1500 - 2000 sider (DR, 1988c). I forhold til denne målgruppe får radio- og tv-udsendelserne også en mere specifik funktion:

”[Mellem seminarerne] fungerer tv- og radioudsendelserne til en vis grad som de forelæsninger, du kunne have gået til i et almindeligt studieforløb.” (DR, 1988c).

Intentionen med radio og tv har altså været at tilbyde et format, der kunne tilbyde viden i stil med en universitetsforelæsning. Samtidig har udsendelserne været tænkt som en “mulighed for at høre talt engelsk” (DR, 1988c) og en måde at skabe overblik over et stort emnefelt (ibid.). Den funktion, som udsendelserne indtager her, ville således kun gælde for den målgruppe, som deltog i Åbent Universitet, og hvor udsendelserne således kunne være sammenbindende faktor i et længere studieforløb. Det synes således især at være i relation til den didaktiske indsats, at man har tænkt over teksternes funktioner. Til gengæld synes man ikke at have haft de store tanker om, hvordan teksterne evt. kunne virke i samspil. I og med at der nærmest ingen henvisninger er, lægges der ikke op til, at materialerne skal bruges i samspil, men snarere som sideløbende tekster om det samme overordnede emne. Selv tv-udsendelserne og bøgerne, som er sammentænkt i et vist omfang, kan sagtens stå uafhængigt af hinanden. Teksterne på én platform fordrer ikke som sådan viden fra teksterne på de andre platformene – ligesom de enkelte udsendelser og bogkapitler også sagtens kan stå alene.

5.6.5 Opsummering

Det er karakteristisk for serien, at den didaktiske intention på én gang er og *ikke* er udtalt. Den didaktiske intentionalitet er meget tydelig og gennemført i det aspekt, at DR har valgt at indgå i et samarbejdet Åbent Universitet, hvorefter studerende kan tage en eksamen på baggrund af DR's materialer, dog i samspil med aktiviteter på universiteterne. Den ses også i kommunikationen omkring serien og af parateksterne, hvor tilknytningen til Åbent Universitet fremgår. Men samtidig er det meningen, at serien også skal kunne bruges af almindeligt interesserede, og her må det fokuseret didaktiske vige for en form, som kan tiltale en anden og bredere målgruppe end de studerende ved Åbent Universitet. Det skaber en lidt paradoks situation, at DR henvender sig til to så forskellige målgrupper på én gang, og det betyder, at materialerne må tilrettes til disse målgrupper. Det ses i teksterne ved, at det ikke umiddelbart er så tydeligt i selve teksterne, at det er undervisning, men at teksterne så organiseres sideløbende på to forskellige måder, der trækker i hver sin retning. Det ses i tv-udsendelserne (tekstet/utekstet) og bogen (to sprog), mens radio synes at være mere tydeligt præget af intentionen om undervisning. Det er primært medieteten, der styrer arbejdsdelingen, forstået på den måde, at medierne gør det, de hver især er egnet til. Der er ikke tænkt i, hvordan de kan supplere hinanden i mere udfoldede samspil, fx i simultan brug. De kan supplere hinanden, men det markeres ikke i teksterne hvordan, og det betyder, at der ikke er så stærk samme kohærens, selvom emnerne er de samme. Teksterne kan forstås mere som parallelle materialer, dvs. om overordnet samme emne men ikke samtidige, end som materialer, der er tænkt til at spille sammen mere simultant. Alle teksterne på de forskellige platforme kan således bruges uafhængigt af hinanden. Serien kan ses som et udtryk for, at DR er i en form for brydningstid, hvor man forsøger at finde nyt fodfæste og etablere nye samarbejder med undervisningssektoren, samtidig med at man må søge at nå et publikum, som måske ikke er til de mere dannelsesorienterede, normative undervisningstilbud, som DR tidligere har budt på. Den mere renlivede didaktiske (og i nogle tilfælde paternalistiske) afsender bliver udfordret af den nye konkurrencesituation, og DR må finde nye rammer for undervisningen.

5.7 Årene op til og omkring 1997

5.7.1 Lovgivning

Der skete en del lovændringer i årene efter monopolbruddet, fx kom der i 1992 en gennemgribende revision af radio- og fjernsynsloven, som skulle skabe overensstemmelse mellem den danske radio- og fjernsynslovgivning og de fælleseuropæiske regelsæt i direktivet *Fjernsyn uden grænser* (Banke, Michelsen og Rahbek, 2004 s. 354). Ændringerne betød dog ikke forandringer i forhold til undervisning, og der var stadig heller ingen referencer til web eller andre digitale platforme i lovgivningen. Til gengæld var der i mellemtiden blevet introduceret en ny reguleringsmekanisme med indflydelse på DR's public service-virksomhed. Fra 1990 begyndte partierne i Folketinget at indgå mediepolitiske aftaler, der i starten primært var korte aftaler omhandlende det økonomiske fundament for DR og TV 2. I januar 1995 indgik man en større aftale med fokus på en styrkelse af dansk public service-tv, hvorefter DR fik tilladelse til forsøg med DAB-radio og med en satellitkanal (LOV nr 478 af 12.06.1996). Hermed var grundlaget skabt for DR2, som gik i luften i august 1996, men ikke umiddelbart førte til ændringer i DR's undervisningsaktiviteter. I 1996 blev det fastsat i medieaftalen, at public service-kravene til DR og TV 2 skulle udbygges, og at de fremover skulle fremlægge "public service-regnskaber" (Mediepolitikken 1997-2000).

5.7.2 DR's organisering og praksis

I 1994 blev Christian S. Nissen generaldirektør, og han stod for en ny ledelsesform, nye mål og en redefinering af DR's rolle. DR skulle effektiviseres, og der skulle udvikles en mere offensiv, seervenlig programlægning. De nye mål og strategier blev beskrevet i *Danmarks Radio 1995-2005 : En redegørelse om DR's idégrundlag, programpolitik og udvikling* (DR, 1994) fra november 1994. Nogle af de væsentlige ændringer, som fulgte, var en adskillelse af udsendelsesvirksomhed og programproduktion, oprettelse af chefredaktioner, og reduktion og reorganisering af programafdelingerne. DR skulle opdateres og fremtidssikres (DR, 1995a), og det skulle blandt andet ske gennem anvendelse af nye teknologier og samarbejde mellem platforme. Et af de strategiske mål, som blev fremsat i *Danmarks Radio 1995-2005*, var et øget fokus på samarbejde mellem tv og radio. Som "enhedsorganisation for tv og radio" (DR, 1994 s. 42)

havde DR en unik position i forhold til at drage nytte af at have både radio og tv i samme institution:

”På trods af at gennemslagskraften i et tværmedialt samarbejde ofte er dokumenteret, udnyttes mulighederne ikke i tilstrækkeligt omfang. Opmærksomheden bør skærpes over for eksempelvis:

- Større tematiske satsninger i de to medier.
- Udnyttelse af fælles research på udvalgte områder til programmer i begge medier og udgivelser på DR-Forlag.
- Radiospots for udsendelser i DR TV, trailere på tv for udsendelser i DR-radio.
- Debatopfølgning på radio af programmer på tv.
- Tv-debat efter programserier i radio.
- Tværmedialt samarbejde med organisationer inden for folkeoplysning og voksenundervisning.” (DR, 1994 s. 42)

Fra 1995 og frem var der således fokus på at udnytte mulighederne for mediesamspil på forskellig vis, ikke kun i forhold til cross promotion men også med konkrete satsninger med inddragelse af flere platforme. I redegørelsen ses det, at DR også havde fokus på den teknologiske udvikling, og de muligheder, som blev skabt i kraft af digitalisering og konvergens:

”Digitaliseringen har også allerede muliggjort en integration mellem radio- og tv-verdenen og hele computerområdet, så fremtidens PC’ere f.eks. også vil kunne rumme integrerede både radio- og tv-funktioner.” (DR, 1994 s. 15)

Ny informationsteknologi var i gang med at blive en del af hverdagslivet, og derfor skulle DR være med til ”at bane vejen for befolkningens anvendelse af fremtidens multimedia” (DR, 1995b s. 3). DR ønskede også at drage nytte af de teknologiske landvindinger ved at bruge computeren og internettet til at tilbyde indhold og komme i kontakt med modtagerne. De første tiltag i den forbindelse begyndte så småt i 1994,⁸⁵ i november 1995 viste man første gang befolkningen *DR Online* på bogmessen *Bogforum* (Brügger, 2011c), og i januar 1996 åbnede *DR Online* så på www.dr.dk (Brügger, 2010c). Det første halve år var en forsøgsperiode, hvor man eksperimenterede med formen og indholdet (Brügger, 2011d), men fra juli 1996 blev *DR Multimedie* etableret og DR Online var herefter en fast del af DR’s aktiviteter.

⁸⁵ Se Brügger (2010c) for en udførlig historisk analyse af de begivenheder og faktorer, der ledte frem til etableringen af dr.dk.

DR Multimedia, som blev til ved en sammenlægning af seks mindre enheder (DR Forlaget, DR-Video, DRIVE, DaniCom, DR Online og DR Tekst-TV (DR, 1997 s. 20)), blev etableret som en regnskabsmæssigt adskilt, indtægtsdækket (kommerciel) virksomhed (DR, 1996b s. 4). DR Multimedia stod nu for alle de tidligere enheders arbejdsopgaver, blandt andet alle aktiviteter på www.dr.dk og følgeudgivelser som bøger, cd'er, videoer, cd-rommer m.m. knyttet til radio- og tv-udsendelser. Oprettelsen af DR Multimedia var en del af strategien omkring målrettet produktudvikling til satsninger på tværs af radio, tv, multimedier og andre digitale ressourcer – der var ”brug for flermediale projekter” (DR, 1997 s. 20).

”I år vil DR Online især satse på tværmediale projekter, som fx kan bestå af radio, tv og online.” (Overgaard, 1997 s. 13)

DR Online fik hurtigt succes og et stigende antal brugere, så der 1. oktober 1996 var 10.000 brugere dagligt (eva, 1996) og mere end 20.000 pr. døgn i januar 1997 (Overgaard, 1997 s. 13). I februar 1997 kårede *Politiken Computer* DR Online som “nr. 1 blandt de 10 bedste danske websites” (Prisvindere fra DR Multimedia, 24.02.1998). Succesen gav incitament til at udvide kapaciteten og udvikle nye mulighederne for brugerne. 1. november 1996 var man begyndt forsøg med radioudsendelser på nettet (forsiden af dr.dk, 02.11.1996). I den første tid var det ikke et særligt robust system, så DR og brugerne oplevede flere udfordringer:

”DR Online har udvidet sin kapacitet på RealAudio, så flere kan lytte til udsendelserne samtidig. Men interessen er stor for at høre Radio på DR Online. Derfor kan der stadig af og til forekomme ventetider. Hvis du ikke kommer igennem første gang, så prøv at vende tilbage lidt senere.” (dr.dk/sending, 09.02.1997)

Citatet indikerer, at man havde været i en situation, hvor kun én lytter kunne streame et program ad gangen – en tydelig illustration af de tekniske begrænsninger på dette tidlige stadie. En måde at tilbyde audiovisuelt indhold med færre begrænsninger end web var cd-rommer, som blev populære udgivelser midt i 1990'erne. Et stort tema kaldet *Amerika & Amerikanere* blev produceret i forbindelse med det amerikanske præsidentvalg i november 1996. Temaet, som blev omtalt som et flermedialt eller tværmedialt projekt (lu, 1996), bestod af en cd-rom, et website, tekst-tv, radio og tv med “indtryk, oplevelser og fakta” (DR, 1996c), som beskrevet på cd-rommen. Det var en ny type satsning:

”Med "Amerika og amerikanere" er der faktisk Danmarkspremiere på en sådan service, hvor DR tager både radio, TV og de to multimedier i

brug for at give lyttere, seere og Internetbrugere muligheden for at grave sig dybere ned i et - ganske vist omfattende - emne som USA og amerikanske..." (DR's særlige USA-dækning, 09.02.1997)

De to multimedier web og cd-rom var udformet, så de kunne benyttes sammen via links fra cd-rommen til web og henvisninger til cd-rommen på web, men også hver for sig, hvilket nævnes både på websitet og cd-rommens omslag. Cd-rommen gav bedre muligheder for kombinationer af lyd og levende billeder, mens websitet gav mulighed for løbende opdateringer med fx nyheder i forbindelse med valgkampen og aktuelle oversigter over relevante radio- og tv-udsendelser, omtalt som "de gamle mediers tilbud" (Radio og TV-programmer (Amerika & Amerikanere), 09.02.1997). *Amerika og Amerikanere* vandt *Årets bedste brugerflade* på Multimedia Messen i 1996 (Prisvindere fra DR Multimedia, 24.02.1998), og DR Multimedia stod bag flere succesfulde cd-rommer, fx *Landsholdet '96* om fodboldlandsholdet (1996) og *Meyers mad: den varmeste kogeplade på markedet* med kokken Claus Meyer (1997) (ibid.; DRåben, 1997 s. 5 & 11).

Midten af 1990'erne bød også på en øget interesse for og prioritering af undervisning i TV, som ellers havde været på lavt blus i en tid:

"Allerede fra starten i 1994 var der stor interesse for egentlige undervisningsprogrammer, og undervisningen blev derfor stærkt opprioriteret i DR TV (...). For det meste er programmerne blevet fulgt op af materiale på video eller i bogform. Med satsningen på flere undervisningsprogrammer følger DR TV en international tendens blandt public service stationer." (DR, 1996a s. 20)

Undervisningen blev nu varetaget af TV-Åben, som blev oprettet i 1994 som forsøg og etableret som permanent afdeling under DR TV i 1995. De første tre måneder sendte man 56 timers undervisning, som blev betegnet som "at DR genopliver sin undervisningstradition" (DR, 1995a s. 8). TV-Åben stod udover undervisning for forskellige projekter, som afprøvede nye samarbejdsformer (både økonomisk og produktionsmæssigt) og involverede flere eksterne partnere, ligesom der var projekter, hvor seere eller organisationer fik mulighed for at komme til orde i tv (DR, 1995b s. 8). På TV-Åbens website under overskriften *Velkommen til DR Undervisning*, skrev afdelingschef Mogens Arngot:

"DR Undervisning tilbyder en bred vifte af programmer, der tilstræber så flexibelt [sic] som muligt at tilpasse sig dine behov. Der er undervisning på tv til hjemmebrug, hvor du alene på dine vilkår kan se

programmet. Du kan eventuelt optage det og se det, når det passer dig bedst. Der er tvprogrammer til organiseret undervisning med tilhørende andet undervisningsmateriale. DR Undervisning er på vej ind i den teknologiske undervisningsfremtid. Vi vil i øget omfang tage Internet, CD-Rom og alle den nye digitale teknologiske interaktive muligheder i brug.” (Velkommen til DR Undervisning, 09.02.1997)

Den genfundne entusiasme omkring undervisning kom til udtryk i en betragteligt større plads i sendefloden, idet sendetiden for undervisning steg fra 69 timer i 1994 til 142 timer i 1995 (DR, 1996a s. 20), 158 timer i 1996 (DR, 1997 s. 20) og 207 timer i 1997 (DR, 1998). I udgivelser fra DR fra denne periode blev DR's unikke position som den eneste udbyder af undervisning understreget (DR, 1998 s. 8). Det fokus på de nye teknologier, som kom til udtryk i DR's strategier og udgivelser, blev matchet af en interesse for teknologi i befolkningen, hvorfor undervisningsprogrammer som datalære og lignende igen var populære (DR, 1997 s. 8).

5.8 Afrika-temaet (1997)

5.8.1 Præsentation, formål og målgruppe

Afrika-temaet består af websitet *Afrika på DR Online* et enkelt tv-program og en mængde radioprogrammer. Der er også 2 bøger, som nævnes i relation til temaet. Afrika-siderne på nettet blev indviet 27. januar 1997, og lanceringen skete ”i tæt sammenhæng med intensiv dækning af Afrika i radio og fjernsyn” (DR Multimedia, 1997). Projektet var dog startet allerede før årsskiftet, idet websitet, ifølge en pressemeddelelse fra 09.12.1996, gik i luften d. 27. december, og P1 sendte de første radioudsendelser i temaet d. 27. og 28. december (DR, 1996d s. 10). Temaet løb til udgangen af 1997. Den såkaldt ”særlige Afrikadækning” (970209_afrika) blev på websitet beskrevet som ”et af DR Multimediens mest ambitiøse Internetprojekter hidtil” (*Afrika på DR Online*, 09.02.1997). Afsættet var et omfattende researchmateriale produceret af to DR-journalister, Hans Bülow og Poul Erik Heilbuth, og et samarbejde med flere eksterne samarbejdspartnere, Danida, Folkekirkens Nødhjælp, Mellemlfolkeligt Samvirke, Polinfo, Undervisningsministeriets Mediekontor og Nørresundby Gymnasium og Hf-kursus, som også leverede indhold til sitet.

Websitet Afrika på DR Online (www.dr.dk/afrika) består af informations- og researchmateriale om Afrika, som DR enten har lavet eller samlet sammen, i form af tekst, illustrationer og lydfiler. Meget af materialet er indsamlet i forbindelse med forarbejdet til den tv-udsendelse og nogle af de radioudsendelser, som indgår i temaet. Der er udskrifter af og lydklip fra interviews; sider med nyheder fra Afrika, kronikker og kommentarer, baggrundsartikler, landeportrætter, rejsebreve, internationale rapporter, statistik og links til andre kilder på nettet; der er et debatforum samt konkrete forslag til anvendelse af temaet i undervisning. Sitet er en blanding af teksttunge sider, fx baggrundsartikler, bulletiner og undervisningsmateriale, og sider, som næsten kun består af lister med links. I sin endelige form består sitet af en forside med i alt 17 undersider i første niveau, og i alt har sitet over 100 sider. Indholdet blev opdateret løbende i 1997, hvorefter det i en årrække lå tilgængeligt, men ikke opdateret.⁸⁶

⁸⁶ Det findes frem til 11. juni 2001 i Internet Archive.

Den eneste *tv-udsendelse* i temaet er *Kontinentet, der sov over sig* (05.02.1997 kl. 20.00-21.00, DR1), en reportage/dokumentar, som er et portræt af Afrika gennem interviews med unge afrikaneres øjne. Tv-udsendelsen når vidt omkring i Afrikas lande og nyere historie og fortæller gennem interviews m.m. om korruption, bureaukrati, bistand, krig, sult, fremskridt og tilbageskridt.

Radioudsendelserne behandler emner som afrikansk kultur, korruption, nødhjælp, erhverv m.m. Radioudsendelserne, hvoraf flere indgik som mindre serier på tre-fire udsendelser, blev sendt på P1 på forskellige ugedage og tidspunkter på dagen (bilag 1). Herefter var udvalgte udsendelser tilgængelige i RealAudio-format via websitet (jf. afsnit 4.2.4).

Ifølge websitet er der to *bøger*, som ”kan være relevante i Afrika-sammenhæng” (Bogtilbud fra DR Multimedie, 09.02.1997). Den ene er *Giganternes kamp* (Bülow & Heilbuth, 1993), som var del af et flermedialt projekt sammen med en tv-udsendelse og flere radioudsendelser i 1993. Disse udsendelser indgår ikke i *Afrika*-temaet, men man har sandsynligvis valgt at inddrage bogen, fordi den indeholder en del om Nigeria. Den anden bog *Afrika – det ukuelige kontinent* (Rye Olsen, 1994) blev udgivet i forbindelse med otte radioudsendelser af samme navn sendt i 1994 (jf. bilag 1). Disse udsendelser indgår på websitet om Afrika. Bogen handler om Afrikas historie, kultur og mentalitet, om fattigdom, tørke m.m. Hvert kapitel er skrevet af en Afrika-ekspert, som også medvirker i en af de otte radioudsendelser.

Afrika-temaet handler grundlæggende om at oplyse om Afrika, men der er også tiltag, der direkte beskrives som undervisning. Temaet har to overordnede målgrupper. Dels er det rettet mod folk, som interesserer sig for og gerne vil vide mere om Afrika, og som efter eget valg forventes at se, lytte til og læse udvalgt materiale om Afrika baseret på interesse. Dels er det rettet mod lærere og elever, som kan bruge materialet i konkret undervisning. Muligheden for at bruge temaet som undervisning nævnes flere steder på websitet, hvor der også fokuseres på det nyskabende i tiltaget:

”Danmarks Radios Afrika-sider er ikke alene et tilbud om mere viden til alle med interesse for det afrikanske kontinent, de er også en mulighed for lærere og elever på gymnasier, HF og i folkeskolens ældste klasser til at inddrage ny teknologi på en ny måde i undervisningen.”
(Afrika i undervisningen, 09.02.1997)

”De informationer og kildematerialet om Afrika er særdeles velegnet til undervisningsformål. Også her har DR taget det nye medies muligheder op ved at gå i et tæt samarbejde med Nørresundby Gymnasium om at udarbejde et særligt afsnit med undervisningsrettet materiale.” (Et DR Online tema i 1997, 09.02.1997)

Målgruppen er på den ene side meget bredt beskrevet, alle med interesse for Afrika, men på den anden side forventes udvalgte dele af sitet at have en relativt snæver målgruppe, nemlig lærere og elever. Den del er specifikt rettet mod at gøre det let at anvende websitet i undervisningen, og her ligger et-faglige og tværfaglige undervisningsforløb med bud på arbejdsspørgsmål, opgaver, timeplaner m.m. og på måder at kombinere indhold fra temaet med andet indhold via eksterne links (Afrika i undervisningen, 16.01.1999). I DR's pressemeddelelser, personaleblad og lignende udgivelser lægges der også vægt på materialernes potentiale i undervisning:

“...»Det er et formidabelt undervisningsmateriale«, understregede [TV-direktør] Bjørn Erichsen...” (eva, 1997a)

”Afrika-projektet bliver nyskabende på den måde at alle gymnasier får tilbudt en online-undervisningspakke om emnet...” (DR, 1996e)

“DR Online arbejder med "Surf Afrika" som et model-projekt, der kan komme til at danne skole for senere tilbud til undervisningssektoren.” (DR, 1996d s. 10)

Afrika-temaet er altså også et forsøg på at skabe forbindelser mellem DR og undervisningssektoren, inddrage de nye teknologiske muligheder i undervisning, og eksperimentere med måder at kombinere platforme på. Som modelprojekt forventer man også, at temaet leverer svar på ”hvilke følgeudgivelser som fx cd-rom, videoer og lærebøger, der skal udgives som støtte til undervisningsprogrammet” (eva, 1996). Der er en intention om at bygge videre på den lange tradition for kombination af platforme og udnytte de nye former for interaktion og deres potentiale i undervisning. De partnere, DR indgik samarbejde med, havde betydning for udformningen af dele temaet:

“Projektet er støttet af Danida og Mediekontoret under Undervisningsministeriet, idet Internet-delen kan indgå i undervisningen af elever på HF, i gymnasier og folkeskolens ældste klasser. Lærere fra Nørresundby Gymnasium og HF-kursus udarbejder en brugsanvisning til den pædagogiske anvendelse i samarbejde med DR Online.” (DR Multimedie, 1997)

Undervisningsministeriets støtte var udtryk for en klar intention om, at materialerne skulle kunne bruges i undervisning. Det er 'internet-delen', og

dermed det nye medies muligheder i relation til undervisning, der fokuseres på. Vigtigheden af, at materialet var velfungerende til undervisning – og at der var behov for viden om, hvordan det nye medie kunne indgå i undervisningssammenhænge – understreges af, at der sidst i projektet kom en ny side til, hvor lærere og elever kunne evaluere sitet og dets undervisningspotentiale (Elev-evaluering af Afrika på DR Online, 24.02.1998; Lærerevaluering af Afrika på DR Online, 24.02.1998). Undervejs blev en del af *Afrika på DR Online* også tilgængeligt på engelsk i ”a condensed version” (Africa DR Online, 05.02.1998). Her valgte man kun at oversætte interviews, baggrundsartikler og undervisningsforslag – sandsynlig i forventningen om, at de var de mest vigtige i forhold til undervisning.

Kigger vi på bøgerne, selvom de er mere perifert tilknyttet temaet, ser vi, at de minder om fagtekster, som også kunne bruges i undervisning. Bogen *Giganternes kamp* indeholder mange tal og fakta, og selvom den er relativt pædagogisk og søger at forklare sammenhænge, har den en relativt høj lix-værdi⁸⁷ og en flittig brug af fodnoter, hvilket signalerer fagtekst. Den anden bog *Afrika – det ukuelige kontinent*, som kaldes en grundbog, er ligeledes på et fagligt niveau, der afspejler en intention om brug i undervisning. Den var del af et samarbejde med Folkeuniversitetet, og man forventede, at den kunne bruges i studiekredse m.m. (Michel & Olsen, 1994).

Når man kigger på det samlede *Afrika*-tema er det ikke alt, der signalerer undervisning. Der er ingen eksplicit angivelse af udsendelserne som undervisning og intet i selve udsendelserne, der adskiller dem fra oplysende programmer (dokumentarer, reportager og lignende). Af metadata fra DR Mediearkivet fremgår det, at målgruppen for tv-udsendelsen er ”Voksne i alderen 21-60”, og at intentionen er ”At informere”, så det er bredt beskrevet. Måden resten af Afrika-sitet er organiseret, fx inddelingen af radioudsendelserne i temaer, kunne lige så vel være rettet mod almindeligt interesserede som lægge op til undervisning. Muligheden for at bruge materialerne i undervisning står først langt nede i menuen, ligesom det først nævnes nederst på siden om temaet, hvor der øverst er mere fokus på ”alle interesserede” i forhold til mediets muligheder:

⁸⁷ Beregnet på baggrund af indledningen: ca. 45.

”Det betyder, at man som Internetbruger kan få lov til at grave sig dybere ned i informationerne, så man får mere at vide end ved alene at lytte til radio- eller TV-udsendelserne. Samtidig kan man se, om journalisterne har været loyale over for dem, de har interviewet.” (Et DR Online tema i 1997, 09.02.1997)

”Muligheden for at komme med debatindlæg eller få offentliggjort rejsebrev er åben for alle interesserede.” (ibid.)

”I forbindelse med DR Onlines informationstjeneste "Afrika på DR Online" har vi åbnet et særligt forum for debat og kommentarer om Afrika og afrikanske temaer i bred forstand. (...) Dette debatforum er derfor tænkt som et sted, hvor alle interesserede kan komme til orde.” (Velkommen til debatforum om Afrika, 09.02.1997)

”Det vil give DR Online-brugerne chancen for at få mere at vide og mulighed for at kigge »journalisterne i kortene« og få indblik i, hvordan journalister arbejder.” (eva, 1996)

Det nyskabende ved offentliggørelse af interviews og udskrifter er en af de ting, som nævnes flere steder. Der er et ønske om at lære folk, ikke kun elever, at forholde sig kritisk til mediernes materiale. Rå-interviews er lagt ud som udskrifter, så folk kan se hele interviews og tage stilling til råmaterialet. Det nævnes også flere steder, at debatforummet er åbent for internetbrugere (eva, 1996; DR Multimedie, 1997; eva, 1997a), så her tænkes der ikke specifikt på lærere og elever, men alle brugere af temaet.

5.8.2 *Indholdsfællesskab*

“Afrika-temaet, der bliver opdateret i hele 1997, tager sit afsæt i et omfattende researchmateriale til 16 radioprogrammer og TV-udsendelsen ‘Afrika - kontinentet der sov over sig’.” (Et DR Online tema i 1997, 09.02.1997)

Da temaets udsendelser er skabt ud fra det samme, om end omfangsrige, researchmateriale, er det ikke overraskende, at der er elementer, der går igen. Den type indholdsfællesskab, man først bemærker, er de lydklip med radioudsendelser og indslag, der er adgang til via websitet. Lydfilerne er ikke arkiveret, men det må forventes, at det var kopier af de lydklip, som blev udsendt i radioen. De to kontekster er dog forskellige, idet placeringen på websitet betyder nye paratekster og en kobling til andre relevante materialer, modsat på radioen, hvor de udsendelser, der ligger før og efter en udsendelse, ofte ikke har noget med denne at gøre. Websitet får en lagerfunktion samt en samlende funktion, idet den enkelte udsendelse visuelt forbindes til andre udsendelser, som lytteren måske ellers ikke ville være opmærksom på. Med

muligheden for at høre radioudsendelser på web, øges lytternes adgang, og udsendelserne knyttes samtidig til andet materiale og evt. muligheden for interaktion.

En anden type indholdsfællesskab ses i de interviews, der ligger tilgængelige på websitet på siden *Interviews fra "Afrika – kontinentet der sov over sig"*:

“Der optages altid meget mere materiale, end der tidsmæssigt er plads til, selv i et TV-program på en time. Som noget nyt stilles store dele af dette materiale til rådighed for Internettets [sic] brugere. De mange interviews fra TV-udsendelsen er tilgængelige i to tekstversioner, en redigeret version og en komplet version. Det er også muligt at lytte til interviewene i forskellige versioner i RealAudio.” (Interviews fra "Afrika - kontinentet der sov over sig", 18.06.1997)

Interviewene ligger både som kopier, citater og versioner, idet der linkes til to lydfiler (en uredigeret lydfile med hele interviewet samt den redigerede tv-version) og tre tekstversioner (en redigeret og en uredigeret tekstversion af det lange interview samt en tekstversion af den redigerede tv-version) (ibid.). At hele interviews og interviewudskrifter er tilgængelige på websitet, understreges som meget særligt ved *Afrika*-temaet (jf. tidligere citater). De udsendelser, der tydeligst er knyttet sammen på tværs af platforme, er tv-udsendelsen og de tre radioudsendelser af samme navn, *Kontinentet der sov over sig* (se bilag 1), som blev sendt i en temauge om Afrika i februar 1997. Her er der tydeligt indholdsfællesskab både i form kopier, citater og versioner. Det ses f.eks. i en beskrivelse fra Mombasas havn, der bruges både i tv-udsendelsen og i første radioudsendelse. Begge udsendelser fortæller om besværlighederne, hvis man skal have en container ud af havnen, men det er ikke samme klip (tv 01:20; radio_Kontinentet der sov over sig 1:3, 20:30). I radioudsendelsen beskrives proceduren meget mere udførligt, mens tv-udsendelsen fokuserer mere på elementer, der kan vises visuelt, fx havnens kraner og et skilt, der sidder på en af kranerne (tv 02:18). Det er tydeligt flere steder, at materiale på flere platformene er baseret på de samme interviews og samme researchmateriale, og dette er ikke afgrænset til de udsendelser, der har en tydelig tilknytning til hinanden. Der er også tilfælde, hvor kopier bliver anvendt i udsendelser, som ikke deler navn. Det ses i *Kontinentet der sov over sig* (2:3) og *Zaire works on dollars*, hvor den samme fortælling fra Kinshasa lufthavn bruges. Det er præcis samme lydclip, der anvendes, dog kortet ganske lidt ned i *Kontinentet der sov over sig* (2:3).

Der er sågar eksempler på indholdsfællesskab med udsendelser, der ikke er en del af *Afrika*-temaet. Fx anvendes et eksempel med dæmningen ved Zambezi både i tv-udsendelsen og i en radioudsendelse ved navn *Livet i drivhuset (4:4) De nye alternativer (26/11-1997)*, som indgik i en anden flermedial serie. En anden måde, indhold går igen i teksterne, er, at flere personer medvirker i både tv og radio, fx medvirker journalisten Niels Carstensen både i tv-udsendelsen og i *Nødhjælp i Afrika 4:4*.

I bogen og radioudsendelserne i serien *Afrika – det ukuelige kontinent* stemmer indholdet i hver radioudsendelse temamæssigt og indholdsmæssigt overens med det tilhørende bogkapitel, som også er skrevet af deltageren i udsendelsen. Det er versioner på samme måde som i *Amerikanske Forbilleder* og ikke kopier som i *Søndagsuniversitetet*.

5.8.3 Henvisninger

Bort set fra på websitet henvises der ikke mellem platformene andet end i paratekster som forord og op- og nedlæg. I selve tv-udsendelsen er der ingen henvisninger til de andre involverede medieprodukter, men i oplægget fremgår det, at udsendelsen er en del af “DR’s temauge om Afrika” (tv, 0:02), og umiddelbart efter udsendelsens rulletekster vises en egenreklame for *Afrika*-temaet:

“DR sætter fokus på Afrika. For eksempel på P1 torsdag og fredag 19.15. Og på tekst-tv side 384. Eller gå på nettet, der er interviews fra radio og tv i fuld længde oversat til dansk, der er forslag til undervisning og meget mere. Internetadressen er <http://www.dr.dk/afrika>. DR sætter fokus på Afrika.” (tv, 59:16)

Billedsiden viser billeder fra Afrika og fra *Afrika på DR Online*-websitet kombineret med grafik med tidspunkter, tekst-tv sidetal og url’en <http://www.dr.dk/afrika>. Henvisningerne har en konativ funktion, hvor der visuelt og auditivt opfordres til bevægelse mellem platforme, og hvor medieprodukterne forankrer brugen af hinanden ved, at det ene medieprodukt fortæller om indhold på andre platforme. Det samme gælder radioudsendelserne, som hverken henviser til tv, bøger eller web, men hvor det stedvis inddrages i oplæg og nedlæg til udsendelserne:

”Afrika-serien fortsætter også på internettet på Danmarks Radios hjemmeside, hvor man kan finde et væld af oplysninger om Afrika. Der er radioudsendelserne, billeder, originaludskrifter af interviews og

meget andet læse- og lyttestof. Adressen den er <http://www.dr.dk/>, og den tager vi lige igen <http://www.dr.dk/>, Danmarks Radios hjemmeside." (nedlæg *Nødhjælp i Afrika* 4:4, 27.01.1997, P1)

"De to andre programmer sender vi senere i denne uge, og emnet bliver i øvrigt fulgt op på DR TV onsdag aften kl. 20." (oplæg *Kontinentet, der sov over sig* 1:3, 03.02.1997, P1)

I nedlæggene efter udsendelserne i serien *Kontinentet*, der sov over sig henvises alene fremad i tid til ting, der ikke har været sendt endnu. Man kunne ellers forvente, at muligheden for at lytte til radioudsendelser på Afrika-websitet ville betyde, at man ikke alene henviste til udsendelser, der ikke var sendt endnu, men også til muligheden for at lytte til tidligere udsendelser via websitet. Set man på hele temaet sker det enkelte gange, men det er langt fra en fast procedure. Her må det tages i betragtning, hvor ny denne teknologi har været for DR's medarbejdere, som måske derfor ikke altid husker eller prioriterer at henvise til web. Man var stadig i gang med at finde ud af, om radio på websitet kunne fungere tilfredsstillende, og *Afrika*-temaet, P1 Orientering og Amerika & Amerikanere var med til at teste de nye muligheder. De manglende henvisninger kan også hænge sammen med en sårbarhed, her hvor teknologien er i sin vorden. Det kunne potentielt skabe tekniske problemer, hvis alle, der havde lyttet til én udsendelse, straks gik på nettet for at lytte til tidligere udsendelser. De konkrete teknologiske rammer kan således være en del af forklaringen.

Der er en enkelt af radioudsendelserne, der henviser til tv-udsendelsen og andre radioudsendelser i selve udsendelsen:

"Disse spørgsmål har været gennemgående i vores Afrika-debat her på P1 og i tv i den sidste uges tid, og de bliver også gennemgående her i aftenens debat på P1 frem til kl. 21." (*Håbløshedens kontinent?* 10.02.1997, P1)

Sådan introducerer Hans Bülow debatprogrammet *Håbløshedens kontinent?* Henvisningerne var oplagte, fordi det var de konkrete problemstillinger fra de andre udsendelser, der skulle diskuteres, og fordi der var mulighed for direkte interaktion med seere og lyttere, som havde gjort sig tanker omkring de andre programmer. Her er relevansen af henvisninger altså direkte knyttet til formålet med udsendelsen.

I den indleverede afhandling indgik to illustrationer af websitet Afrika på DR Online hentet fra Internet Archive. Begge viser forsiden af <http://www.dr.dk/afrika/>, som ifølge Internet Archive Wayback Machine er arkiveret 09.02.1997, men som er arkiveret af forfatteren på forskellige tidspunkter, og som ikke er ens.

Den ene version, den såkaldt hvid/gule version, som viste sig ikke at være fra den angivne dato (se afsnit 4.2.4 og specifikt side 92), kan ses på <https://web.archive.org/web/19970209095055/http://www.dr.dk/afrika/>.

Den anden version kan fremvises af forfatteren ved forespørgsler i relation til forskning eller undervisning.

Ser vi på temaets tidsmæssigt første radioudsendelser i serien *Afrika – det ukuelige kontinent*, sendt allerede i 1994, er det logisk, at der ikke er henvisninger fra de radioudsendelser til tv-udsendelsen og websitet, da disse ikke fandtes endnu. Her henvises til bogen af samme navn, men kun i nedlægget efter udsendelsen (nedlæg, Afrika – det ukuelige kontinent 1:8, 18.01.1994, P1). Lignende formuleringer findes i de andre udsendelsers nedlæg, hvorved bogen nævnes hver gang (med en implicit opfordring til at købe den), men i selve bogen og udsendelserne er der ingen henvisninger. Der er mediasamspil i kraft af paratekster og indholds-fællesskab (versioner), men derudover er der ingen kohærens-skabende elementer, og teksterne kan sagtens anvendes hver for sig.

Det sted i temaet, hvor der er flest henvisninger til tekster på andre platforme, er websitet. På forsiden (09.02.1997) står, at man kan ”[d]eltage i debat på radioens P1” (Afrika på DR Online, 09.02.1997) ved at ringe ind med spørgsmål og kommentarer eller sende en e-mail, og så linkes der til undersiden *Vær med i debat på radioen*. Samme side linkes der til på forsiden af debatforummet (09.02.1997), ligesom der henvises til radioudsendelsen:

”Du kan også få bidrag med i en debataften på radioens P1 mandag 10. februar fra kl. 19-15-21 [sic]. Læs mere om, hvordan du kan være med. [link: afrika/e-debat.htm]” (Velkommen til debatforum om Afrika, 09.02.1997)

På siden *Vær med i debat på radioen* kan man læse om den pågældende radioudsendelse (tema, deltagere i studiet, sendetidspunkt m.m.), og der henvises til flere platforme, og hvordan man som bruger kan benytte sig af dem:

”Mandag den 10. februar er der ”Telefon til Afrika” på radioens P1 fra 19.15-21. Temaet er udviklingen i Afrika. Hvorfor går det så dårligt for det store kontinent med de mange muligheder? Spørgsmålene har været belyst i TV-udsendelsen ”Kontinentet der sov over sig” og i en række radioudsendelser, der sendes/har været sendt på P1. Radioudsendelserne kan du genhøre på DR Online [link: afrika/lyd/uds.htm], hvis du har lyd-kort i din pc. Du kan deltage i debatten med kommentarer og spørgsmål ved at ringe ind på telefon 33 12 36 22 under udsendelsen. Men du kan allerede nu sende en e-mail med spørgsmål og kommentarer [sic] til vores særlig brevkasse [link: mailto:afrika@dr.dk] afrika@dr.dk, som vi har åbnet i forbindelse med debataftenen. Dit bidrag vil så indgå på lige fod med telefonopringningerne. Brevkassen er åben fra fredag 7. februar om eftermiddagen og til udsendelsen slutter.” (Vær med i debat på radioen, 09.02.1997)

Der er flere typer henvisninger med forskellige funktioner i dette citat. Der henvises til en bestemt udsendelse i radioen, dvs. på en anden platform, og selvom det umiddelbart synes at have en primært oplysende, referentiel funktion, har det samtidig en implicit konativ funktion, fordi der oplyses om udsendelsen for at give brugeren mulighed for at lytte til den. Det følges op af henvisninger, som indirekte opfordrer brugeren til at bidrage til radioudsendelsen ved at informere om mulighederne for kontakt via forskellige platforme, henholdsvis telefon eller web (e-mail). Udsagnene har ikke en tydelig konativ funktion (der bruges fx kan og ikke bør), men det er implicit, at informationerne er en opfordring til at deltage. Der er også et internt link til den webside, hvor man kan høre tidligere udsendelser. Det skaber en sammenhæng mellem platformene, og det understreger websitets funktion som lager, men samtidig kan det paradoksalt nok betyde, at man gør det overflødigt for brugeren at benytte den anden platform, radioen, fordi udsendelserne i stedet kan høres på web efterfølgende. I relation til denne udsendelse lægges dog vægt på noget, radioen kan, som web endnu ikke kan på dette tidspunkt, nemlig at man kan følge med og deltage live. I forhold til radioudsendelserne online understreger sætningen om, at man skal have lydkort i sin pc, at muligheden for at høre radioudsendelser via sin computer har været ny. Man har derfor ikke kunnet gå ud fra, at alle har haft den nødvendige teknologi (software og/eller hardware). På den side, der henvises til, fremgår det, at udsendelserne er fra radioen, men der er ingen opfordring til at lytte til radio, selvom man kunne have valgt fx at have en oversigt over kommende udsendelser i radioen. At man har fravalgt det, understreger websitets lagerfunktion. Endelig henvises der i citatet til tv, men her er der hverken tale om en opfordring eller en intern henvisning. Tv-udsendelsen er allerede sendt og er således ikke tilgængelig – heller ikke på websitet. Der er ingen arkivfunktion for tv på dette tidspunkt; med den tilgængelige teknologi er det en udfordring at streame levende billeder i ordentlig kvalitet både pga. DR's kapacitet og modtagernes udstyr.⁸⁸ Henvisningen til tv er dermed ikke udtryk for et ønske om, at brugeren skal bevæge sig over på en anden platform, men kan snarere ses som en måde at kæde temaets dele sammen, så brugeren oplever en sammenhæng mellem teksterne.

⁸⁸ DR arbejdede dog på at kunne sende tv via web og planlagde i 1997 at live-transmittere Bill Clintons besøg i Danmark over nettet (eva, 1997b s. 10).

Andetsteds på websitet henvises til bøgerne, der på siden *Afrika i undervisningen* omtales som ”Supplerende undervisningsmateriale” (Afrika i undervisningen, 09.02.1997). Her knytter man altså materiale, som oprindeligt er lavet i en anden sammenhæng, sammen med temaet. Det hænger sammen med intentionen om, at temaet skal kunne bruges i undervisningen:

”Klassesæt kan bestilles direkte hos DR Multimedie på tlf. 35 20 53 20 eller fax 35 20 5349.” (Bogtilbud fra DR Multimedie, 09.02.1997)

Det indikerer samtidig, at noget andet end bøgerne opfattes som det primære undervisningsmateriale. På siden *Afrika i undervisningen* (Afrika i undervisningen, 09.02.1997) linkes der til konkrete ”undervisningsforløb” (ibid.), som kombinerer materiale fra websitet med andet materiale og eksterne links. Der henvises til radioudsendelser, men henvisningen sker i form af links til ram-filer, som henter lydfilen, og som kræver en medieafspiller (software), men ikke en anden platform (hardware). Disse henvisninger er dermed en hypertextuel funktionalitet og ikke udtryk for mediesamspil på tværs af platforme.

5.8.4 Arbejdsdeling

I Mediearkivets metadata til tv-udsendelsen fremgår det, at den indgår i et tværmedialt projekt, og i en artikel i Politiken fra februar 1997 beskrives hele temaet som ”et tværmedialt samarbejde i Danmarks Radio mellem radioens P1 og P3, DR1 og DR2 og DR-Online” (Møller, 1997). Det fremgår, at Hans Bülow og Poul-Erik Heilbuth ville producere materiale til flere platforme på baggrund af den samme research, og at flere afdelinger var involveret i arbejdet med temaet. Tværmedial synes således her at referere til et samarbejde på tværs af platforme i selve produktionsprocessen.⁸⁹ Det siger dog ikke noget om, hvorvidt den frembragte tekst er tværmedial og i så fald i hvilken grad. Men i hvert fald var der fokus på, at involveringen af flere platforme, hvilket også fremgår af DR's *Radio-nyt* fra uge 51 1996:

”Afrika er tema på alle DRs [sic] ’platforme’ – radio, tv og on-line. Ud over de mange radio- og tv-udsendelser (...) bidrager andre producenter også. En ganske særlig placering får DR Online, der for første gang samarbejder med undervisningssektoren, nødhjælpsorganisationer og ministerier om Afrika-basen ”Surf Afrika” på nettet.” (DR, 1996d s. 10)

⁸⁹ Jf. Bechmann (2007c s. 31-35) om tværmedialitet som aktør-platform relationer.

Her kaldes websitet Afrika-basen, og andre steder kaldes det en database (Aktuelt, 1997) og en informationstjeneste (Et DR Online tema i 1997, 09.02.1997; eva, 1996; JP, 1997), hvilket signalerer et fokus på mediets muligheder for at fungere som lager, hvorfra man kan hente relevant information afhængigt af behov. Web er "DR's yngste medie" (eva, 1997a), og *Afrika*-temaet viser, hvordan man satser på dette medie for at kunne drage nytte af de særlige funktionaliteter, som er oplagte at anvende i forbindelse med folkeoplysning og undervisning. Websitet spiller en central rolle i forhold til at skabe kohærens i temaet og sammenbinde de involverende tekster og platforme. Der synes at være en stærk intention om at være innovative og på den måde understrege DR's bidrag til undervisning, og det er samtidig udtryk for den nye målsætning om at udnytte mulighederne for mediesamspil i højere grad. At det er innovativt italesættes på sitet:

"En af nyskabelserne på DR Online – måske på hele Internettet – er, at de to DR-journalister stiller deres researchmateriale og råbånd til rådighed for offentligheden." (Et DR Online tema i 1997, 09.02.1997)

Man forestiller sig, at befolkningen ønsker at kigge journalisterne i kortene, og tilbyder derfor denne mulighed som en ekstra service i forhold til, hvad man normalt gør i radio og tv. De nye muligheder på web synes at blive opfattet som en ny form for public service-indhold:

"Det elektroniske kontinent findes på netadressen <http://www.dr.dk/afrika> og vil løbende blive opdateret indtil den 31.12.97. Og så er det gratis. Man er vel en public service-institution." (DR, 1996d s. 10)

Et andet vigtigt aspekt i relation til websitet er de funktionaliteter på websitet, som giver brugerne mulighed for at deltage mere aktivt. Her henvender DR sig direkte til brugerne:

"Hvis du har lyst til at bidrage med dine oplevelser fra Afrika, kan du sende dit indlæg til os på denne adresse..." (Rejsebreve fra Afrika, 09.02.1997)

"...du kan også sende dem [spørgsmål] med e-mails [link]" (Afrika på DR Online, 09.02.1997)

"Hvis du overholder disse enkle spilleregler, er du meget velkommen med indlæg. [...] Du kan også få bidrag med i en debataften på radioens P1..." (Velkommen til debatforum om Afrika, 09.02.1997)

"Du kan deltage i debatten [...] du kan allerede nu sende en e-mail med spørgsmål..." (Vær med i debat på radioen, 09.02.1997)

Som det fremgår bød sitet også på mulighed for at deltage i et debatforum, men forummet er desværre ikke arkiveret i Internet Archive. Det er DR's generelle debatforum, DR Debat, som eksisterede i 1996 til gengæld, og det giver en idé om, hvordan Afrika-debatten kan have set ud. Det var en liste med indlæg sorteret efter emne, hvor brugerne kunne skrive enten et nyt indlæg eller besvare et eksisterende indlæg. Funktionaliteten var meget begrænset, fx var det nødvendigt, at brugeren skrev ”præcis det samme i emnefeltet, som står øverst i det indlæg, du besvarer” (DR debatforum, 17.06.1997), selvom brugeren havde valgt ”Besvar indlæg”. Listen med indlæg kunne sorteres efter dato, forfatter eller emne, men der var ingen søge- eller filtreringsmuligheder. Første indlæg i debatten er fra 5. januar 1996, så debatsiden var med helt fra starten af DR Online. Der kom i gennemsnit 45 indlæg om måneden. DR beskrev selv forummet som ”dette lille elektroniske forsamlingshus”, hvor ”du [kan] kommentere andres breve eller skrive dine tanker...” (ibid.). DR kobledede dermed den på daværende tidspunkt nye teknologi sammen med to af de debatformer, som folk måtte forventes at kende i forvejen, nemlig (læser)brevet i aviser og ugeblade og debatten i forsamlingshuse, måske for dermed at gøre funktionaliteter i det nye medie mere genkendelige. Selvom det er sandsynligt, at Afrika-debatforummet har lignet *DR Debat*, kan der være sket væsentlige ændringer fra 1996 til 1997, da teknologien udviklede sig hurtigt. Det eneste, vi kan vide om debatforummet ud fra kilderne, er, at det var tilgængeligt på alle tider af døgnet, som det beskrives flere steder (DR Multimedie, 1997; JP, 1997; eva, 1997a). Man finder det altså relevant at påpege et af de aspekter, hvor web adskiller sig fra tv og radio – i hvert fald på dette tidspunkt. I dag ville de færreste finde det værd at nævne, at online indhold er tilgængeligt hele døgnet!

Muligheden for at deltage i debat i radioen eller på web synes at have spillet en væsentlig rolle, idet den nævnes gentagne gange på sitet og på centrale pladser, fx øverst på websitets forside i februar (Afrika på DR Online, 09.02.1997). Det indikerer et ønske om at kommunikere og interagere med modtagerne, som også var udtrykt i strategien. Mulighederne for kommunikation var et af de steder, hvor web som medie kunne bidrage med noget andet end radio og tv (og bøger). Henvisningerne til *Afrika*-temaets debatforum og omtalen af det som døgnåbent samt ønsket om seernes rejsebrev m.m. signalerer, at en del af intentionen bag et tema-site som Afrika var at involvere brugerne i medieproduktet på nye måder muliggjort af ny teknologi. Hvor meget

interaktion, der reelt fandt sted, vides ikke, men dømmer man ud fra aktiviteten vedrørende rejsebrev, foregik der mindre end DR intenderede. På den sidst-arkiverede version af siden med rejsebrev fra juni 1997 (Rejsebrev fra Afrika, 18.06.1997) var der stadig kun det samme ene rejsebrev, som lå der i februar (Rejsebrev fra Afrika, 09.02.1997). DR valgte senere, måske som konsekvens heraf, at fjerne siden, så i december 1997 fremgik punktet *Rejsebrev* ikke længere af forsidens menu.

DR havde også forventninger om en høj aktivitet på de dele af websitet, der skulle leveres af samarbejdspartnerne:

”Nødhjælpsarbejdere sender dagligt bulletiner hjem til Danmark – de vil f.eks. indgå i DR Onlines ”Surf Afrika”. Udsendte medarbejdere vil også løbende skrive artikler til nettet.” (DR, 1996d s. 10)

På siden *Bulletiner og nyheder* er der dog, efter man stoppede med at opdatere websitet, kun i alt 9 bulletiner (Bulletiner og nyheder, 27.08.99). Til gengæld er der mere end 50 artikler fra samarbejdspartnerne Mellempfolkeligt Samvirke og Polinfo, så der var en del aktivitet. Under alle omstændigheder kan ønsket om stor aktivitet og forsøgene på at få brugerne til at interagere på forskellige vis tolkes som et udtryk for fascination af det nye medie og en intention om at udnytte mulighederne – også til kommunikation med modtagerne.

Endelig ses websitets rolle også i retningen på henvisningerne mellem platformene. Som vist bliver der henvist flere veje, men det er især væsentligt at se på websitets lagerfunktionalitet over for radio og tv’s flygtighed. Radio og tv er, som beskrevet i tidligere cases, væk, så snart det er sendt, hvorfor bøger i kraft af deres varighed var et godt supplement. Web tilbyder en længere varighed (dog langt fra så lang som bogen, jf. webs dynamiske natur) koblet med dynamisk indhold, muligheden for at interagere og muligheden for at integrere andet medieindhold, fx radioudsendelser. Web er derfor oplagt at bruge som en samlende platform, der kan rumme mange typer indhold og henvise imellem det samt henvise til de andre involverede platforme i det omfang, det er relevant ud fra deres mediatet. Trods websitets centrale rolle blev der kun henvist hertil i enkelte nedlæg, ligesom websitet ikke henviste til kommende radioudsendelser. Den sammenbindende rolle til trods synes det at have været en pointe fra DR’s side, at tv- og radioudsendelser samt website skulle kunne fungere uafhængigt af hinanden. Det kan skyldes den todelte

målgruppe og/eller at modtagerne ikke i samme grad som i dag var vant til at bevæge sig mellem platforme. Det understøttes af måden DR præsenterede andre fler- eller tværmediale produktioner, fx *Amerika & Amerikanere*, hvor der også var fokus på, at tilbuddene supplerede hinanden, men også kunne stå alene (DR's særlige USA-dækning, 24.02.1998).

5.8.5 Opsummering

Afrika-temaet er et af de første store tværmediale projekter til at inddrage web, og det første, hvor web bruges i DR's undervisning, og det er tydeligt både ud fra DR's egne tilkendegivelser og ud fra mængden af og variationen i det involverede materiale, at det er et meget ambitiøst projekt for DR. Det er også et projekt med fokus på de forskellige platformes mediet i forhold til måden, de kan kombineres på. Især webs funktionaliteter er i centrum pga. de nye muligheder for interaktion og lagring af forskelligartet materiale. Websitet er centralt, fordi det indeholder information om selve projektet og de involverede materialer, og fordi det især er her sammenbindingerne mellem platformene ekspliciteres. Kendte man ikke til websitet, ville det ikke ret tydeligt (og i nogle tilfælde slet ikke) fremgå af de involverede materialer, at de var del af et samlet tema. *Afrika*-temaet er ikke skabt som serie i udgangspunktet (selvom der indgår flere serier), men i kraft af websitet og igennem ekspliciteringen af sammenhæng på websitet skabes kohærens mellem elementerne. Sitet er også centralt i forhold til undervisningsintentionen, hvor det fungerer både som et lager for undervisningsmaterialer i form af konkrete opgaver og som den platform, der skal anvendes i løsningen af opgaverne, fordi opgaverne henviser til at bruge materialerne her, fx radioudsendelser, udskrifter af interview, artikler og links til andre online ressourcer. Selvom dele af temaet virker gennemtænkte og udviklet med specifikke formål for øje, er der også dele, som virker mere påklistrede, fx serien fra 1994 og henvisningerne til de to bøger, som ikke ellers inddrages i opgaverne eller andetsteds. Man får en fornemmelse af, at folkene bag temaet har tænkt 'hvad har vi nu lige på lager, der handler om Afrika', og så har inddraget det ved siden af de mere gennemtænkte tiltag. På samme måde kan litteraturlister og de mange eksterne links i nogle tilfælde ligne mere et forsøg på at samle alt, der kunne være relevant, hvis man gerne vil vide noget om Afrika, og mindre er udtryk for en konkret, samlet strategi for samspil mellem indhold og platforme. Den blandingsform (tendens til lagring af alt muligt) kan også være dels udtryk for en fascination af det nye medies

lagerfunktionaliteter, dels en konsekvens af intentionen om at ramme flere målgrupper. I den forbindelse er det relevant at nævne, at Hans Bülow og Poul Erik Heilbuth ikke normalt lavede undervisning, men oplysende og debatskabende tv og radio. Deres udsendelser blev ikke meget anderledes af, at de skulle kunne bruges til undervisning, hvilket også muliggør de to målgrupper. Konstruktionen af undervisningsmaterialer kunne så ske efterfølgende på baggrund af udsendelserne. Det nye medie giver mulighed for at eksperimentere med nye måder for selektion og interaktion, fordi temaets forskellige målgrupper kan vælge og fravælge elementer alt efter relevans, og således interagere med temaet på forskellig vis. Udformningen af Afrika er udtryk for en realisering af flere af de strategiske målsætninger omkring tværmediale samarbejder med tematiske satsninger på tværs af radio og tv og udnyttelse af fælles research på flere platforme. Der er sågar et konkret eksempel på et af de tiltag, der nævnes eksplicit: debatopfølgning i radioen efter tv-udsendelse. Det tværmediale samarbejde kan også række ud over DR's egne afdelinger og inddrage andre institutioner og organisationer blandt andet inden for undervisningssektoren. Denne satsning er knyttet til de institutionelle forandringer og kan ses som en ny form for public service-indhold fra DR's side.

5.9 Årene op til og omkring 2010

5.9.1 Lovgivning

I december 2000 blev undervisning skrevet ind i loven om radio- og fjernsynsvirksomhed igen – denne gang som en fast del af DR's public service-forpligtelser:

”Den samlede public service-virksomhed skal via fjernsyn, radio og Internet eller lign. sikre den danske befolkning et bredt udbud af programmer og tjenester omfattende nyhedsformidling, oplysning, undervisning, kunst og underholdning.” (uddrag af §6, LÖV nr 1272 af 18.12.2000)⁹⁰

Lovens hovedformål var at gennemføre aftalen om mediepolitikken for perioden 2001-2004 (Mediaaftale 2001-2004). Fra 1990'erne og frem var de mediepolitiske aftaler vokset i omfang og blevet mere udførlige, og denne tendens fortsatte fra 2000 og frem. Fra primært at omhandle de økonomiske rammer for DR og TV 2 handlede mediaaftalerne nu også om mange andre aspekter af public service-virksomheden. Det indikerede et ønske om øget styring fra politikernes side, måske til dels begrundet i en øget mængde og type af aktiviteter fra DR og TV 2's side. De politiske partier ønskede ikke alene indflydelse på licensens størrelse, men også på hvad den mere konkret blev brugt til. De politiske mediaaftaler blev dermed anvendt til en øget regulering af public service-stationernes forhold (Banke, Michelsen & Rahbek, 2004 s. 19).

Af mediaaftalen for 2001-2004 fremgik det, at de eksisterende public service-regler skulle præciseres og udbygges i forhold til konkrete områder, herunder DR's undervisning (Mediaaftale 2001-2004). Det blev også besluttet, at stationernes aktiviteter på web skulle gøres til en fast del af public service-virksomheden og underlægges de samme regler og krav. Desuden lagde aftalen fast, at DR og TV 2 skulle udarbejde public service-budgetter og -regnskaber (Mediaaftale 2001-2004). Af bemærkningerne til lovforslaget fremgik politikernes intentioner vedrørende web:

“Hensigten med at gøre internettjenester til en del af både DR s og TV 2 public service forpligtelser er at sikre brugerne adgang til danske public servicetilbud på Internettet og at sikre public service virksomhederne den bedst mulige stilling i konkurrencen med andre

⁹⁰ Formuleringen er den samme i gældende lovgivning (LBK nr. 255 af 20.03.2014).

medievirksomheder. Desuden er det en forberedelse til mediernes konvergens.” (2000/1 LSF 79)

Parterne bag forslaget henviste til DR Online som eksempel på, at der allerede var sket en integration af programvirksomheden med webindhold og –tjenester (2000/1 LSF 79). Loven ville dermed give legitimitet til en allerede igangværende praksis, som man fandt var en nødvendig udvikling. Der var forståelse for nødvendigheden af en fleksibel beskrivelse i loven, idet “eller lign.” gav mulighed for anvendelse af andre eksisterende eller fremtidige platforme, som kunne blive relevante, fx med udviklingen af 3G og 4G mobiltelefoni, apps m.m. (jf. Jakobsen, 2003). Digitaliseringen og konvergensens betød, at flere af de skel, der tidligere var afspejlet i lovgivningen, ikke længere var meningsfulde (ibid. s. 317). Efterhånden som forskellige platforme blev digitale og dermed begyndte at anvende samme format (bits), kunne de distribuere flere typer indhold – både indholdstyper, som tidligere havde været bundet til én bestemt platform, og helt nye typer indhold og tjenester. Det medførte reguleringer blandt andet i teleloven, som i 2000 kom til at omfatte alle typer netværk til elektronisk kommunikation (blandt andet radio og tv) uafhængigt af anvendelsen og indholdet (LOV nr 418 af 31.05.2000). Lovgivningen havde tidligere skelnet mellem *punkt til multipunkt*-netværk (fx radio og tv) og *punkt til punkt*-netværk (fx on demand indholdstjenester), som var blevet reguleret i henholdsvis radio- og fjernsynsloven og tele- og internetlovgivningen (Jakobsen, 2003 s. 318). Konvergensens og udviklingen af digitale tjenester havde gjort det stadig sværere at skelne mellem punkt til multipunkt- og punkt til punkt-tjenester, så der opstod behov for præciseringer og lovændringer. Formuleringerne i relation til DR’s forpligtelser skal altså ses i dette lys, idet man har haft en forståelse af, at ”udviklingen på området er dynamisk og uforudsigelig” (2000/1 LSF 79), og man derfor ikke på forhånd kunne vide, hvilke teknologier og tjenester, der ville være relevante fremover. En bred betegnelse ville gøre det lettere at tilpasse sig udviklingen uden deciderede lovændringer. Samtidig betød den nye lov reelt en afmontering af den ellers faste kobling mellem public service og udsendelse af radio og tv (broadcasting):

“Public service virksomhed er således ikke længere knyttet til bestemte institutioner eller medier.” (2000/1 LSF 79)

Selvom DR i praksis allerede lavede, hvad man forstod som public service-indhold indhold online,

var det vigtigt med hjemmel i lovgivningen, fordi DR's praksis på web jævnligt har været under beskyldning – nyligst fra *Danske Medier* (se fx Dal, 2012; Lyngby & Dal, 2013).⁹¹

Mens bestemmelserne om at være til stede på flere platforme gjaldt både for DR og TV 2, var det kun DR, som blev pålagt undervisningsforpligtelse, fordi man skønnede, at TV 2 pga. sin finansieringsform ikke kunne pålægges helt så omfattende forpligtelser (2000/1 LSF 79). Det peger på undervisningens særlige rolle, som noget der kan skilles ud fra resten af public service-forpligtelserne, hvilket sandsynligvis også har noget at gøre med omkostningerne ved undervisning og DR's og TV 2's forskellige roller historisk.

Diskussionen af public service fortsatte de næste år, og i *Mediepolitisk aftale for 2002-2006* fastsatte man endnu en gang behovet for at styrke public service, herunder ”folkeoplysende programmer om samfundsvæsentlige emner” og ”egentlige undervisningsprogrammer, der kan tilbyde seerne og lytterne et supplement til de kundskaber, de har fået blandt andet i folkeskolen og gennem folkeoplysninger” (*Mediepolitisk aftale for 2002-2006*, s. 1-2). Den brede forståelse af genren som både folkeoplysning og ’egentlig’ undervisning vækker mindelser om den klassiske måde at forstå public service og DR's rolle som opdrager og underviser. I medieaftalen blev der også lagt vægt på, at DR og TV 2's public service-forpligtelser skulle forenkles og præciseres (*ibid.* s. 1), og man indførte nye styringsredskaber i form af public service-kontrakter mellem kulturministeren og de respektive public service-institutioner og årlige redegørelser for opfyldelsen af kontrakten, som trådte i stedet for public service-budgettet og -regnskabet (LOV nr 1052 af 17.12.2002). Fra politisk hold var der fokus på ikke bare at redefinere public service, men også løbende at kræve mere af det og mere indflydelse på det, hvilket medieaftaler og public service-kontrakter gav mulighed for. Det spillede også en rolle, at regeringen i disse år var borgerlig og traditionen tro kritisk over for, om DR levede op til forpligtelserne, hvilket medførte et ønske om at kontrollere DR yderligere. Med hver ny aftale kom der nye krav til DR, og kontrakterne voksede hastigt i omfang: Public service-kontrakten for 2003-2006 fyldte knap 6 normalsider

⁹¹ Se DR's svar på kritikken i fx Christiansen og Rønn (2013), Rønn (2014) samt Kulturudvalgets høring om public service 30.05.2013 (Folketingets Kulturudvalg, 2013). Det er ikke første gang de private medier har kritiseret DR's rolle på det danske mediemarked, se fx Dal (2006).

ekskl. bilag, kontrakten for 2007-2010 fyldte 12 normalsider ekskl. bilag og kontrakten for 2011-2014 fyldte knap 19 normalsider ekskl. bilag. Der har dermed været en stigende tendens til styring af programvirksomheden, grænsende til en overskridelse af armslængdeprincippet og den tradition for uafhængighed, som har været væsentlig for DR's funktion i samfundet (se fx Mortensen, 2010).⁹² I forlængelse af de nye lovgivningsmæssige rammer blev der udformet konkrete målsætninger i public service-kontrakterne, her i relation til undervisning:

”DR skal sende undervisningsprogrammer og -tjenester. Der skal lægges særlig vægt på at motivere til videreuddannelse som supplement til folkeskolen og folkeoplysningen og på at fokusere på tidens aktuelle folkeoplysningstemaer. DR skal særligt være opmærksom på at anvende alle teknologiske platforme, herunder internettet, ved undervisningsprogrammer og -tjenester.” (Public service-kontrakt 2003-2006, s. 4; Public service-kontrakt 2007-2010, s. 3)

Understregningen af, at alle platforme skal anvendes i undervisningen, indikerer et særligt fokus på flermedialitet i relation til denne særlige forpligtelse. I public service-kontrakten for 2011-2014 er formuleringerne i relation til undervisning igen blevet lidt vagere, og der tales i stedet om ”DR's tilbud inden for uddannelse og læring”, om at ”fremme viden inden for en række folkeoplysningstemaer og herigennem bidrage til direkte eller indirekte læring” og at ”sikre tilbud på relevante platforme (...) der kan stimulere til uddannelse” (Public service-kontrakt 2011-2014, s. 7). DR skal ”tilbyde public service indhold på teknologineutralt grundlag” (ibid. s. 6), men der er samtidig en udfoldet beskrivelse af, hvad DR's website skal indeholde (ibid.). Den store rolle web nu er kommet til at spille, kommer tydeligt til udtryk. I 2010 havde 88 % af alle danske familier pc i hjemmet og 86 % adgang til internet i hjemmet, og 76 % af befolkningen (ml. 16 og 74 år) brugte internettet dagligt (Danmarks Statistik, 2011 s. 7, 9 & 17).⁹³ Det er derfor væsentlig for DR som public service-institution at spille en stor rolle på nettet, hvad de også gør. På Danske Medier Researchs liste over de 1000 største sites målt på antal brugere pr. måned (15+) lå dr.dk mellem en fjerde og sjetteplads fra 2009 til 2011 (Danske Medier, 2013 s. 41; Foreningen af Danske Interaktive Medier, 2011 s. 52; 2012 s. 45).

⁹² Politikernes indblanding har ført til flere kontroverser, se fx Nissen (2007) og Bay (2010).

⁹³ For mere om danskernes brug af internettet, se Finnemann et al. (2012).

5.9.2 DR's organisation

I 2001 skete der store forandringer i DR's organisation, da en ny grundlæggende struktur blev implementeret. Ved at samle alle programproducerende enheder (undtagen DR Nyheder) i et "nyt multimedialt produktionsområde" (DR, 2001) ønskede man at øge fleksibiliteten og mulighederne for at "udnytte det flermediale potentiale, der ligger i mediekonvergens" (DR, 2003 s. 72). Nogle afdelinger blev delt op, andre lagt sammen, og den nye overbygning DR ProgramProduktion kom derefter til at bestå af 27 enheder, hver især koncentreret om et fagområde og med mål om at skabe indhold til alle platforme (ibid.). Nyorganiseringen blev beskrevet som "et kraftigt brud med den måde, man hidtil havde tænkt og organiseret virksomheden" (ibid.), hvilket er interessant, når man tager i betragtning, at flermedialitet synes at have været et tilbagevendende emne i DR's historie. Organisationsændringerne hang også sammen med, at DR var i gang med at omlægge til digital produktion og distribution:

"De nye teknologier åbner muligheder for både nye programformer og nye måder at producere programmerne på. Blandt de vigtigste elementer er muligheden for at anvende samme programstof i flere medier – radio, tv, online m.m. – og at den enkelte programmedarbejder nemmere kan producere til flere medier på én gang." (DR, 2001 s. 6)

DR Undervisning var allerede 1. januar 2000 blevet etableret som "trimedial afdeling" (DR, 2001 s. 14) under DR TV med produktion til tv, radio og web:

"Typisk er tv-programmerne suppleret med uddybende informationer, undervisningsmaterialer og læremidler på DR Online..." (DR, 2001 s. 14)

Efter omlægningerne i 2001 hørte DR Undervisning som enhed under DR ProgramProduktion ligesom de andre enheder. DR Undervisning var en enhed for sig selv i ca. 5 år, men derpå fulgte flere organisationsomlægninger, hvor enheden blev lagt ind under først *DR Fakta* (DR, 2006 s. 142-143) og så under *DR Programmer/Aktualitet* (DR, 2007a s. 136-137), senere kaldet DR Aktualitet (DR, 2008 s. 174-175). Målene med omlægningen, hvor DR Programmer/Aktualitet kom til, og DR fik én chefredaktion i stedet for tre, var igen at styrke fleksibiliteten og samarbejdet på tværs af platforme (DR, 2007a s. 132). DR var i løbet af 2005-2007 flyttet til DR Byen (DR, 2006 s. 11; 2008 s. 12)), hvilket gav nye muligheder for øget samarbejde mellem tidligere adskilte enheder. Samtidig var organisationsændringerne en konsekvens af en større

sparerunde i DR, hvor 521 stillinger blev nedlagt (DR, 2008 s. 12). DR Undervisning, som nu ikke længere var en selvstændig enhed, blev også ramt af sparerunden, da både ressourcer og sendetimer blev reduceret med 35-40% (DR, 2007b). Undervisningen var under pres, resulterende i større aktivitet på web og fokus på samarbejde med eksterne finansierer (DR, 2007b). 1. januar 2010 omlagde man igen organisationen, og DR Undervisning kom herefter til at høre under *DR Danmark* (Dohrmann, 2013). Herunder er der forskellige programproducerende afdelinger som *DR Fakta* og *Web – aktualitet og læring*, som producerer undervisningsindhold. Strategiske beslutninger, fx omkring satsninger som *Danskernes Akademi* træffes i *DR Medier*, men de producerer ikke indholdet.

5.9.3 DR's praksis

Antallet af sendetimer med undervisning i tv var steget i løbet af 1990'erne, og det fortsatte frem til 2001, men faldt igen i 2002. Fra tidligere at have lavet mere "traditionelle undervisningsprogrammer" (Jensen, 2004), gik DR Undervisning over til især at lave undervisningskampagner og -temaer på tværs af platforme, en videreudvikling af tendenserne fra *Afrika*-temaet. Flere programmer blev produceret i samarbejde med undervisningssektoren, men der blev også stadig lavet programmer henvendt til "den almindelige seer" (DR, 2001 s. 14), blandt andet initiativer, som skulle hjælpe modtagerne med at komme på nettet, fx *Computeren flytter ind* (DR, 2001 s. 14), *Senior-IT* (DR, 2002 s. 9) og *Klikstart* (DR, 2004b s. 10). Om det var med til at skaffe brugere vides ikke, men interessen for DR's online indhold steg i disse år. De første forsøg med web-tv startede i oktober 1997, hvor TV-Avisen blev live-streamet på dr.dk, hvor den også efterfølgende var tilgængelig (Brügger, 2010d). Det skabte nye muligheder.

En række satsninger på tværs af tv, radio og web resulterede i 2002 i "den hidtil største interesse for DRs [sic] undervisningsprogrammer" (DR, 2003 s. 7) og en stigning på 62 % ugentlige antal brugere af DR's undervisning online sammenlignet med året før (ibid.).

"...DR [fik] i 2003 for alvor de mange brugere på dr.dk og DR Tekst-TV til at benytte de undervisningstilbud, som bringes her i tilknytning til tv-serierne." (DR, 2004b s. 10)

DR Undervisnings indsats foregik især på tv og web, mens undervisning i radio-regi ikke på samme måde er en genre for sig (hvorfor det heller ikke

fremgår separat på timeoversigter, bilag 3) (DR, 2004a s. 8). I 2003 faldt antallet af førstegangssudsendelser på tv, angiveligt som led i en beslutning om at øge kvaliteten på bekostning af kvantiteten (DR, 2004a s. 8; 2004b s. 10). Da man stadig mente, det var vigtigt at ”sikre et så højt forbrug af undervisningsprogrammerne som muligt” (DR, 2004b s. 10) af undervisningsprogrammer, valgte man i stedet af øge antal genudsendelser (ibid.).

I 2004 blev tekst, lyd og videoklip fra DR’s arkiver tilgængelige for folkeskolelærere og –elever på dr.dk/skole, som hurtigt blev en ”en stor succes” (DR, 2006 s. 109) med ca. 300.000 brugere ved udgangen af 2005 (ibid.). I 2005 fulgte dr.dk/gymnasium og DR’s voksenundervisningstilbud dr.dk/undervisning. Også dr.dk/undervisning, som blev en ”solid succes” med knap 30.000 brugere i 2006 (DR, 2007a s. 113), fokuserede på kampagner, temaer og ”indhold, der via oplysning og information skal engagere og motivere brugerne til selv at handle” (DR, 2012 s. 35). Det politiske pres på DR for at lave undervisning må antages at have spillet en rolle for den øgede indsats, men i DR’s eksterne kommunikation blev det understreget, at underviserrollen absolut ikke var ny:

”DR har altid haft en særlig forpligtelse til at tilbyde undervisning til danskerne...” (DR, 2005 s. 18)

”DR har altid haft tradition for at lave programmer, der kan uddanne danskerne til at klare sig endnu bedre.” (DR, 2005 s. 30)

Undervisningsindsatsen er et område, DR kan profilere sig på, og hvor de kan vise, at de kan tilbyde noget andet end TV 2 og de kommercielle kanaler. Der var store forestillinger om, at undervisningen skulle ”engagere brugerne, motivere dem til at lære nyt og støtte dem i at tage aktivt del i samfundet.” (DR, 2009 s. 83). De store ambitioner kom også til udtryk i lanceringen af *Danskernes Akademi*, som skulle give et løft til folkeoplysningen. På grund af *Danskernes Akademi* steg sendetiden for undervisning på tv næsten 75 % fra 2009 til 2010, og årene efter nåede man over 650 timers undervisning pr. år (bilag 3). Timeantallet for førstegangssudsendelser steg endnu voldsommere fra 40 timer i 2009 til 192 timer i 2010 (DR, 2011 s. 10). Allerede efter tre måneder blev *Danskernes Akademi* beskrevet som en kæmpe succes, fordi ”omkring 1,5 millioner danskere [havde] hørt en forelæsning i mindst 5 minutter” (Hansen, 2010):

“Vi var godt klar over, at 'Danskernes Akademi' ramte et behov i befolkningen, men vi er alligevel overraskede over den store tilstrømning. 'Danskernes Akademi' er hermed så ubetinget blevet Danmarks største auditorium, og det giver os blod på tanden til at udvikle akademiet yderligere i de kommende år...” (Dohrmann, 2010b)

Efter det først år lød det fra kanalchef Arne Notkin:

”Målet var at skabe danmarkshistoriens største folkeoplysningsprojekt. Det har vi med bidrag fra dygtige og spændende forskere nået allerede år 1.” (Dohrman, 2011)

Tallene for, hvad der konstituerer en succes på undervisningsområdet synes dog at være lavere end for andre genrer.

5.10 Danskernes Akademi (2010-2013)

5.10.1 Præsentation, målgruppe og formål

Danskernes Akademi startede i januar 2010 og er et stort projekt inden for folkeoplysning og undervisning bestående af tv-udsendelser, radioudsendelser, et website (inkl. podcast), bøger, en facebook-side. Projektet, som er inspireret af TED.com, BBC Open University og Folkeuniversitetet (Om Danskernes Akademi, 15.01.2010), er et samarbejde mellem DR og en række danske universiteter og andre forskningsinstitutioner, som har været med til at producere udsendelserne. Igennem *Danskernes Akademi* har DR og universiteterne kunnet løse nogle af deres respektive forpligtelser:

”Vi har en public service forpligtelse til at oplyse og formidle, mens universitetsloven forpligter universiteterne til at formidle viden til offentligheden. Vi vil nu mødes om de forpligtelser i et projekt, der forhåbentlig med tiden udvikler sig til Danmarks største folkeoplysningsprojekt.” (Arne Notkin citeret i Clemmensen, 2010)

I starten var *Danskernes Akademi* kun tv-udsendelser samt websitet www.dr.dk/akademi. *Tv-udsendelserne* bestod af en varierende mængde kortere og længere indslag (jf. afsnit 4.2.5), fx forelæsninger, debatter, forskerportrætter, danske og udenlandske dokumentarprogrammer, videnskabsprogrammer, samtaler, interviews m.m. Tv-udsendelserne blev sendt på DR2 mandag-torsdag kl. 14-16 og bestod hver især af en kombination af programtyper og -længder, som i kombination med continuity (paratekster i form af præsentationer mellem indslagene) varede de to timer. Tv-udsendelserne blev sendt fra 2010-2013 fra januar til april og september til december (Om Danskernes Akademi 15.01.2010). I det første år blev der sendt 240 timers *Danskernes Akademi*, blandt andet i form af 350 forelæsninger med 250 forskere (Kokkegård, 2011). Alle forelæsninger kunne efterfølgende ses på web. I forbindelse med DR's kanalomlægning 2012-13, blev *Danskernes Akademi* i marts 2013 flyttet fra DR2 til DR K, fordi man, ifølge kanalchef for DR2 Michael Thouber, troede, at programmet kunne få større effekt her (S. Nielsen, 2012). ”[D]et nye Danskernes Akademi på DR K” (intro, Danskernes Akademi, DR K, 10.03.2013) blev sendt en time om søndagen, hvilket betød en væsentlig nedgang i sendetimer. Tv-delen af *Danskernes Akademi* sluttede med udgangen af 2013, og radioudsendelserne slutter med udgangen af august 2014.

I bilag 6 er der givet eksempler på opbygningen af tv-udsendelserne i *Danskernes Akademi* og de mange forskellige typer indslag, de byder på. Der benyttes danske såvel som udenlandske dokumentarprogrammer, videnskabsprogrammer, forelæsninger, interviews m.m., både genudsendelser og førstegangsendelser. Hele udsendelser, der har været sendt tidligere, benyttes som indslag, fx *Bag facaden* og *Viden Om*, men der er også tilfælde, hvor indslaget kun er et uddrag af en tidligere sendt udsendelse, fx *Havhingsten bliver bygget* og *Deadline* (bilag 6). Udsendelsernes opbygning varierer en del, men et bud på en 'typisk' udsendelse kunne være to forelæsninger og 2-4 andre indslag, heraf mindst et dokumentar- eller videnskabsprogram. De forskellige samarbejdspartnere fremgår også af oversigterne over udsendelserne, idet der inddrages fx TED-foredrag⁹⁴ og indslag fra forskellige arrangementer på universiteter og Folkeuniversiteter, fx *History Slam* og *Århundredets festival*. I *Livshistorier & Energi i Vietnam* (bilag 6) ses et eksempel på indslagenes meget varierende længde, da der her både er et indslag af 1 minut og 15 sekunders varighed (*Bag om Ørsted*) og et indslag af ca. 28 minutters varighed (*Klimaspillet og verdens fattige*).

Radioudsendelser kom til i sommeren 2010 til, da man startede *Sommerakademiet på P1* (5. juni – 6. august). Her kunne man mandag til torsdag fra kl. 15:30 høre en halv times interview med en forsker om hans eller hendes ekspertiseområde. Hver uge havde et overordnet tema, og om fredagen blev der sendt et sammendrag af de fire foregående udsendelser. Alle udsendelser var efterfølgende tilgængelige som lydfiler på websitet på siden *Sommerakademiet på P1* og som podcast. Fra januar 2011 startede *Danskernes Akademi på P1*, som hverdage kl. 22:03 bød på et syv-minutters interview med en forsker. Samme forsker deltog i ugens fem udsendelser om samme emne, men med et nyt fokus hver dag.

Danskernes Akademis website www.dr.dk/akademi kan grundlæggende beskrives som et lager for tv-forelæsninger og radioudsendelser. I skrivende stund er sitet stadig tilgængeligt, og her kan man se de tv-forelæsninger (ikke de andre tv-udsendelser) og lytte til de radioudsendelser, der har været sendt. Forelæsningerne er inddelt i 10 kategorier, mens alle radioudsendelser ligger

⁹⁴ *Danskernes Akademi* var fra starten inspireret af TED.com's format, og efter det første år indgik man aftale om at sende TED talks som en del af *Danskernes Akademi*.

under samme menupunkt *Akademiet på P1*. Sitet indeholder desuden sider om projekter under *Danskernes Akademi*, (fx *Ph.d. Cup*, *Tænkepauser*, *En bog – en forfatter*), oversigter over udsendelser og forelæsere, en sendeplan, søgefunktion, en side om podcast og en side om *Danskernes Akademi*, hvor man blandt andet kan finde hjælp til at bruge websitet, kan læse om samarbejdspartnerne, henvises til *Danskernes Akademis* facebook-side m.m. Websitet består primært af filer til streaming i form af 550 radioudsendelser og 1155 tv-udsendelser (jf. 4.2.5) samt paratekster i form af titler, korte beskrivelser og billeder.

Udover seriens eget website har der været indhold fra serien andre steder på DR's website, idet man har kunnet se tv-udsendelserne i DR's tv-player enten via computer, tablet eller smartphone, ligesom man har kunnet podcaste flere af udsendelserne. De fleste af de udsendelser, som ikke ligger på websitet, dvs. de udsendelser, der ikke er forelæsninger, har man kunnet se i en begrænset periode i playeren.

Danskernes Akademi har en *Facebook-side*, som i skrivende stund kun har 3638 likes, sammenlignet med fx *Deadlines* 21.390 likes og *Mads og Monopolets* 161.883 likes (juli 2014). De fleste opslag er information om kommende programmer i *Danskernes Akademi*, men der henvises også til andre programmer og arrangementer, fx DR3's smerteeksperiment og Forskningens Døgn. De fleste opslag på væggen har kun få likes og delinger, og der har generelt ikke været meget aktivitet på siden, hvorfor den ikke analyseres.

I *Danskernes Akademi* inddrages også bogserien *Tænkepauser*, som er et samarbejde mellem Aarhus Universitet, Aarhus Universitetsforlag, DR, Jyllands-Posten og landets biblioteker. Den inddrages sandsynligvis, fordi flere af forfatterne bag *Tænkepauser*-bøgerne deltager i *Danskernes Akademi*.

Målgruppen for *Danskernes Akademi* er umiddelbart meget bred, som det fremgik af websitet, da serien gik i luften:

“Danskernes Akademi er et tilbud til dig, som ønsker at blive klogere, fordybe dig og blive inspireret til at vide mere. (...) Både yngre og ældre, gymnasieelever som pensionister - gennem tv og på web.” (Om Danskernes Akademi, 15.01.2010)

Den beskrivelse blev senere fjernet, så der ikke stod noget konkret om målgruppen på sitet. Andre beskrivelser af målgruppen fandtes i kommunikationen omkring lanceringen:

“I det nye år byder DR2 på en ny programflade på tværs af tv og internet, der både er for dem, der aldrig kom på universitet, men som altid har været nysgerrige på akademisk viden, og for dem, der allerede har et lystbetonet forhold til spændende forelæsninger om alt fra filosofi til ernæring.” (Dohrmann, 2010a)

”Forskere vil forelæse for »alle os, der ikke fik 10 i snit«.” (Hybel, 2009b)

Selvom målgruppen er bred, afgrænses den samtidig gennem mere konkrete beskrivelser af, hvem der kunne være i målgruppen. Betegnelsen ’akademisk viden’ kan antages at snævre feltet noget ind, men samtidig understreges det, at det ikke (kun) er for eliten. Intentionen må også ses i relation til forestillingen om folkeoplysning, hvor der er fokus på den almindelige borgers (ud)dannelse, hvilket igen peger på en potentielt meget bred målgruppe: alle der har lyst til at lære mere! Det stemmer med beskrivelsen i *DR’s årsrapport 2012*:

“’Danskernes Akademi’ er ét af DRs [sic] læringstilbud på tv, radio og web. I samarbejde med Danske Universiteter, videnscentre og forskere formidles akademiske forelæsninger, debatter, dokumentarprogrammer og reportager til en bred målgruppe. (...) Alt indhold er gratis og tilgængeligt for alle.” (DR, 2013 s. 27)

Den brede målgruppe har også at gøre med bredden i indholdet i Danskernes Akademi, hvor de forskellige indslag kan være rettet mod ret forskellige interesser. I nogle tilfælde er der sågar indtænkt specifikke målgrupper i forhold til konkrete indslag, fx:

”Ph.d.-cuppen har til formål at gøre forskning mere tilgængeligt og inspirere studerende.” (DR, 2013 s. 27)

I realiteten sætter det tidspunkt, man har valgt at sende udsendelserne, nemlig om eftermiddagen og sent om aftenen på hverdage, også rammer for målgruppen:

”I modsætning til et videnskabsprogram som ’Viden om’, der sendes i primetime for langt flere seere, så formodes det, at seerne til Danskernes Akademi er fagligt interesserede, der har en basal viden omkring emnet. (...) Målgruppen er meget diffus, men på grund af tidspunktet er der en overvægt af større skolebørn, studerende og pensionister.” (Forskerforum, 2010)

”Målgruppen for Danskernes Akademi er alle unge og voksne danskere blandt de cirka 400.000, der ser tv om eftermiddagen. Målgruppen er også netbrugere, da forelæsningerne kan ses på dr.dk.” (Beckett, 2011)

I den forbindelse er det væsentligt, at en stor del af indholdet er tilgængeligt på web, da det øger mulighederne for en bredere målgruppe.

Tv-udsendelserne blev kategoriseret som undervisning både i DR's årsrapporter og i sendefloden, fx fremgår det af DR's web player og i metadata. Radioen benytter ikke undervisning som kategori, men da radio ikke indgik i *Danskernes Akademi* fra starten, var kommunikationen omkring konceptet først fokuseret på tv med web som supplement. Da man valgte at inddrage radio i konceptet efterfølgende, må man dog gå ud fra, at udsendelserne her kan siges at høre under samme genre – om end måske tættere på folkeoplysning (samtale og debat) end klassisk undervisning.

I kommunikationen omkring lanceringen blev der talt både om ”en ny type undervisning” (Hybel, 2009a) og folkeoplysning. Ambitionerne var store, og der blev ikke lagt skjul på det hverken fra Notkins side eller fra redaktør for Danskernes Akademi Carl Otto Dethlefsens side:

”...en unik indsats for folkeoplysningen (...) en form for folkeuniversitet i fjernsynsudgave, som udnytter mediets muligheder, og hvor borgere og forskere kan få glæde af hinanden - uden filter.” (Arne Notkin citeret i Dohrmann, 2010a)

”Danmarks største auditorium” (Carl Otto Dethlefsen citeret i Dohrmann, 2010b)

”en digital dansk pendant til 'TED-com', 'BBC Open University' og Folkeuniversitet – altså forskningsformidling af høj standard, formidlet til alle interesserede via tv, radio og internet.” (DR, 2011 s. 45)

Som det fremgår, blev der knyttet an til velkendte former for undervisning, fx ved referencerne til Folkeuniversitetet. Det blev samtidig understreget, at *Danskernes Akademi* bød på noget nyt, stort og særligt. *Danskernes Akademi* skulle levere ”ufortyndet videnskab” (Forskerforum, 2010) og sikre ”folkeliggørelsen af højt specialiseret viden” (Carl Otte Dethlefsen citeret i Universitetsavisen, 2010). Det nye skulle ses i relation til de foregående års måde at lave undervisning på i DR:

”Hvad er det nye i forhold til tidligere undervisnings-tv i DR? »Jo, altså det nye er faktisk det gamle. De senere mange, mange år har man bestræbt sig på at kamuflere, at det her var undervisning. Hvis man

sagde, det var undervisning, så ville folk sige ad-bad og vende sig bort, tænkte man ... Og så har man udvisket grænsen mellem underholdning og fakta«.” (Arne Notkin citeret i Hybel, 2009a)

”Der har været en tendens til at kamuflere undervisningsstof som underholdning. Det er godt, fordi det lokker folk indenfor, og det vil vi fortsat gøre. Men nu vil vi også gøre det klassiske moderne i 'Danskernes akademi', for at ramme en anden målgruppe.” (Arne Notkin citeret i Clemmensen, 2010)

”Der er noget i tiden lige nu, som gør, at folk vil gerne lære noget. Og forskningen behøver ikke gøres poppet eller blive gennemtygget af en journalist først...” (Carl Otto Dethlefsen citeret i Universitetsavisen, 2010)

Danskernes Akademi var altså et forsøg på at lave undervisning interessant og vedkommende på en ny måde, men inspireret af et mere klassisk undervisningsformat. Det blev blandt andet gjort via formen, som jeg vender tilbage til, og ved at iscenesætte *Danskernes Akademi* som en uddannelsesinstitution, en højere læreanstalt, men for alle borgere i Danmark, hvilket også signaleres i titlen. Forestillingen om akademiet, som det ofte blev benævnt i en familiær tone, som et sted, hvor man kunne komme og lære, og hvor alle var velkomne understøttes i flere af parateksterne omkring teksten, fx i introer og outroer. Her blev ofte anvendt person-, tids- og steddeiksis til at inkludere modtagerne og signalere, at 'nu' er 'vi' sammen 'her' i akademiet:

”Kom indenfor og vær med. Vi skal blandt andet se på, hvilken viden vi har...” (intro, På sporet af neandertalerens gener, DR2, 04.10.2011)

”...nu er der åbent i Danskernes Akademi. Kom indenfor og kig med.” (intro, Big Brother & Gud vs. Darwin, DR2, 02.01.2012)

”Vi slutter her for i dag. I morgen står menuen på ny nordisk mad. Kom og smag på det i morgen her på kanalen.” (outro, Big Brother & Gud vs. Darwin, DR2, 02.01.2012)

Især ”velkommen indenfor” benyttes ofte både i tv og radio (se fx intro, Monstre & "Selvmordsmord", DR2, 01.11.2012; intro, Livshistorier & Energi i Vietnam, DR2, 07.01.2013; intro, Danskernes Akademi på P1, DR P1, 04.04.2011). Udsagn har ofte en konativ funktion, hvor der bruges imperativ i en direkte henvendelsen til modtageren: Kig med, hæng på, hør her osv. Som i sidste citat ovenfor anvendes betegnelser, som peger på en tidsmæssig varighed af akademiet i udtryk som 'vi åbner/lukker/slutter', som skaber en ramme om udsendelsen og angiver, at nu ringer klokken ind eller ud til dagens undervisning (se fx intro, Tema: Videnskab og religion, DR2, 06.04.2010; outro, Mødre og døtre & En ny fremtid - i arbejde, DR2, 04.04.2011; outro, Big

Brother & Gud vs. Darwin, DR2, 02.01.2012; outro, Livshistorier & Energi i Vietnam, DR2, 07.01.2013). Den inviterende tone er gennemgående i parateksterne intro og outro og er med til at trække i en anden retning end den tendens til elitisme, der ligger implicit i det, at det er undervisning på universitetsniveau.

En anden ting i intro, outro og mellemlæg, som peger på intentionen bag, er den udbredte brug af ord relateret til viden og undervisning:

”Så er vi tilbage med Danskernes Akademi her på kanalen. Det er her, man stadig kan nå at blive klogere bare ved at se tv. Så hæng endelig på!” (intro, Kulturkonflikter i Danmark & Oprør i Arabien, DR2, 03.09.2012)

”Velkommen til. Det er her vi handler med ren, rå viden.” (intro, Vikingetiden i nyt lys, DR2, 05.09.2011)

”Svaret blæser i vinden, synger Bob Dylan i en af sine mest berømte sange. Men det rækker ikke her i Danskernes Akademi. Her kigger vi efter eksakte svar på svære spørgsmål. I dag vil vi for eksempel vide, hvad sagkundskaben har at sige om...” (intro, Bob Dylan - den ukendte maler – og Tyngdekraftens betydning for livet på Jorden, DR2, 09.10.2010)

“...vi er tilbage igen på næste søndag med en ny times frisk viden. I mellemtiden kan du blive meget klogere på forskningens verden ved at klikke ind på dr.dk/akademi.” (outro, Danskernes Akademi, DR K, 07.04.2013)

Det samme ses i grafik i præsentationen på tv, hvor forskellige underoverskrifter anvendes, fx ”dit vindue til viden” (DR K, 10.03.2013) og ”aktuel forskning og videnskab” (DR K, 03.11.2013). Det går igen websitet, hvor forsiden har overskrifter som ”Forelæsninger for danskerne. Træd ind og blive beriget...” (Danskernes Akademi forsiden, 31.10.2010), ”viden direkte til dig” (Danskernes Akademi forsiden, 28.02.2012), ”Forskere fra universiteter og videnscentre forelæser på Danskernes Akademi” (Danskernes Akademi forsiden, 12.03.2012). Også på siden *Om Danskernes Akademi* er omtalen af viden i centrum:

“Danskernes Akademi - viden direkte til dig. (...) Flere hundrede af de bedste forskere og undervisere fra universiteterne vil dele deres viden med dig.” (Om Danskernes Akademi, 15.01.2010)

“Danskernes Akademi er et vindue til viden.” (Om Danskernes Akademi, 15.03.2014)

I den indleverede afhandling indgik to illustrationer af websitet for Danskernes Akademi. Den ene er siden Om Danskernes Akademi (http://www.dr.dk/DR2/Danskernes+akademi/Om_danskernes_akademi/) fra 15.01.2010 kan ses i Internet Archive Wayback Machine på: https://web.archive.org/web/20100115044841/http://www.dr.dk/DR2/Danskernes+akademi/Om_danskernes_akademi/20100108101714.htm.

Den anden er et eksempel på Danskernes Akademis forside fra 26.11.2012, som var hentet fra Netarkivet. Forskere og studerende kan få adgang til Netarkivet fra Statsbiblioteket. Andre lignende eksempler på forsider kan ses via Internet Archive Wayback Machine på <https://archive.org>.

Ved at bruge ord som viden, som anvendes meget ofte, og andre ord, som refererer til forskning, videnskab og det at blive klogere på noget, skaber man en forventning om læring og en høj grad af faglighed. Undervisning nævnes ikke eksplicit i hverken tekster eller paratekster, men i parateksterne signaleres hele tiden, at her er en mulighed for alle for at lære noget, og at viden er vigtig. Man henvender sig samtidig direkte til brugeren, en måde at signalere relevans og søge at skabe en relation til modtageren.

Med *Danskernes Akademi* tilbyder man samtidig noget, der i høj grad ligner noget, vi genkender som undervisning, nemlig forelæsningsen. Her står en ekspert i et studie eller en foredragssal, ofte foran en visuel præsentation, og fortæller om et emne – eller som Arne Notkin udtrykte det:

”Mand taler til kamera med PowerPoint i baggrunden.” (Hybel, 2009a)

Selvom forelæsningserne visuelt adskiller sig fra hinanden i kraft af de mange involverede samarbejdspartnere, som leverer forelæsningsen, er de fleste forelæsningsen baseret på denne grundformel: enkel opstilling, en forelæser og en powerpoint-præsentation. I forelæsningsen skabes der også kontakt til modtagerne ved hjælp af visuelle virkemidler, idet forelæseren oftest kigger direkte i kameraet, som underviseren på sine studerende, hvilket er med til at skabe parasocial interaktion og sætte modtageren i den studerendes position. Nogle forelæsningsen filmes foran et publikum til en reel forelæsningsen, mens andre er lavet specifikt til *Danskernes Akademi* og simulerer en rigtig forelæsningsen. Her ses ofte hovedet fra et par enkelte tilskuere umiddelbart i forgrunden, så modtageren, via kameraets blik, placeres blandt tilskuerne. Ved at benytte træk fra den form for institutionaliseret kommunikation, som universitetsundervisning er, signalerer man, at det, man leverer, svarer hertil. Nogle forelæsningsen benytter dog også grafik og visualiseringer på andre måder, fx ved brug af blue/green screen (fx Er jorden almindelig men livet unikt? DR K, 28.11.2013), små narrative sekvenser, der illustrerer det, der omtales (fx Hvordan fungerer Google? DR2, 11.10.2012) eller ved at være optaget i de omgivelser, man taler om (fx Arkitektur, der gør dig søsyg, DR K, 28.04.2013). I de tilfælde bliver det sværere at skelne mellem forelæsningsen og andre typer indhold i akademiet, fx dokumentarprogrammer, samtaler, interviews m.m. Her var formen meget varieret, og ikke alle indslag kunne umiddelbart genkendes som undervisning. Alle disse udsendelser danner tilsammen den brogede tekst *Danskernes Akademi*, men på grund af

parateksterne, som beskrevet ovenfor, og på grund af sammensætningen af indslag, kommer det hele til at fungere som undervisning og folkeoplysning.

5.10.2 *Indholdsfællesskab*

Danskernes Akademi er karakteriseret ved to former for indholdsfællesskab på tværs af platforme, dels brug af samme paratekster, dels brug af samme personer og emner. I forhold til parateksterne er titlen den samme på tv og web samt delvis på radio, hvor der er tilføjet *på P1*; markeringen skyldes sandsynligvis, at man ikke startede på alle platforme samtidig. Jinglen er den samme på radio og tv, mens der ikke er lyd på websitet, før man åbner konkrete indslag. Grafikken er den samme på tv og website, så der er flere elementer, der både auditivt og visuelt binder teksterne sammen, så man ikke er i tvivl om, at de hører under den samme ramme. I de enkelte indslag er det ikke alle steder, disse elementer er til stede, fx når det gælder indslag, som ikke er produceret til serien. Her ses de kohærens-skabende elementer så kun i parateksterne i form af intro, mellemlæg og outro.

Det mest tydelige eksempel på indholdsfællesskab ses i samspillet mellem web og henholdsvis tv og radio. Tv-forelæserne og radioudsendelserne bliver tilgængelige på websitet efter udsendelse som kopi. Indholdsfællesskabet viser, hvordan grundelementet i *Danskernes Akademi* på tv ikke er udsendelserne, men forelæserne som afgrænsede indslag, da det er disse og ikke hele udsendelser, som gøres tilgængelige på websitet.⁹⁵ Det er samme klip på web og henholdsvis tv og radio, men i en anden indpakning, som kan have betydning for, hvordan det bruges. På tv søger man at skabe et "flow" (Williams, 1990 s. 86-96), der passer til tv's mediet, ved at sætte indslag sammen, der er relevante i forhold til hinanden på en eller anden måde. I bilag 6 ses eksempler på, hvordan tv-udsendelserne er sat sammen – og det viser samtidig den store variation i indholdet. Ofte er det nødvendigt at kombinere to eller flere emner, som ikke har ret meget med hinanden at gøre (bilag 6). Det skaber udfordringer i forhold til sammenhæng, som søges løst ved hjælp af paratekster (kending, speak m.m.) og visuelle elementer (grafik m.m.).

⁹⁵ Det ville dog heller ikke være muligt at gøre hele udsendelser tilgængelige, da de forskellige indslag har forskellig copyright, hvilket begrænser visningsmulighederne. Det ville derfor være en dårlig løsning ift. ønsket om at skabe et arkiv på websitet, jf. arbejdsdeling nedenfor.

På web er der ikke samme tidslighed og dermed heller ikke flow, men her søger man at skabe sammenhæng ved at koble indslag med en kort tekst om indslaget emne, information om forelæseren (ofte eksterne links) og links til evt. andet indhold med samme forelæser, fx radioudsendelser. Desuden er forelæsningserne organiseret i kategorier, som dermed kan pege modtagere med en given interesse i retning af andet potentielt relevant indhold. I radio sendes hver udsendelse i et flow af ikke-relaterede udsendelser, men på web kobles den med de andre udsendelser med samme deltager og med evt. relaterede tv-udsendelser.

Ser man på sammenhængen mellem radioudsendelser og tv-indslag, viser der sig et varierende billede. Det er langt fra i alle tilfælde, der findes både radio og tv med samme deltager, og hvor der gør, er der forskel på, hvor meget radioudsendelser og tv-indslag overlapper indholdsmæssigt. Forelæsning og interviews handler i reglen om samme overordnede emne, men i nogle tilfælde gennemgås nogenlunde de samme pointer i radio og tv (fx Tem Frank Andersen om sociale medier, Søren Langager om ADHD samt Marianne Qvortrup Fibiger om sport og religion), mens det i andre tilfælde er forskellige aspekter af et emne, der trækkes frem (fx Helmuth Nyborg om biologi, køn og intelligens; Eske Willerslev om DNA-forskning). I nogle tilfælde ligner versionerne således hinanden mere end i andre tilfælde. Jo tættere versionerne er på hinanden, desto mere redundans, og desto mindre vil modtageren få ud af at anvende begge platforme – med mindre man altså specifikt ønsker redundansen i læringsøjemed. Uanset evt. redundans byder radio og tv dog i kraft i forskellig mediet på forskellige brugeroplevelser. På web er brugeroplevelsen også en anden pga. den kontekst, som indslagene indgår i, men i forhold til selve indholdet er det som nævnt kopier, hvorfor der er mindre sandsynlighed for, at modtagere vil lytte eller se udsendelser her, som de allerede har set på radio eller tv – igen med mindre det er for at repetere. Men det er så ikke udtryk for, at teksterne på de forskellige platforme bidrager med andet end muligheden for et gensyn.

En anden type indholdsfællesskab går på tværs af *Danskernes Akademi* og andre initiativer, som DR deltager i på den ene eller anden måde, fx har nogle af Tænkepauser-bøgerne indholdsfællesskab (version) med forelæsninger og evt. radioudsendelser med forfatterne. Af danske arrangementer, som knyttes

sammen med *Danskernes Akademi*, kan nævnes *Litteraturfestivalen*, *Golden Days* og *AG 2020 debat*. Desuden kobles serien med andre aktiviteter i DR Undervisning, idet fx *Kendt i parlamentet*, *Bag om borgen* og *Hvorfor fattigdom?* kommer til at figurere som del af *Danskernes Akademi*. Man kan sige, at *Danskernes Akademi* fungerer som en fleksibel indholdsramme, der kan rumme mange forskellige elementer – alt, som har karakter af folkeoplysning eller undervisning på højere niveau, og alt, der kan passe ind i eller relatere til benyttede emner, synes at kunne være på programmet. Det giver samtidig DR mulighed for at forsøge at skabe sammenhæng (og eventuelt synergi) mellem forskellige udsendelser og initiativer ved at lade dem indgå i serien.

5.10.3 Arbejdsdeling

Forelæsningerne spiller en central rolle som det bærende indhold både i udsendelserne og på websitet, og de er produceret specifikt til programmet, modsat den brogede skare af andre udsendelser, som også indgår. Ser man på indholdet på tv og radio, ser det umiddelbart ud til, at man har tilpasset formaterne til mediernes mediatet. Mens radioudsendelserne er dialogbaserede og styret af en interviewer, baserer tv-forelæsningerne sig på visuelle virkemidler i form af powerpoint-præsentationer og forelæserens kontakt til modtagerne (gennem direkte blik i kameraet m.m.). Man kan diskutere, hvorvidt forelæsningsformen egner sig særlig godt til tv, især når ikke alle forelæsere er lige medievante. Formen er valgt med baggrund i inspirationen fra TED og Open University, begge succesfulde formater, og har også været en formel, som kunne videregives til de forskellige samarbejdspartnere, som leverer indslag.

”Tanken er ifølge Thorkild Nyholm [DR redaktør], at det skal være den rene vare altså som en rigtig forelæsning. Længden på foredraget er dog ikke som en ægte forelæsning. DR-redaktionen har vurderet, at tyve minutter er en passende længde, hvis seerne skal kunne holde fokus. Det gælder især fordi indslaget også skal kunne fungere efterfølgende på nettet, hvor seerens tålmodighed traditionelt ikke er helt så stor som foran fjernsynet.” (Forskerforum, 2010)

Set i forhold til de muligheder, man har i tv, for at tage modtagerne med ud i verden eller ind i forskerens værksted og vise de ting, man fortæller om, synes formatet at være forsimplet og ikke udnytte tv’s mediatet – hvilket de ubearbejdede forelæsninger for åbent kamera også har modtaget kritik for

(Magisterbladet, 2014).⁹⁶ Der kom mere fokus på at ”arbejde med at styrke formidlingskraften” (Hartvig Nielsen, 2010) efter det første år, og der synes også at være en bevægelse fra ’mand med powerpoint’ til forelæsninger, der foregår andre steder end i et studie, involverer mere avanceret grafik og/eller kombinerer forelæsning med narrative sekvenser (jf. tidligere eksempler). Som det fremgår i citatet ovenfor har man også fra starten indtænkt det, at hvert indslag skulle kunne fungere på to platforme. Indholds-fællesskabet mellem tv og web (og senere også radio og web) har været en del af strategien. Websitet spiller en central samlende rolle som lager for kopier af tv-forelæsninger og radioindslag, hvor modtagerne kan få adgang når som helst efter udsendelsestidspunktet og desuden finde relateret indhold. På websitet er modtagerne ikke afhængige af radio og tv’s tidslighed på samme måde; man kan fx pause og springe frem og tilbage i en udsendelse, og selve sitet kan eksistere udover seriens varighed på de andre to platforme. På den måde kan undervisningsindsatsen række ud over projektets aktive periode.⁹⁷ Intentionen med websitet som længerevarende lager fremgår af outroen til den sidste tv-udsendelse:

”Så er vi nået til vejs ende med dagens program og Danskernes Akademi i det hele taget. Der er umiddelbart ikke planlagt flere tv-udsendelser i serien, men Akademiets hjemmeside vil stadig eksistere. I dag ligger der over 1100 artikler med videoer og radioindslag på hjemmesiden, og vi har oprettet over 900 forsker-profiler. Der er masser af viden - når du har tid. På vores hjemmeside [grafik: dr.dk/akademi] kan du finde links til universiteternes egne videokanaler...” (outro, Danskernes Akademi, DR K d. 12. december 2013 kl. 09:45 - 10:42)

Den varighed, som tidligere blev skabt ved hjælp af bogmediet, bliver nu varetaget af websitet. Bøgerne, der indgår i projektet har ikke grundbogs-funktionalitet, som vi har set tidligere – det er ikke nødvendigt, da man via websitet kan få direkte adgang til forelæsninger og interviews. Inden opstarten

⁹⁶ En anden kritik lød allerede inden opstarten: at DR stillede sendetid til rådighed for ”åbenlys reklame for universiteterne” (Richter & Boel, 2009), og at det var en let måde for DR at få næsten gratis indhold (Vallentin, 2010). Andre beskriver samarbejdet som ”en positiv mulighed” (Siune, 2009) og ”en klassisk winwin-win”, hvor både DR, universiteter og modtagerne får glæde af ordningen (Hollesen, 2012).

⁹⁷ I skrivende stund (september 2014) er der kommet en tekst på sitet, der informerer om, at der er problemer med en række fejl på sitet, og at sitet lukker 1. november 2014. Man vil således ikke benytte muligheden for at lade udsendelserne ligge som undervisningsmateriale fremover.

blev websitets beskrevet som et sted, hvor man ville kunne finde yderligere information:

”Tv-udgaven af ’Danskernes Akademi’ suppleres med en udgave på internettet, hvor man kan dykke dybere ned i emnerne. Og få svar på sine spørgsmål.” (Hybel, 2009a)

Det er interessant, fordi websitet endte med ikke at tilbyde andet end lagerfunktionalitet. Der kan godt nok fås mere viden om et emne ved evt. at se eller lytte til andre relaterede udsendelser, men derudover er der ikke mange muligheder for ekstra viden. Der er fx ikke yderligere tekstlige ressourcer og kun få steder er der eksterne links til andet relevant materiale. Man kunne have forestillet sig en mere udfoldet udnyttelse af websitets muligheder for at indeholde yderligere og andre typer materiale. I så fald kunne websitet forstås mere som et supplement end som en alternativ ’kanal’. Som kanal for kopier skaber sitet en risiko for, at modtagerne vil nøjes med at bruge websitet (hvor de selv kan bestemme, hvad de vil se hvornår) og ikke radio og tv. Forstår man DR’s rolle som levering af public service via radio og tv, kan det betragtes som et legitimitetsproblem. Ser man på de nyere tilføjelser til DR’s public service-forpligtelser, er der dog ikke et problem, for her understreges det, at DR skal levere sit indhold og sine tjenester på alle platforme, og ift. undervisning understreges det specifikt, at web skal indgå.

Måden at tænke *Danskernes Akademi* som en lang række relativt uafhængige indslag, der kan kombineres på forskellig vis, enten i tv eller radios flow eller i webs kategorier, ligger i forlængelse af og i tråd med den udvikling, vi har set på web i de seneste to årtier. Det spejler den udvikling mod øget brugertilpasning (customization), som Boczkowski beskriver inden for avismediet (Boczkowski, 2005 s. 57-66), hvor man på web i stedet for at tilbyde alle ét produkt, som er sammensat på én bestemt måde som i den trykte avis, tilbyder en service, der gør det muligt for alle hver især at sammensætte produktet, som det passer den enkelte, ud fra en lang række indholdselementer og tjenester. Det spejler ligeledes det princip, som gør sig gældende i videodelingstjenester som YouTube og Vimeo,⁹⁸ der fungerer både som arkiv (lager) og

⁹⁸ YouTube er det tredje største website i verden ifølge Alexas Top 500 sites on the web (Alexa, 2014) med mere end en milliard unikke brugere pr. måned, som tilsammen ser mere end seks milliarder timers video pr. måned og uploader 100 timers video pr. minut ifølge YouTube Statistics (YouTube, 2014). Se evt.

udsendelsesplatform, som tilbyder forskellige søgefunktioner og filtre. Nogle af de samme principper præger TED,⁹⁹ men hvor det på videodelingstjenester er brugerne, der leverer indholdet, har TED en fast afsender, ligesom DR står som overordnet afsender på alle indslag, selvom de er lavet af universiteterne. Det er interessant at bemærke, at DR på websitet omtaler forelæsningserne som videoer, og at de også henviser til universiteternes 'videokanaler' (jf. outroen til sidste program, citeret ovenfor), og sprogbroen signalerer således en forestilling om at udnytte nogle af de samme principper som disse tjenester. Opbygningen giver modtagerne mulighed for selv at vælge, hvad de vil se og lytte til, ligesom de kan pause og genoptage, hoppe ind midt i indslag osv. efter behov. Den kontinuerlige fremadskridende tidslighed, som tidligere har styret konsumtion af radio og tv, bliver på web suppleret med langt flere muligheder for at selektere og kombinere, hvormed modtagerne får større indflydelse på, hvad de konsumerer. Nogle af disse muligheder har lagringsteknologier som bånd- og videoptager kunnet tilbyde tidligere, men på web kommer udsendelserne i en anden indpakning, som ikke stiller samme krav til modtagerne (om fx forudseenhed ift. optagelse), og hvor lageret tilbydes af afsenderen.

Man kan forstå Danskernes Akademis måde at fungere som lager på, som en måde at levere en stor mængde indhold inden for forskellige emner, hvor modtageren selv kan vælge, hvad vedkommende vil se og lytte til. Der synes dermed at være tendenser i udviklingen af måden at bruge websites på, der er mere generel og rækker ud over undervisning som genre. Eller måske er der snarere tale om en ny måde at lave undervisning på, som godt nok trækker på klassiske formater, men som samtidig udnytter webs muligheder for at tilbyde indhold i små pakker (en form for parcellering), som kan sammensættes på forskellig vis. Samtidig er det afgørende, at indholdet befinder sig inden for en samlet, fleksibel indholdsramme, der i dette tilfælde konstituerer indholdet som public service-indhold. Det har stor betydning for troværdigheden, fordi DR og samarbejdspartnerne står inde for den indholdsmæssige kvalitet (i mindre

Burgess & Green (2009) om YouTubes særlige kendetegn. Vimeo ligger i på 97. pladsen i Alexas Top 500 sites on the web.

⁹⁹ TED gik online med TED Talks (audio og video) i juni 2006 og havde allerede over en million visninger i september (TED, 2014).

omfang den formmæssige kvalitet), hvilket især er vigtigt, fordi der er tale om undervisning, hvor man forventer pålidelig information.

5.10.4 Henvisninger

For at forstå intentionen med serien er det også relevant at kigge på de paratekster, der ligger før, mellem og efter indslagene (intro, mellemlæg og outro). Her kommunikerer DR direkte til modtagerne og iscenesættes således som afsender. Det er interessant at kigge på henvisningernes retning og på henvendelsesformen. De dele, som ikke er produceret af DR, kan ikke siges at udtrykke DR's intention, hvorfor jeg fokuserer på de DR-producerede paratekster. Som hovedregel henvises der kun i paratekster og ikke i selve teksten. Jeg er således kun stødt på et enkelt eksempel, hvor der i en radioudsendelse henvises til en tv-forelæsning. Det er et interview med Helmuth Nyborg, som leverede to forelæsninger (02.11.2010 og 13.01.2011) og deltog i *Danskernes Akademi på P1* i uge 10 2011:

”I den statistik, som du bl.a. viste i et af dine foredrag på Danskernes Akademi, der viste du en graf...” (Danskernes Akademi, DR P1, 13.01.2011)

Eksemplet synes at være undtagelsen, der bekræfter reglen om, at der ikke henvises undervejs i teksten. Det er interessant, at det, der henvises til, er et visuelt eksempel, som kræver en billedside, hvorfor det ikke bare kan kopieres i radioudsendelsen – og at forelæsning er blevet sendt samme dag, som interviewet sendes om aftenen. Selve henvisningen er referentiel, ikke konativ, men i nedlægget efter udsendelsen henvises der så med en implicit opfordring:

”Du kan finde Helmuth Nyborgs foredrag på dr.dk/danskernesakademi.” (nedlæg, Danskernes Akademi på P1, 13.01.2011)

En anden interessant opdagelse fulgte med dette eksempel; selvom det fremgår, at alle forelæsninger efterfølgende kan ses og alle radioudsendelser aflyttes på websitet, så er lige præcis disse forelæsninger og radioudsendelser blevet fjernet fra websitet, og kun ved at finde arkiverede versioner i arkiverne, kan man lokalisere dem. Selv en henvisning til en af udsendelserne på facebook-sitet er blevet slettet. Det er sandsynligvis en relativt unik situation knyttet til

kontroverser omkring Helmuth Nyborg som forsker,¹⁰⁰ men det illustrerer webs ustabilitet som kilde.

Selvom der ikke er henvisninger i selve teksten, er der mange henvisninger i paratekster. I radioudsendelserne findes de i værtens nedlæg og/eller i det efterfølgende nedlæg i continuity, i tv-udsendelserne findes de i outroen. Næsten alle henvisninger til seriens andre platforme er til websitet:

”Danskernes Akademi kan du også høre på nettet. Det er på dr.dk/akademi.” (outro, Danskernes Akademi på P1, 12.06.2011)

”Det var slut på denne uges Danskernes Akademi, men du kan finde meget mere brændstof til hjernen på dr.dk/akademi.” (outro, Danskernes Akademi, DR K, 10.03.2013)

”Danskernes Akademi er tilbage i næste uge. I mellemtiden kan du podcaste udsendelserne eller se foredragene en gang til. Du finder hele universet og lidt til på dr.dk/akademi.” (outro, Danskernes Akademi, DR K, 03.11.2013)

Jeg er ikke stødt på henvisninger til radio i tv. Til gengæld er der eksempler på, at der i radioen henvises til tv-forelæsninger, men det sker stadig i kraft af en henvisning til websitet og ikke til tv som platform:

”Hvis du vil vide mere om livet i ilfrit vand, så kan du se Bo Thamdrups tv-forelæsning på hjemmesiden dr.dk/akademi.” (outro (continuity), Danskernes Akademi på P1, 10.10.2012 kl. 22:03 - 22:10)

”[Værtens outro:] Du kan Ole G. Mouritsens foredrag på dr.dk/danskernesakademi. (...) [Continuity:] I morgen fortæller Ole G. Mouritsen om sushi her i Danskernes Akademi på P1, som du kan gehøre på nettet, hvis du ikke fik det hele med, og på nettet kan du også finde hele Ole G. Mouritsens forelæsning.” (outro, Danskernes Akademi på P1, DR P1, 04.04.2011)

I de udsendelser, jeg har undersøgt, bliver der henvist til websitet i majoriteten af tv-outroerne og omtrent halvdelen af nedlæg efter radioudsendelser. Om der henvises eller ej synes at afhænge af, hvad continuity-speakeren ellers har at sige. Hvis der bruges tid på at henvise til andet indhold, er det ikke altid, der henvises til websitet. På tv er der så til gengæld altid en grafik henvisning i form af website-adressen.

¹⁰⁰ I 2011 blev han for anden gang indklaget for Udvalgene vedrørende Videnskabelig Uredelighed for vildledning og plagiat (Wolfhagen, 2011).

Der benyttes også ind imellem henvisninger til andre dr.dk sites enten bare i grafikken, fx ”dr.dk/plandk” (et temasite om planloven under DR Undervisning, henvisning DR2, 25.01.2010) eller både verbalt og i grafikken fx ”dr.dk/litttalk” (mellemlæg, Danskernes Akademi, DR K, 07.04.2013). Der henvises til bøgerne, dels på websitet, hvor de også gratis kan hentes som e-bog, dels i tv-udsendelser, hvor der så henvises til, at de kan hentes via websitet (fx mellemlæg, Danskernes Akademi, DR K, 07.04.2013). Til gengæld er jeg ikke stødt på henvisninger til facebook-siden hverken i radio eller tv. Kun på websitet er der en henvisning hertil. Der foregår dog heller ikke det store på siden, som primært bruges til at annoncere kommende udsendelser – både i *Danskernes Akademi* og andre DR-udsendelser relateret til videnskab eller undervisning. Man kunne have forestillet sig, at facebook-siden ville blive benyttet til at gå i dialog med modtagerne, men det sker ikke i udpræget grad – måske også fordi siden ikke har så mange følgere.

På websitet er der overraskende få henvisninger i forhold til muligheden for skabe kohærens mellem teksterne på de forskellige. Der findes dog enkelte henvisninger til tv og radio:

”Danskernes Akademi er REN RÅ VIDEN. Du finder os på nettet, DR2, P1 og som Podcast.” (Om Danskernes Akademi, 15.07.2012)

“SE DR på SMARTPHONE OG TABLET (...) SE PROGRAMMERNE FRA DANSKERNES AKADEMI I DR NU-PLAYEREN” (forside 12.03.2012)

Der er en del referentielle henvisninger i tilknytning til forelæsninger og radioudsendelser med angivelse af sendetidspunkt og kanal, men der nærmest ingen henvisninger med konativ funktion, der henviser udover web (der er mange interne links og ind imellem links til andre DR sites). Der en sendeplan, hvoraf det fremgår, hvad der bliver sendt i den givne uge, men heller ikke her er der eksplicitte opfordringer til at anvende radio og tv. At der kun er få henvisninger kan være udtryk for de enkelte platformes relative selvstændighed; man behøver ikke anvende mere end én platform. At henvisninger til websitet er et fast element i tv-udsendelserne og et jævnlige tilbagevendende element i radioudsendelser synes at have at gøre med websitets lagerfunktionalitet, som beskrevet ovenfor.

5.10.5 Opsummering

Danskernes Akademi er på mange måder et stort projekt, både i den forstand at det består af rigtig mange udsendelser, og fordi det baserer sig på samarbejde med så mange forskellige folk og institutioner, som leverer indhold. Serien er karakteriseret ved få men genkommende typer mediesamspil, som skaber kohærens helt overordnet, så man forstår teksterne på de forskellige platforme som del af samme serie, men uden at de enkelte tekster knyttes sammen af andet end paratekster. Titel, visuel identitet og kendingen går igen på tværs af platformene, ligesom der er indholds-fællesskab i kraft af nogle af de emner, der tages op, og de personer, der medvirker, men teksterne på de forskellige platforme synes ikke at være er tænkt som en samlet tekst, men mere som parallelle tekster. Der er ingen udnyttelse af muligheden for synergi ml. radio- og tv-udsendelser. Henvisninger går primært fra radio og tv til web, og da web grundlæggende er et lager for indhold fra de to andre platforme og ikke byder på meget andet indhold, har henvisningerne oftest samme karakter. Der opfordres til at benytte websitet, men ikke samtidig med eller i samspil med de andre platforme, mere som et alternativ til disse, hvis det man ønsker at se eller lytte til allerede har været sendt. *Danskernes Akademi* er en collage af alt muligt dels leveret af DR's samarbejdspartnere, dels hentet frem fra arkiverne, og det er således en nem og billig måde at lave indhold til sendefloden. Samtidig kan det forstås som en løsning, der går godt i spand med andre tendenser i tiden, især videodelingstjenester. Websitets opbygning signalerer intentionen; man har skabt et lager med en stor mængde fragmenteret, parcelleret indhold, en form for arkiv, hvor de forskellige modtagere i en meget bred målgruppe kan hente det, som de hver især er interesserede i. Paradoksalt nok ligger *Danskernes Akademi* både meget tæt på og meget langt fra tidligere former for undervisning i DR. Den docerende form i forelæsninger af eksperter på universitetsniveau minder om foredragene i *Søndagsuniversitet* i 1950'erne og 1960'erne. Men hvor man her havde bøger som langtidsvarigt lagringsmedie, har man i dag websitet som arkiv, og her behøver man ikke at omsætte det talte foredrag til skrift, for web kan simulere både radio og tv (Finnemann, 2005). Web byder desuden på andre dynamiske muligheder fx i form af linkstrukturer, som skaber en helt anden indpakning af de enkelte indslag med muligheder for at knytte dem sammen med andet indhold, både på og udenfor sitet. Ambitionerne med *Danskernes Akademi* må ses i sammenhæng med det politiske pres på DR for at lave undervisning og for at markere sig som public service-institution. Samtidig

Analyse

bliver det strategisk vigtigt at levere indhold på nettet, både fordi det kræves i lovningen og fordi denne praksis er omdiskuteret og kritiseret fra flere sider. Undervisningen, som er det public service-område, som DR alene står for, bliver dermed et vigtigt felt at bruge i forhold til at legitimere sin tilstedeværelse online.

6 Diskussion

Diskussionens formål er at diskutere de udvalgte cases i relation til hinanden som en overbygning på analysen. Her er de tre forskningsspørgsmål – hvordan DR på forskellige tidspunkter har realiseret det at arbejde på tværs af platforme i undervisning, hvad tekstens organisering udsiger om DR's intentioner samt sammenhængen mellem mediesystemiske forhold og DR's undervisning – søgt besvaret gennem en analyse af udvalgte cases fra forskellige historiske tidspunkter. Mens analysen fokuserede på de enkelte cases og deres historiske tekst (synkron analyse), vil diskussionen fokusere på sammenligninger af de fem cases og på udviklingen over tid (diakron analyse). De fem udvalgte cases er ikke repræsentative, og formålet er ikke at drage konklusioner om en entydig udvikling på tværs af alle undervisningsprogrammer, eller at udsige noget normativt om kvaliteten af det ene program frem for det andet. Der er i stedet fokus på de variationer, som viser sig i DR's realisering af mediesamspil, og på hvordan disse kan forstås i relation til hinanden og til kontekstuelle faktorer.

Først analyseres og diskuteres udviklingen i brugen og kombinationen af platforme i DR's voksenundervisning. Diskussionen af forskelle og ligheder mellem de valgte cases rammesættes af en vurdering af graden af tværmedialitet og kompleksitet for de enkeltes cases. Det lægger samtidig op til den afsluttende diskussion af, hvorvidt udviklingen kan forstås som en bevægelse mod øget kompleksitet. Inden da kommer dog først et afsnit, som behandler intentioner bag undervisningen og udviklingen i forestillinger om modtagerne. Herefter følger et afsnit om sammenhængen mellem DR's måde at lave undervisning og mediesystemiske forhold i den umiddelbare institutionelle og politiske kontekst med fokus på politisk styring og public service. De forskellige afsnit i diskussionen lapper i flere tilfælde ind over hinanden, da mange af faktorerne indvirker på hinanden og således er svære at adskille, om end dette er nødvendigt formidlingsmæssigt. Herefter følger en diskussion af, hvorvidt den historiske udvikling i DR's voksenundervisning kan ses som udtryk for en bevægelse mod øget kompleksitet. Diskussionen runder afslutningsvis afhandlingens teoretiske og metodiske bidrag. Først diskuteres begrebsapparatets anvendelighed i forhold til at forklare mediesamspil og sammenligne på tværs af cases. Det sker med udgangspunkt i indeværende

projekt, men også generaliseringspotentialet berøres. Derefter diskuteres de nye arkivers betydning for forskningsprojektet, samt om og hvordan mine erfaringer kan bidrage med indsigt vedrørende de metodiske udfordringer, som andre kan drage nytte af.

6.1 Udviklingen i brug og kombination af platforme

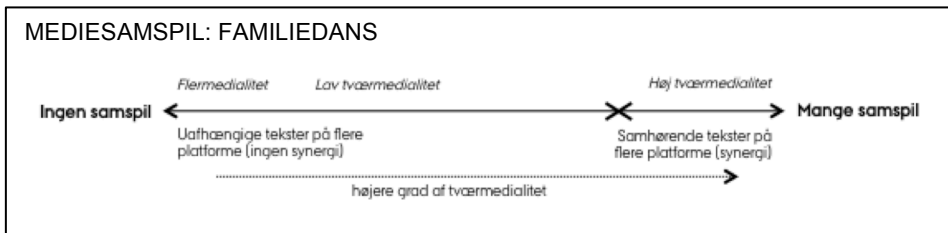
Gennem DR's voksenundervisnings historie er der, som i mediehistorien generelt, løbende kommet flere medier til. Kilderne viser, at DR løbende har inddraget nye platforme i undervisningen, men også 'gamle' medier som bøger og hæfter er blevet anvendt til følgeudgivelser. Men hvordan har brugen og kombinationen af medieplatforme udviklet sig? Hvorfor var det lige præcis inden for denne genre, at DR så tidligt begyndte at kombinere platforme, og hvorfor holdt man fast ved denne praksis?

6.1.1 *Konstellationer af mediesamspil og grader af tværmedialitet*

I alle de valgte cases er der mindst tre platforme involveret. Såvel brugen og kombinationen af platforme som konstellationen af samspil og deres funktioner varierer mellem de forskellige cases. De udviklede kontinuummer er anvendt i vurderingen af graden af tværmedialitet i serierne. I det følgende fokuseres på den overordnede vurdering, men de enkelte mekanismer kan ses i bilag 7.

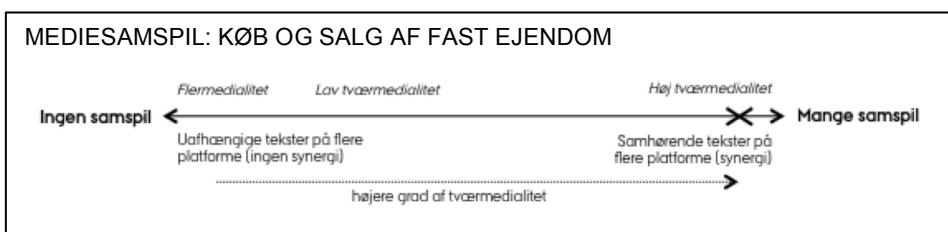
Ser vi på *Familiedans* er casen karakteriseret ved mange mediesamspil på forskellige niveauer. Der er en tydelig arbejdsdeling mellem platformene, hvor indhold på radio og tv, bort set fra citaterne, er forskelligt udformet afhængigt af de respektive platformes særlige egenskaber og styrker, og de spiller sammen på en gennemtænkt måde og med henvisninger mellem platformene (dog overvejende uden direkte opfordringer). Hæfternes høje grad af indholdsføllesskab med henholdsvis radio og tv udtrykker en bevidst strategi knyttet til hæfternes varighed over for radio og tv's flygtighed. Kombinationen af de mange typer samspil rettet mod at skabe synergi mellem platformene, og hvor mediatet og tidslighed er tænkt ind, skaber et kohærent hele. De mange

sammenbindende elementer betyder, at serien som tekst udviser en høj grad af tværmedialitet.¹⁰¹

Figur 7: Grad af tværmedialitet i *Familiedans*.

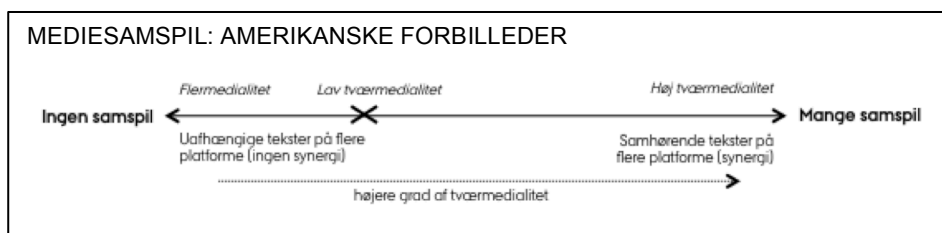
Køb og salg af fast ejendom virker i lige så høj grad gennemtænkt på de forskellige platforme. Visualiteten udnyttes på tv både i forhold til det, modtagerne skal lære om, og i forhold til at skabe en relation til modtagerne baseret på direkte henvendelse både verbalt og visuelt gennem parasocial interaktion (fx simuleret øjenkontakt). Radio benyttes til uddybninger og diskussioner, mens bogen fastholder informationerne og leverer visuel understøttelse til radioudsendelsernes pointer. Der er mange samspil både i form af indholds-fællesskab og henvisninger, og der er tydelig kohærens mellem teksterne på de forskellige platforme. Der er en tydelig og italesat forventning (grænsende til krav) om simultan brug af især radio og bog. *Køb og salg af fast ejendom* er karakteriseret ved høj tværmedialitet i kraft af de mange samspil og opfordringer til kobling af teksterne på tværs af platforme.

Figur 8: Grad af tværmedialitet i *Køb og salg af fast ejendom*.

¹⁰¹ Bemærk at det ikke siger noget om, hvordan modtagerne reelt bruger teksten, og om den opleves som tværmedial i receptionssituationen, da det er afhængigt af modtagerens valg. Hvis man alene ser tv-udsendelserne, vil den ikke opleves som tværmedial.

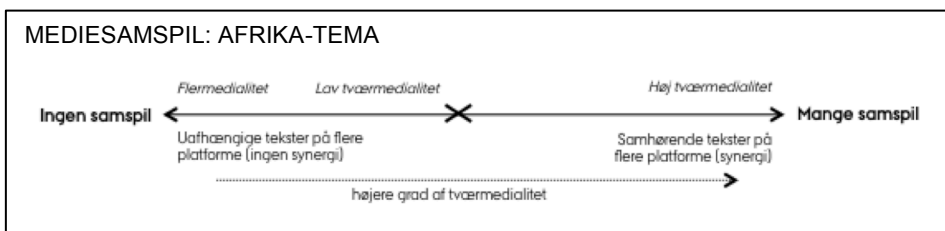
Fra *Familiedans* til *Køb og salg af fast ejendom* ses en bevægelse mod endnu mere fokus på relationen mellem afsender og modtager, fordi værten er så tydeligt til stede, og der skabes parasocial interaktion gennem stor brug af direkte henvendelse og opfordringer. Det skaber en endnu større synergi mellem teksterne. Begge tekster må dog siges at være tydeligt tværmediale med en udpræget grad af mediesamspil, hvorfor man kunne have en forventning om noget lignende i de følgende cases. Det er dog ikke tilfældet i *Amerikanske forbilleder*, hvor der er langt færre samspil, fx er der næsten ingen henvisninger. Serien er i stedet karakteriseret ved en anden type relationer mellem teksterne, som er skabt til at kunne bruges i forlængelse af hinanden, men ikke på samme måde som i de andre cases i direkte samspil på tværs af platformene. Indholdsføllesskabet mellem tv-udsendelserne og bogkapitlerne ses i, at teksterne delvis er versioner af samme indhold, men uden at det ekspliciteres i selve teksterne, at de hænger sammen. Arbejdsdelingen er igen knyttet til bogens varighed, men der er ikke en forventning om simultan brug, selvom bogkapitler og tv-udsendelser passer sammen én og én. Radioudsendelserne falder lidt udenfor, hvilket understreges af deres særskilte titel. Udformningen af teksterne synes præget af den tvedelte målgruppe og samarbejdet med universiteterne. Det er kun det overordnede emne, der går på tværs af alle tre platforme, hvorfor der er lav kohærens, og *Amerikanske forbilleder* kan beskrives som en serie med lav tværmedialitet.

Figur 9: Grad af tværmedialitet i *Amerikanske forbilleder* / *American Identities*.

I *Afrika*-temaet synes der ikke at være en gennemtænkt arbejdsdeling på tværs af alle platforme. Her er der fokus på at eksperimentere med det nye medie med det formål at skabe en informationstjeneste og database om temaet samt øge modtagernes interaktion med materialet. Denne intention er styrende og resulterer blandt andet i inddragelsen af en stor mængde indhold, der er lavet relativt uafhængigt af hinanden, om end dele er skabt på baggrund af samme

research. Sammenhængen i temaet skabes af websitet som samlende ramme, i udvalgte paratekster i radio og tv, samt i de opgaver til undervisning, der findes på websitet. Disse sammenbindende elementer er alle skabt efter radio- og tv-udsendelserne, hvilket kan være med til at forklare, hvorfor det i nogle tilfælde opleves som en lidt tilfældig, kunstigt skabt, sammenhæng og ikke en reel kohærens. I denne case er der også udviklet materiale med særlig tanke på brug i formaliseret undervisning, og det konkrete undervisningsmateriale er målrettet en særlig gruppe. Teksterne på de andre platforme forventes til gengæld at kunne bruges på tværs af målgrupperne, bare på forskellig vis af henholdsvis almindeligt interesserede og undervisere/elever. I *Afrika*-temaet er der kun få henvisninger i selve teksterne, der peger udover den enkelte platform. Temaets sammenhængskraft er platformsafhængig i højere grad end i de tidligere cases, fordi det næsten udelukkende er websitet, der skaber relationer mellem teksterne. Casen viser dermed, hvordan tekster på andre platforme end radio og tv får større rolle som udgangspunkt for tværmedialitet.

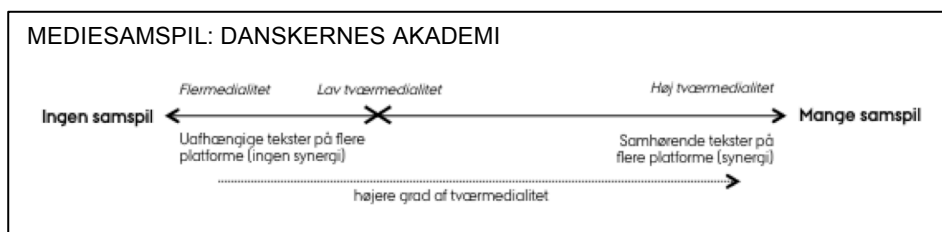

Figur 10: Grad af tværmedialitet i *Afrika*-temaet.

Vurderingen af graden af tværmedialitet i *Afrika*-temaet kompliceres i dette tilfælde af, at visse dele af temaet synes forbundne på tværs af platforme (fx mindre serier, hvor der er tænkt i, at de skulle bruges i forlængelse af hinanden, jf. bilag 1), mens andre synes relativt uafhængige og mere bare koblet på, fordi de også handler om Afrika. På den måde minder *Afrika*-temaets inddragelse af gamle udsendelser og materiale fra eksterne samarbejdspartnere om *Familiedans*-hæfternes collager af diskussionsmateriale hentet fra alle mulige publikationer og sammenhænge. Begge steder synes det at være intentionen om at skabe en læringssituation med så meget som muligt relevant 'på pensum', der er styrende for inddragelsen af de forskellige materialer. De mange typer materiale med større og mindre direkte tilknytning til de andre tekster i *Afrika*-temaet, gør det svært at vurdere den samlede grad af tværmedialitet, men

fordi der kun er synergi mellem platformene i dele af temaet, ender vurderingen på et mellemniveau.

Det er de samme platforme, der anvendes i *Danskernes Akademi* som i *Afrika*-temaet, men det har et helt andet udtryk. Muligheden for at streame radio og tv er videreudviklet imellem de to cases, så der nu gøres stor brug af websitet som lager for og distributør af tidligere sendte udsendelser. Funktionen som database fastholdes, idet radioudsendelser og tv-forelæsninger gøres tilgængelige, både til streaming og som podcasts, men *Danskernes Akademi* er ikke på samme måde en informationstjeneste, da der ikke er meget andet indhold end radio- og tv-indslagene. På både tv og web skabes der en emnemæssig sammenhæng i organiseringen af indslag, som sker ved hjælp af henholdsvis flow og inddeling i kategorier. Tv's sammenhængende flow kan ikke genskabes på web, fordi det kun er forelæsningerne, der er tilgængelige her. Websitet er dermed ikke et lager for hele *Danskernes Akademi*, men kan i stedet beskrives som lager for den intention, som ligger bag forelæsningerne – nemlig at tilbyde undervisning på universitetsniveau. *Danskernes Akademi* er en collage af småstykker, som distribueres i forskellig indpakning på tv, radio og web. På web er drivkraften ikke tv's flow, men modtagernes egne valg, og der forudsættes derfor ikke samlet brug af et bestemt lineært forløb, men en selvvalgt sammensætning af et forløb ud fra de tilgængelige indslag. Som undervisning er *Danskernes Akademi* ikke, hverken på tv, radio eller web, baseret på et læringsforløb med en bestemt progression, som vi har set det i tidligere cases. Der er i nogle tilfælde sammenhæng mellem radioudsendelser og tv-forelæsninger, men ikke altid. Henvisninger mellem tekster og platforme findes næsten udelukkende i de paratekster, hvor DR fremtræder som den samlende afsender, og det er det, der skaber den sammenbindende ramme om serien.

Figur 11: Grad af tværmedialitet i *Danskernes Akademi*.

Udviklingen fra *Afrika*-temaet og til *Danskernes Akademi* afspejler en bevægelse fra store mængder indhold og services som en måde at udnytte webs muligheder på til en YouTube-lignende parcellering af indholdet med mere afgrænsede, men stadig målrettede funktioner. *Danskernes Akademi* placerer sig lavere på et kontinuum over tværmedialitet end nogle af de tidligere cases, fordi der ikke er synergi mellem de forskellige tekster. De sammenbindende elementer sikrer, at indslagene opleves som en del af samme serie, men de skaber ikke en integreret tekst på tværs af platformene. Brugen af flere medieplatforme i *Danskernes Akademi* kan grundlæggende karakteriseres som en form for flermedialitet, hvor DR udnytter sin tilstedeværelse på flere platforme til at lave et samlet projekt involverende radio, tv og web, men (oftest) uden egentlig brug af tværmediale fortællinger på tværs af platformene. Der er dog også enkelte tværmediale mekanismer, hvorfor det samlet set kan beskrives som lav tværmedialitet.

6.1.2 Udviklingen i følgeudgivelsernes relation til radio og tv

I stedet for alene at udsende radio og tv, som i de fleste andre genrer, DR beskæftiger sig med, vælger man i undervisningen at supplere med lagringsmedier, der kan fastholde indholdet. Det er i starten hæfter og bøger, men derefter kommer fx grammofonplader, kassettebånd, plancher, m.m. til og senere også web. På tværs af de forskellige cases og historiske tidspunkter, ser det ud til, at følgeudgivelser har visse genkommende funktioner. Det handler især om lagerfunktionalitet og dermed om varighed i modsætning til radio og tv's flygtighed. Indholdet leveres i en form, hvor konsumtionens tidslighed kan styres af modtageren. Det betyder, at man kan bevæge sig rundt i teksten, og at man kan vende tilbage til den også lang tid senere. Følgeudgivelserne forlænger således den læringssituation, man søger at skabe, og dens udstrækning bliver afhængig dels af tilgængeligheden (fx om websitet stadig er online, bogen kan købes osv.), dels af modtagerens valg (fx om modtageren vælger at finde bogen frem på et senere tidspunkt). At tidsligheden er vigtig ses i, at der i flere tilfælde vælges en grundbogsmodel, hvor man henviser fra radio og tv til bogen, men ikke fra bogen til radio og tv. Ønsker man at bruge bogen efter seriens sendetidspunkt, findes radio- og tv-udsendelserne ikke længere, hvorfor man kan ikke reagere på eventuelle henvisninger hertil – og det dermed

ikke er så relevant at benytte sådanne henvisninger for afsenderen.¹⁰² Hvordan lagerfunktionaliteten kobles med de andre platforme varierer dog. I nogle tilfælde er det præcis det samme indhold, som leveres i en anden indpakning, fx i en bog, på kassette eller web, mens det i andre tilfælde er supplerende indhold eller evt. en kombination. I nogle tilfælde er det radio og tv's flygtighed, der afhjælpes med brug af lagringsmedier, mens følgeudgivelser i andre tilfælde er en konsekvens af andre aspekter af platformenes forskellige mediatet. I *Køb og salg af fast ejendom* er bogen således et supplement til tv-udsendelserne, men en forudsætning for radioudsendelserne pga. de valg, som er truffet omkring det indholdsmæssige. I et samspil med radioen bliver bogen en løsning på radioens manglende visualitet og udfordringer i forbindelse med systematisk formidling af komplekse sagsforhold. Selvom lagerfunktionaliteten grundlæggende er den samme, bliver dens funktion i serien forskellig afhængigt af, om intentionen bag samspillene (relationerne mellem platformene) er serialitet eller simultanitet, dvs. om teksterne skal bruges i forlængelse af hinanden eller samtidig. Desuden er relationen mellem platforme også afhængig af mediateten i forhold til den måde, de kan lagre på. Et vhs-bånd kan lagre indholdet fra en tv-udsendelse på en anden måde, end en bog kan. Det svarer til den skelnen mellem kopi og version, som beskrives i begrebsapparatet, hvor videoen er en kopi af tv's tekst, mens bogens tekst er en version.

Når man går fra at benytte bogen som lager til at benytte web, bliver der langt flere muligheder for integration af forskellige former for materiale. Web kan simulere radio og tv, og kopier af radio- og tv-udsendelser kan nu blive tilgængelige online. Det skaber et andet mediemiljø, hvor brugerne kan bevæge sig mellem radio-, tv- og webindhold uden reelt at forlade web som platform. Det er i den forbindelse relevant at overveje, hvordan radio og tv på web adskiller sig fra radio som platform og tv som platform. Når vi kalder noget radio eller tv, er det forbundet med en forestilling om en bestemt mediatet (nogle særlige karakteristika), en bestemt type indhold (udsendelser), og måske også en bestemt type afsender (medieinstitutioner). Mediateten er afgørende, fordi den vedrører de invariante træk, som knytter sig til en ontologisk forståelse af mediet. Det er fx kendetegnende for radio, at det er karakteriseret ved at være lyd (og pauser i lyd), og symbolformen lyd må altså være til stede

¹⁰² I dag vil det delvis være anderledes på grund af digital teknologi til modtagelse af tv og radio med indbygget arkivfunktion (harddisk), harddiskoptagere og on demand-tjenester (fx podcast).

for at noget ontologisk kan bestemmes som værende radio (jf. Scannell, 2010a). Andre symbolformer, som fx billede og tekst er til gengæld ikke en del af radio, og bliver man præsenteret for et mediefænomen med en billedside, vil man antageligt ikke opfatte det som radio, men måske som tv. Tidligere var radio og tv's medietet knyttet til en bestemt fysiske apparater, som modtog et fysisk signal (lydbølger). Men når radio og tv bliver digitale teknologier, bliver det mere kompliceret. Computeren som medie kan simulere og dermed rumme indhold og funktionaliteter fra flere af de andre medieplatforme, hvorved "visse før fysisk bundne invarianter transformeres til symbolsk variable." (Finnemann, 2005 s. 27). De tidligere medier kan så, ifølge Finnemann, forstås som genrer i det nye medie (ibid.). Skellet mellem platformene er dermed væk, men forestillingen om noget som værende henholdsvis radio og tv hænger stadig fast, hvilket måske også hænger sammen med den udbredte tendens til rent sprogligt ikke at skelne mellem medieplatform og indhold. Udsagnet 'jeg hører radio' eller 'jeg så tv' er forståelig, men siger alene noget om platformen, ikke om indholdet. Når radio- og tv-udsendelser bliver tilgængelige på web, findes de pludselig i en anden kontekst, hvor de kan indgå i direkte relation til mange andre typer indhold, som ikke findes på deres traditionelle platforme (se Brügger, forthcoming). Spørgsmålet er så, om man skal opfatte det som tværmedialt, hvis man hører radio i en web player og derfra henvises til et website, som jo reelt er på samme platform, men ikke er i samme genre (med Finnemanns betegnelse)? I denne afhandling har jeg defineret samspil og tværmedialitet, som det, der foregår på tværs af platforme. Så i forhold til selve den bevægelse modtageren foretager, er det ikke reelt tværmedialt. Men benyttes betegnelsen radio eller tv, er det implicit, at materialet på web er indhold, der stammer fra en anden platform, og henvisningen bliver således implicit også en henvisning til radio og tv som platform. En modtager vil så fx kunne se senere udsendelser på radio eller tv som platform. Eftersom der bliver flere og bedre muligheder for at integrere radio- og tv-indhold på web, vil denne diskussion potentielt blive endnu mere aktuell i de kommende år. Det er ikke sikkert, platformene smelter helt sammen, men det bliver sandsynligvis sværere at trække grænserne mellem dem og dermed også at afgøre, hvornår noget går på tværs af dem.

6.2 Intentionen og forestillinger om modtagerne

6.2.1 *Intentionen om at skabe en læringsituation*

”Vi ser os [...] som et led i det omfattende og mangesidige apparat, samfundet har bygget op i en god gammel overbevisning om, at oplysning er livsvigtig...” (Engberg-Pedersen, 1984b)

Sådan skriver Engberg-Pedersen i 1984 om UVA's opfattelse af sin egen rolle, og det viser tydeligt, hvordan man forstår opgaven på linje med og i samspil med flere af de andre undervisningsinstanser. Selvfølgelig i DR er svær at afgrænse og specifikt udpege, men aspekter ved den kan læses ud af såvel udtalelser som praksis. Den har ikke været den helt samme gennem hele DR's historie, men har udviklet sig i takt med forandringer i andre faktorer. Der synes dog at være genkommende aspekter af rollen. I undervisning synes man i højere grad end i andre genrer at have holdt fast i forestillingen om at være til nytte, om at tilbyde folk et rum, hvor de kan lære og blive oplyst.

At dannelse er en del af målsætningen er tydeligt i *Familiedans*, hvor man ønsker at gøre folk bedre til at reflektere over samfundsstrukturer og familiemønstre. Serien søger at give kundskaber og holdninger og facilitere refleksion hos individet ud fra en forestilling om, at det vil øge individets trivsel at kende til samfundsforhold m.m. *Køb og salg af fast ejendom* søger om at imødekomme et konkret behov, som man forventer, mange modtagere har. Det er ikke generel dannelse, men nyttig viden inden for en bestemt område, og serien er således mere anvendelsesorienteret end *Familiedans*, som er mere orienteret mod dialog og refleksion. I *Amerikanske forbilleder* udvides forestillingen om dannelse med didaktiske overvejelser i koblingen til formaliseret undervisning, og også i *Afrika*-temaet ses både målretning mod almindelig dannelse og konkret undervisning. *Danskernes Akademi* vender delvis tilbage til en mere klassisk forestilling om dannelse, men ikke rettet mod almenheden, i stedet viser tekstens organisering et fokus på individuelle interesser og valg.

Intentionen om at skabe en bestemt type situation, og forestillingen om normer for denne situation, kommer også på forskellige måder til udtryk i teksternes organisering. De spejler således i flere tilfælde nogle karakteristiske praksisser forbundet med undervisning, fx er brugen af repetition (internt eller på tværs af

platforme), visualisering og tiltag til aktivering af de lærende modtagere med til at synliggøre intentionerne bag serierne. Medierne bruges som redskaber for denne intention, og det afgørende synes således ikke i sig selv at være at bruge flere medier, men at skabe de bedst mulige betingelser for en bestemt situation, hvilket så sker gennem brug og kombination af medieplatforme. Situationen handler samtidig om at skabe en bestemt type relation mellem underviseren og de lærende, i DR's tilfælde modtagerne. Når radio- og tv-udsendelserne gør brug af en eksplicit underviser, tydeligst i form af værten i *Køb og salg af fast ejendom* og i forelæserne i *Danskernes Akademi*, tegnes en relation til modtagerne, som simulerer en underviser-elev-relation. Det understøttes af aspekter, der skaber parasocial interaktion, fx direkte henvendelse og blik i kameraet. Autoriteten, som forbindes med underviser-rollen, er med til at styrke eventuelle opfordringer i henvisninger, ligesom det generelt må forventes at højne oplevelsen af troværdighed og faglighed. Udnyttelsen af træk fra anden undervisning er således med til at rammesætte serierne som undervisning og tydeliggøre intentionen for modtagerne.

6.2.2 *Følgeudgivelserne som et logisk valg, men også et paradoks*

Brugen af følgeudgivelser synes også at have at gøre med denne særlige situation, som genren søger at skabe: læringssituationen. De historiske kilder peger på, at der bag genren findes en bestemt intention, der i mange tilfælde resulterer i inddragelse af andre platforme end radio og tv. Undervisning synes således at have en særlig kvalitet eller status, der lægger op til tværmedialitet. Serierne imiterer en undervisningssituation med bestemte praksisser og konventioner tilknyttet, herunder brugen af grundbøger og lignende undervisningsmidler. Institutioner i undervisningssektoren, om det er folkeskolen, gymnasiet, universitetet eller andre læringsinstitutioner, benytter alle skriftlige materialer i undervisningen, og det synes derfor naturligt for DR at overtage denne praksis og anvende denne medietype i undervisning (Christiansen, 1965 s. 22). Igennem DR's historie søger man løbende på at få anerkendt radio og tv som undervisningsmidler på linje med andre undervisningsmidler, fx nævnes det flere i gange i DR's kommunikation, her af fungerende programchef Erik Petersen i DR's årbog:

”Radio og TV er undervisningsmidler på lige fod med andre undervisningsmidler.” (Petersen, 1972 s. 135)

Men samtidig er der en tvetydighed i forhold til DR's egen opfattelse af radio og tv som undervisningsmidler. Det fremgår flere steder, at man ikke mener, radio og tv kan stå alene som undervisning (Engberg-Pedersen, 1973 s. 44; Jes, 1973 s. 13; DR, 1976 s. 103). Det skaber en form for paradoks, fordi følgeudgivelserne bliver væsentlige i en strategi for at kvalificere undervisningsserier i radio og tv som undervisningsmidler på linje med andre undervisningsmidler, men derved bliver følgeudgivelserne samtidig en bekræftelse af, at radio- og tv-udsendelserne ikke kan stå alene som undervisningsmidler. Paradokset hænger også sammen med den dobbelthed i intentionen, som er til stede i flere af de udvalgte cases. Man ønsker, at undervisningen skal kunne bruges i formaliserede undervisningsforløb, og derfor må man udforme undervisningsmaterialerne på en måde, så de kan anvendes her. Det er dog også vigtigt, at andre interesserede modtagere, som ikke indgår i undervisningsforløb, kan få glæde af udsendelserne. Jo flere målgrupper, der på den ene eller anden måde kan få udbytte af udsendelserne, jo lettere er det at legitimere aktiviteterne (i hvert fald efter monopolbruddet).

6.2.3 *Forestillinger om modtagere og målgrupper*

Flere forskere har beskrevet generelle tendenser i udviklingen af forestillinger om modtagerne såvel i DR som i andre lignende public service-institutioner. Forestillingen om modtagerne skifter i takt med ændrede opfattelser af, hvad public service er og skal. Syvertsen (2004) beskriver det som en bevægelse, der starter i en opfattelse af modtagerne som borgere. Denne opfattelse er knyttet til aspekter som demokrati og aktivt medborgerskab. Hvad befolkningen er interesseret i, er ikke styrende for programlægningen, som det ses i DR efter den første lytterundersøgelse i 1929. Man mente at vide, hvad der var bedst for befolkningen, og man besluttede derfor, at undersøgelsen højst kunne "anses for orienterende" (Sauerberg, 1975 s. 331), og at programvalg fortsat måtte baseres på det, som ledelsen fandt var en "passende Fordeling" (ibid.). Det betyder ikke, at man var ligeglade med modtagerne, men relationen til modtagerne var præget af en paternalistisk holdning (Søndergaard, 1992) som konsekvens af en grundlæggende forståelse af at være et redskab i samfundets tjeneste, der skulle skabe gode samfundsborgere. Monopol betød, at man ikke havde behov for et bestemt antal seere eller for at sikre sig, at folk var interesserede i indholdet. Det var derfor muligt at have en programlægning, som udsprang af kulturpolitiske hensyn og forestillingen om rollen som

opdrager og ikke af viden om og interesse i modtagernes præferencer og adfærd (Nielsen & Halling, 2006 s. 334).

Da konkurrencen kom til, ændrede vilkårene sig drastisk, og DR var tvunget til at gentænke sin position og rolle samt relationen til modtagerne. Fra at forstå sig selv som værende i offentlighedens tjeneste og tjene almenvellets interesser var man nu mere direkte i befolkningens tjeneste – fokus blev flyttet fra 'public' til 'service' (Søndergaard, 2006 s. 58). Man begyndte at forstå befolkningen som forbrugere, der skulle serviceres; en tendens der også ses i andre public service-institutioner (Syvertsen, 2004). Den klare afsenderorientering med fokus på DR's rolle i samfundet blev således erstattet af en mere bred, pluralistisk forståelse af public service, hvor man også vægtede modtagernes ønsker og behov (Søndergaard, 1992). Disse modtagere var nu ikke længere en almenhed (en udefineret masse, som alle skal oplyses), men individer inddelt i forskellige grupperinger, som indholdet kunne målrettes mod (ibid.).¹⁰³ I dag er der, ifølge Syvertsen, endnu flere måder at forstå modtagerne i spil, fordi nye forhold, som fx tilkomsten af nye teknologier, har ændret på relationerne mellem afsender og modtagere (Syvertsen, 2004 s. 365). Man ser derfor en begyndende tendens til at forstå modtagerne som "players" (ibid. s. 372), som deltager aktivt i og bidrager til aktiviteterne, fx via sms, mail, chatfunktioner eller lignende.

6.2.4 *Undervisningens særlige modtagerfokus*

Forestillingen om modtagerne, som den kommer til udtryk i undervisningsserierne, er på den ene side en spejling af den generelle udvikling, men har på den anden side nogle særlige karakteristika. Forestillingen om modtagerne som borgere, der skal oplyses som udgangspunkt for deres aktive deltagelse i det demokratiske samfund er tydelig i voksenundervisningen, især i *Familiedans*, og i DR's forskellige publikationer. Der ses ligeledes en bevægelse væk fra den paternalistiske holdning, da det især er de to tidlige cases, der indeholder skolemesteragtige og normative elementer. Men modsat den generelle udvikling opdagede man i undervisningen allerede tidligt, at man måtte rette programmerne mod "bestemte målgrupper og veldefinerede faglige områder" (Engberg-Pedersen, 1984b). I undervisning er det afgørende, at

¹⁰³ Denne ændring i forestillingen spejles blandt andet i lovgivningens nye krav om kvalitet og mangfoldighed.

indholdet målrettes til det niveau, modtagergruppen befinder sig på, hvorfor det allerede tidligt giver mening for DR at tænke i konkrete målgrupper i udformningen af undervisningen.

Målgruppetænkningen ses også i de valgte cases, hvor flere er rettet mod (mindst) to målgrupper. I *Familiedans* er målgrupperne dels alle voksne, der er interesserede i at høre om og evt. diskutere familieforhold og samfundsstrukturer, dels voksne, som deltager i studiekredse eller lignende forløb. Denne dobbelthed går igen i *Amerikanske forbilleder* og *Afrika*-temaet, hvor radio- og tv-udsendelser kombineres med formaliserede undervisningsaktiviteter uden for DR. *Køb og salg af fast ejendom* og *Danskernes Akademi* har ikke på samme måde en tydelig todeling, men også her søger man at nå flere målgrupper gennem udformningen af materialerne. Mange af DR's undervisningsserier er målrettet konkrete aldersgrupper, klassetrin, studiekredse eller fag. For at kunne gøre det måtte man samarbejde med undervisningssektoren og gå i dialog med samarbejdspartnerne om deres behov.

”Det blev karakteristisk for undervisningsafdelingen i sammenligningen med DR's øvrige områder, at her blev brugerindflydelsen formaliseret og gjort til en realitet.” (Engberg-Pedersen, 1984b)

Det var også her, man først begyndte at måle på, hvor mange der havde set programmerne og købt bøgerne. På den måde har undervisning som genre været tidligt ude både ift. at tænke i målgrupper og ift. at indgå i dialog med modtagerne om, hvorvidt de kunne bruge materialerne, hvilket nødvendigvis betød en stor modtagerfokusering. Samtidig synes forestillingen om vigtigheden af folkeoplysning at leve i bedste velgående her – i hvert fald at dømme ud fra initiativet *Danskernes Akademi* – og i den forstand er undervisning en genre, hvor nogle af de første tanker bag DR som institution og den klassiske forståelse af public service lever i bedste velgående. Det ændrer dog ikke på, at udviklingen har betydet ændrede forestillinger om både undervisning og DR's rolle mere generelt, som har initieret en gentænkning af forholdet mellem institutionen og modtagerne. I et mediesystem, som i dag ser helt anderledes ud, må man henvende sig til modtagerne på en ny måde, og her kan man se inspirationen fra andre tendenser i medielandskabet, som understøtter modtagernes selektion og aktive valg. Men selve forestillingen om,

at modtagerne skal være aktive, findes helt tilbage fra starten af DR's historie, fordi undervisningen hele tiden har været båret af en forestilling om aktiv deltagelse som en forudsætning for læring.

På det punkt synes forestillingen om modtageren som lærende således ikke at ændre sig væsentlig igennem årene. Man har en intention om at aktivere modtagerne i brugen af materialet, og derfor søger man at skabe en situation, som kan danne udgangspunkt for læring. Men der er stor forskel på, hvordan denne situation etableres, og hvad det er for en form for aktivitet, der forventes at brugerne. I de tidligere serier guides modtagerne igennem materialerne, og hvordan de skal bruges sammen, i langt højere grad end i de senere serier. I *Familiedans* og *Køb og salg af fast ejendom* er aktiveringen af modtagerne indskrevet i selve teksten i den måde, man forventer at teksterne skal bruges sammen. I de senere cases, *Amerikanske forbilleder* og *Afrika*-temaet, er der ikke samme forsøg på at aktivere i forbindelse med konsumtionen af radio og tv. Her ligger aktiviteten snarere efterfølgende i relation til de mere formaliserede undervisningsaktiviteter i henholdsvis *Åbent Universitet*-seminarer og gymnasieundervisning, som trækker på materialerne. I *Afrika*-temaet lægges der desuden vægt på modtagernes bidrag til teksten i form af fx deltagelse i debat i radio og på web. I *Danskernes Akademi* er der ikke mange forsøg på at aktivere modtagerne i relation til udsendelserne. Her lægges der i stedet vægt på modtagernes aktive selektion og individuelle bevægelse rundt mellem elementerne, og eventuel aktivitet er primært knyttet til valg af indslag på websitet eller eventuelle kommentarer på facebook, hvilket dog næsten ikke benyttes.

6.2.5 Indflydelsen fra medarbejdere og samarbejdspartnere

En sidste ting, som skal nævnes i forbindelse med intentionen og forestillinger om modtagerne er, at medarbejderne har spillet en rolle. De må antages at have påvirket fortolkningen af DR's forpligtelser og budt ind med deres egne holdninger til dannelse og uddannelse. Det må således vurderes som væsentligt, at flere af de prominente skikkelser i DR's undervisnings historie har haft en tilknytning til højskolemiljøet eller lignende folkeoplysningsinstanser. De kan have taget praksisser med herfra, som har influeret undervisningsaktiviteterne i DR. Udviklingen kan desuden være knyttet til bestemte personligheder i den forstand, at der står personer bag de initiativer, som tages, og disse personer har

bestemte forestillinger og ønsker, som kommer til at præge praksis i forskellig grad. Nogle gange er det en enkelt persons idé, som igangsætter noget, der efterfølgende kan virke mere strategisk, end det måske var i udgangspunktet. Det, der kan opfattes som et bevidst valg fra institutionens side ud fra en bestemt målsætning, kan være udtryk for en enkelt persons initiativ. Som eksempel kan nævnes engelskunderviseren Campbell Mc. Callum, som selv tager initiativ til at få trykt hæfter til engelskundervisningen, og da denne praksis findes nyttig, skabes præcedens for senere udgivelser. Samarbejdspartnere spiller ligeledes ind, idet de skoler, gymnasier, aftenskoler osv., som har gjort brug af følgeudgivelserne, har haft ønsker – og til tider stillet krav – til udformningen af undervisningen, herunder brugen af udgivelser på forskellige platforme.

6.3 Voksenundervisningens institutionelle og politiske kontekst

6.3.1 *Vekselvirkningen mellem lovgivning og praksis*

Studiet af lovgivningen har givet indsigt i rammerne for undervisningsforpligtelsen, som DR har skullet tolke i sin praksis, og i vekselvirkningen mellem lovgivningen og praksis. DR som institution og lovgivningen som rammesætter indgår i en form for afhængighedsforhold. Lovgivningen er skabt for at regulere DR, og DR er skabt for at realisere opgaver fastsat i lovgivningen. Når loven skal operationaliseres og fungere i praksis, er det DR som institution, der vælger at forstå og håndtere de lovmæssige rammer på en bestemt måde. Praksis i form af konkrete aktiviteter og tekster er et udtryk for DR's måde at overholde de krav og opfylde de forpligtelser, som loven foreskriver. Her er DR's egne holdninger til, hvad de vil sende, og hvordan det skal udformes, afgørende for, hvordan produkterne i sidste ende kommer til at se ud. I nogle tilfælde får praksis derefter indflydelse på lovgivningen. Det synes fx at være tilfældet med hensyn til legitimeringen af DR's praksis omkring følgeudgivelser, hvor det først lovfæstes i 1987, at der må udøves "anden virksomhed i tilknytning til programvirksomheden" (§ 6 Stk. 3, LOV nr 374 af 10.06.1987), herunder følgeudgivelser, selvom det reelt har været praksis i de foregående 60 år. Lovgivningen er således også udtryk for en politisk stillingtagen til og reaktion på DR's aktiviteter, og på den måde ligger den på sin vis både før og efter praksis.

Et lignende eksempel er DR's aktiviteter på web, idet DR gik online på dr.dk allerede i 1996, men først i den lov, der trådte i kraft i januar 2001 (LOV nr 1272 af 18.12.2000), kom det til at indgå i lovgivningen, at DR kunne – og skulle – have aktiviteter på web. Her blev formuleringen ændret fra "[s]predningen kan foregå ved hjælp af radioanlæg, herunder satellit, eller fællesantenneanlæg" (§ 7, LBK nr 551 af 20.06.2000) til "via fjernsyn, radio og Internet eller lign." (§6a LOV nr 1272 af 20.12.2000). Indtil da havde der for så vidt ikke været lovmæssig hjemmel for DR's tjenester online.

Åbenheden i de lovgivningsmæssige rammer betyder, at DR kan være med til at præge udviklingen, men denne fleksibilitet åbner samtidig for kritik af DR fra folk med en anden tolkning af lovens intention. Det er således ikke kun lovgivningen, men også fortolkningen af public service hos politikerne og i befolkningen, som er med til at skabe det landskab, DR skal navigere i. Diskussionen om, hvorvidt public service-institutionerne skal levere det hele til alle eller kun det, som de kommercielle medier ikke leverer, vender tilbage gang på gang. Her kan undervisning blive et vigtigt kort at spille for DR, da det er den eneste genre, de leverer som den eneste medieinstitution. En anden tilbagevendende diskussion vedrører en eventuel politisk hældning i DR's aktiviteter, som også er kommet til at spille en væsentlig rolle ift. undervisningen.

6.3.2 *Undervisningen og den politiske styring*

Igennem tiden bliver lovgivningen mere og mere udførlig, og især i de redskaber, som implementeres med public service-kontrakter og -redegørelser, ses en tendens til øget politisk styring af aktiviteterne. Ændringerne kan, i hvert fald delvis, forklares ud fra forandringerne i den organisatoriske indretning af DR. Da Radiorådet, som var et relativt politisk organ med repræsentanter blandt andet fra de politiske partier, blev nedlagt og en professionel bestyrelse blev etableret, kom der længere afstand mellem politikerne og beslutninger omkring DR's programvirksomhed. Det kan være en af grundene til de efterfølgende tiltag mod en øget styring via lovgivningen og de andre reguleringsmekanismer (public service-kontrakter og -redegørelser). Historisk sker der således en bevægelse fra en meget overordnet beskrevet forpligtelse med relativt stort rum for fortolkning til en mere udførligt beskrevet og mindre fleksibel forpligtelse. Bevægelsen synes dog at være vendt i 2012, da den første

overskrift i Mediaaftalen for 2012-2014 er ”Mindre detailregulering af DR” (Mediaaftale for 2012-2014).

Det interessante er, at uanset hvordan lovgivningen ser ud, laver DR undervisning, og det understøtter antagelsen om, at rollen som underviser er indgroet i DR's selvforståelse. Da ordet 'undervisning' blev fjernet fra loven i lovændringen efter opsigelsen af aftalen med Undervisningsministeren, fortsatte man med at undervise, om end man ændrede fokus og lagde mere vægt på voksenundervisningen end den direkte skolerettede undervisning. Uden for DR synes DR's undervisning til gengæld at have en mere paradoksal status. På den ene side opfattes det også fra politisk hold som en oplagt del af DR's virksomhed at skulle uddanne befolkningen. På den anden side er undervisningen en kilde til politiske kontroverser – både i forhold til, hvordan man underviser, og hvem der skal betale og tage ansvar for det. Det kommer tydeligst til udtryk i ændringerne i 1970'erne og 1980'erne, hvor undervisningen først flyttes over under Undervisningsministeriets ansvar og derefter flyttes tilbage i DR igen.¹⁰⁴ Den åbenlyse diskussion handler om DR's undervisnings status, dvs. spørgsmålet om hvorvidt radio- og tv-udsendelser (med følgeudgivelser og senere også websites) kan betragtes som undervisningsmidler på linje med andre, traditionelle undervisningsmidler. Argumentet er, at hvis de betragtes sådan, burde også de være betalt af og under ansvar for undervisningsministeren. Men lige under overfladen ligger andre diskussioner om, hvordan programmerne bør se ud, og hvem der bør styre og stå til ansvar for programmerne. På den måde er undervisning, som ellers synes en naturlig del af DR's virksomhed, pludselig til diskussion. Kontroverserne synes dog ikke så meget at handle om, hvorvidt DR reelt skal undervise eller ej, men under hvilke former og med hvilke økonomiske og politiske implikationer.

6.3.3 *Politik og normativitet i undervisningsserierne*

Et af de aspekter, som havde betydning for opsigelsen af kontrakten mellem undervisningsministeren og UVA først i 1982 og endeligt med gyldighed fra 1. januar 1986, var de politiske kontroverser omkring afdelingens udsendelser. Den første case kan give os en fornemmelse af, hvad der kan have faldet nogle

¹⁰⁴ Den ambivalente holdning fra politisk side til DR's rolle som underviser spejles i DR's skiftende ministerielle tilknytning (se bilag 2).

politikere for brystet. Tonen i *Familiedans* peger på en bagvedliggende intention om ikke bare at lære modtagerne noget, men at få dem til at tage stilling til forskellige værdier og holdninger – og måske endda påvirke deres forestillinger og holdninger i en særlig retning. Det indikeres fx i værtens til tider normative udtalelser, som signalerer at visse holdninger er mere passende at have end andre. Den generelle tone i serien koblet med konkrete relativt politiske udsagn kan have spillet en rolle i de politiske kontroverser omkring undervisningsafdelingen og ansvaret for programmerne. Det fremgår ikke af kilderne, om lige præcis denne serie er blevet kritiseret, men antageligvis er det den værdiladning, der har kunnet læses ud af serier som denne, der har vakt harme i dele af det politiske spektrum. Ulla Rønnow fra UVA kommenterer i 1984 i en avisartikel, at de borgerlige i Folketinget ikke altid tog vel imod UVA's programmer (Rønnow, 1984). Der var utilfredshed med programmer, ”der henvendte sig til arbejdspladsens folk” (ibid.), som serien *Mennesker på arbejde* (1980), der beskrev arbejderes vilkår ift. kemiske stoffer på arbejdspladsen. Programmer rettet mod andre målgrupper, fx landmænd og næringsdrivende, blev ikke mødt med samme indignation og kritik. Det har således tydeligvis været et politisk-ladet felt, og selv med folkeoplysning som hovedformål kan flere serier have haft en sideløbende værdipolitisk agenda. I den forstand kan også serier beskæftiget med fx kønsroller og familieformer (*Gør det nemmere* (1970) og *Far, mor og børn* (1976-77)) være blevet forstået som indirekte politiske.

Ser man på *Køb og salg af fast ejendom* synes der ikke at være en direkte sammenhæng med aspekter af den politiske og organisatoriske kontekst. Serien er ikke politisk, men det er ikke udtryk for, at undervisningen nødvendigvis var blevet mindre politisk. Således var der i midt-80'erne også udsendelser om politisk emner, som fx *Økonomi er at vælge* om samfundsøkonomi og fordelingen af ressourcer (1985) og *Retten til at være menneske* om menneskerettigheder (1985). Man holdt ikke op med at tage emner op, der potentielt kunne vække anstød, selvom det var medvirkende til at støtten fra Undervisningsministeriet blev stoppet. Senere synes undervisningen dog overordnet at blive mindre politisk, og man må antage, at konkurrencen også har trukket i den retning, fordi det blev vigtigere at holde på så mange modtagere som muligt. *Amerikanske Forbilleder* og *Afrika*-temaet behandler i et vist omfang politiske emner, men der er ikke samme politiske hældning som i

Familiedans. Værterne synes i højere grad at lade interviewpersoner og situationer tale for sig selv. *Danskernes Akademi* må siges ikke at være politisk, andet end måske en smule i sin helt overordnede ambition om at være et stort folkeoplysningsprojekt.

6.3.4 *Tværmedial undervisning som renlivet public service?*

Undervisning og folkeoplysning har hele tiden indgået som en genre, der er væsentlig i forhold til public service. Derfor finder jeg det også sandsynligt, at man ville undervise i dag, selv hvis det ikke var påbudt i lovgivningen og public service-kontrakter. Casen *Danskernes Akademi* peger samtidig på, hvordan undervisning i dag spiller en vigtig rolle i DR's selvpromovering. Det bliver en vigtig genre, fordi det er her DR har mulighed for at legitimere sig selv som public service-institution og samtidig adskille sig fra andre medieinstitutioner. Det må også antages at være derfor, man omtaler *Danskernes Akademi* i så ambitiøse vendinger – fx danmarkshistoriens største folkeoplysningsprojekt – det bliver en del af fortællingen om de særlige ting, som kun DR tilbyder, men som er afgørende for vores samfund (ifølge selvforståelsen). Det er ikke nyt, at genren er vigtig, men det er nyt, at den bliver det i samspil med nogle klare politiske udmeldinger, som de udtrykkes i de mediepolitiske aftaler og public service-kontrakter.

I disse år er det særligt vigtigt for DR at bevise sin berettigelse og legitimere sine aktiviteter. Det er tæt knyttet til diskussionen om public service-begrebet og DR's rolle i medielandskabet. Public service er et dynamisk begreb, som er tæt knyttet til et samfunds værdier og behov (Bardoel & Lowe, 2007:14), og som således også er historisk bestemt. I mange lande har public service-institutionerne fra 1990'erne og frem været igennem en større forandringsproces med fokus på en redefinerings af public service (Lowe & Jauert, 2005; d'Haenens, Sousa, Meier & Trappel, 2008; Enli, 2008; Jakubowicz, 2006; Donders, 2012).¹⁰⁵ Konkurrencen fra kommercielle aktører har skabt pres på public service-institutionerne for at definere, hvad det er, de særligt kan, som gør dem berettigede til en særstatus på markedet, og de privilegier de har i form af fx licensfinansieringen. Det bliver derfor afgørende for institutionerne at fremvise værdien og legitimiteten af det, de leverer (og lever af). En af

¹⁰⁵ Det følgende er også beskrevet i/se også Nielsen (2012).

strategierne for public service-institutioner har været at anvende nye platforme og tjenester og kombinere disse med de traditionelle aktiviteter på radio og tv for at nå ud til og engagere et større publikum (Nissen, 2006; Bardoel & Lowe, 2007; Enli, 2008). De nye platforme aktualiserer diskussionen om, hvad public service-institutioner skal levere og hvor, og i den forbindelse har det været vigtigt for institutionerne med en platforms-neutral forståelse af, hvordan de kan leve op til deres forpligtelser. Ifølge tidligere generaldirektør for DR Christian Nissen er der ingen tvivl om, at DR skal have aktiviteter på web og andre relevante platforme. Public service-institutioner er, ifølge ham, nødt til at følge deres publikum på de platforme, de nu anvender, for ikke at tabe kontakten med modtagerne (Nissen, 2006a s. 73-74; 2006b s. 27). Især i forhold til undervisning er det relevant at udnytte webs muligheder for at skabe arkiver med undervisningsmateriale, som samtidig kan kombineres med interaktive funktionaliteter:

”Through interactive media, PSM [public service media] gain a new forceful tool helping to meet its educational obligations.” (Nissen, 2006b s. 27)

Undervisning egner sig altså i DR’s forståelse, i hvert fald som den beskrives af Nissen, særligt godt til anvendelse af web og evt. andre nye platforme, som skaber mulighed for arkivering og interaktion med materialerne. Det understøttes af forskere, som mener undervisning og folkeoplysning er en essentiel del af public service også i dag (Jauert & Lowe, 2005; Lukács, 2007), og at det er nødvendigt at undervisningen følger med tiden og udnytter og tilpasser sig de nye muligheder på tværs af medieplatforme (Lukács, 2007 s. 206 & 213). På den måde kan tværmedial undervisning blive et slags flagskip for DR som public service-institution.

6.4 Er udviklingen udtryk for øget kompleksitet?

Ud fra forestillingen om, at medieudviklingen historisk bevæger sig mod en stadigt mere kompleks mediematrix og i forlængelse af det aktuelle forskningsfokus på mediasamspil, kan man have en forventning om, at tekster i dag vil være præget af en større kompleksitet og flere mediasamspil. I medium theory er der fokus på kompleksiteten på makroniveau, men vender man blikket mod enkelte tekster tegner der sig et mere nuanceret billede. Det digitale fører måske nok til et mere komplekst medielandskab, men vil det nødvendigvis betyde mere komplekse tekster? På den baggrund er det

interessant at diskutere, om voksenundervisningens udvikling i DR kan ses som udtryk for en bevægelse mod højere kompleksitet, hvad angår mediesamspil? Og om voksenundervisningens historie i DR kan fortælle os noget mere generelt om kompleksitet i mediesamspil?

Der er ingen tvivl om, at der i nogle genrer i dag findes langt mere komplekse tværmediale tekster end tidligere (jf. afsnit 2.3). Hvad angår DR's voksenundervisning er billedet mere tvetydigt, når man ser på det i et historisk perspektiv. At noget er komplekst, dvs. sammensat, kan siges at være et grundvilkår for tværmediale tekster sammenlignet med monomediale tekster. Alle de valgte cases er således sammensatte, så for at kunne diskutere, om der er sket en bevægelse mod større kompleksitet i den historiske udvikling, må det vurderes, hvordan de hver især er sammensat, og hvad der fremstår som mest komplekst. Her spiller de kohærens-skabende mekanismer en rolle.

Familiedans og *Køb og salg af fast ejendom* er relativt komplekse med mange samspil både i kraft af indholdsfællesskab og henvisninger. Der er en klar arbejdsdeling mellem platformene, der lægges op til kombination af dem, og de mange sammenbindende elementer skaber synergi mellem teksterne. I kraft af *Familiedans'* mange tekster (udsendelser og hæfter), som har et langt tidsligt forløb og en stor variation i indholdet, er denne serie på sin vis mere kompleks end *Køb og salg af fast ejendom*, som har et kortere, mere struktureret forløb. Til gengæld kan man argumentere for, at der i *Køb og salg af fast ejendom* etableres mere komplekse relationer mellem vært og modtagere pga. værtens forskellige roller og den direkte henvendelse.

Amerikanske forbilleder er umiddelbart mindre kompleks i sin form end de første to serier, fordi teksterne snarere fungerer parallelt end som et kohærent hele. Det skyldes blandt andet, at en del af det didaktiske er koblet mere indirekte på og formaliseret uden for DR, så det ikke bliver en del af teksten. I *Afrika*-temaet er den nye platform, web, kommet til, hvilket kan skabe forventninger om, at casen vil være udtryk for en øget kompleksitet sammenlignet med tidligere cases, hvor mediematrixen var mindre kompleks. På den ene side kan man argumentere for, at kompleksiteten øges i kraft af de mange forskelligartede materialer, som inddrages, og de mange forskellige muligheder for modtagerne for at selektere og kombinere tekster. Nu er det ikke

kun skrift og billeder, der er tilgængelige på et mere langvarigt lagringsmedie (dog absolut ikke så langtidsholdbart som bogen), men også radioudsendelser, som dermed bliver langt mere fleksible som tekster, fordi modtagerne kan interagere med dem, fx pause og hoppe i lydfilen. På den anden side er der et lavere kompleksitetsniveau, hvis man ser på det relativt lave antal sammenbindende elementer, og hvis man sammenligner med de intrikate samspil i de første to cases. *Afrika* er således kompleks i kraft af websitets inddragelse af mange forskellige typer indhold og muligheder for interaktion, samt de relationer der skabes til andre platforme og andet indhold uden for DR. Men ser man på sammenhængen mellem alle teksterne, er de slet ikke så integrerede rent kommunikativt som teksterne i de første to cases.

Danskernes Akademi er ikke mere komplekst end *Familiedans* og *Køb og salg af fast ejendom* vurderet ud fra mængden af samspil mellem platformene, tværtimod. Men *Danskernes Akademi* er til gengæld kompleks på en anden måde. Det digitale giver mulighed for en anden form for kompleksitet. For nok er relationen mellem radio, tv og web i *Danskernes Akademi* relativt simpelt. Der er kun få typer samspil, og relationen mellem platformene er af en særlig karakter (web som lager for de to andre platformes indhold). Til gengæld kan man argumentere for, at *Danskernes Akademi* er komplekst ved den måde der på web tilbydes en stor mængde indhold, som brugeren selv kan sammensætte efter ønske. Det skaber en kompleksitet på en anden måde, fordi mere overlades til brugerens eget valg. Fordi der er så meget at vælge imellem, og man kan bevæge sig rundt, som man ønsker, vil forskellige brugere sandsynligvis få forskellige oplevelser. På web må man selv aktivt tilvælge de elementer og indslag, medieoplevelsen skal sammensættes af (ud fra det udvalg, der er tilgængeligt). Ønsker man et redaktionelt sammensat og styret produkt kan man vælge radio eller tv. I *Familiedans* og *Køb og salg af fast ejendom* er oplevelsen langt mere konstrueret. Der er lagt en strategi for, hvordan serien skal bruges, i hvilken rækkefølge teksterne skal bruges, og hvordan platformene skal indgå i samspil med hinanden. Og selvom modtageren i princippet kan vælge ikke at følge disse, er der ikke samme mulighed for koblinger uafhængigt af den tidslige dimension. Det er der heller ikke i radio/tv i *Danskernes Akademi*, men det giver web så til gengæld mulighed for.

Man kan altså diskutere, om og hvordan udviklingen er udtryk for en øget kompleksitet, og der er ikke en entydigt svar. Det er heller ikke nødvendigvis formålet, at teorien skal levere et endeligt svar. Den bruges i stedet som ”motiveret spørgemaskine” (Finnemann, 2005 s. 18) i tilgangen til det historiske materiale. Ved at tage udgangspunkt i teorien kan man stille relevante spørgsmål til de historiske kilder, som de fremstår for én. Denne afhandling forsøger ikke at forklare alle udviklingens aspekter med én reduktionistisk påstand. Målet er i stedet at skærpe blikket for de historiske variationer i det betragtede fænomen, for således ikke at træffe forenkede konklusioner, når vi ser på mediebilledet i dag. Et historisk blik på realiseringer af mediesamspil inden for DR’s undervisning kan vise, at hvad denne genre angår, var der også for 40 år siden en høj kompleksitet og en bevidst brug af mediesamspil. I denne genre er teksterne blevet mere komplekse på nogle punkter og mindre komplekse på andre. Selvom ændringer i måden, platformene spiller sammen på, kan være udtryk for en ændret forestilling om brugerens interaktion med teksten, så synes den grundlæggende intention stadig at være den samme, nemlig undervisning og oplysning.

6.5 Refleksioner over begrebsapparatets anvendelighed

I forlængelse af denne afhandlings teoretiske bidrag er det relevant at diskutere begrebsapparatets anvendelighed i analyser af mediesamspil. Begrebsapparatet gør det muligt at opstille en model over samspil mellem tekster på forskellige platforme. Intentionen er at gøre det lettere at analysere og konceptualisere mediesamspil samt at sammenligne på tværs af forskellige cases.

Begrebsapparatet opstiller nogle mekanismer, som hver for sig og tilsammen skaber mediesamspil, men som kan adskilles analytisk og dermed betragtes og beskrives separat. Konstellationen af mekanismer kan være forskellig, hvilket har betydning for, hvordan det overordnede samspil i hele teksten fungerer. Ofte er flere mekanismer i funktion samtidig, hvorved de kan indvirke på hinanden. Ved at underinddele samspil i analytiske kategorier (der beskriver mekanismerne, dvs. arbejdsdeling, indholdsfællesskab og henvisninger samt brug af fælles paratekster) bliver det lettere at se, hvordan samspil kan variere mellem cases, og dermed hvorledes samspil kan være konstrueret forskelligt.

Man kan eksempelvis sammenligne arbejdsdelingen i to af de udvalgte cases. I *Køb og salg af fast ejendom* er arbejdsdelingen baseret på en udnyttelse af de

enkelte medieplatformes medietet, så hver platform benyttes til det, den egner sig særligt til, samtidig med at platformenes relation til hinanden er tænkt ind i organiseringen af teksten. Der skabes synergi ved, at teksterne er skabt til at blive brugt i samspil med hinanden. I *Afrika*-temaet ses en arbejdsdeling i udformningen af det endelige tema, men den tager primært udgangspunkt i en enkelt platform, nemlig web, som udgangspunkt for relationer mellem teksterne. Websitet er omdrejningspunktet, og kun i få tilfælde er der tænkt i samspil mellem de andre platforme (fx *Kontinentet, der sov over sig* i radio og tv samt *Håbløshedens kontinent?* i radio). Der kan således ikke siges at være en overordnet organiseret arbejdsdeling mellem alle tekster på alle platforme.

Målet med udformningen af begrebsapparatet er at skærpe opmærksomheden på de forskellige mekanismer og de niveauer, som mediesamspil foregår på. Det er den konkrete realisering af mediesamspil, dvs. den samlede kombination af mekanismer og deres relation til hinanden i en given tekst, som afgør, om teksten opleves som tværmedial, dvs. som et kohærent hele bestående af flere tekster bundet sammen på kryds og tværs af de involverede platforme. Alt efter hvilke elementer, der anvendes til at skabe kohærens og synergi, og hvordan det sker, kan teksten have et forskelligt udtryk. En tekst kan således være tværmedial på forskellige måder.

En hyppig forekomst af indholdsfællesskab kan fx i nogle tilfælde medføre høj tværmedialitet ved at skabe synergi og opfordre til bevægelser på tværs af platforme, som vi så det i *Familiedans*, hvor kopier, citater og versioner betyder, at teksterne på de forskellige platforme supplerer hinanden og kan bruges sammen. I andre tilfælde kan det til gengæld resultere i en lavere tværmedialitet som i *Danskernes Akademi*, hvor brugen af kopier af radioudsendelser og tv-forelæsninger på websitet ikke lægger op til at bruge platformene i samspil. Tværtimod vil man sandsynligvis ikke se samme forelæsning begge steder, ligesom man heller ikke både vil se tv-forelæsningen og lytte til radioudsendelserne, hvis de handler om præcis det samme. Det kræver en form for incitament, en merværdi, hvis brugeren skal benytte og/eller bevæge sig mellem begge platforme. Hvis en tv- og en radioudsendelse fortæller samme historie, er det derfor heller ikke så relevant for producenten at guide brugeren begge steder hen, hvorfor der vil være færre henvisninger og dermed færre sammenbindende elementer.

Kontinuummerne er lavet som en visualisering af begrebsapparatet med det formål at facilitere refleksion over realiseringen af mekanismerne i den enkelte tekst. Ved at bruge dem bliver det tydeligt, at også de enkelte mekanismer kan være realiseret på flere forskellige måder i forskellige elementer i teksten. I udformningen af kontinuummerne overvejede jeg, om de kunne udformes på en måde, så der ville være en fast sammenhæng mellem placering på spektret og grad af tværmedialitet. I så fald ville yderpolerne på hvert kontinuum kunne svare ikke bare til modpoler i den mekanisme, som undersøges, men også til yderpolerne på det kontinuum, som viser grad af tværmedialitet. Hvis alle markeringer længst til højre kunne udtrykke aspekter, der trak i retning af høj tværmedialitet, og alle markeringer yderst til venstre kunne udtrykke deres modsætning, dvs. aspekter indikerende lav eller ingen tværmedialitet, så ville det være lettere efterfølgende at samle de forskellige aspekter i én samlet vurdering. Det ville også på en overskuelig måde illustrere sammenhængen mellem mekanismerne og grad af tværmedialitet.

Den konceptualisering, som viste sig at være brugbar i arbejdet med casematerialerne, og som derfor er anvendt i begrebsapparat, lod sig dog ikke illustrere på denne måde. Som ovenstående eksempel viser, er der ikke altid en fast sammenhæng mellem en bestemt mekanisme og graden af tværmedialitet. En enkelt placering på et kontinuum kan derfor ikke i sig selv forklare ret meget, hvorfor kontinuummerne ikke kan stå alene som forklaringsmodel. I refleksionen over modellerne blev det tydeligt, at de elementer, der skaber kohærens, ikke så let lader sig rubricere, og at relationerne i hvert konkret tilfælde må inddrages i analysen. Det er den særlige kombination af forskellige mekanismer, der er afgørende i realiseringen af mediesamspil. Det interessante er derfor at diskutere, hvad formålet med mediesamspil er i den enkelte case, og om typen af samspil er befordrende for den bagvedliggende intention. På den måde har begrebsapparatet og udformningen af kontinuummerne fungeret som en katalysator for refleksioner over typer af tværmedialitet som forskellige realiseringer af en bestemt sammensætning af mekanismer. Det har samtidig vist, hvordan det kan være svært at sætte konkrete parametre op for, hvordan forskellige typer tværmedialitet ser ud, dvs. hvad der skal være til stede for at noget kan opfattes som en bestemt grad af tværmedialitet (eller som ikke-tværmedialt).

6.6 De nye arkivers betydning for forskningsprojektet

De nye digitale arkiver og forskningsinfrastrukturer har spillet en stor rolle i dette forskningsprojekt. De har betydet adgang til en stor mængde digitalt materiale (digitaliseret, født digitalt og genfødt digitalt), som let kan tilgås online – hvis man vel at mærke har adgang (jf. afsnit 3.3). Arkiver med analogt materiale giver også mulighed for søgning i digitale metadata, og på Statsbiblioteket er der mulighed for at få analogt materiale digitaliseret.¹⁰⁶ Alt i alt er der således lettere adgang til en materialer, hvilket dog ikke er ensbetydende med, at man undgår klassiske arkivproblematikker som manglende eller fejlbehæftet materiale (jf. afsnit 4.2). De nye forskningsinfrastrukturer og digitale værktøjer, som kobles på digitale arkiver, giver nye muligheder for at arbejde med materialerne, fx ved hjælp af søge- og filtreringsmekanismer, korpusafgrænsning, metadatering og deling af forskningsdata. Der arbejdes løbende på at udvikle arkiverne og de tilknyttede værktøjer, og i denne proces efterspørges input fra de forskere, der bruger arkiverne. Det har været givende for refleksioner omkring arkiverne at deltage i dette arbejde. Et af de aspekter, der har vist sig at være interessant og relevant at arbejde videre med fremover er udfordringerne i forbindelse med brugerberigelse af arkiver.

I *larm.fm* gør brugerinterfacets funktioner det let for brugerne at metadater og annotere og dermed kontinuerligt skabe et rigere arkiv og potentielt lette adgangen til de beskrevne data. Der er dog også væsentlige udfordringer ved brugerskabte metadata (se Nielsen, forthcoming LARM-kap). Det fordrer en diskussion af spørgsmål som, hvilke muligheder brugere skal tilbydes i forhold til at tilføje og evt. også rette i metadata, hvilken relation forskellige typer af metadata skal have til hinanden (hierarkisering), og hvordan de skal vises i interfacet. Kvalitetssikring af metadata spiller også en stor rolle, ikke kun i forhold til om metadata er korrekte, men også i forhold til fx konsistente beskrivelseskategorier. Den rolle bliver kun større med muligheden for brugerskabte metadata, ligesom dokumentation er vigtig, så brugere kan se, hvad der er ændret og fra hvad (*ibid.*). Det vil være et vigtigt arbejde i de

¹⁰⁶ På nuværende tidspunkt er der ikke en fast procedure omkring at overføre, hvad man kunne kalde 'on demand-digitaliseret' materiale, til de digitale arkiver, men det er kun et spørgsmål om tid.

kommende år at videreudvikle procedurer for metadatering, hierarkisering, kvalitetssikring og dokumentation.

Som afsnittet om konstruktionen af forskningsobjektet viser, er der yderligere udfordringer knyttet specifikt til født digitale og genfødt digitale materialer i arkiverne. I forhold til de født digitale materialer (her radio og tv-udsendelser) er der en udbredt problematik omkring navngivning, dubletter og manglende metadata. I forhold til genfødt digitale materialer (her websites) er hovedudfordringen, at objektet ændres i arkiveringen og dermed ikke kan betragtes som en kopi af det, der fandtes online på et givet tidspunkt. Andre udfordringer relaterer sig til begrænsede muligheder for søgning og korpusafgrænsning samt manglende dokumentation. Disse arkiver tilbyder heller ikke i skrivende stund (august 2014) muligheder for brugerberigelse, deling af data m.m., men det udvikles sandsynligvis i de kommende år.

Generelt har det været en udfordring at arbejde historisk med et flermedialt forskningsobjekt. Det besværliggør konstruktionen af forskningsobjektet, at der er flere forskellige typer materiale (analogt, digitaliseret, født digitalt, og genfødt digitalt), som findes i forskellige arkiver (fx produktionsarkiver og kulturarvsarkiver) med forskellige arkiveringsstrategier, forpligtelser og adgangsforhold. Samtidig har det dog været givende at arbejde på tværs af arkiverne, fordi det har øget forståelsen for forskellige måder at arbejde med arkiver på, og i nogle tilfælde har arbejdet i et arkiv efterfølgende gjort det muligt at finde frem til materialer i et andet arkiv.

Afhandlingens metodiske bidrag er ikke udviklingen af en velbeskrevet metode som sådan, men et skridt i afdækningen af de nye muligheder og udfordringer i forhold til at arbejde med og på tværs af digitale arkiver. Redegørelsen omkring brug af webarkiver bygger videre på andre forskeres erfaringer og teoretiseringer omkring arkiveringen af web og web som forskningsobjekt. Dette er et relativt nyt forskningsfelt, hvor der stort behov for samarbejde mellem kuratorer, IT-udviklere og forskere for både at sikre bevaringen af den digitale kulturarv og skabe de bedste muligheder for efterfølgende forskningsbrug af de arkiverede materialer (jf. de ovennævnte behov). Det samme gør sig gældende for de audio-visuelle arkiver, hvor vi i de danske arkiver er længere fremme i forhold til aspekter søge- og filtreringsmuligheder,

korpusafgrænsning, metadatering m.m., men også her ligger det et væsentligt og spændende arbejde foran os med videreudvikling af disse tiltag og nye værktøjer, samt øget dokumentation. Afhandlingens metodiske bidrag er med de fem cases som eksempler at pege på konkrete problematikker og løsningsmuligheder, der vil være nyttige at kende til for andre, der ønsker at bruge arkiverne i forskning. I forhold til larm.fm har projektet desuden bidraget med en forskningsmodning af materialer gennem metadatering og annotering, samtidig med at mine metodiske refleksioner over mulighederne for brugerberigelse af arkivet har indgået i den løbende udvikling af platformen og forskningsinfrastrukturen larm.fm. Mit projekt har ligeledes givet mig adgang til Netarkivet som én af de indtil videre få faste brugere, og mine erfaringer i den forbindelse har jeg blandt andet bidraget med i Netlab Brugerforum, under Digital Humanities Lab Danmark (DigHumLab), hvor kuratorer, IT-udviklere og andre forskere er i dialog om udviklingen af Netarkivet. Endelig har projektet været med til at teste grænserne for de eksisterende infrastrukturer i forhold til at arbejde på tværs af arkiverne. Der er endnu ikke udviklet værktøjer til dette eller forskningsinfrastrukturer, der går på tværs af de danske arkiver, men det vil være et af de aspekter, som vil være spændende at arbejde videre med i de kommende år. De digitale arkiver kan stadig, i hvert fald inden for medieforskningen, betegnes som en nyskabelse, hvorfor forskningsbrug af arkiverne – og beskrivelser af denne brug – er afgørende i udviklingen af arkiver, forskningsinfrastrukturer og værktøjer, samt i udviklingen af muligheder for integration eller samkørsel af arkiver for at facilitere arbejde på tværs af arkiverne.

7 Konklusion

“...de gamle grundtvigske tanker om folkeoplysning har bevaret deres slagkraft den dag i dag, selvom vi vil lave tingene på en anden måde, fordi vi har mulighed for det.” (jes, 1973 s. 13)

Det fortalte Engberg-Pedersen i *DR Personaleblad* (jes, 1973), da han i 1973 tiltrådte som ny chef for UVA. Citatet peger på to grundlæggende aspekter ved DR's voksenundervisning, der løber som en rød tråd igennem DR's historie og denne afhandling. Det første er, at forestillingen om at skulle oplyse befolkningen ligger indgroet i DR's forståelse af sin rolle som public service-institution, hvorfor man gennem hele institutionens historie har sendt undervisning rettet mod voksne. DR laver undervisning, fordi institutionen opfatter det som en væsentlig del af sit formål samt ud fra et ønske om, at folk skal lære af at høre radio og se tv. Det at undervise er altså bundet op på en intention om at spille en særlig rolle i samfundslivet såvel som i modtagernes liv. Det andet aspekt er, at voksenundervisning er en genre, hvor der tænkes i at udnytte de tilgængelige muligheder for at lave den bedst mulige undervisning – også hvis det involverer aktiviteter uden for institutionens normale praksis. Det gælder i forhold til at anvende flere platforme og skabe samspil mellem disse, og det gælder i forhold til at kollaborere med undervisningssektoren og andre eksterne samarbejdspartnere.

Den særlige intention bag undervisning synes at være styrende for de valg, der træffes omkring kombinationer af platforme. Intentionen er tæt knyttet til genren og forestillinger om, hvordan man kan skabe en læringssituation og en relation til modtagerne, som understøtter læringen. Brugen af følgeudgivelser indikerer, at nogle af disse forestillinger stammer fra konventioner forbundet med mere traditionelle formaliserede undervisningsforløb, fx i forskellige skole- og universitetssammenhænge, som overføres til undervisningsaktiviteterne i DR. Dette ses også i det tilbagevendende ønske om at fungere som et folkeuniversitet. Det udtrykkes allerede i de første årtier af Statsradiofoniens virke (Bertolt, 1940 s. 116, Skovmand 1975c, s. 53), omtales af Lawaetz i forbindelse med tv's fremkomst (1951, s. 77), går igen i konkrete samarbejder med Folkeuniversitets-foredrag og *Åbent Universitet*-serierne, og spejles i Notkins udtalelser om *Danskernes Akademi*. I undervisningsserierne er der en intention om at aktivere modtagerne, men også en forventning om, at serierne

kan inddrages i andre undervisningsaktiviteter uden for DR. Det har i den forbindelse også vist sig at spille en vigtig rolle, at DR i undervisningen arbejder tæt sammen med instanser, som er aftagere af undervisningsprogrammerne og følgeudgivelserne, og som stiller krav til DR omkring undervisningens udformning. En del af begrundelsen for at anvende andre platforme end radio og tv synes således at have været et pres ude fra. Producenterne af undervisning i DR har også langt tidligere end andre dele af institutionen interesseret sig direkte for modtagerne. Som de fleste public service-institutioner har DR bevæget sig fra en paternalistisk position, hvor man overordnet forstod sin rolle som leverandør af det, befolkningen havde brug for, uafhængigt af om det var det, de efterspurgte, til et fokus på at levere målrettede tilbud til alle danskere (DR, 2014). Men i voksenundervisningen har man langt tidligere set en målretning mod bestemte målgrupper og en dialog med modtagerne omkring deres behov.

De historiske kilder viser, hvordan man tidligt begyndte at lave følgeudgivelser til undervisning, og at man gjorde sig mange tanker omkring disse udgivelser og om kombinationen af platforme. Igennem tiden er der anvendt en del platforme i forskellige kombinationer og med forskellige typer af samspil og grader af tværmedialitet til følge. Mediesamspillene udnytter ofte platformenes forskellige mediatet og mulighederne for, at de i forlængelse heraf kan supplere hinanden. Der er store variationer i, hvordan og i hvilket omfang platformene er samtænkt. De fem cases, som er analyseret, er relativt forskellige i både deres emner og konstellationen af de forskellige mekanismer i mediesamspillene. Der er forskel på, om teksterne på de involverede platforme er organiserede til at blive brugt i forlængelse af hinanden, parallelt eller i konkrete simultane samspil, hvor bevægelsen mellem platformene er styret af teksten. Diskussionen viser, hvordan teksterne er komplekse på forskellige måder, og man kan derfor ikke entydigt tale om, at der sker en udvikling i retning af øget kompleksitet. Den tydeligste tendens på tværs af de valgte cases er en bevægelse fra bøger som følgeudgivelser mod web og en indikation på, at web i stigende grad bliver den sammenbindende platform i tværmediale voksenundervisningsserier, mens der på de andre platforme næsten kun henvises i paratekster, som det ses i *Afrika*-temaet og *Danskernes Akademi*. Dette hænger sammen med webs lagerfunktionalitet og de nye muligheder for streaming af radio og tv. Det betyder dog samtidig, at læringsforløbet i højere grad sammensættes af

modtagerne ud fra de tilgængelige materialer modsat tidligere tiders sammenhængende undervisningsforløb planlagt af producenten. I dag er det svært at forestille sig, at man ville udgive en bog som følgepublikation i stil med, hvad man gjorde tidligere, fordi det er langt lettere at gøre indholdet tilgængeligt på web, hvor der desuden er mulighed for yderligere funktionaliteter som links, debatfora m.m., og hvor man hurtigt kan udgive og distribuere en ny, opdateret udgave, som så er umiddelbart tilgængelig.

Afsenderens intention forstås som den primære drivkraft bag undervisningstiltagene, men der er mange andre faktorer på spil også, ligesom intentionen i sig selv er knyttet til flere faktorer. De mange variationer i form, indhold og mængden af undervisning (jf. bilag 3) hænger således også sammen med ændrede vilkår for undervisningen, hvor den politiske og økonomiske kontekst, den institutionelle organisering og de lovgivningsmæssige rammer har øvet indflydelse. DR har haft forskellige muligheder for at tolke de lovgivningsmæssige rammer afhængigt af, hvor vage formuleringerne omkring platforme og forpligtelsen til at uddanne har været. Men det at undervise og at anvende flere medieplatforme dertil går igen hele vejen gennem DR's historie, hvad enten denne forpligtelse har været ekspliciteret i gældende lovgivning eller ej. Den historiske analyse har vist kontroverser omkring opfattelsen af DR's rolle som underviser, som blandt andet kommer til udtryk i skiftende samarbejde med og tilknytning til undervisningsministeriet. At UVA på et tidspunkt blev betalt af og hørte under undervisningsministeriet peger samtidig på undervisnings status som en særlig genre. Denne status har løbende været til diskussion både i og uden for DR, og den knytter også an til spørgsmålet om opfattelsen af radio- og tv-udsendelsers status som undervisningsmidler.

Afhandlingens mål har været at studere udviklingen af mediasamspil i DR's tværmediale voksenundervisning og dens historiske kontekst og med udgangspunkt heri at bidrage med et historisk perspektiv på konceptualiseringen af mediasamspil og forståelsen af intentionalitet bag tværmedial praksis. Det er ikke hensigten at konkludere noget entydigt omkring voksenundervisningens udvikling eller at postulere, at alle serier er udtryk for en bestemt udvikling. Det ville kræve en systematisk gennemgang af langt flere cases, som ikke ville kunne rummes inden for grænserne af denne afhandling. En sådan undersøgelse ville også være svær at gennemføre på grund

af de mange metodiske udfordringer. I forhold til den tidlige historie ville det være en hindring, at mange af de tidlige cases ikke er arkiveret, og selv hvis man som her alene holdt sig til cases fra de seneste 40 år, ville det være svært og dyrt at skaffe et materialegrundlag, som ville være stort nok til at kunne vælge repræsentative cases. Det ville dog være interessant at undersøge flere cases og se, hvilke yderligere variationer der ville vise sig. Valget af cases har betydning for resultatet af forskningen, og der skal derfor tages det forbehold, at valg af andre cases kunne have resulteret i en historie med et anderledes fokus, eller som havde fundet andre mønstre. I valget af cases er der stræbt efter at finde indholdsrige, varierede cases, som har en historie at fortælle, også i relation til hinanden. Meningen er at vise bredden i DR's realiseringer af mediesamspil i voksenundervisning og ved samtidig at inddrage andre eksempler i den historiske kontekst at pege på mønstre, som kan være med til at forklare de valgte cases' udtryk og organisering og give indsigt i DR's historiske praksis inden for voksenundervisning.

Udover den historiske interesse og ønsket om at analysere en genre, som hidtil har været tilnærmelsesvis ubeskrevet i medieforskningen, har projektet været drevet af en teoretisk interesse i konceptualiseringen af mediesamspil samt en metodisk interesse i at undersøge mulighederne for at anvende de nye digitale arkiver til mediehistorisk forskning. Det teoretiske bidrag er begrebsapparatet, som er udviklet i en iterativ proces i samspil med teori og analyse af casematerialet. Dette fungerer som en analytisk model, der systematiserer analysen af konkrete tekster og rammesætter en diskussion af mediesamspil heri. Ved at udskille nogle af de mekanismer, der er i spil, og undersøge, hvordan de relaterer til hinanden, kan mediesamspillene analyseres. Det giver samtidig mulighed for at sammenligne på tværs af cases. Analysen har vist, at de samme mekanismer ikke altid fører til samme grad af tværmedialitet. Det er en kompliceret vekselvirkning mellem de forskellige mekanismer og samspil i en bestemt konstellation, der afgør graden af tværmedialitet. En sådan sammenligning faciliteres af de udviklede kontinuummer, hvor mediesamspil kan visualiseres på forskellig vis, så forskelle og ligheder mellem mekanismer i forskellige cases står tydeligere frem, og det derigennem er lettere at anskueliggøre, hvorvidt konstellationer af samspil ligner hinanden. Begrebsapparatets generaliseringspotentialer kan ikke vurderes på baggrund af denne afhandling alene, da det er udviklet i forhold til en særlig genre, men

variationsbredden i de valgte cases taler for en bred anvendelighed, ligesom det potentielt kan pege på nogle mønstre i praksis i realiseringer af mediesamspil mere generelt.

En del af formålet med projektet har været at anvende de nye digitale arkiver i forskningen og derved undersøge mulighederne for at lave mediehistorisk forskning ved brug af arkiver og forskningsinfrastrukturer samt bidrage med erfaringer til udviklingsarbejdet. Det har vist sig muligt at lave denne type projekt ved brug af arkiverne, men ikke uden væsentlige udfordringer, og det har været nødvendigt at inddrage flere forskellige arkiver og infrastrukturer. Aspekter som materialetyper (analogt, digitaliseret, født digitalt eller genfødt digitalt materiale), brugerinterfaces, værktøjer, adgang, fejlkilder m.m. har betydning for, hvilke forskningsobjekter man kan konstruere, hvordan og med hvilke konsekvenser, når man benytter arkiverne. Erfaringerne herfra bringes videre til de folk, der arbejder med at udvikle de danske, digitale arkiver. Der vil være en del arbejde i de kommende år med at videreudvikle forskningsinfrastrukturerne, og her er samspillet mellem kuratorer, IT-udviklere og forskere udbytterigt. Dette vil sandsynligvis betyde nye muligheder for forskningen inden for en overskuelig fremtid.

Hvad angår fremtiden for mediesamspil i voksenundervisningen har analysen vist, at undervisningsaktiviteter på flere platforme og på tværs af platforme indgår i DR's løbende kamp for at legitimere sin rolle og position som public service-institution. Hvordan konvergensen af platforme, som eksemplificeret i diskussionen omkring radio og tv på web, udvikler sig vil sandsynligvis have betydning for, hvordan man fremover vil konceptualisere og realisere mediesamspil. Hvis folk i højere grad ser og lytter til tv og radio på web end på de traditionelle platforme, vil det planlagte flow i sendeplanen ikke være til stede, og der må arbejdes med nye måder at skabe forbindelser mellem udsendelser og tjenester, som kan få folk til at bevæge sig mellem platforme og fastholde dem inden for DR's univers. I det meste af DR's historie har det været usandsynligt med aktiviteter uden relation til radio og tv, hvor DR's grundlæggende opgave lå, men i dag er der initiativer inden for DR's undervisning, som kun finder sted online. Dette muliggøres af, at lovgivningen sidestiller aktiviteter på internettet og lignende platforme med aktiviteter i radio og tv, og det skaber nye muligheder for DR for at løse

undervisningsforpligtelsen. Til gengæld betyder det færre henvisninger til radio og tv, hvilket på lidt længere sigt kan tænkes at influere på styrkeforholdet mellem platformene. Samtidig er der en risiko for, at indholdsfællesskab på tværs af platforme, selvom det er tænkt som en måde at skabe synergi og flere valgmuligheder, kan medføre, at indhold på nogle platforme opfattes som overflødig af modtagerne. Her bliver det spørgsmålet, om modtagerne foretrækker radio og tv's flow, fleksibiliteten på web eller en blanding. Det vil være interessant at undersøge, hvilke nye strategier DR vil anvende i realiseringen af mediesamspil efterhånden som forholdet mellem platformene ændres, og der kommer nye platforme til. Jo mere integrerede tidligere adskilte platforme bliver, jo sværere bliver det at tale om tværmedialitet. Så måske byder fremtiden også på en revurdering af konceptualiseringen af mediesamspil og tværmedialitet som noget, der går på tværs af de traditionelle platforme. Så længe DR forstår det som en væsentlig del af sin rolle at oplyse folket, vil de sandsynligvis finde nye måder at bruge de tilgængelige platforme til voksenundervisning – og måske vil de her endnu en gang både trække på traditionerne og være nyskabende?

8 Referencer

- Adstofte, F. (1973). *Vores kommune : studiemateriale*. Danmarks Radio, Voksenundervisning.
- Adstofte, F. (1984). *Køb og salg af fast ejendom*. Danmarks Radio for Undervisningsministeriet.
- Agger, G. (2005). *Dansk tv-drama : Arvesølv og underholdning*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Aktuelt (1997, 1. februar). Medlidenhed duer ikke. *Aktuelt*, s. 1.
- Alexa (2014, 27. juli). *The top 500 sites on the web*. Hentet 27.07.2014 fra <http://www.alexa.com/topsites>
- Alkærsg, S., & Lawaetz, J. F. (Eds.). (1942). *Omkring Radioen Vinteren 1942-43*. DR.
- Andersen, J. S., Larsen, B., & Thøgersen, J. (2013). *LARM Audio Research Archive: En infrastruktur til forskning og undervisning i radio og lyd 2010-2014*. København.
- Andersen, M. B. (1994). TV og genre. In P. Dahlgren, *Den Mångtydige Rutan* (s. 8–37). Stockholm: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Stockholms Universitet.
- Andersen, O. E. (1995). *Medieudbud og medieforbrug i Danmark 1983-1994*. København: Statsministeriets Medieudvalg.
- Andresen, B. B. & B. Holm Sørensen (1994). *Multimedier og undervisning : Evaluering af Undervisningsministeriets mediekontors udviklingsarbejder i 1992-93*. København: Undervisningsministeriets forlag.
- Ansgar Jensen, I., Olsen, T. H., & Schou, N. (2004). *Amtscentralen - amtscentrenes historie fra 1930'erne til 2000*. Amtscetret for Undervisning. Hentet 08.05.2014 fra <http://www.viauc.dk/cfu/omcfu/Documents/ACUhistorie.pdf>
- Arnold, J. H. (2000). *History: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.
- Arvin, G. J. (1940). Skolen – Radioen og Børnenes Fritidssysse. I A. Breidahl & K. Rée (red.), *Danmarks Radio : Den danske Statsradiofoni gennem 15 Aar, bind 2* (s. 65-69). [København] : Chr. Erichsens Forlag.
- Astrup, P. (1985). *Rapport om projekt : Medier i voksenundervisningen : 1. delrapport*. [Vejle] : Vejle og Ribe Amter.

- Aunsholt, J. J. (1983). *Matematik i hverdagen*. København: Danmarks Radio (for Undervisningsministeriet).
- Banke, L. M., M. Michelsen & P. Rahbek (2004). *Radio- og tv-lovgivning*. København: Thomson - Gad Jura.
- Bardoel, J. & G. F. Lowe (2007). From Public Service Broadcasting to Public Service Media : The Core Challenge. I G. F. Lowe, & J. Bardoel (red.), *From Public Service Broadcasting to Public Service Media* (s. 9-26). Göteborg: Nordicom.
- Bay, A. (2010, 5. november). Glem alt om armslængde i DR. *Politiken.Dk*. Hentet 09.08.2014 fra <http://politiken.dk/debat/signatur/ECE1101812/glem-alt-om-armslaengde-i-dr/>
- Bech, K. D. (1990). *Teoretisk og praktisk indføring i tv-mediet: 10. klasse dragør skole 1989-90*. Dragør: Dragør Skole, Dragør Pædagogiske Udviklingsråd.
- Bechmann, A. (2006a). Internet and cross media productions: Case studies in two major Danish media organizations. *International Journal of Emerging Technologies and Society*, 4(2), 84–107.
- Bechmann, A. (2006b). Mediediffusion. (N. Brügger, R. Dalgaard, & J. L. Jensen) *Center for Internetforskning, Aarhus Universitet*. Aarhus. Hentet 30.11.2013 fra http://cfi.au.dk/fileadmin/www.cfi.au.dk/publikationer/cfis_skriftserie/009_petersen.pdf
- Bechmann, A. (2007a). Realizing Cross Media. In T. Storsul & D. Stuedahl, *Ambivalence Towards Convergence : Digitalization and Media Change* (s. 57–72). Göteborg: NORDICOM.
- Bechmann, A. (2007b). Tværmedialitet som kommunikationsform. In A. Bechmann & S. K. Rasmussen, *På tværs af medierne* (s. 17–39). Aarhus: Forlaget Ajour.
- Bechmann, A. (2009). *Crossmedia: Innovationsnetværk for traditionelle medieorganisationer*. (N. Brügger & K. Frandsen). Aarhus University.
- Bechmann, A. (2007c, 30. november). Tværmediale tendenser. *Kommunikationsforum.Dk*. Hentet 04.05.2013 fra <http://www.kommunikationsforum.dk/artikler/tvaermediale-tendenser>
- Beckett, F. L. (2011, 25. marts). Klar til op tagelse. *Magisterbladet*, 22.
- Bergsøe, P. (1940). Radioen og Videnskaben. I A. Breidahl & K. Rée (red.), *Danmarks Radio : Den danske Statsradiofoni gennem 15 Aar, bind 1* (s.

- 145-150). [København] : Chr. Erichsens Forlag.
- Bertolt, O. (1940). Radioen og Folkeoplysningen. I A. Breidahl & K. Rée (red.), *Danmarks Radio : Den danske Statsradiofoni gennem 15 Aar, bind 1* (s. 114-129). [København] : Chr. Erichsens Forlag.
- Bindslev A. (1940). Programudvalget og dets Virksomhed. I A. Breidahl & K. Rée (red.), *Danmarks Radio : Den danske Statsradiofoni gennem 15 Aar, bind 1* (s. 211-223). [København] : Chr. Erichsens Forlag.
- Bild, T. (1975). Programstyringen i Danmarks Radio. I R. Skovmand (red.) *DR 50* (s. 195-244). [København] : Danmarks Radio.
- Bjerggaard Jørgensen, C. (2011, 5. december). På jagt i DRs arkiver. *Dr.Dk*. Hentet 05.02.2013 fra http://www.dr.dk/OmDR/Nyt_fra_DR/Nyt_fra_DR/2011/12/05172717.htm
- Boczkowski, P. J. (2005). *Digitizing the news : Innovation in Online Newspapers*. Cambridge & London : MIT Press.
- Bolter, J. D., & Grusin, R. A. (2002). *Remediation : Understanding New Media* (5. udgave). Cambridge, Mass., London: MIT Press.
- Bondebjerg, I. (2002). Scandinavian media histories: A comparative study. Institutions, genres and culture in a national and global perspective. *NORDICOM Information*, 24(2-3), 61–81.
- Bomholt, J. (1953). Foran fjernsynet. I [P. Berg, H. Rude & F. Hansen (red.)]. *Danmarks Radio 1953-54* (s. 1-3). DR.
- Borg, M. (2006). *Skol-TV - traditioner, visioner och former: En studie av skol-TV:s förutsättningar, framväxt och utveckling under 1960-talet*. Centre for Languages and Literature, Lunds Unievrstet.
- Boumans, J. (2004). *Cross-media*. (Z. Karssen). ACTeN www.acten.net. Hentet 08.11.2013 fra http://www.sociologia.unimib.it/DATA/Insegnamenti/13_3299/materiale/04%20-%20jak%20boumans%20cross-media%20acten%20aug%202004.pdf
- Breidahl, A. & K. Rée (red.) (1940). *Danmarks Radio : Den danske Statsradiofoni gennem 15 Aar, bind 1 & 2*. [København] : Chr. Erichsens Forlag.
- Brincker, J., F. Gravesen, C. E. Hatting, N. Krabbe, K. Tanggaard & E. A. Olsen (1987). *Alle tiders musik – billeder af den vesteuropæiske musikkulturs historie*. København: Åbent Universitet [eksp. DR].

- Bruhn Jensen, K. (red.) (1996). *Dansk mediehistorie : bind 1 : mediernes forhistorie 1840-1880*. [København] : Samlerens Forlag.
- Bruhn Jensen, K. (red.) (1997a). *Dansk mediehistorie : bind 2 : 1880-1920, 1920-1960*. [København] : Samlerens Forlag.
- Bruhn Jensen, K. (red.) (1997b). *Dansk mediehistorie : bind 3 : 1960-1995*. [København] : Samlerens Forlag.
- Bruhn Jensen, K. (1999). Intertextualities and Intermedialities. *Sekvens*, 63–86.
- Bruhn Jensen, K. (red.) (2003). *Dansk Mediehistorie : bind 4 : 1995-2003*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Bruhn Jensen, K. (2008). Intermediality. In W. Donsbach, *The International Encyclopedia of Communication* (s. 2385–2387). Blackwell Science Ltd.
- Bruun, H. (2011). Genre in media production. *MedieKultur. Journal of Media and Communication Research*, 27 (51), 22-39.
- Brügger, N. (2001). The last page of the internet? The importance of Preserving the Dynamic Aspects of the Internet. Presented at the Preserving the Present for the Future - Strategies for the Internet. Hentet 16.10.2013 fra <http://www.deflink.dk/arkiv/dokumenter2.asp?id=695>
- Brügger, N. (2002). Theoretical Reflections on Media and Media History. In N. Brügger & S. Kolstrup, *Media history. Theories, methods, analysis* (s. 33–66). Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Brügger, N. (2003). Bogen som medie. *Passage. Tidsskrift for Litteratur Og Kritik*, 48, 76–95.
- Brügger, N. (2005). *Archiving Websites*. Aarhus: The Centre for Internet Research.
- Brügger, N. (2008). The Archived Website and Website Philology : A New Type of Historical Document? *Nordicom Review*, 29(2), 155–175.
- Brügger, N. (2009). Website history and the website as an object of study. *New Media & Society*, 11 (1-2), 115–132.
- Brügger, N. (2010a). Introduction : Web History, an Emerging Field of Study. In N. Brügger, *Web history* (s. 1–25). New York: Peter Lang.
- Brügger, N. (2010b). *Website Analysis* (Vol. 12). Aarhus: Center for Internetforskning, Aarhus Universitet.
- Brügger, N. (2010c). Website History: An Analytical Grid. In N. Brügger, *Web history* (s. 29–59). New York: Peter Lang.
- Brügger, N. (2010d, 25. maj). Nu hedder DRs nettv dr.dk/nu — men nettv er næsten 15 år

- gammelt på dr.dk. *Dr.dk.Dk*. Hentet 21.08.2014 fra <http://drdk.dk/wordpress/category/drdk/page/2/>
- Brügger, N. (2011a). Digital History and a Register of Websites : An Old Practice with New Implications. In D. W. Park, N. W. Jankowski, & S. Jones, *The long history of new media : technology, historiography, and contextualizing newness* (s. 283–298). New York: Peter Lang.
- Brügger, N. (2011b). Web Archiving - Between Past, Present, and Future. In *The Handbook of Internet Studies*. John Wiley & Sons.
- Brügger, N. (2011c). *dr.dk - 1996-2006 – forhistorien*. Video. Hentet 16.07.2014 fra <http://vimeo.com/21669971>
- Brügger, N. (2011d). *dr.dk - 1996-2006 – første fase*. Video. Hentet 16.07.2014 fra <http://vimeo.com/21669085>
- Brügger, N. (2012). When the Present Web is Later the Past: Web Historiography, Digital History, and Internet Studies. *Historical Social Research/Historische Sozialforschung*, 37(4), 102–117.
- Brügger, N. (2013a). Historical Network Analysis of the Web. *Social Science Computer Review*, 31 (3), 306–321. doi:10.1177/0894439312454267
- Brügger, N. (2013b). Web historiography and Internet Studies: Challenges and perspectives. *New Media & Society*, 15(5), 752–764. doi:10.1177/1461444812462852
- Brügger, N. (forthcoming). Hvad er webradio? Fra digital radio til webradio. I J. Kreutzfeldt, E. Granly Jensen, M. Michelsen & E. Svendsen (red.), *Radioverdener. Auditiv kultur, historie og arkiver* (arbejdstitel). Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Brügger, N., & Finnemann, N. O. (2013). The Web and Digital Humanities: Theoretical and Methodological Concerns. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 57 (1), 66–80. doi:10.1080/08838151.2012.761699
- Brügger, N. & S. Kolstrup (2002). Preface. I N. Brügger & S. Kolstrup (red.), *Media History : Theories, Methods, Analysis*. Aarhus: Aarhus University Press.
- Buhl, M., B. Holm Sørensen & B. Meyer (red.) (2005). *Medier og it – læringspotentialer*. København: Danmarks Pædagogiske Universitet.
- Burgess, J., & Greene, J. (2009). How YouTube Matters. In J. Burgess & J. Greene, *YouTube: Online video participatory culture* (s. 1–14). Cambridge: Polity Press.
- Bülow, H., & Heilbuth, P.-E. (1993). *Giganternes kamp : Når det fattige Syd*

- truer det rige Nord*. Danmarks Radio Forlaget.
- Calvet, R. F. I., & Montoya, I. V. (2012). Exploring the crossmedia content of public broadcasters in Catalonia and Denmark. In I. Ibrus & C. A. Scolari, *Crossmedia Innovations : Texts, Markets, Institutions* (s. 277–296). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Campbell Mc. Callum, C. (1927a). First lecture: What is standard English? June 9th 6,30 p. m. I *Advance Text of English Wireless Lectures*, nr. 1. København K.: Verden og Vi's Forlag.
- Campbell Mc. Callum, C. (1927b). Second lecture: What it feels to broadcast. June 23rd 6,30 p. m. I *Advance Text of English Wireless Lectures*, nr. 2. København K.: Verden og Vi's Forlag.
- Campbell Mc. Callum, C. (1928). 10th Lecture: Brief Outline of Latter-Day. English Literature. Part I. I *Advance Text of English Wireless Lectures*, nr. 10. København K.: Verden og Vi's Forlag.
- Caprani, O. (1984). *Data og datamater*. [København] : Danmarks Radio (for undervisningsministeriet).
- Chandler, D. (2000). Technological or Media Determinism. *Aber.Ac.Uk*. Hentet 20.06.2014 fra <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/tecdet/tecdet.html>
- Christiansen, E. (1965). *40 år : Radio og tv : Danmarks Radio 1925-1965*. [Odense] : Gyldendal.
- Christiansen, M., & Rønn, M. R. (2013, 10. april). Kronik: Et svækket DR hjælper ikke aviserne. *Berlingske*, s. 29.
- Clemmensen, L. (2010, 5. januar). Public service: DR vil uddanne danskerne. *Information*, s. 14.
- Conrad, J. (1990). *Inventing modern America/Amerikanske forbilleder : evaluering af et kursusforløb : Åbent universitet, radio og TV*. København: Institut for Pædagogik, Københavns Universitet.
- Couchot, E. (2002). Digital Hybridisation: A Technique, an Aesthetic. *Convergence: the International Journal of Research Into New Media Technologies*, 8(4), 19–28. doi:10.1177/135485650200800403
- Curran, J. (2002a). *Media and Power*. London & New York: Routledge.
- Curran, J. (2002b). *Media and the Making of British Society, c. 1700-2000*. *Media History*, 8(2), 135–154.
- Curran, J. (2011). Narratives of media history revisited. In *Media and*

- Democracy*. Oxford, New York: Routledge.
- Dabelsteen, P. (1984, 4. april). Han må bide i det sure æble. *Politiken*.
- Dabelsteen, P. (1985, 25. januar). DR må fyre 39 mand. *Politiken*.
- Dahl, H. F. (2002). The Challenges of Media History. *NORDICOM Information*, 24(2-3), 81–84.
- Dahl, H. F. (2004). *Mediehistorie. Historisk metode i mediefaget*. N. W. Damm & Søn.
- Dailey, L., Demo, L., & Spillman, M. (2005). The Convergence Continuum: A Model for Studying Collaboration Between Media Newsrooms. *Atlantic Journal of Communication*, 13 (3), 150–168.
doi:10.1207/s15456889ajc1303_2
- Dal, E. (2006, 27. juli). Kronik: Dagblade i total konkurrence med staten. *Berlingske Tidende*, s. 9.
- Dal, E. (2012, 15. september). Debat: Bliver der plads til private medier i fremtiden? *Berlingske*, s. 30.
- Danmarks Skoleradio/TV (1969). *De audio-visuelle undervisningsmidler: En radio/TV serie for undervisere*.
- Danmarks Statistik (2011). *Befolkningens brug af internet 2010*. *dst.dk*.
Danmarks Statistik.
- Danske Medier (2013). *Danskernes brug af internettet 2012*. *fdim.dk*. Danske Medier.
- Dansk Kulturarv (2013, 22. februar). *Dansk Kulturarv*. Hentet 22.02.2013 fra <http://www.danskkulturarv.dk>
- Davidson, J. W. & M. H. Lytle (1982). *After the fact : the art of historical detection*. New York: Alfred A. Knopf.
- Davis, C. H. (2013). Audience Value and Transmedia Products. In T. Storsul & A. H. Krumsvik, *Media Innovations : A Multidisciplinary Study of Change* (s. 175–190). Göteborg: NORDICOM.
- De Sutter, R., Notebaert, S., & Van de Walle, R. (2006). Evaluation of Metadata Standards in the Context of Digital Audio-Visual Libraries. In J. Gonzalo, C. Thanos, M. F. Verdejo, & R. C. Carrasco, *Research and Advanced Technology for Digital Libraries : 10th European Conference, ECDL 2006, Alicante, Spain, September 17-22, 2006. Proceedings* (Vol. 4172, s. 220–231). Berlin Heidelberg: Springer-Verlag. doi:10.1007/11863878_19
- Den Danske Ordbog (2014). Opslag grundbog, praksis. I *Den Danske Ordbog*. Hentet 22.02.14 & 12.08.2014 fra <http://ordnet.dk/ddo>

- Den Store Danske (2014). Opslag Harald Engberg-Pedersen, historiografi, Jens Frederik Lawaetz, Julius Bomholt, Oluf Bertolt. I *Den Store Danske*. Hentet 12.02.2014 & 03.08.2014 fra <http://www.denstoredanske.dk>
- Dena, C. (2009). *Transmedia Practice*. (G. Goggin, C. Chesher, & A. Dunn). School of Letters, Art and Media Department of Media and Communications Digital Cultures Program University of Sydney Australia.
- Det Kongelige Bibliotek (2007). Pligtafleveringens historie 1697 - . *Kb.Dk*. Sidst opdateret 03.01.2007. Hentet 22.02.2013 fra <http://www.kb.dk/da/kb/service/pligtaflevering-ISSN/historisk.html>
- Detlef, C. (red.) (1998). *Medier i de københavnske skoler – en artikelsamling (hæfte A)*. [Kbh.] : Københavns Kommune, Uddannelses- og Ungdomsforvaltningen.
- Deuze, M. (2004). What is multimedia journalism? *Journalism Studies*, 5 (2), 139–152. doi:10.1080/1461670042000211131
- De Vaus, D. (2002/1985). *Surveys in social research*. 5' udgave. London: Routledge.
- d'Haenens, L., H. Sousa, W. A. Meier & J. Trappel (2008). Editorial: Turmoil as Part of the Institution: Public Service Media and their Tradition, *Convergence*, vol. 14, s. 243-247.
- DigHumLab: Digital Humanities Lab Denmark. Hentet 14.09.2014 fra <http://dighumlab.com>
- Dohrman, J. (2011, 7. januar). Danskernes Akademi - udvider med radio og mere tv. *Dr.Dk*. DR. Hentet 13.09.2013 fra http://www.dr.dk/OmDR/Nyt_fra_DR/Nyt_fra_DR/2011/01/07131906.htm
- Dohrmann, J. (2010a, 4. januar). DR2 bygger bro mellem forskere og borgere. *Dr.Dk*. Hentet 28.03.2014 fra http://www.dr.dk/OmDR/Nyt_fra_DR/Nyt_fra_DR/2010/01/04115427.htm
- Dohrmann, J. (2010b, 13. april). 1,5 millioner danskere har været på akademi. *Dr.Dk*. Hentet 01.04.2014 fra http://www.dr.dk/OmDR/Nyt_fra_DR/Nyt_fra_DR/2010/04/13125451.htm
- Dohrmann, J. (2013, 10. april). DR får en ny afdeling for aktualitet og debat. *Dr.Dk*. Hentet 19.07.2014 fra

http://www.dr.dk/OmDR/Nyt_fra_DR/Nyt_fra_DR/2013/04/10092848.htm

- Donders, K. (2012). *Public Service Media and Policy in Europe*. New York: Palgrave Macmillan.
- Donnelly, M. & C. Norton (2011). *Doing history*. London & New York: Routledge.
- Dougherty, M., & Schneider, S. M. (2011). Web Historiography and the Emergence of New Archival Forms. In D. W. Park, N. W. Jankowski, & S. Jones, *The long history of new media : technology, historiography, and contextualizing newness* (s. 253–266). New York: Peter Lang.
- Dougherty, M., Meyer, E. T., Madsen, C. M., Van den Heuvel, C., Thomas, A., & Wyatt, S. (2010). *Researcher Engagement with Web Archives: State of the Art*.
- Doyle, G. (2010). From Television to Multi-Platform: Less from More or More for Less? *Convergence: the International Journal of Research Into New Media Technologies*, 16(4), 431–449. doi:10.1177/1354856510375145
- DR (1952) *Danmarks Radio 1952-53*. DR [P. Berg, H. Rude & F. Hansen (red.)]
- DR (1962). *Stil ind : Årbog for Danmarks Radio og TV 1962-63*. DR.
- DR (1963). *Stil ind : Årbog for Danmarks Radio og TV 1963-64*. DR.
- DR (1964). *Stil ind : Årbog for Danmarks Radio og TV 1964-65*. DR.
- DR (1968). *Voksenundervisning i radio og tv : Arbejdsgruppens 2. betænkning – heri 1. betænkning som bilag*. DR [Arbejdsgruppen for voksenundervisning].
- DR (1973). *DR Personaleblad 1973*, nr. 2 s. 13.
- DR (1975). *Danmarks Radio Årbog 1975/76*. DR.
- DR (1976). *Danmarks Radio Årbog 76/77*. DR.
- DR (1978). *Voksenundervisningsavisen : Voksenundervisning i radio/TV : Efteråret 78 / foråret 79*. DR.
- DR (1982a). Undervisningsafdelingen i Danmarks Radio. *Læsepædagogen*, 30 (6), 291–198.
- DR (1982b). *Vær med : Voksenundervisning i radio og tv : Efterår '82*. Danmarks Radio for Undervisningsministeriet.
- DR (1983). *Radio og tv i voksenundervisningen : efterår '83*. København: Danmarks Radio for Undervisningsministeriet [redaktion: J. Olsen].
- DR (1985). *Danmarks Radio Årbog 1985*. DR.
- DR (1987a). *DR Magasinet : Radio og tv fra Undervisningsafdelingen :*

- Programoversigt Efteråret 1987.* DR.
- DR (1987b). *DR TV og radio 1987/88 – fortalt i tekst og billeder.* DR.
- DR (1988a). *Amerikanske forbilleder : kulturmønstre i det moderne USA.*
København: DR. [Åbent Universitet]
- DR (1988b). *Inventing modern America : an introduction to American studies.*
København: DR. [Åbent Universitet]
- DR (1988c). *Amerikanske forbilleder, kulturmønstre i det moderne USA : TV og radio om USA.* København: Danmarks Radio. Undervisningsafdelingen.
[Åbent Universitet]
- DR (1989). *DR Magasinet : Radio og tv fra Undervisningsafdelingen : Programoversigt Foråret 1989.* DR.
- DR (1991). *Identitetspapiret fra 1985 : Programstrategi 1990'erne.* DR.
- DR (1994). *Danmarks Radio 1995-2005 : En redegørelse om DR's idégrundlag, programpolitik og udvikling.* DR.
- DR (1995a). *Beretning og Regnskab 1994.* DR.
- DR (1995b). *Det vil DR i 1996.* DR's Økonomiafdeling og Informationsafdelingen.
- DR (1996a). *Beretning og regnskab 1995.* DR.
- DR (1996b). *Det vil DR i 1997.* DR's Økonomiafdeling og Informationsafdelingen.
- DR (1996c). *Amerika og Amerikanere.* Cd-rom. DR.
- DR (1996d). Surf Afrika (pressemeldelse 09.12.1996). I *Radio-Nyt DR : Pressestof.* Uge 51.
- DR (1996e). *DR Online Nyt Nr. 7 : november 1996.* DR.
- DR (1997). *Beretning og regnskab 1996.* DR.
- DR (1998). *Beretning og Regnskab '97.* DR.
- DR (2001). *Årsrapport 2000.* DR.
- DR (2002). *Beretning og Regnskab 2001.* DR.
- DR (2003). *Årsrapport 2002.* DR.
- DR (2004a). *DR Årsrapport 2003.* DR.
- DR (2004b). *DRs public service-redegørelse 2003.* DR.
- DR (2005). *Public service-redegørelse 2004.* DR.
- DR (2006). *DR årsrapport 2005.* DR.
- DR (2007a). *DR årsrapport 2006.* DR.
- DR (2007b, marts). Stationsrapport fra DR Undervisning. *Nordvision.org.*
Hentet 20.07.2014 fra

- http://www.nordvision.org/fileadmin/nv_uploadedfiles/Stationsrapport_fra_DR_Undervisning_september_07.doc
- DR (2008). *DR Årsrapport 2007*. DR.
- DR (2009). *DR årsrapport 2008*. DR.
- DR (2011). *DRs public service-redegørelse 2010*. DR.
- DR (2012). *DRs public service-redegørelse 2011*. DR.
- DR (2013). *DRs public service-redegørelse 2012*. DR.
- DR (2014). *DRs public service redegørelse 2013*. DR.
- DR Bonanza (2013). *Bonanza*. Hentet 22.02.2013 fra <http://www.dr.dk/Bonanza>
- DR Multimedia (1997, 15. januar). *Indbydelse til indvielse af Danmarks Radios nye Afrika sider på internettet*. [K. Ebbesen, DR Multimedia].
- Drotner, K. (2002). Medier - dannelse og uddannelse. *Undervisningsministeriets Tidsskrift Uddannelse*, 10.
- Drotner, K. (2011). *Mediehistorier*. Samfundslitteratur.
- Drotner, K., K. Bruhn Jensen, I. Poulsen & K. Schrøder (2000). *Medier og kultur : En grundbog i medieanalyse og medieteori*. København: Borgen / Medier.
- DRåben (1997, 21. november). *DR Multimedia på bogmesse*. DR.
- Elleström, L. (2010). The Modalities of Media: A Model for Understanding Intermedial Relations. In L. Elleström, *Media Borders, Multimodality and Intermediality* (s. 11–48). Basingstoke England, New York: Palgrave Macmillan.
- Engberg-Pedersen, H. (1973). Voksenundervisningen og massemediernes. I *Danmarks Radio Årbog 1973* (s. 41-49). DR.
- Engberg-Pedersen (1976). Undervisningsafdelingen i ny forfatning : Europæiske Strukturforandringer. I *Danmarks Radio Årbog 76/77* (s. 74-81). DR.
- Engberg-Pedersen (1977). Undervisning i radio og TV. I *Danmarks Radio : 1977-78 : Årbog* (s. 92-94). DR.
- Engberg-Pedersen, H. (1980). Et råb fra Undervisningsafdelingen. I *Danmarks Radio Årbog 1980* (s. 101-103). DR.
- Engberg-Pedersen, H. (1983). En afdeling med særlige vilkår. I *Danmarks Radio Årbog 1983* (s. 68-69). DR.
- Engberg-Pedersen, H. (1984a). For 40 mill. kr. undervisningsprogrammer. I *Danmarks Radio Årbog 1984* (s. 84-85). DR.
- Engberg-Pedersen, H. (1984b, 26. juli). Et lidet, fattigt land. *Morgenavisen*

- Jyllands-Posten*, s. 9.
- Engebretsen, M. (2006). Shallow and Static or Deep and Dynamic? *Nordicom Review*, 27 (1), 3–16.
- Enli, G. S. (2008). Redefining Public Service Broadcasting: Multi-Platform Participation. *Convergence: the International Journal of Research Into New Media Technologies*, 14(1), 105–120. doi:10.1177/1354856507084422
- Erdal, I. J. (2009). Cross-Media (Re)Production Cultures. *Convergence: the International Journal of Research Into New Media Technologies*, 15 (2), 215–231. doi:10.1177/1354856508105231
- Erdal, I. J. (2011). Coming to terms with convergence journalism: cross-media as a theoretical and analytical concept. *Convergence: the International Journal of Research Into New Media Technologies*, 17 (2), 213–223.
- Espersen, P. (1983). *Et stykke Danmark : lærervejledning*. København: DR.
- eva (1996, 6. december). Afrika på DR Online. I *DRåben*. DR.
- eva (1997a, 31. januar). Online til OBS-klassen. I *DRåben*. DR.
- eva (1997b, 14. marts). Clintons besøg via DR Online. I *DRåben*. DR.
- Evans, E. (2011). *Transmedia Television : Audiences, New Media, and Daily Life*. New York & London: Routledge.
- Fagerjord, A., & Storsul, T. (2007). Questioning Convergence. In T. Storsul & D. Stuedahl, *Ambivalence Towards Convergence : Digitalization and Media Change* (s. 19–31). Göteborg: NORDICOM.
- Fidler, R. F. (1997). *Mediamorphosis : understanding new media*. Thousand Oaks, Calif.: Pine Forge Press.
- Finnemann, N. O. (2001). *The Internet - A New Communicational Infrastructure* (Vol. 2). Aarhus: Center for Internetforskning, Aarhus Universitet.
- Finnemann, N. O. (2005). *Internettet i mediehistorisk perspektiv*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Finnemann, N. O., Jauert, P., Jensen, J. L., Povlsen, K. K., & Sørensen, A. S. (2012). *The Media Menus of Danish Internet Users 2009*. Aarhus University and University of Southern Denmark.
- Foreningen af Danske Interaktive Medier (2011). *Danskernes brug af internettet 2010*. *fdim.dk*. FDIM. Hentet 20.07.2014 fra http://www.fdim.dk/sites/default/files/mediarkiv/rapporter/danskernes_brug_af_internettet_2010.pdf
- Foreningen af Danske Interaktive Medier (2012). *Danskernes brug af internettet*

2011. *fdim.dk*. FDIM. Hentet 20.07.2014 fra http://www.fdim.dk/sites/default/files/mediearkiv/rapporter/danskernes_brug_af_internettet_2011.pdf
- Forskerforum (2010, 1. juni). Forsker-fjernsyn giver brede smil i DR. *FORSKERforum*, 30.
- Furay, C., & Salevouris, M. J. (2010). *The Methods and skills of history. A Practical guide* (3. udgave). Illinois: Harlan Davidson, Inc.
- Fønss-Jørgensen, E. (2002). Medier og musik på Statsbiblioteket. I N. Mark, E. M. Hanssen & N. C. Nielsen (red.), *Mellem bøger, bit og brugere : Statsbiblioteket 1977-2002* (s. 317-329). Aarhus: Statsbiblioteket.
- Genette, G. (1997). *Paratexts: thresholds of interpretation*. Oversat til engelsk af J. E. Lewin fra *Seuils* [1987]. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Gissel, S. T. (2011). *Mediedidaktik – i teori og praksis*. København: Academica.
- Gray, J. (2010). *Show Sold Separately : Promos, Spoilers, and Other Media Paratexts*. New York and London: New York University Press.
- Grundtvigsk Forum (2014, 28. juni). Grundlov og demokrati - Grundtvig. *Grundtvig.Dk*. Hentet 28.06.2014 fra <http://www.grundtvig.dk/hvem-er-grundtvig/temaer-i-grundtvigs-forfatterskab/grundlov-og-demokrati.html>
- Grusin, R. A., & Bolter, J. D. (1996). Remediation. *Configurations*, 4 (3), 311–358.
- Grøngaard, P. (2002). Fra Dr. Lieberkind til Rejseholdet : Nedslag i Danmarks Radios historie 1951-2001. I N. Mark, E. M. Hanssen & N. C. Nielsen (red.), *Mellem bøger, bit og brugere : Statsbiblioteket 1977-2002* (s. 330-350). Aarhus: Statsbiblioteket.
- Ha, L., & Chan-Olmsted, S. M. (2004). Cross-media use in electronic media: The role of cable television web sites in cable television network branding and viewership. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 48 (4), 620–645.
- Habermas, J. (1976). *Borgerlig offentlighed - dens framvekst og forfall : henimot en teori om det borgerlige samfund*. Oversat af E. Schwabe-Hansen, H. Høibraaten og J. Øien. København: Fremad.
- Hansen, B. (2010, 15. april). “Danskernes Akademi” er en kæmpe succes. *Tv tid-Old.Tv2.Dk*. Hentet 01.04.2014 fra <http://tv-tid-old.tv2.dk/nytomtv/article.php/id-29907964:danskernes-akademi-er-en-kæmpe-succes.html>

- Hardy, J. (2011). Mapping commercial intertextuality: HBO's True Blood. *Convergence: the International Journal of Research Into New Media Technologies*, 17 (1), 7–17. doi:10.1177/1354856510383359
- Hartvig Nielsen, S. (2010, 10. januar). “Danskernes Akademi” fylder ét år og får mere sendetid. *Tvnyt.com*. Hentet 27.07.2012 fra <http://www.tvnyt.com/artikel/default.asp?id=18961>
- Hawkrigde, D., & Robinson, J. (1982). *Organizing educational broadcasting* (s. 1–36). The Unesco Press.
- Hayes, G. (2006). Cross-Media | PERSONALIZE MEDIA. *Personalizemedia.com*. Hentet 01.12.2013 fra <http://www.personalizemedia.com/articles/cross-media/>
- Heinesen, K. (1966). Voksenundervisning i radio og TV. I *Stil ind : Årbog for Danmarks Radio 1966-67* (s. 14-19). DR.
- Helles, R. (2011). Medium theory. In S. Kolstrup, G. Agger, P. Jauert, & K. Schrøder, *Medie- og kommunikationsleksikon* (s. 339–341). Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Helveg Petersen, K. (1966). Radio og TV som undervisningsmidler. I *Stil Ind : Årbog for Danmarks Radio og TV 1965-1966* (s. 73-75).
- Henriksen, K. (2008, 7. oktober). HVAD KRÆVER DET AT OPNÅ TVÆRMEDIALITET? *Cfje*. Hentet 13.05.2011 fra <http://130.225.180.61/cfje/VidBase.nsf/ID/VB01501857>
- Hjarvard, S. (2006). *Dansk tv's historie*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Hjort, Ø. D. (1988). Drømmen om forandring. USA i 1960erne. I Danmarks Radio & Åbent Universitet, *Amerikanske forbilleder : kulturmønstre i det moderne USA* (s. 78-91). København: DR.
- Hollesen, H. (2012, 18. december). Danskernes Akademi skifter spor. *UNIvers*, 5.
- Holm-Sørensen, D. (1998, 21. maj). Skole-tv genopstår. *Folkeskolen.Dk*. Hentet 23.05.2011 fra <http://www.folkeskolen.dk/28061/skole-tv-genopstaar>
- Holm Sørensen, B. (1991). Medier og skolen i parløb. *Unge Pædagoger*, (5), 18–22.
- Holm Sørensen, B. (1999). Når børn producerer i multimedier. I Christa Lykke Christensen (red.), *Nordiske forskningsperspektiver*. Göteborgs Universitet: Nordicom.
- Holm Sørensen, B. (red.) (2001). *Multimediedidaktik og læring – børn og unges*

- medieproduktion*. København: G.E.C. Gads Forlag.
- Horton, D., & Wohl, R. R. (1997). Massekommunikation og parasocial interaktion: Et indlæg om intimitet på afstand. *MedieKultur. Journal of Media and Communication Research*, 13(26), 27–39.
- Hultén, O., H. Søndergaard & U. Carlsson (1996). *Nordisk forskning om public service : radio och TV i allmänhetens tjänst*. Göteborg: Nordicom.
- Hybel, K. (2009a, 31. december). DR2 vil sende danskerne på skolebænken. *Politiken.Dk*. Hentet 24.07.2014 fra <http://politiken.dk/kultur/medier/ECE871093/dr2-vil-sende-danskerne-paa-skolebaenken/>
- Hybel, K. (2009b, 31. december). Gammeldags skole-tv på DR 2. *Politiken*, s. 3.
- Folketingets Kulturudvalg (2013, 30. maj). *Høring i Kulturudvalget : Høring om public service*. Hentet 19.12.2013 fra <http://www.ft.dk/webtv/video/20121/kuu/tv.1690.aspx?from=28-05-2013&to=05-06-2013&selectedMeetingType=Udvalg&committee=&as=1#player>
- Ibrus, I., & Scolari, C. A. (2012). Introduction: Crossmedia innovation? In I. Ibrus & C. A. Scolari, *Crossmedia Innovations : Texts, Markets, Institutions* (s. 7–21). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Innis, H. A. (1995). *The bias of communication* (2. udgave). Toronto: University of Toronto Press.
- Internet Archive (2014, 13. juni). *Internet Archive*. Hentet 13.06.2014 fra <http://archive.org>
- Internet Archive FAQ (2014, 13. juni). *Internet Archive FAQ*. Hentet 13.06.2014 fra <https://archive.org/about/faqs.php>
- Jacobsen, B. (1971). *Evaluering af undervisningsserien læsetræning for voksne i tv*. [København] : DR.
- Jakobsen, S. S. (2003). Den ny radio-og tv-lov. *Juristen*, 8, 309–318.
- Jakubowicz, K. (2006). Keep the Essence, Change (Almost) Everything Else: Redefining PSB for the 21st Century, In I. Banerjee & K. Seneviratne (red.), *Public Service Broadcasting in the Age of Globalization* (s. 94-116). Asian Media Information and Communication Centre.
- Jarvad, P. (1999). *Nye ord : Ordbog over nye ord i dansk 1955-1998*. København: Gyldendal.
- Jauert, P. & G. F. Lowe (2005). Public Service Broadcasting for Social and Cultural Citizenship : Renewing the Enlightenment Mission. I G. F. Lowe &

- P. Jauert (red.), *Cultural Dilemmas in Public Service Broadcasting* (s. 13-33). Göteborg: Nordicom.
- Jenkins, H. (2001). Convergence? I diverge. *Technology Review*, 104(5), 93.
- Jenkins, H. (2004). The cultural logic of media convergence. *International Journal of Cultural Studies*, 7 (1), 33-43.
- Jenkins, H. (2006). *Convergence Culture : Where Old and New Media Collide*. NYU press.
- Jenkins, H. (2007, 22. marts). Transmedia Storytelling 101. *Henryjenkins.org*. Hentet 30.11.2013 fra http://henryjenkins.org/2007/03/transmedia_storytelling_101.html
- Jenkins, H. (2013, 18. marts). T is for Transmedia.... *Henryjenkins.org*. Hentet 24.05.2014 fra <http://henryjenkins.org/2013/03/t-is-for-transmedia.html>
- Jensen, H. J. (1987). Nye vilkår : Nye udfordringer. I *DR TV og Radio 1987/88 – fortalt i tekst og billeder* (s. 5). DR.
- Jensen, K. (2004, 2. juli). Ny chef for DR Undervisning. *Tvnyt.com*. Hentet 20.07.2014 fra <http://www.tvnyt.com/artikel/default.asp?id=10050>
- JP (1997, 3. februar). Afrika på DR Online. *Jyllands-Posten*, Viden Om, s. 3.
- Jes (1973). Perspektiver i voksenundervisningen. I *DR Personaleblad*, 7 (2), 12-14.
- Johannsen, W. (1975). Alsidighed – hvordan og for hvem? I R. Skovmand (red.) *DR 50* (s. 245-280). [København] : Danmarks Radio.
- Johansen, O. L. (red.). (1931). *Radio for kultur og folkeoplysning 1931-32* (Vol. 1).
- Jørgensen, H. H. L. (2012). All Media Are Mixed Media. In H. H. L. Jørgensen, A. B. Steffensen, & C. S. Paldam, *AMAMM-All Media Are Mixed Media : Intersensorisk og intermedial analyse i kunsten*. Scandinavian Book.
- Karppinen, K., & Moe, H. (2012). What we talk about when we talk about document analysis. In N. Just & M. Puppis, *Trends in Communication Policy Research: New Theories, Methods and Subjects* (s. 179-193). Bristol: Intellect.
- keo (1983). Hvor går undervisningsafdelingen hen? *Folkeskolen*, 100 (8), 326-328.
- Kjeldstadli, K. (2001). *Fortiden er ikke hvad den har været : En indføring i historiefaget*. (C. Bryld). Roskilde Universitetsforlag.
- Kjørup, S. (1991). *Mennesker og medier – om massekommunikation i ord, billeder og lyd*. Viborg: Dansk lærerforening.

- Kokkegård, H. (2011, 10. januar). Akademiet 1 år: Alt fra opsang til optur. *Dr.Dk*. Hentet 28.12.2011 fra http://www.dr.dk/DR2/Danskernes+akademi/Kommunikation_Medier/20110110133459.htm
- Kristensen, J. E. (1984). *Cyklen – og kunsten at vedligeholde den*. [København] : Danmarks Radio.
- Kurtz, B. W. L. D. (2014). Introduction : Transmedia Practices: a Television Branding Revolution... and It's Just Getting Started. *Networking Knowledge*, 7 (1), 1–6.
- LARM (2014). *LARM Audio Research Archive*. Hentet 27.07.2014 fra <https://larm.blogs.ku.dk/about-larm/om-larm/>
- Larm.fm (2013, 22. februar). *Larm.fm*. Hentet 22.02.2013 fra <http://larm.fm/>
- Laven, P. (2000). Confused by Metadata. *EBU Technical Review*, 284.
- Lawaetz, J. F. (1951). *Fjernsyn*. København: Jespersen og Pios Forlag.
- Lehtonen, M. (2001). On No Man's Land. *Nordicom Review*, 1.
- Lindhardt Christensen, B. (1991). *Undervisningsafdelingen i Danmarks Radio : institutionsanalyse på grunduddannelsen*. Opgave afleveret ved Københavns Universitet, Institut for Film, TV og Massekommunikation.
- Lowe, G. F. & P. Jauert (red.) (2005). *Cultural Dilemmas in Public Service Broadcasting*. Göteborg: Nordicom.
- lu (1996, 6. december). Tekst-TV's nyhedsredaktion til Radioavisen. I *DRåben*. DR.
- Lukács, M. (2007). Education in the Transition to Public Service Media. I G. F. Lowe & J. Bardoel (red.), *From Public Service Broadcasting to Public Service Media* (s. 199-214). Göteborg: Nordicom.
- Lundholt, M. W. (u.å.). Deiksis. *Static.Sdu.Dk*. Hentet 09.07.2014 fra http://static.sdu.dk/mediafiles/Files/Om_SDU/Institutter/Ilkm/Narratologi/Deiksis_3.pdf
- Lyman, P. (2002). Archiving the World Wide Web. I Council on Library and Information Resources, *Building a national strategy for digital preservation : issues in digital media archiving* (s. 38-51). Copublished by the Council on Library and Information Resources and the Library of Congress. Hentet 26.09.2013 fra <http://www.clir.org/pubs/reports/reports/pub106/contents.html>
- Lyngby, P., & Dal, E. (2013, 20. marts). Kronik: Få styr på statens medier. *Jyllands-Posten*, s. 25.

- Maaløe, E. (2002). *Casestudier af og om mennesker i organisationer : Forberedelse, feltarbejde, generering, tolkning og sammendrag af data for eksplorativ integration, test og udvikling af teori* (2. udgave). Viborg: Akademisk Forlag A/S.
- Madsen, H. (1940). Skoleradio gennem 13 Aar. I A. Breidahl & K. Rée (red.), *Danmarks Radio : Den danske Statsradiofoni gennem 15 Aar, bind 2* (s. 56-64). København: Chr. Erichsens Forlag.
- Magisterbladet. (2014, 21. marts). Videnskaben i DR er overladt til tilfældigheder og ildsjæle. *Magisterbladet*, 15.
- Manoff, M. (2004). Theories of the Archive from Across the Disciplines. *Portal: Libraries and the Academy*, 4 (1), 9–25.
- Masanes, J. (2002). Towards Continuous Web Archiving. *D-Lib Magazine*, 8 (12). doi:10.1045/december2002-masanes
- Masanes, J. (2005). Web Archiving Methods and Approaches: A Comparative Study. *Library Trends*, 54 (1), 72–90. doi:10.1353/lib.2006.0005
- Masanes, J. (2006). Web Archiving: Issues and Methods. In J. Masanes, *Web Archiving* (s. 1–53). Springer.
- McLuhan, M. (1967). Indledning; Mediet er budskabet; Varme og kolde medier; Omdannelse af de overophedede medier. In *Mennesket og medierne* (s. 17–56). Gyldendal.
- McLuhan, M. (1996). The Gutenberg Galaxy. In E. McLuhan & F. Zingrone, *Essential McLuhan* (s. 97–148). New York: BasicBooks.
- McLuhan, M., & Fiore, Q. (1996). *The Medium is the Massage : An Inventory of Effects / produced by Jerome Agel*. San Francisco: HardWired.
- Mediekommissionen. *Betænkning om et øget dansk tv-udbud* (s. 1–168). Aarhus Stiftsbogtrykkerie.
- Mediestream (2013, 22. februar). *Mediestream*. Hentet 22.02.2013 fra www.mediestream.dk
- Meyrowitz, J. (1985). *No Sense of Place : The Impact of Electronic Media on Social Behavior*. New York: Oxford University Press.
- Meyrowitz, J. (1993). Images of media: Hidden ferment—and harmony—in the field. *Journal of Communication*, 43 (3), 55–66.
- Meyrowitz, J. (1994). Medium Theory. In D. Crowley & D. Mitchell, *Communication Theory Today* (s. 50–77). Cambridge: Polity Press.
- Meyrowitz, J. (1997a). Shifting Worlds of Strangers: Medium Theory and Changes in "Them" Verus "Us". *Sociological Inquiry*, 67, 59–71.

- doi:10.1111/j.1475-682X.1997.tb00429.x
- Meyrowitz, J. (1997b). Tre paradigmer i medieforskningen. *MedieKultur. Journal of Media and Communication Research*, 13 (26), 56–69.
- Meyrowitz, J. (2008). Power, Pleasure, Patterns: Intersecting Narratives of Media Influence. *Journal of Communication*, 58 (4), 641–663.
doi:10.1111/j.1460-2466.2008.00406.x
- Michel, J., & Olsen, J. E. (1994). Forord. In G. R. Olsen, *Afrika - Det Ukuelige Kontinent*. Danmarks Radio Forlaget.
- michelle. (2014, 9. maj). Wayback Machine Hits 400,000,000,000! | Internet Archive Blogs. *Blog.Archive.org*. Hentet 13.09.2014 fra <https://blog.archive.org/2014/05/09/wayback-machine-hits-400000000000/>
- Mitchell, W. J. (2002). Showing seeing: a critique of visual culture. *Journal of Visual Culture*, 1(2), 165–181. doi:10.1177/147041290200100202
- Mitchell, W. J. T. (1994). *Picture theory: Essays on Visual and Verbal Representation*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Mogensen, P. (1986). Undervisningsafdelingen kom hjem til Danmarks Radio. I *Danmarks Radio Årbog 1986* (s. 89-92). DR.
- Mortensen, F. (1994). *Public service i Informationssamfundet?* Aarhus: Aarhus Universitet.
- Mortensen, F. (2010, 16. januar). Kronik: Befri DR! *Politiken*, s. 3.
- Mortensen, F., J. Poulsen & J. Stigel (1990). *Mediehåndbogen*. København: Gyldendal.
- Møller, H. J. (1997, 5. februar). Afrika kan selv. *Politiken*, s. 9.
- Nanni, F. (2014). *Italian University Websites: Piecing Together the Past*. Ikke udgivet manuskript.
- Nationalmuseet. (2014, 28. juni). Højskolebevægelsen. *Natmus.Dk*. Hentet 28.06.2014 fra <http://natmus.dk/historisk-viden/danmark/nationalstaten-1848-1915/samfundet-under-nationalstaten/hoejskolebevaegelsen/>
- Neergaard, H. (2001). *Udvælgelse af cases i kvalitative undersøgelser* (1st ed.). Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Negroponte, N. (1995). *Being Digital*. New York: Alfred A. Knopf.
- Netarkivet (2014a, 17. juni). *Om Netarkivet*. Hentet 17.06.2014 fra <http://netarkivet.dk/om-netarkivet/>
- Netarkivet (2014b, 30. juli). *About Netarchive.dk*. Hentet 30.07.2014 fra <http://netarkivet.dk/in-english/>

- Nielsen, J. (2012) *PSM educating the public – A history of DR as an educator in Denmark in a cross media perspective*. Paper presented at Ripe@2012: Value for Public Money – Money for Public Value, Sydney, Australien, 5. - 7. september 2012.
- Nielsen, J. (forthcoming). Jagten på radioudsendelser i digitale arkiver. I J. Kreutzfeldt, E. Granly Jensen, M. Michelsen & E. Svendsen (red.), *Radioverdener. Auditiv kultur, historie og arkiver* (arbejdstitel). Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Nielsen, A. P. & J. B. Halling (2006). Seeradfærd og seerpræferencer. I S. Hjarvard (red.), *Dansk tv's historie* (s. 331-362). Forlaget Samfundslitteratur.
- Nielsen, S. (2012, 17. december). "Danskernes akademi" flytter til DRK. *Tvtil-Old.Tv2.Dk*. Hentet 01.04.2014 fra <http://tvtil-old.tv2.dk/nytomtv/article.php/id-61631523:danskernes-akademi-flytter-til-drk.html>
- Nissen, C. (1976). *Familiedans : en serie om forældre og deres børn : [Metodehæfte]*. [København] : Danmarks Radio, Undervisningsafdelingen.
- Nissen, C. (1975). *Familiedans : en serie om forældre og deres børn : Informationshæfte*. [København] : Danmarks Radio, Undervisningsafdelingen.
- Nissen, C. (1974a). *Familiedans : en serie om forældre og deres børn : Teksthæfte*. [København] : Danmarks Radio, Undervisningsafdelingen.
- Nissen, C. (1974b). *Familiedans : en serie om forældre og deres børn : Dokumentarhæfte*. [København] : Danmarks Radio, Undervisningsafdelingen.
- Nissen, C. S. (2006a). No public service without both Public and Service : Content provision between the Scylla of populism and the Charybdis of elitism. In *Making a difference*. Indiana University Press.
- Nissen, C. S. (2006b). Public service media in the information society. *Report Prepared for the Council of Europe's Group of Specialists on Public Service Broadcasting in the Information Society (MC-S-PSB)*.
- Nissen, C. S. (2007). *Generalens veje og vildveje : 10 år i Danmarks Radio*. [København] : Gyldendal.
- Nye, D. (1988). Findes "Den typiske amerikaner?" I DR, *Amerikanske forbilleder : kulturmønstre i det moderne USA* (s. 52-63). København: DR.
- Nye, D., C. Pedersen & N. Thorsen (1988). Re-inventing America. I DR,

- Inventing Modern America – An Introduction to American Studies* (s. 100-110). København: DR.
- Nye, D. E., C. Pedersen & N. Thorsen (1989). *American studies : a source book*. [København] : Akademisk Forlag.
- O'Reilly, T. (2005, 30. september). What Is Web 2.0. *Oreilly.com*. Hentet 28.07.2014 fra <http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.html>
- Olsen, G. R. (red.). (1994). *Afrika - Det Ukuelige Kontinent*. Danmarks Radio Forlaget.
- Overgaard, L. (1997, 17. januar). DR Online – en mulighed for udvikling i DR. I *DRåben* (s. 13). DR.
- Palmer, J. (1990). Genrer og medier - et kort overblik. *MedieKultur. Journal of Media and Communication Research*, 6 (14), 13 pages.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods* (3. udgave). Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
- Pedersen, T. M. (1985). *Økonomi er at vælge : aktuelle problemer i dansk økonomi*. [København] : Danmarks Radio (for Undervisningsministeriet).
- Petersen, E. (1972). Undervisningen i radio og TV - TV og radio i undervisningen. *Radio - TV : Årbog Danmarks Radio*, s. 134–139. DR.
- Pilegaard Larsen, C. (2009). *Medier og medieundervisning*. 2. udgave [2003]. København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S.
- Pligtaflevering.dk. (2013, 22. februar). Bemærkninger til lovforslaget. *Pligtaflevering.Dk*. Hentet 22.02.2013 fra <http://www.pligtaflevering.dk/loven/bemaerkninger.htm>
- Pool, I. d. S. (1983). *Technologies of Freedom*. Cambridge, Massachusetts and London, England: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Rajewsky, I. O. (2005). Intermediality, Intertextuality, and Remediation: A Literary Perspective on Intermediality. *Intermédiatités: Histoire Et Théorie Des Arts, Des Lettres Et Des Techniques*, (6), 43–64. doi:10.7202/1005505ar
- Rasmussen, S. K. (2002, 27. august). Tværmedialitet: en nyhedsuge i et dansk mediehus. *Cfje*. Hentet 13.05.2011 fra <http://130.225.180.61/cfje/VidBase.nsf/ID/VB00326803>
- Richter, L., & Boel, N. M. (2009, October 10). Universiteter skal levere gratis tv til DR2. *Information*, s. 12–13.
- Rogers, R. (2013). The Website as Archived Object. In R. Rogers, *Digital Methods* (s. 61–82). Cambridge, MA: MIT Press.
- Ross, P. (2012). Were Producers and Audiences Ever Separate?

- Conceptualizing Media Production as Social Situation. *Television & New Media*. doi:10.1177/1527476412454686
- Rønn, M. R. (2014, 15. januar). Kronik: Vi er alle blevet vores egen redaktør. *Politiken*, s. 7.
- Rønnow, U. (1984, 14. juli). Der var engang, *Aktuelt*, uden sidetal.
- Sauerberg, S. (1975). Lytter- og seerundersøgelser – på vej mod en forskningspolitik for DR. I R. Skovmand (red.), *DR 50* (s. 319-369). [København] : Danmarks Radio.
- Sauerberg, S. & J. Jelsmark (1975). Udviklingen i Danmarks Radios sendetid og programsammensætning 1925-73. I R. Skovmand (red.) *DR 50* (s. 370-374). [København] : Danmarks Radio.
- Sandvik, K. (2010). Tv-fiktion som tværmedialt oplevelsesdesign : *Livvagterne og CSI som eksempler*. In G. Agger & A. M. Waade, *Den skandinaviske krimi: bestseller og blockbuster* (s. 157–172). Göteborg: NORDICOM. Hentet 28.11.2013 fra http://curis.ku.dk/ws/files/20472771/sandvik_-_tv-fiktion_som_tv_rmedial_oplevelsesdesign.pdf
- Sandvik, K. (2012, november). At spille Sarah Lund - DRs Forbrydelsen som tværmedialt oplevelsesunivers. *16:9*. Hentet 07.11.2013 fra http://www.16-9.dk/2012-11/side09_feature2.htm
- Scannell, P. (1989). Public service broadcasting and modern public life. *Media, Culture & Society*, *11*(2), 135–166. doi:10.1177/016344389011002002
- Scannell, P. (1994). Kommunikativ intentionalitet i radio og fjernsyn. *MedieKultur. Journal of Media and Communication Research*, *10* (22), 11 pages.
- Scannell, P. (1995). For a Phenomenology of Radio and Television. *Journal of Communication*, *45* (3), 4–19. doi:10.1111/j.1460-2466.1995.tb00741.x
- Scannell, P. (1996). *Radio, Television & Modern Life : A Phenomenological Approach*. Oxford & Cambridge: Blackwell Publishers Inc.
- Scannell, P. (2000). For-anyone-as-someone structures. *Media, Culture & Society*, *22* (1), 5–24. doi:10.1177/016344300022001001
- Scannell, P. (2004). Broadcasting historiography and historicity. *Screen*, *45* (2), 130–141.
- Scannell, P. (2009). *Media and Communication*. London: Sage Publications.
- Scannell, P. (2010a). Foreword : The Ontology of Radio. In B. O'Neill, M. Ala-Fossi, P. Jauert, S. Lax, L. Nyre, & H. Shaw, *Digital radio in Europe: Technologies, industries and cultures* (s. 9–16). Bristol: Intellect.

- Scannell, P. (2010b). Television and History: Questioning the Archive. *The Communication Review*, 13(1), 37–51. doi:10.1080/10714420903558654
- Schneider, S. M., & Foot, K. A. (2004). The Web as an Object of Study. *New Media Society*, 6 (1), 114–122. doi:10.1177/1461444804039912
- Schneider, S. M., Foot, K. A., & Wouters, P. (2010). Web Archiving as e-Research. In N. W. Jankowski, *e-Research : Transformation in Scholarly Practice* (s. 205–221). New York, London: Routledge.
- Schostag, S., & Fønss-Jørgensen, E. (2012). Webarchiving: Legal Deposit of Internet in Denmark. A Curatorial Perspective. *Microform & Digitization Review*, 41 (3-4), 110–120. doi:10.1515/mir-2012-0018
- Schramm, W., P. H. Coombs, F. Kahnert & J. Lyle (1967). *The new media: memo to educational planners : Based on a research project financed through a contract with the United States Agency for International Development*. Amsterdam: Unesco: International Institute for Educational Planning.
- Schwarz, B. (2004). Media times/historical times. *Screen*, 45 (2), 93–105.
- Sepstrup, P. (1994). *Tv i kulturhistorisk perspektiv. 1954-1994*. Aarhus: Klim.
- Siune, K. (2009, 17. juni). Kommentar: Grib chancen og deltag i Danskernes Akademi. *Information*, s. 12–13.
- Skovmand, R. (red.) (1975a). *DR 50*. [København] : Danmarks Radio.
- Skovmand, R. (1975b). De første år. I R. Skovmand (red.) *DR 50* (s. 11-50). [København] : Danmarks Radio.
- Skovmand, R. (1975c). De ledende kræfter 1926-40. I R. Skovmand (red.) *DR 50* (s. 51-114). [København] : Danmarks Radio.
- Slipsager, S. (1976). *Medierne i voksenundervisningen*. NOVU-gennemføringsgruppen.
- Spielmann, Y. (2001). Intermedia in Electronic Images. *Leonardo*, 34 (1), 55–61.
- Spielmann, Y. (2005). History and theory of intermedia in visual culture. In H. Breder & K.-P. Busse, *Intermedia: Enacting the Liminal*. Dortmund: Books On Demand (Dortmunder Schriften Zur Kunst).
- Startt, J. D., & Sloan, W. D. (1989). *Historical Methods in Mass Communication*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Statsbiblioteket (2013, 22. februar). *Statsbiblioteket*. Hentet 22.02.2013 fra www.statsbiblioteket.dk
- Statsbiblioteket. (2014, 17. juni). Organisering. *Statsbiblioteket.Dk*. Hentet

- 17.06.2014 fra <https://www.statsbiblioteket.dk/om-statsbiblioteket/Mission%2C%20vision%20og%20strategi/mission%2C%20vision%20og%20strategi>
- Statsradiofonien (1936). *Statsradiofoniens Lytte-Kalender : Vintersæsonen 1936-1937*. København: Statsradiofonien.
- Statsradiofonien (1939). *Omkring Radioen : Vinteren 1939-40*. Statsradiofonien.
- Syvvertsen, T. (2004). Citizens, Audiences, Customers and Players : A Conceptual Discussion of the Relationship Between Broadcasters and Their Publics. *European Journal of Cultural Studies*, 7 (3), 363–380. doi:10.1177/1367549404044788
- Søndergaard, H. (1992). Fra programflade til kontaktflade. *MedieKultur. Journal of Media and Communication Research*, 8(17).
- Søndergaard, H. (1994). Fundamentals in the history of Danish television. I F. Bono & I. Bondebjerg (red.), *Nordic Television: History, Politics, Aesthetics* (s. 11-43). København: Sekvens.
- Søndergaard, H. (2006). Tv som institution. In S. Hjarvard, *Dansk tv's historie* (s. 25–64). Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Tams, A. (1990). *Voksenundervisning : kulturforandringer, uddannelsesskævheder og fremtidens læreprocesser*. Odense: V.U.M.
- TED. (2014, 28. juli). History of TED. *Ted.com*. Hentet 28.07.2014 fra <https://www.ted.com/about/our-organization/history-of-ted>
- Thies, C. G. (2002). A Pragmatic Guide to Qualitative Historical Analysis in the Study of International Relations. *International Studies Perspectives*, 3, 351–372.
- Thomas, A., Meyer, E. T., Dougherty, M., Van den Heuvel, C., Madsen, C. M., & Wyatt, S. (2010). *Researcher Engagement with Web Archives: Challenges and Opportunities for Investment*. JISC. Joint Information Systems Committee.
- Thomassen, B. H. (2007). Tværmedial kommunikation i flermedie-koncepter. In A. Bechmann & S. K. Rasmussen, *På tværs af medierne* (s. 40–59). Aarhus: Forlaget Ajour.
- Thomassen, B. H. (2004, december). Tests of software and strategies for micro-archiving websites. *Center for Internetforskning, Aarhus Universitet*. Hentet 11.07.2014 fra http://cfi.au.dk/fileadmin/www.cfi.au.dk/publikationer/archiving_underside/test.pdf

- Thorsen, N. (1988). Politik på billedskærmen. I DR, *Amerikanske forbilleder : kulturmønstre i det moderne USA* (s. 18-29). København: DR.
- Tufte, B. (1998). *Tv på tavlen – om børn, skole og medier*. København: Akademisk Forlag.
- Tufte, B., B. Holm Sørensen, J. Schoubye, H. Cornelius & J. Arnov (1991). *Medieundervisning. Evalueringsrapport for Folkeskolens Udviklingsråd*. København: Danmarks Lærerhøjskole.
- Universitetsavisen. (2010, 12. januar). Forskning i folkets tjeneste. *Universitetsavisen*.
- Vallentin, J. (2010, 4. oktober). DR2 vil træne danskernes hjerner. *Berlingske*, s. 1–2. Hentet 26.07.2014 fra <http://www.b.dk/kultur/dr2-vil-traene-danskernes-hjerner>
- Westergaard, A. (1940). Kvinderne i Radioen. I A. Breidahl & K. Rée (red.), *Danmarks Radio : Den danske Statsradiofoni gennem 15 Aar, bind 2* (s. 30-36). [København]: Chr. Erichsens Forlag.
- Williams, R. (1990). *Television: Technology and Cultural Form* (2. udgave). London: Routledge.
- Wolfhagen, R. (2011, 19. september). Omstridt forsker anklages for plagiat og vildledning. *Information*.
- Yin, R. K. (2014). *Case Study Research : Design and Methods* (5. udgave). Los Angeles, London, New Delhi: Sage Publications.
- YouTube (2014, 27. juli). *YouTube Statistics*. Hentet 27.07.2014 fra <https://www.youtube.com/yt/press/statistics.html>

9 Resumé / summary

9.1 DR's undervisning på tværs af medier: En historisk undersøgelse af mediesamspil

Efter webs gennembrud og især i de seneste år har der i medieforskningen været stor interesse for at undersøge mediesamspil mellem tekster på forskellige medieplatforme. For at forstå og teoretisere om mediesamspil er det relevant med et historisk blik på samspil på tværs af platforme. I denne afhandling vendes blikket derfor mod en genre, hvor man tidligt begyndte at kombinere platforme, nemlig DR's voksenundervisning. Helt fra starten af DR's historie har undervisning været en del af programvirksomheden, og allerede i 1927 begyndte man at supplere voksenundervisningsudsendelser i radioen med følgeudgivelser i form af trykte hæfter. Senere – i takt med medieudviklingen – fulgte undervisningsserier, som involverede tre eller flere platforme. Undervisningens form, indhold og mængde har varieret, men brugen af flere platforme løber som en rød tråd igennem voksenundervisningens historie i DR og peger dermed på en særlig intention knyttet til undervisningstiltagene. Voksenundervisning som genre i radio og tv er ikke beskrevet i dansk medieforskning, og afhandlingen er således et første skridt mod at skrive historien om denne genre, som har spillet en væsentlig rolle i DR's selvforståelse og public service-forpligtelser. Samtidig giver et studie af voksenundervisningens udvikling mulighed for at anlægge et historisk blik på mediesamspil, som åbner for en nuancering af forståelserne i dag.

Denne afhandlings hovedformål er således at undersøge den historiske udvikling af mediesamspil i DR's tværmediale voksenundervisning samt intentionalitet indskrevet i tværmedial praksis. Dette sker gennem en analyse af, hvordan institutionen igennem tiden har realiseret mediesamspil på forskellige måder i konkrete tekster. Som cases er valgt fem tværmediale serier: *Familiedans* (1974-75), *Køb og salg af fast ejendom* (1984), *Amerikanske forbilleder/American Identities* (1988-89), *Afrika*-tema (1997) og *Danskernes Akademi* (2010-2013). Disse cases er alle eksempler på voksenundervisningsserier udsendt af DR på mindst tre platforme (fx radio, tv, bog, web) med samspil mellem platformene og med en eksplicit intention om at undervise. Der er valgt indholdsrige, varierede cases, som viser bredden i DR's

realiseringer af mediesamspil i voksenundervisning. Caseanalyserne undersøger, hvordan DR anvender og kombinerer forskellige platforme, og hvad tekstens organisering siger om DR's intention og forestillinger om modtagerne. Den teoretiske baggrund for analysen er et mediebegreb udsprunget af evolutionsteoretisk mediehistorie, en tekstforståelse baseret på teorier om afsenderintentionalitet som indskrevet i en teksts organisering (teorier om genre, kommunikativ intentionalitet, parasocial interaktion og paratekster) samt teorier om mediesamspil og relationer på tværs af platforme. Disse teoretiske afsæt udmøntes i et begrebsapparat, hvor mediesamspil konceptualiseres som konstellationer af mekanismerne indholds-fællesskab, arbejdsdeling, henvisninger og paratekster. Der udvikles også visuelle modeller til at anskueliggøre mediesamspil og facilitere sammenligninger på tværs af cases. Begrebsapparatet er udarbejdet i en vekselvirkning mellem teori, metode og casemateriale, og det fungerer således ikke alene som afhandlingens teoretiske bidrag, men også som et analytisk greb ned i materialet og en måde at systematisere iagttagelserne.

Analysen indeholder desuden en historisk udredning af konteksten for DR's voksenundervisning, både forhistorien og konteksten for de valgte cases. Her undersøges, i hvilken udstrækning faktorer som institutionel organisering og de politiske og lovgivningsmæssige rammer for undervisningen influerer DR's praksis på undervisningsområdet. Metodisk anvendes således både en medieteoretisk, en tekstanalytisk og en historisk tilgang. Afhandlingen bidrager desuden med viden om forskningsbrug af nye digitale arkiver og forskningsinfrastrukturer og indsigt i, hvordan et forskningsobjekt kan konstrueres på tværs af arkiver. Her redegøres for muligheder og udfordringer i arbejdet med at finde frem til og forskningsmodne relevante materialer, og afhandlingen bidrager her til udviklingsarbejdet med arkiver og forskningsinfrastrukturer.

Afhandlingens hovedargument er, at der er en sammenhæng mellem DR's intentioner med undervisningen og brugen af en kombination af platforme, og at denne intention kan forstås ud fra teksternes organisering. DR anvender og kombinerer flere platforme ud fra en intention om at skabe en særlig (lærings)situation og relation til modtagerne. Med inspiration fra undervisning i formaliserede sammenhænge, fx skoler og universiteter, synes det naturligt for

DR at inddrage flere platforme i samspil. Der er en forventning om, at læring øges ved at udnytte forskellige mediers særlige karakteristika (mediatet) og fx anvende bøger og senere web som supplement til radio og tv for derved at udnytte deres evne til at lagre indhold. I modsætning til radio og tv's flygtighed bliver indholdet her tilgængeligt i længere tid, og modtagerne kan aktiveres på forskellige måder.

I undervisningen er forestillingen om vigtigheden af at bidrage til folkets oplysning og uddannelse bevaret. Medierne bruges som redskaber for denne intention, og det afgørende er således ikke i sig selv at bruge flere medier, men at skabe de bedst mulige betingelser for en bestemt situation, hvilket sker gennem brug og kombination af platforme. Undervisning synes således at have en særlig karakter, som lægger op til tværmedialitet. Samtidig er DR's rolle ikke kun at undervise, og der ses derfor en målretning mod flere målgrupper i undervisningsserierne, hvor kombinationen af indhold på forskellige platforme også kan være med til at understøtte forskellige former for brug. I undervisning er det vigtigt at målrette indholdet til modtagernes niveau, og den historiske undersøgelse viser, at DR derfor tidligere i undervisningen end i andre genrer begynder at tænke i konkrete målgrupper.

De forskellige case er karakteriserede ved mediesamspil i forskellige konstellationer, og blandt de fem cases findes både eksempler på mange samspil og høj tværmedialitet og færre samspil og lavere tværmedialitet. Der er eksempler på en klar arbejdsdeling mellem platforme, hvor indhold er udformet forskelligt afhængigt af platformenes egenskaber, og hvor teksterne spiller sammen på en gennemtænkt måde med sammenbindende elementer. Der er også eksempler på tekster, som snarere er skabt til brug i forlængelse af hinanden, men ikke på samme måde i direkte samspil på tværs af platformene. De tilgængelige platforme spiller en rolle, fx giver web modtagerne nye muligheder for selv at sammensætte læringsforløb. Selvom de samme platforme anvendes i flere serier, kan mediesamspil være organiseret på mange måder, og tilkomsten af nye medier betyder ikke nødvendigvis en øget kompleksitet. Afhandlingen viser, hvordan mediesamspil er en kompliceret vekselvirkning mellem forskellige mekanismer i en bestemt konstellation, hvorfor de samme mekanismer ikke altid fører til samme grad af tværmedialitet.

9.2 DR's education across media: A historical study of media interplay in the Danish Broadcasting Corporation

Since the breakthrough of the World Wide Web and especially in recent years, there has been an increasing interest within media studies in examining media interplay between texts on various media platforms. In order to better understand and theorize about media interplay, it is relevant to apply a historical perspective on interplay across media platforms. This dissertation examines a genre that made an early start in combining media platforms: adult education made by the Danish Broadcasting Corporation (DR). From the very beginning and throughout DR's history, the public service broadcaster has taken on the task of educating the public through educational programmes and services. DR started supplementing educational radio programmes with written materials as early as 1927. Later – in line with the media development – educational series started emerging, which used three or more media platforms. Form, content and number of educational programmes have varied, but the use of interplay across several media platforms runs as a common thread through the history of DR's adult education. This suggests that there is a specific intention behind the educational initiatives, resulting naturally in the use of a combination of platforms. Adult education as a genre within radio and TV has not yet been described in Danish media studies. This dissertation aims to write the first paragraphs of the history of this genre; a genre that has played an important part in DR's conceptions of the role as public service broadcaster. A study of the development of adult education also allows for a historical perspective on media interplay that will enhance the existing understandings.

The purpose of this dissertation is to examine the historical development of media interplay in DR's adult education and the intentionality of this cross-media practice. The analysis examines how DR as an institution has realized media interplay in varying ways in specific texts. Five cross-media series are chosen as cases: *Family dance* (1974-75), *Buying and selling of real estate* (1984), *American Identities* (1988-89), *Africa-theme* (1997) and *The Academy of the Danes* (2010-2013). These cases are all examples of adult educational series by DR on at least three platforms (e.g. radio, television, book, web) with interplay between the platforms and with an explicit intention to teach. They reflect the diversity in DR's realizations of media interplay in adult education.

The study analyses how DR utilize and combine different platforms, and what the textual organization indicate about DR's intentions and understanding of the audience. The theoretical approach is based on medium theory and Brügger's theory of mediacy, combined with an understanding of the text based on theories of how intentionality is inscribed in texts (theories about genre, communicative intentionality, parasocial interaction and paratexts), and theories about media interplay and relations between platforms. A conceptual framework is developed conceptualizing media interplay as a constellation of mechanisms, including division of labour between platform, mutual content, references and paratexts. Visual models are developed to illustrate media interplay and facilitate comparison between the cases. The conceptual framework is the result of interactions between theory, method and case materials. It represents the theoretical contribution of the dissertation as well as an analytical tool providing a framework for the findings.

The analysis also encompasses a historical examination of the social and political context surrounding DR's adult education programmes. This part of the analysis offers insights into the history leading up to first case as well as the historical context of each case. It studies the extent to which factors such as institutional organization and the political and legal framework for education influence the practices of DR. Thus, the dissertation uses media theory, textual analysis and a historical approach. The dissertation also contributes with insights into the possible use of new digital archives and research infrastructures in a historical study of media and show how an object of study can be constructed across archives. It offers an account of the possibilities and challenges when using digital archives for research purposes, hereby contributing to the ongoing development of the archives and infrastructures.

The main argument of the dissertation is that there is a connection between the use of a combination of media platforms and DR's intentions in educating, and that this intention can be understood by studying the organisation of the texts. DR uses and combines different platforms with an intent to create a certain (educational) situation and a specific relationship with the audience. Drawing on inspiration from education in formalized contexts like schools and universities, it appears to be natural for DR to involve multiple platforms in media interplay in this genre. There is an expectation that learning increases by

utilising the mediacy of different media platforms (their specific characteristics and capacities), for instance by supplementing radio and television programmes with books and later web, using their ability to store content over an extended period of time – as opposed to the transient character of radio and television.

Studying the historical development, it seems that when it comes to programmes of an educational nature, the notion of the importance of contributing to the general education and enlightenment of the public, still seems strong. Media is used as a tool for this intention. What is pivotal is, thus, not the use of multiple media platforms in itself but the fact that a combination of media can be used to create the best possible conditions for a certain situation. Education seems to have a certain quality that sets the scene for cross-media use. Meanwhile, education is not the sole obligation of DR as seen in the ways in which the educational series are geared for more than one target audience and the combination of content on different platforms can support different uses. In education it is important to focus the content to the audience's skill level and the historical analysis shows that this creates an early interest in figuring out the needs of the target groups, as compared to other genres.

The cases are characterised by different constellations of media interplay. Some cases have a high degree of interplay across media, while others have fewer examples of media interplay and a lower degree of cross-media. For instance, some series show a clear division of labour between the platforms, where content is shaped differently according to the platforms' characteristics and the texts relate to each other in ways that seem to be very organised and coherent. Other series consist of texts that are created for use in continuation of each other but not in simultaneous interplay. It is of importance which platforms are available, as web, for example, offers the audience new opportunities for selecting and assembling content. Even though the same platforms are used in several series, the constellation of media interplay can be arranged in a number of different ways, and the addition of new media to the media matrix does not necessarily result in more elaborate texts. The dissertation shows how media interplay is a complex interplay between different mechanisms in a certain constellation, which is why the use of the same mechanisms does not always lead to the same degree of cross-media.

10 Bilag

10.1 Bilag 1: Oversigt over materiale i de udvalgte serier

- ✦ Bemærk at det fremgår af nedenstående, hvilke materialer der er tilgængelige på Statsbiblioteket, og som dermed kan lånes.

Familiedans - en serie om forældre og deres børn (1974-75)

2 x 10 radioudsendelser (varighed ca. 20 minutter)

- ✦ Udsendelserne er blevet digitaliseret og er tilgængelige på Statsbiblioteket.

1974

- 1: *Fortid - nutid – fremtid*, sendt onsdag 09.10.1974
- 2: *Skilsmisse - ensomhed - sammenhold*, sendt 23.10.1974
- 3: *Skole - hjem - samfund*, sendt 30.10.1974
- 4: *At blive forlovet, blive gift og få børn*, sendt 06.11.1974
- 5: *Sex, kønsroller og penge*, sendt 13.11.1974
- 6: *Skole, medbestemmelse og forældresamarbejde*, sendt 20.11.1974
- 7: *Mål og midler i børneopdragelse*, sendt 27.11.1974
- 8: *God opdragelse, god uddannelse og gode muligheder*, sendt 04.12.1974
- 9: *Fædreland, kongehus og folkekirke*, sendt 11.12.1974
- 10: *Solidaritet og ansvar*, sendt 18.12.1974

1975

- 11: *Introduktion til anden del af serien*, sendt onsdag 08.01.1975
- 12: *For tidligt voksen*, sendt 15.01.1975
- 13: *En brik i systemet*, sendt 22.01.1975
- 14: *Hvad er god opdragelse?* sendt 29.01.1975
- 15: *En rigtig familie*, sendt 05.02.1975
- 16: *Trivsel - hvad er det?*, sendt 12.02.1975
- 17: *Skolen som arbejdsplads*, sendt 19.02.1975
- 18: *Noget at leve op til?*, sendt 26.02.1975
- 19: *Hus, have, bil og børn*,¹⁰⁷ sendt 05.03.1975
- 20: *Noget at tro på*, sendt onsdag 12.03.1975

¹⁰⁷ I programoversigten kaldet *Noget at leve op til?* ligesom afsnittet før. Det må være en fejl.

Radioudsendelser: sendt onsdage kl. 17:50 og genudsendt søndage kl. 10:40
Første radioudsendelse blev genudsendt to gange (med en uges mellemrum)

10 tv-udsendelser (varighed 20-25 minutter)

✦ Udsendelserne er ikke tilgængelige på Statsbiblioteket. DR har 8 udsendelser registreret i arkivet, men kun dele af udsendelse 8 er digitaliseret, og det er det eneste, der umiddelbart er adgang til via DR Arkiv & Research.

1: *Hjemme igen*, sendt søndag 06.10.1974 kl. 17:30

2: *Hvor der er hjerterum*, sendt søndag 20.10.1974 kl. 15:25

3: *14 år og voksen*, sendt 27.10.1974 kl. 15:30

4: *I familiens skød*, sendt 03.11.1974 kl. 15:25

5: *En pæn ung mand*, sendt 10.11.1974 kl. 17:10

6: *Børn er også mennesker*, sendt 17.11.1974 kl. 17:35

7: *Når katten er ude*, sendt 24.11.1974 kl. 15:25

8: *Fars pige - mors skat*, sendt 01.12.1974 kl. 14:45

9: *Lykkedrømme*, sendt 08.12.1974 kl. 15:20

10: *Ind i de voksnes rækker*, sendt 15.12.1974 kl. 15:20

Tv-udsendelser: sendt søndage omkring kl. 15:30 eller 17:30 og genudsendt mandage kl. 18:55

Første tv-udsendelse blev genudsendt to gange (med en uges mellemrum).

Tv-udsendelserne blev desuden genudsendt i 1976 (mandag 8/3, mandag 15/3, torsdag 15/3, mandag 22/3, mandag 29/3, onsdag 31/3, mandag 5/4, onsdag 7/4, mandag 12/4, onsdag 14/4. Alle gange kl. 19:00, undtagen sidste gang som blev sendt kl. 18:55).

Hæfter

✦ Alle hæfterne er tilgængelige på Statsbiblioteket til udlån.

Nissen, Charlotte (1974a) *Familiedans : en serie om forældre og deres børn : Teksthæfte*. [Kbh.] : Danmarks Radio, Undervisningsafdelingen. 44 sider (blåt hæfte)

Nissen, Charlotte (1974b) *Familiedans : en serie om forældre og deres børn : Dokumentarhæfte*. [Kbh.] : Danmarks Radio, Undervisningsafdelingen. 48 sider (rødt hæfte)

Nissen, Charlotte (1975) *Familiedans : en serie om forældre og deres børn : Informationshæfte*. [Kbh.] : Danmarks Radio, Undervisningsafdelingen. 23 sider (grønt hæfte)

Nissen, Charlotte (1976) *Familiedans : en serie om forældre og deres børn : [Metodehæfte]*. [Kbh.] : Danmarks Radio, Undervisningsafdelingen. 24 sider (gult hæfte)

Larm.fm

En søgning på 'familiedans' fra 3/10-74 til 16/3-75 giver 61 programoversigter
Eksempel på metadata i programoversigten – radio:

”Onsdag 9. oktober 1974

17.50 Familiedans

(1) Samtale med en familie om: Fortid - nutid - fremtid.

Det første af 20 programmer produceret af DR i et nordisk voksenundervisningsforsøg. Tilrettelæggelse:

Charlotte Nissen og Ulla Rønnow.

Arbejdshæfte, 20 kr.: Giro 1 03 00 00, Danmarks Radio, TV-byen, 2860 Søborg - eller krydset check til

Danmarks Radio, Box 2860, 2860 Søborg.

(Næste udsendelse: 23. oktober 17,50 P2). (Genudsendes 13. oktober 10,40 P2 og 20. oktober 10,40 P2). (Voksenundervisning). (UVA)”

Eksempel på metadata i programoversigten – tv:

”Søndag 8. december 1974

15,20 [F] Familiedans

- en serie om forældre og deres børn. Lykkedrømme.

Det niende af 10 TV-programmer produceret af DR i et nordisk voksenundervisningsforsøg. Filmfotograf: Bjørk Aabech. Manuskript:

Palle Degn, Thomas Nissen og Ulla Rønnow.

Instruktion og tilrettelæggelse.

Thomas Nissen og Ulla Rønnow.

4 teksthæfter, 20 kr.:

Giro 1 03 00 00, Danmarks Radio, TV-byen, 2860 Søborg - eller krydset check:

Danmarks Radio,

Box 2860, 2860 Søborg.

(Genudsendes 9. december 18,55).

(Næste udsendelse: 15. december kl. 15,20, (ikke om eftermiddagen).
(Voksenundervisning).”

Køb og salg af fast ejendom (1984)

3 tv-udsendelser (varighed ca. 30 minutter)

✦ Tv-udsendelserne findes på Statsbiblioteket, men indtil videre kun på betabånd, så de ikke umiddelbart kan udlånes. DR's har udsendelse 1 og 3 i digitaliseret version i Mediearkivet.

1: *Hvilken bolig skal vi vælge?* sendt mandag 29.10.1984

2: *Eftersyn og tinglysning* (i Mediearkivet “Eftersyn af ejendommen”). Sendt mandag 12.11.1984

3: *Fritidsgrund/hus – Finansiering af boligen*. Sendt mandag 03.12.1984

3 radioudsendelser (varighed ca. a 30 minutter)

✦ Radioudsendelserne er blevet digitaliseret og er tilgængelige på Statsbiblioteket.

1: *Hvordan får jeg mit hus til salg?* Søndag d. 04.11.1984 kl. 11:00

2: *Er huset i orden?* Sendt søndag 18.11.1984 kl. 11:00

3: *Ansvar og finansiering*. Sendt øndag 02.12.1984 kl. 11:00

Bog

Adstofte, Flemming (1984). *Køb og salg af fast ejendom*. Danmarks Radio (P.J. Schmidt, Vojens). 103 sider.

✦ Bogen kan lånes på Statsbiblioteket.

Amerikanske forbilleder / American Identities (1988-89)

8 tv-udsendelser med titlen Inventing Modern America (varighed ca. 50 minutter)

✦ Udsendelserne findes i digitaliseret version både på Statsbiblioteket og i DR's arkiv.

1: ”Politik på billedskærmen” / ”Manufacturing political reality”, sendt 10.01.1989

2: ”Ny start i livet” / ”Land of new beginnings”, sendt 17.01.1989

3: ”Det amerikanske landskab” / ”Inventing American space”, sendt 24.01.1989

- 4: "Findes den typiske amerikaner?" / "Is there a typical American?", sendt 31.01.1989
- 5: "Sort politisk kultur" / "Approaching black political culture", sendt 07.02.1989
- 6: "Drømmen om forandring" / "New sensibilities : America in the 60's", sendt 14.02.1989
- 7: "Politiske ritualer i USA" / "Political rituals in America", sendt 21.02.1989
- 8: "Amerikanske fremtidsbilleder" / "Reinventing America", sendt 28.02.1989 / Udsendelserne er på engelsk/amerikansk, udsendelsesklotteslæt er ikke angivet /

Eksempel på metadata fra DR's arkiv, her udsendelse 8:

"Hvordan vil det gå med den amerikanske drøm i fremtiden? Hvor er USA på vej hen? På overfladen er alt ved det gamle, drømmen er der stadig, individualismen, fremdriften, troen på fremtiden, viljen til at begynde på ny. Men USA har ændret sig; storbyer i opløsning, med dårlige veje, udbredte slumkvarterer, arbejdsløshed, kriminalitet, stofmisbrug osv. Afd: DR-Undervisning."

8 radioprogrammer med titlen American Identities (varighed 40-60 minutter)

★ Udsendelse 1, 2 og 5 er tilgængelige i larm.fm. Alle udsendelser er tilgængelige i digitaliseret form på Statsbiblioteket.

- 1: "Defining the American Character" (David Nye), sendt 07.03.1989
- 2: "A Sense of Place" (Henrik Rosenmeyer), sendt 14.03.1989
- 3: "A sense of region" (Henrik Rosenmeyer), sendt 21.03.1989
- 4: "Black Voices" (Carl Pedersen), sendt 28.03.1989
- 5: "Religion in the U.S." (Øystein Hjorth), sendt 04.04.1989.
- 6: "Growing up Female in the USA" (ikke navngiven kvindelig vært), sendt 11.04.1989
- 7: "Hispanics in the USA" (Gabiella Pieta), sendt 18.04.1989
- 8: "American women in conflict" (Ingeline Bonde Jensen), sendt 25.04.1989
- Alle udsendelser blev sendt kl. 19 på P2.

I arkiv-metadata: "Til udsendelsen er udgivet to bøger en dansk 'Amerikanske billeder' til kr. 148,00, og en engelsk 'Inventing Modern America' til kr. 158,00."

4 publikationer

★ Alle er tilgængelige på Statsbiblioteket.

Danmarks Radio. Undervisningsafdelingen (1988). *Amerikanske forbilleder, kulturmønstre i det moderne USA : TV og radio om USA*. Kbh. : DR (K.Larsen). [12 s.]

Åbent Universitet (projekt) (1988). *Amerikanske forbilleder : kulturmønstre i det moderne USA*. Kbh. : DR (P.J. Schmidt, Vojens). [116 s.]

Danmarks Radio (1988). *Inventing modern America : an introduction to American studies*. Kbh. : DR, 1988 (Schmidt, Vojens). [112 s.]

Conrad, Joan (1990) *Inventing modern America/Amerikanske forbilleder : evaluering af et kursusforløb : Åbent universitet, radio og TV*. Kbh. : Institut for Pædagogik, Københavns Universitet. [71 s.]

Sammenhæng mellem bogkapitler og tv-udsendelser:

Tv 1:8 Politik på billedskærmen / Manufacturing political reality

Kap. 2 Politik på billedskærmen

Tv 2:8 Ny start i livet / Land of new beginnings

Kap. 3 De nye muligheders land

Tv 3:8 Det amerikanske landskab / Inventing American space

Kap. 4 Opfattelsen af det amerikanske landskab

Tv 4:8 Findes den typiske amerikaner? / Is there a typical American?

Kap. 5 Findes ”Den typiske amerikaner?”

Tv 5:8 Sort politisk kultur / Approaching black political culture

Kap. 6 Træk af den sorte politiske kultur

Tv 6:8 Drømmen om forandring / New sensibilities : America in the 60’s

Kap. 7 Drømmen om forandring. USA i 1960erne

Tv 7:8 Politiske ritualer i USA / Political rituals in America

Kap. 8 Politiske ritualer i USA

Tv 8:8 Amerikanske fremtidsbilleder / Reinventing America

Kap. 9 Amerikanske fremtidsbilleder

Afrika (1997)

1 tv-udsendelse (varighed 60 min.)

- ✦ Tv-udsendelsen er digitaliseret og tilgængelig på Statsbiblioteket. Findes også digitalt i DR’s arkiv.

Kontinentet, der sov over sig (også kaldet *Afrika – kontinentet der sov over sig*), sendt 05.02.1997 kl. 20.00-21.00 på DR1.

21 radioudsendelser

- + Alle de her nævnte udsendelser, som er dem analysen er baseret på, er tilgængelige i larm.fm.

Kontinentet der sov over sig (1:3) Man kan ikke slikke tomme hænder, sendt 03.02.1997 kl. 19:20-20:00 på P1

Kontinentet der sov over sig (2:3) Det ku' vi aldrig finde på, sendt 06.02.1997 kl. 19:20-20:00 på P1

Kontinentet der sov over sig (3:3) Verden venter på Afrika, sendt 07.02.1997 kl. 19:20-20:00 på P1

Håbløshedens kontinent? sendt 10.02.1997 kl. 19:15-21:00 på P1

Afrikanske markeder (1:3) På markedet i Keren, sendt 06.01.1997 kl. 10:00-10:30 på P1

Afrikanske markeder (2:3) På markedet i Barentu, sendt 17.01.1997 kl. 13:30-14:00 på P1

Afrikanske markeder (3:3) På naturmedicinmarkedet i Kampala, sendt 31.01.1997 kl. 09:10-09:40 på P1

Nødhjælp i Afrika (1:4) Hjem til fædrelandet, sendt 04.01.1997 kl. 17:45-18:30 på P1

Nødhjælp i Afrika (2:4) Grænser for nødhjælp, sendt 11.01.1997 kl. 17:45-18:30 på P1

Nødhjælp i Afrika (3:4) Nødhjælp - en branche i vækst, sendt 18.01.1997 kl. 13:15-14:00 på P1

Nødhjælp i Afrika (4:4) Niels Carstensen - en portrætsamtale, sendt 27.01.1997 kl. 09:10-10:02 på P1

På randen af Sahara, sendt 28.12.1996 kl. 13:15-13:55 på P1

Zaire works on dollars? sendt 03.01.1997 kl. 13:00-13:50 på P1

Afrika – det ukuelige kontinent (1:8) Vestens syn på Afrika, sendt 18.01.1994 kl. 22:00 på P1

Afrika – det ukuelige kontinent (2:8) Afrikas historie, 25/1-94 kl. 22:00 på P1

Afrika – det ukuelige kontinent (3:8) Kultur og mentalitet i Afrika, 1/2-94 kl. 22:00 på P1

Afrika – det ukuelige kontinent (4:8) Nutidig kultur i Afrika, 8/2-94 kl. 22:00 på P1

Afrika – det ukuelige kontinent (5:8) Fattigdom og afhængighed i Afrika, 15/2-94 kl. 22:00 på P1

Afrika – det ukuelige kontinent (6:8) Demokratiseringsprocessen i Afrika, 22/2-94 kl. 22:00 på P1

Afrika – det ukuelige kontinent (7:8) Ørken og tørkens konsekvenser, 1/3-94 kl. 22:00 på P1

Afrika – det ukuelige kontinent (8:8) Afrikas fremtid, 8/3-94 kl. 22:00 på P1
Udsendelserne blev genudsendt i perioden december 1996 til og med februar 1997 og beskrives på websitet som del af temaet.

Udsendelserne sendt 03.02-09.02.1997 var del af en temauge om Afrika, som nævnes i oplægget til tv-udsendelsen.

Bøger

+ Begge bøger er tilgængelige på Statsbiblioteket.

Bülow, Hans & Poul-Erik Heilbuth (1993). *Giganternes kamp : Når det fattige Syd truer det rige Nord*. Danmarks Radio Forlaget.

Olsen, Gorm Rye (red.). (1994). *Afrika - Det Ukuelige Kontinent*. Danmarks Radio Forlaget.

Website

Websitet er arkiveret i Internet Archive: dr.dk/afrika i Internet Archive:

http://web.archive.org/web/*/www.dr.dk/afrika

Arkivet er ikke komplet.

Arkiverede versioner af Afrika-temaet og andre dele af dr.dk fra perioden, som der henvises til:

Afrika på DR Online: dr.dk/afrika, 09.02.1997

Et DR Online tema i 1997: dr.dk/afrika/saerlig.htm, 09.02.1997

Velkommen til debatforum om Afrika: dr.dk/afrika/debat.htm, 09.02.1997

Vær med i debat på radioen: dr.dk/afrika/e-debat.htm, 09.02.1997

Afrika i undervisningen: dr.dk/afrika/undervi.htm, 09.02.1997 & 16.01.1999

Africa DR Online: dr.dk/afrika/english/forside.htm, 05.02.1998

Elev-evaluering af Afrika på DR Online: dr.dk/afrika/undervis/evaluele.htm, 24.02.1998

Lærerevaluering af Afrika på DR Online: dr.dk/afrika/undervis/evaluer.htm, 24.02.1998

Prisvindere fra DR Multimedie: dr.dk/dr-m/priser.htm, 24.02.1998

Bogtilbud fra DR Multimedie: dr.dk/afrika/undervis/bogsalg.htm, 09.02.1997

DR debatforum: dr.dk/debat/drdebat/faq.htm, 17.06.1997

Interviews fra "Afrika - kontinentet der sov over sig": dr.dk/afrika/intervi.htm, 18.06.1997

Rejsebreve fra Afrika: dr.dk/afrika/rejse, 09.02.1997 & 18.06.1997

Bulletiner og nyheder: dr.dk/afrika/bulletin/bulfor.htm, 27.08.99

Undervisning og selvstudium: dr.dk/FORLAGET/undervis/indhold.htm, 09.02.1997

Cd-rom: Amerika & amerikanere: dr.dk/FORLAGET/voksne/amecd.htm, 09.02.1997

Udgivelser, DR Multimedie: dr.dk/forlaget/forlag, 09.02.1997

DR's særlige USA-dækning: dr.dk/amerika/saerlig.htm, 09.02.1997 & 24.02.1998

Radio og TV-programmer (Amerika & Amerikanere): dr.dk/amerika/tv_radio/udsend.htm, 09.02.1997

dr.dk forsiden: dr.dk, 02.11.1996

dr.dk/sending, 09.02.1997

Velkommen til DR Undervisning: dr.dk/tvaaben/undervis/velkom2.htm, 09.02.1997

Danskernes Akademi (2010-13)

+ Alle udsendelserne er tilgængelige i

Tv-udsendelserne blev sendt på DR2 mandag-torsdag kl. 14-16. Genudsendt i weekenden. Første udgave af "det nye Danskernes Akademi på DR K" (intro, Danskernes Akademi, DR K, 10. marts 2013 kl. 12:59) blev sendt søndag d. 10. marts 2013 kl. 13-14. Det betød samtidig, at Danskernes Akademi gik fra at blive sendt 2 timer mandag-torsdag til at blive sendt om søndagen og kun i 1 time.

Her nævnes kun de udsendelser, der henvises direkte til.

Tv-udsendelser

Danskernes Akademi : Dansk dokumentarisme og Den danske kyst, sendt

25.01.2010 kl. 14:00 - 16:00 på DR2

Danskernes Akademi: Trivsel og læring i og uden for skolen, sendt 30.01.2013 kl.

13:10 - 15:10 på DR2

Danskernes Akademi : Tema: Videnskab og religion, sendt 06.04.2010 kl. 14:00 -

16:00 på DR2

Danskernes Akademi : Bob Dylan - den ukendte maler – og Tyngdekraftens

betydning for livet på Jorden, sendt 09.10.2010 kl. 12:40 - 14:40 på DR2

Danskernes Akademi : Isens hemmeligheder & Unge, kriminalitet og straf, sendt

09.03.2011 kl. 14:00 - 16:00 på DR2

Danskernes Akademi : Mødre og døtre & En ny fremtid - i arbejde, sendt

04.04.2011 kl. 14:00 - 16:00 på DR2

Danskernes Akademi : Vikingetiden i nyt lys, sendt 05.09.2011 kl. 14:00 - 16:10

på DR2

Danskernes Akademi : På sporet af neandertalerens gener, sendt 04.10.2011 kl.

01:25 - 03:25 på DR2

Danskernes Akademi : Big Brother & Gud vs. Darwin, sendt 02.01.2012 kl. 13:40

- 15:40 på DR2

Danskernes Akademi : Kulturkonflikter i Danmark & Oprør i Arabien, sendt

03.09.2012 kl. 13:15 - 16:10 på DR2

Danskernes Akademi : Hvordan fungerer Google? sendt 11.10.2012 kl. 14:19 på

DR2

Danskernes Akademi : Monstre & "Selvmordsmord", sendt 01.11.2012 kl. 13:10 -

15:10 på DR2

Danskernes Akademi : Livshistorier & Energi i Vietnam, sendt 07.01.2013 kl.

13:10 - 15:10 på DR2

Danskernes Akademi, sendt 10.03.2013 kl. 12:59 - 13:58 på DR K

Danskernes Akademi, sendt 07.04.2013 kl. 12:59 - 13:58 på DR K

Danskernes Akademi : Arkitektur, der gør dig søsyg, sendt 28.04.2013 kl. 13:00

på DR K

Danskernes Akademi, sendt 03.11.2013 kl. 13:01 - 13:59 på DR K

Danskernes Akademi : Er jorden almindelig men livet unikt? sendt 28.11.2013

kl. 09:46 - 10:44 på DR K

Radioudsendelser

Danskernes Akademi på P1, sendt 04.04.2011 kl. 22:02-22:10 på P1
Danskernes Akademi på P1, sendt 07.07.2010 kl. 15:30 - 16:00 på P1
Danskernes Akademi på P1, sendt 04.04.2011 kl. 22:02-22:10 på P1
Danskernes Akademi på P1, sendt 10.10.2012 kl. 22:03 - 22:10 på P1
Danskernes Akademi på P1, sendt 13.01.2011 kl. 22:03 - 22:10 på P1
Danskernes Akademi på P1, sendt 12.06.2011 kl. 04:53 - 05:00 på P1

Website

Websitet lukker, ifølge informationer på sitet, 01.11.2014. Der findes mange arkiverede versioner af websitet i Netarkivet. Der er kun få arkiverede versioner i Internet Archive.

2 af udsendelserne er hentet via Netarkivet:

”Intelligensforskelle”, forelæsning af Helmuth Nyborg i *Danskernes Akademi*, 02.11.2010 kl. 14:35, DR 2

http://www.dr.dk/DR2/Danskernes+akademi/Paedagogik_Psykologi/Intelligensforskelle.htm (version ”arkiveret” 11.05.2011, hentet 27.07.2014)

”Køn og Intelligens”, forelæsning af Helmuth Nyborg i *Danskernes Akademi*, 13.01.2010 kl. 14:01, DR 2

http://www.dr.dk/DR2/Danskernes+akademi/Filosofi_Tro_Historie/Koen+og+Intelligens.htm (version ”arkiveret” 18.03.2011, hentet 27.07.2014)

- ✦ Grunden til, at arkiveret står i citationstegn, er, at det ikke er selve videofilerne, der er arkiveret, men kun den kode, som henter filerne fra serveren. De vil derfor ikke være tilgængelige længere, når sitet på det levende web lukker ned.

Mange versioner af det arkiverede website i Netarkivet er anvendt i analysen. De følgende er citeret:

Danskernes Akademis forside, 31.10.2010, 28.02.2012, 12.03.2012, 26.11.12

<http://www.dr.dk/DR2/Danskernes+akademi/>

Om Danskernes Akademi, 15.03.2014 & 27.06.2012

http://www.dr.dk/DR2/Danskernes+akademi/Om_danskernes_akademi/

Også versioner fra Internet Archive er anvendt:

Om Danskernes Akademi, 15.01.2010.

http://www.dr.dk/DR2/Danskernes+akademi/Om_danskernes_akademi/

Fra det levende web er hentet de følgende, som der refereres til:

Om Danskernes Akademi. Hentet 23.07.2014 fra

http://www.dr.dk/DR2/Danskernes%20akademi/Om_danskernes_akademi/20110316112250.htm

Sommerakademiet på P1. Hentet 26.07.2014 fra

<http://www.dr.dk/DR2/Danskernes+akademi/Sommerakademiet/Sommerakademiet.htm>

Danskernes Akademis facebookside. Hentet 22.07.2014 fra

<https://www.facebook.com/pages/Danskernes-Akademi/353272564532?fref=ts>

10.2 Bilag 2: Lovgivning

Oversigt over de citerede love

XLVIII. Forslag til Lov om Radiospredning. Bemærkninger til lovforslaget.

Rigsdagstidende 1925/26, A. sp. 3095 ff (citerer fra sp. 3095 & sp. 3106).

LOV nr 45 af 13. marts 1926 om Radiospredning.

LOV nr 76 af 21. marts 1930 om Radiospredning.

LOV nr 185 af 30. marts 1946 om Radiospredning.

LOV nr 215 af 11. juni 1959 om Radiospredning.

BET 592/1970 : Radiokommissionens Betænkning.

Forslag til Lov om radio- og fjernsynsvirksomhed. Rigsdagstidende 1972/73, A sp. 5459 ff (citater fra sp. 5481).

LOV nr 421 af 15. juni 1973 om radio- og fjernsynsvirksomhed.

LOV nr 419 af 13. juni 1973 om en landscentral for undervisningsmidler.

B 72/1981. Forslag til folketingsbeslutning om ændring af tilsynet med undervisningsudsendelser fremsat 6. februar 1981 af Bertel Haarder (V) m.fl.

BET 947/1982. Landscentralen for undervisningsmidler. Betænkning afgivet af det af undervisningsministeren i februar 1980 nedsatte udvalg.

BET 986/1983. Betænkning om et øget dansk tv-udbud. Mediekommissionens betænkning nr. 5.

B 114/1983-84. Forslag til folketingsbeslutning om et 10 punkts program for voksenundervisning og folkeoplysning. Fremsat d. 4. april 1984 af Ole Vig Jensen (RV), Bilgrav-Nielsen (RV), Estrup (RV) og Niels Helveg Petersen. Vedtaget af Folketinget ved 2. behandling 30. maj 1984 (1983-84 C, sp. 673).

LOV nr 335 af 4. juni 1986 om ændring af lov om radio- og fjernsynsvirksomhed m.v. (TV2).

1986/1 LSF 198. Forslag til Lov om ændring af lov om radio- og fjernsynsvirksomhed (Danmarks Radio). Fremsat af ministeren for kulturelle anliggender (H. P. Clausen) d. 18. februar 1987. Vedtaget ved tredjebehandling d. 26. maj 1987.

LOV nr 374 af 10. juni 1987 om ændring af lov om radio- og fjernsynsvirksomhed (Danmarks Radio).

1989/1 LSF 94. Forslag til Lov om nedlæggelse af Landscentralen for Undervisningsmidler. Fremsat af undervisnings- og forskningsministeren (Bertel Haarder) d. 6. december 1989. Vedtaget ved tredjebehandling d. 8. februar 1990.

LOV nr 478 af 12. juni 1996 om ændring af lov om radio- og fjernsynsvirksomhed (Spredning ved hjælp af satellit).

LOV nr 1208 af 27. december 1996 om ændring af lov om radio- og fjernsynsvirksomhed og medieansvarsloven (Friere økonomiske rammer for DR og TV 2, networking m.v.)

2000/1 LSF 79. Forslag til Lov om ændring af lov om radio- og fjernsynsvirksomhed mv. (Gennemførelse af Mediaaftale 2001-2004 mv.). Fremsat d. 10. november 2000 af kulturministeren (Elsebeth Gerner Nielsen).

LOV nr. 1272 af 18. december 2000 om ændring af lov om radio- og fjernsynsvirksomhed og lov om indkomstbeskatning af aktieselskaber m.v. (Gennemførelse af Mediaaftale 2001-2004 m.v.)

LOV nr 418 af 31. maj 2000 om konkurrence- og forbrugerforhold på telemarkedet.

LOV nr 1052 af 17. december 2002 om radio- og fjernsynsvirksomhed. 2004/1 LSF 77 : Forslag til Lov om pligtaflevering. Bemærkninger til lovforslaget. Kulturministeriet.

LOV nr 1439 af 22. december 2004 om pligtaflevering af offentliggjort materiale.

LBK nr 255 af 20.03.2014. Bekendtgørelse af lov om radio- og fjernsynsvirksomhed.

Mediepolitiske aftaler

Mediepolitikken 1997-2000. Indgået 10. maj 1996 mellem Socialdemokratiet, Radikale Venstre og Centrum-Demokraterne.

Mediaaftale 2001-2004. Indgået 28. marts 2000 mellem Socialdemokratiet og Radikale Venstre.

Mediepolitisk aftale for 2002-2006. Indgået 3. juni 2002 mellem Venstre, Det Konservative Folkeparti og Dansk Folkeparti.

Mediaaftale for 2012 – 2014. Indgået 9. oktober 2012 mellem Socialdemokraterne, Socialistisk Folkeparti, Det Radikale Venstre, Venstre, Danske Folkeparti, Enhedslisten og Det Konservative Folkeparti.

Public service-kontrakter

Public service-kontrakt 2003-2006. Public service-kontrakt mellem DR og kulturministeren for perioden 1. januar 2003 til 31. december 2006. Kulturministeriet.

Public service kontrakt-2007-2010. Public service-kontrakt mellem DR og kulturministeren for perioden 1. januar 2007 til 31. december 2010. Kulturministeriet (22.12.1996).

Public service-kontrakt 2011-2014. DR's public service-kontrakt for 2011-2014.

Ministerier DR har hørt under

1926 – 1940:	Ministeret for offentlige arbejder
1940 – 1961:	Undervisningsministeriet
1961 – 09.09.87:	Ministeriet for kulturelle anliggender
(01.04.74 – 31.12.85:	UVA hører under Undervisningsministeriet, resten af DR hører stadig under Ministeriet for kulturelle anliggender)
10.09.87 – 02.06.88:	Kultur- og kommunikationsministeriet
03.06.88 – 09.01.89:	Trafik- og kommunikationsministeriet
10.01.89 – 24.01.93:	Kirke- og kommunikationsministeriet
25.01.93 – i dag:	Kulturministeriet

10.3 Bilag 3: Sendetimer

Sendetimer i genren undervisning på tv

Årstal	Sendetimer i alt	Sendetimer førstegangsausd.	Sendetimer genudsendelser
1974-75	201		
1975-76	219		
1976-77	195		
1977	119		
1979	192		
1980	143		
1981	122		
1982	119		
1983	99		
1984	138		
1985	133		
1994	69		
1995	142		
1996	158		
1997	207		
1998	322		
1999	301		
2000	395		
2001	437	136	301
2002	336/348*	84	252/264
2003	357	62	295
2004	271	60	211
2005	301	58	243
2006	348	56	290
2007	377	64	313
2008	335	45	290
2009	324/326*	40/41*	284/285*
2010	565	192	372
2011	662	N/A	N/A
2012	656	N/A**	N/A

2013	358	N/A***	N/A
------	-----	--------	-----

Lavet på baggrund af DR's årbøger, årsrapporter, beretninger m.m. (se litteraturlisten). De år, som mangler, er der ikke data på i kilderne.

* Der er uenighed om tallet i forskellige udgivelser

** "...i alt 160 nyproducerede udsendelser" (DR, 2013 s. 27), timetallet kendes ikke.

*** "...mere end 70 timers nyproduceret undervisningstv" (DR, 2014 s. 29).

Fra 1990 til og med 1993 var der ikke en særskilt beregning for undervisning, da det hørte med under TV-Fakta.

Det påpeges i årsrapporten for 2006, at det kan være svært at give et retvisende billede af antal sendetimer undervisning, fordi oversigten ikke helt dækker "omfanget af programmer, der har et indhold, som folk kan blive særlig belært af. [...] Vurderingen af DRs indsats på undervisningsområdet bør derfor ses i et bredere perspektiv end blot at gælde de programmer, som eksplicit rubriceres under programformålet undervisning." (DR, 2007a s. 112) Hermed menes fx også historieprogrammer med elementer af undervisning, videnskabsmagasiner (Viden Om, Lægens Bord etc.) osv.

Antal sendetimer i genren undervisning i radioens første år

Årstal	Sendetimer i alt
1938-39	436
1939-40	420
1940-41	424
1941-42	510
1948-49	184 *
1949-50	195 *

Inkluderer skoleradio

* 1948-50 er kun timerne for skoleradio angivet.

I de nyere opgivelser anvendes undervisning ikke som genrebetegnelse i forhold til radioudsendelser. Det viser, at der ikke er samme fokus på undervisning i radioen, som der har været tidligere. Danskernes Akademi i P1 hører

sandsynligvis under 'debat og samtale' (se fx DR, 2013 s. 9; 2014 s. 10), da det er interviews, men timeantallet specifikt for det kan ikke udskilles af kategorien.

Eksempler på besøgstal for DR's online undervisning

3204 unikke brugere pr. uge i 2001 og 5197 unikke brugere pr. uge i 2002 (DR, 2003 s. 20).

I 2004 var der 14.455 unikke brugere pr. uge i snit, og i 2005 var tallet 14.127 (eksklusiv dr.dk/dril) (DR, 2006 s. 109).

Til sammenligning havde andre områder de følgende antal unikke besøgende pr. i 2005:

Forbrug: 26.863, Musik: 54.804, Sporten: 125.322 og DR Nyheder: 283437 unikke brugere pr. uge (DR, 2006 s. 115).

10.4 Bilag 4: Eksempel på søgninger og fremgangsmåde

Søgninger på tværs af arkiverne

Jeg har bl.a. søgt i de forskellige arkiver på ordet 'voksenundervisning'. På Statsbiblioteket leverer en søgning på 'voksenundervisning' i skrivende stund (juli 2014) 4589 resultater, heraf er 1806 radio/tv. Det nytter ikke at sortere på bøger, da der findes mange bøger om voksenundervisning, som ikke har noget med DR's undervisning at gøre. De færreste følgeudgivelser har DR som forfatter, så det kan man ikke søge på. I radioarkivet larm.fm giver en søgning på 'voksenundervisning' kun 307 radioudsendelser (heraf 51 fra før 1990), hvilket blandt andet kan skyldes manglende metadatering, så udsendelser ikke er angivet som voksenundervisning. Af DR Arkiv & Research fik jeg udskrifter fra en lignende søgning i DR's arkiver. Jeg tog så udgangspunkt i disse søgninger og begyndte at lede efter cases, som fandtes i flere af arkiverne. Jeg kunne i nogle tilfælde bruge DR's programoversigter, de såkaldte hvide programmer, som er tilgængelige i larm.fm frem til 1983 for at se, om der stod noget om følgeudgivelser eller lignende.

Når jeg fandt frem til potentielle titler, søgte jeg igen i arkiverne for så vidt muligt at sikre, at jeg fandt alle programmer med den specifikke titel, så der ikke manglede nogen, som ikke var kategoriserede som 'voksenundervisning', eller hvor der ikke var metadata på alle posterne. I larm.fm var det, på grund af usikkerheder i forbindelse med OCR scanning, også brugbart at prøve at finde programmer ud fra programlægningen, da der kan være programmer, der ikke kommer med i søgningen, fordi der fx kan være kommet mellemrum i ordet i tegngenkendelsesprocessen (fx *Lyt til m usikken*). Dermed kan det være relevant at tjekke andre datoer, hvor man forventer et program kan have været sendt (baseret på serialitet og faste sendetidspunkter).

Derudover fandt jeg frem til flere publikationer fra DR i form af årbøger og sæsonplaner for voksenundervisningen og lignende, som jeg også brugte som inspiration til og udgangspunkt for søgninger i de forskellige arkiver. Jeg har også været rundt at kigge på hylderne rent fysisk både på Statsbiblioteket og i DR's fjernarkiv, da der begge steder findes materialer, som ikke er katalogiserede og dermed ikke er søgbare i systemerne. Det var sådan jeg fandt

frem til de tidligste eksempler på følgeudgivelser (Campbell Mc Callums engelskhæfter).

Søgning efter websitet i Afrika-casen

Jeg har også søgt i andre webarkiver for at efterprøve, om jeg kunne finde www.dr.dk/afrika her. De fleste internetarkiver er oprettet efter 2000, så der er ikke så mange der går langt nok tilbage til, at der er mulighed for at Afrika-sitet er arkiveret.¹⁰⁸ Udover *Internet Archive* er de eneste webarkiver, der var i gang med at høste og arkivere allerede i 1997, det egyptiske *Bibliotheca Alexandrina's Internet Archive*, det svenske *Kulturarw3: Kungliga bibliotekets webbarkiv*, the britiske *UK Government Web Archive* og det australske *PANDORA, Australia's Web Archive*. De tidligste arkiveringer af www.dr.dk i *Bibliotheca Alexandrina's Internet Archive*

(http://www.bibalex.org/isis/frontend/archive/archive_web.aspx) er fra november 1996, men de første arkiveringer af undersiden www.dr.dk/afrika er fra 1999, og de kan dermed ikke hjælpe med at afklare spørgsmålet om sitets udseende i februar 1997. De tidligste forekomster af sider fra www.dr.dk i The UK Government Web Archive

(<http://www.nationalarchives.gov.uk/webarchive/>) er fra 2006 og www.dr.dk/afrika findes ikke.

PANDORA, Australia's Web Archive (<http://pandora.nla.gov.au>) indeholder, så vidt jeg kan se, ikke på nuværende tidspunkt arkiverede versioner af www.dr.dk, i hvert fald ikke fra 1990'erne. *Kulturarw3* arkiverer kun den svenske del af internettet (<http://www.kb.se/om/projekt/Svenska-webbsidor---Kulturarw3/> 13.06.21) på samme måde, som det danske Netarkivet arkiverer den danske del. Arkivet er kun tilgængeligt fra computere placeret på det svenske kongelige bibliotek, da svensk lovgivning ikke tillader åben online adgang til arkivet (<http://www.kb.se/english/find/internet/websites/> 13.06.21). Der kunne tænkes at findes arkiverede versioner af www.dr.dk/afrika i det svenske arkiv, fordi de danske, svenske og norske public service-institutioner kan have linket til hinanden – og disse sider dermed potentielt kan været kommet med i høstninger. Netarkivet har i hvert fald en del versioner af www.svt.se og www.nrk.no arkiveret. I det videre arbejde med at afklare de

¹⁰⁸ Se evt. websitet for IIPC (International Internet Preservation Consortium – arbejder bl.a. for at forbedre standarder for og værktøjer til at arkivere web), hvor der henvises til de forskellige IIPC-medlemmers websites: <http://netpreserve.org/resources/member-archives>.

uoverensstemmelser, der er i Internet Archive fra februar 1997, kunne det være interessant at undersøge, om der findes arkiverede versioner af www.dr.dk/afrika fra 1997 i det svenske arkiv til sammenligning.

Eksempel på navigation i webarkivet Internet Archive

Hvis man eksempelvis i arkivet er på forsiden www.dr.dk/afrika, som blev arkiveret 6. august 1997, vil man, hvis man klikker sig videre via links i venstremenuen, komme hen på arkiverede versioner af undersider, der er arkiveret på en anden dato. Benytter man således linket 'Interviews fra tv-udsendelsen' kommer man til undersiden www.dr.dk/afrika/intervi.htm fra 29. juli 1997. Det samme gælder alle de andre links i menuen, undtagen linket 'Bøger, videoer og CD'er', som bringer én til en version af url'en www.dr.dk/afrika/litte.htm, som er arkiveret 5. august 1997. Trykker man derefter på linket 'Afrika på DR Online' for at komme tilbage til forsiden, kommer man retur til forsiden fra 6. august 1997, hvilket for øvrigt også gælder alle de andre undersider i niveau 1 (dvs. de undersider, der er linket til i venstremenuen på forsiden fra 6. august), som altså var arkiveret 29. juli.

10.5 Bilag 5: Registrant Familiedans

Udvalgte eksempler fra registrant over sammenhæng mellem tv, radio og hæfter

Uds. nr.	Lydklip fra tv og hæfter, som benyttes i radioudsendelserne	Materiale fra tv citeret i hæfterne
2	<p><u>Situationsspil fra tv-udsendelse 2</u> <i>Yvonne kommer sent hjem fra klubben og får skældud af sin papfar Jørgen. Moren Anne er der også.</i> Jørgen: "Nåeh, du kommer lidt sent." Yvonne: "Ja" J: "Du kommer for sent hjem." Y: "Og hvad så?" J: "Hvor har du været henne?" Y: "Klubben" J: "Hvad får en klub?" Anne: "Den ligger her lige nedenunder, du ved (utydeligt)." J: "Du har drukket cola?" Y: "Ja. Og hvad så?" J: "Du lugter af spiritus" Y: "Og hvad så?" J: "Og du er ikke mere end 14 år gammel, tøs. Du har bare at komme hjem til tiden. Og det har du fået at vide af din mor mange gange." (radio_2, 02:15-02:41)</p>	<p><u>Citat i dokumentarhæftet</u> Jørgen til Yvonne: "Du lugter af spiritus, og du er ikke mere end 14 år gammel, tøs." (s. 4)</p>
4	<p><u>Situationsspil fra tv-udsendelse 4</u> <i>Susanne taler med sin date Ole.</i> Ole: "Hvad laver du? Er du kun dernede?" Susanne: "Ja, jeg er kun dernede." O: "Er du glad for det?" S: "Nej, det ved jeg ikke rigtig, men jeg tjener i hvert fald penge." O: "Det er ikke sagen sådan helt rigtig?" S: "Det ved jeg ikke altså, jeg kan ikke rigtigt komme på andet." O: "Tjah (pause). Du har ikke lyst til noget andet?" S: "Det har jeg måske nok" O: "Læse eller...?" S: "Nej, det er et lidt for stort skridt." O: "...være husmor med et lille hus og..." S: "Ja, det kunne godt være noget." O: "Hvad øh... Går du i giftetanker?" S: "Narh..." (fader ud). (radio_4, 03:18-04:04:02)</p> <p><i>Lene brokker sig til sin mor Annie over at skulle i seng.</i> Annie: "Nå, men skal I ikke også i seng?" Lene: "Årh allerede? Mine kammerater de må være oppe lige indtil de selv vil i seng, så de må selv bestemme det. Hvorfor</p>	<p><u>Citat i dokumentarhæftet</u> Ole til Susanne: "Du har ikke lyst til noget andet? - læse, eller være husmor?" (s. 4)</p>

	<p>må vi ikke det?" A: "Jamen, Lene, hvad der gælder for dine kammerater, det gælder altså ikke her i huset, vel?" L: "Årh." A: "Lene, er du vågen, når vi kommer og kalder på dig om morgenen?" L: "Neej." A: "Neej." L: "Vågner I af jer selv da?" A: "Nej, men det er da også noget andet med os. Vi skal jo ikke vokse og blive større osv. Jamen vi ved altså, hvad der er bedst for jer, I skal passe jeres skole osv." (radio_4, 06:20-06:55)</p> <p><i>Susanne fortæller veninden om Ole.</i></p> <p>Veninde: "Hvorfor skal jeg skynde mig så meget?" Susanne: "Jeg skal ud." V: "Med hvem?" S: "Med en jeg mødte i lørdags." V: "Hvor henne?" S: "Nede på diskoteket." V: "Hvad for et?" S: "Det her henne." V: "Nå, hvad hedder han?" S: "Han hedder Ole." V: "Hvordan ser han ud?" S: "Han er mørkhåret og nogenlunde samme højde som mig." V: "Hvor gammel er han?" S: "Han er midt i 20erne." (fniser). V: "Gud! Hvor.. hvor skal I hen?" S: "Vi skal ud at spise." V: "Hvor henne?" S: "Øh et eller andet fint sted, han kendte." V: "Gud, det lyder fornemt." S: "Det tror jeg også det er." V: "Hvad laver han ellers?" (lyder som om S børster sit tøj eller lign.) S: "Han er repræsentant." V: "Hvor bor han henne?" S: "Inde i byen et sted." V: "Nå. Har du været inde at besøge ham?" S: "Nej, ikke endnu, jeg har jo lige mødt ham." V: "Nå ja." S: "Det tror jeg heller ikke, jeg får lov til lige med det samme." V: "Nå." (radio_4, 13:43-14:41)</p>	
5	<p><u>Situationsspil fra tv-udsendelse 5</u></p> <p><i>Susanne beroliger sin mor Annie.</i></p> <p>Annie: "Vi er jo alligevel bange for dig som forældre." Susanne: "Jamen det behøver I altså ikke." A: "Sådan altså hvis nu du skulle gå hen og få et barn, før du er gift." S: "Nej men det gør jeg heller ikke. Det har jeg ikke lyst til." A: "Nej, men det... Ved du godt, hvordan man skal passe på?" S: "Jaeh" A: "Nå, ja, for vi vil jo nødig have dem til at snakke rundt omkring på vejen." S:</p>	<p><u>Citat i dokumentarhæftet</u></p> <p>Annie til Susanne: "Hvis nu du sku' gå hen og få et barn, før du er gift ... " (s. 2 & 23)</p> <p>Annie til Susanne:</p>

	<p>"Neej, men jeg kan da læse..." A: "Nåh" S: "...og se fjernsyn og sådan noget." A: "Nåeh, ja... for det er sådan lidt kedeligt, man hører jo om her og der, at de kommer hjem og skal have børn." S: "Nej, men det har jeg altså slet ikke lyst til." A: "Nå." (radio_5, 02:43-03:18)</p> <p><i>Lene og Søren tigger penge fra deres far Benny.</i> Benny: "Hvad vil I?" Lene: "Jo, du ved, der går sådan en god film henne i biografen." Søren: "Sådan en sjov én." Lene: "Den vil vi så gerne hen og se." Benny: "Hmm. Hvad så?" Lene: Ja, så ville vi bede om penge. Søren: "Penge." (radio_5, 17:19-17:34)</p>	<p>"Vi vil jo nødigt ha' dem til at snakke rundt om på vejen ... " (s. 3 & 23)</p>
8	<p><u>Situationsspil fra tv-udsendelse 8</u> <i>Gruppearbejde i Charlottes gymnasieklasse, der diskuteres klasseskel.</i></p> <p>Charlotte: "Jeg vil sige at første problem for at arbejderne ikke kommer på gymnasiet sammen med os andre, det er altså kun penge." Klassekammerat: "Det tror jeg heller ikke, jeg tror også, der er det med forældrenes mening om, hvem der går på gymnasiet." Charlotte: "Hvis de ikke har været akademikere, så vil de gerne have, at deres børn skal heller ikke være det. Sådan tror jeg det er mange steder. Hvis nu de går ud af 7. klasse, nu skal I ud at arbejde, I skal tjene penge, og hvis det endelig er, så har de heller ikke mulighed for at læse derhjemme. De kan ikke sætte sig ned i et værelse for sig selv og have fuldstændig ro omkring sig, vel? Altså der er skænderier og problemer med forældrene osv. Det tror jeg bare." Klassekammerat: "De kommer jo til at bo på kollegier, ikke?" (der er nogen, der snakker i baggrunden) Anden klassekammerat: "I mange tilfælde er det børnene, der påvirker forældrene. Børnene vil gerne tjene penge. Jo hurtigere de kan komme ud at tjene penge, jo bedre, ik?" Charlotte: "Du mener til stereoanlæg?" Anden klassekammerat: "Til stereoanlæg, til knallert, til evt. en bil. Det tror jeg er</p>	<p><u>Citat i dokumentarhæftet</u> Charlotte til klassen: "Der er skænderier og problemer med forældrene." (I arbejdersmiljøet). (s. 3 & 38)</p>

	<p>udpræget.” Charlotte: ”Hvor mange tager det store skridt at finde ud af, hvor kan jeg tage hen, og hvad støtte de kan få. Altså det skal der alligevel også meget selvbevidsthed til...”</p> <p>(radio_8, 13:24-14:24)</p>	
12	<p><u>Fra oplæg til tv-udsendelse 2</u></p> <p>”Yvonne er 14 år. Mange ville nok tro, hun var ældre. Noget nemt barn har hun aldrig været, men nu er det da blevet helt galt! Hun er efterhånden meget svær at omgås. Der er ikke tale om, at hun rækker sin mor en hjælpende hånd. Anne kan lige så godt lade være med at bede hende om noget... Passede hun så endda skolen, men det kan hun heller ikke overkomme, og der er ingen hjemme til at se efter, at hun kommer op om morgenen... Hvis hun ikke snart finder ud af at tage sig lidt sammen, ender hun på fabrikken ligesom Anne.”</p> <p>(radio_12, 01:26-02:00)</p> <p>Skolepige: ”Jeg vil gerne bo i et luksushus med swimmingpool foran og en stor terrasse, og vipper og en rutchebane ned i vandet oppe fra en altan. Det skal være et stort hvidt hus, og det skal ligge i bjergene. Jeg har set det engang på et billede... Inde i huset skal der være store bløde sofaer, sådan at man synker helt ned på gulvet, og der skal være store ruder med glas helt nede fra gulvet ud mod en have eller ud mod swimmingpoolen. Og der skal være marmorborde, lyserøde og ovale, og der skal være store bløde sofaer og barskabe...” (radio_12, 02:01-02:30)</p> <p>Kvinde: ”Det værste ved at arbejde på fabrik er, at man får så lidt glæde af sine børn; de vokser fra en, og man kan ikke forstå, hvordan de pludselig er blevet så store, man har ikke kunnet følge med i deres opvækst, sådan som de kan på vuggestuen. Jeg synes altså, at den bedste tid, den lægger man på sin arbejdsplads, man er træt,</p>	<p>Oplæg fra tv-udsendelsen er også gengivet i teksthæftet (s. 9)</p> <p>Oplæsning fra ’Kvindernes bog’, jf. nedlægget.</p> <p>Teksten er også gengivet i dokumentarhæftet (s. 21).</p> <p>Oplæsning fra ’Kvinder på fabrik’, jf. nedlægget.</p> <p>Teksten er også gengivet i</p>

	<p>når man kommer hjem, børnene vil forklare en masse, men man er ør i hovedet af de maskiner, der står og larmer hele dagen, af racet på arbejdet, af akkorderne, og så siger man bare "ja, ja", og det er synd for børnene, at man ikke har tid til at tage sig af dem, man skubber dem fra sig, det gør man, og så søger de andre steder hen.” (radio_12, 02:32)</p> <p>Fra nedlægget: ”Der blev desuden anvendt citat fra tv-serien ’Familiedans’, fra ’Kvindernes Bog’ af Jytte Rex samt fra bogen ’Kvinder på fabrik’.” (radio_12, 20:38)</p>	<p>dokumentarhæftet (s. 12).</p>
14	<p><u>Fra oplæg til tv-udsendelse 4</u></p> <p>”Benny og Annie bor i et pænt kvarter. Et pænt kvarter med ordentlige mennesker, der hver passer sit, så længe man passer sit eget... Sladder er der jo allevegne. Folk har så travlt, men man kan holde sig udenfor og så for resten opføre sig, så der ikke bliver noget at snakke om. Benny og Annie har fire børn – tre piger og en dreng – og de er opdraget, ‘så man kan være bekendt at have dem med ud’, som Benny siger. Nutidens børn kan ellers være nogle hårde nødder at knække. Det er jo ikke moderne mere at respektere noget. Mange børn kender ikke forskel på mit og dit – de ta’r bare! Den lille tabel har de ikke lært, når de skal ud af skolen, men de er blevet vældig flinke til at ryge og drikke øller og snakke i munden på hinanden og kræve ind... Hvem har brug for de færdigheder ude omkring på arbejdspladserne?” (radio_14, 01:30-02:26)</p> <p>Kvinde: ”Sociologen Erik Manniche siger i en artikel i ugebladet ’Hjemmet’ bl.a.” Mand: ”Kernefamilien med far, mor og børn er det naturlige for folk, og måske også det mest anstændige. Troskab er for os et ideal, som ikke forsvinder i løbet af en generation eller to. Vi har et behov for at knytte os fast til kun et menneske. Desuden viser sociologiske undersøgelser, at kernefamilien altid er fremherskende i de industrialiserede samfund, mens</p>	<p>Oplæg fra tv-udsendelsen er også gengivet i teksthæftet (s. 17).</p> <p>Teksten er ikke gengivet i hæftet, og der refereres ikke til det i nedlægget.</p>

	<p>flerkoneri hersker i mere primitive. Kernefamilien er med sine 100 år et ret nyt fænomen i Danmark. Den fødtes under industrialiseringen omkring 1850 som en afløser for storfamilien, hvor tre generationer levede sammen af. Dette livsmønster forsvandt bl.a., fordi folk i stor udstrækning tog fra land til by for at få arbejde og i lejlighederne var der ikke plads til de mange.” (radio_14, 02:36-03:34)</p> <p>Kvinde: “Det er vigtigt, at have ganske almindelige børn, som ikke afviger på nogen måde.” Pige: "Mine forældre synes, jeg skal være som alle andre. Mine forældre kan ikke lide, når jeg laver numre med folk eller vækker opsigt. Mine forældre kan ikke lide, når jeg går sammen med langhårede drenge og spiser micro-macro mad. Jeg kunne godt tænke mig, at ens forældre var lidt mindre kedelige. De er så pæne så det halve kan være nok. De er lidt snobbete. De vil have et pænt hus - en pæn have - pænt tøj. Der skal se pænt ud." Kvinde: “Samfundet, de andre forældre og voksne iøvrigt forventer af en, at man som opdrager gør sin pligt og opdrager børnene, som det hører sig til. Det skaber stabilitet og forudsigelighed i samfundet, når børnene ligner deres forældre. Kommer der for store udsving, har børnene ikke fået indlært de rette værdier og normer, så reagerer samfundet og griber ind overfor forældrene. Det er på denne baggrund helt forståeligt, at voksne sætter så meget ind på at skabe "almindelige børn".” (radio_14, 03:34-04:31)</p> <p>Fra nedlægget: ”Der blev anvendt citat fra tv-serien ’Familiedans’ og fra bogen ’De voksnes børn’.” (radio_14, 20:24)</p>	<p>Oplæsning fra ’De voksnes børn’, jf. nedlægget.</p> <p>Teksten er også gengivet i dokumentarhæftet (s. 28), men her er leveres de citater, som pigen læser op, af 5 forskellige børn: 3 piger og 2 drenge mellem 10 og 12 år.</p>
15	<p><u>Fra oplæg til tv-udsendelse 5</u> ”Susanne er vist blevet lidt forelsket. Det hører alderen til, og hun skal da have lov at more sig, mens</p>	<p>Oplæg fra tv-udsendelsen er også</p>

	<p>hun er ung... Men hvad er han for en? Susanne ved, at en ung pige skal passe på sig selv og sit rygte . . . Er hun nu voksen nok til at vurdere, om han er den rigtige mand for hende? Han har åbenbart både bil og egen lejlighed - og det var sandelig en fin middag, han inviterede på... Så er det da ikke en af de der langhårede, skæggede studenter, hun er faldet for! Susanne er såmænd fornuftig nok - det er sikkert en helt almindelig, pæn ung mand.” (radio_15, 01:04-01:44)</p> <p>Mand: ”Gengiftningsprocenten er høj – med eller uden papir på sagen. Man går ud af en familie - og ind i en anden. Det serielle monogami. Og det tyder jo da unægtelig ikke på større lyst eller mod til at eksperimentere med selve formen for samlivet. Lykken er at finde sammen med en ny partner – ikke at forsøge sig med en ny familieform. Men det ændrer intet ved opfattelsen af familiekrisen – at serielt monogami afspejler en dybt liggende skavank og mistrøstighed. At familien for en stor gruppe mennesker ikke opleves som et sted, hvor man kan "realisere sig selv", hvor man kan nå det, man gerne vil. Familien er her en hæmsko, en spændetrøje... Den pæne familie, der lever i fred med sig selv og sin næste er en stor umyndiggørelse. Og denne familie er i en krisesituation, fordi pænheden og harmonien tilvejebringes på bekostning af kvindens ufrihed. Familiens krise er primært kvindens krise, sekundært de øvrige familiemedlemmers.” (radio_15, 01:54-03:05)</p> <p>Pige: ”Jeg er 17 år og stadig jomfru, og i dag er det desværre nedværdigende for en pige at være det. Derfor er jeg bange for, at ham, som jeg er forelsket i, skal opdage det. Hvad skal jeg gøre? Jeg har et stort behov for ømhed, som jeg ikke får dækket hjemme, derfor betyder min ven så meget for mig.” (radio_15, 03:05-03:21)</p>	<p>gengivet i teksthæftet (s. 21).</p> <p>Oplæsning fra Per Schultz Jørgensens bog ‘Familien, sociologisk del’, jf. nedlægget.</p> <p>Teksten er også gengivet i dokumentarhæftet (s. 46).</p> <p>Oplæsning fra læserbrev i Søndags BT’s brevkasse, se dokumentarhæftet (s. 23) under overskriften ”17 år og jomfru – nedværdigende?”.</p>
--	--	--

	<p>Fra nedlægget: ”Der blev anvendt citat fra tv-serien ’Familiedans’ og fra Per Schultz Jørgensens bog ’Familien’, sociologisk del.” (radio_15, 19:16)</p>	<p>Teksten nævnes ikke i nedlægget.</p>
--	---	---

Eksempler på nedlæg til radioudsendelser

<p>Radio 2 – nedlæg: ”De hørte Lisa og Knud. Desuden blev der anvendt citat fra tv-udsendelsen ’Familiedans’, og udsendelsen var tilrettelagt af Charlotte Nissen og Ulla Rønnow.” (19:54)</p>	<p>Radio 12 – nedlæg: ”De hørte Ida Bachmann, Palle Bengtsen og John Karslund. Der blev desuden anvendt citat fra tv-serien ’Familiedans’, fra ’Kvindernes Bog’ af Jytte Rex samt fra bogen ’Kvinder på fabrik’. Og udsendelsen var tilrettelagt af Charlotte Nissen og Ulla Rønnow.” (20:38)</p>
<p>Radio 4 – nedlæg: ”De hørte Dorte, Sten, Rita og Erik. Der blev desuden anvendt citater fra tv-udsendelsen ’Familiedans’, og udsendelsen var tilrettelagt af Charlotte Nissen og Ulla Rønnow.” (20:09)</p>	<p>Radio 14 – nedlæg: ”De har mødt Ida Bachmann, Palle Bengtsen og John Karslund. Der blev anvendt citat fra tv-serien ’Familiedans’ og fra bogen ’De voksnes børn’. Og udsendelsen var tilrettelagt af Charlotte Nissen og Ulla Rønnow.” (20:24)</p>
<p>Radio 5 – nedlæg: ”De har hørt Dorte, Rita og Erik. Desuden blev der anvendt citater fra tv-serien ’Familiedans’, og udsendelsen var tilrettelagt af Charlotte Nissen og Ulla Rønnow.” (20:54)</p>	<p>Radio 15 – nedlæg: ”De har mødt Ida Bachmann, Palle Bengtsen og John Karslund. Der blev anvendt citat fra tv-serien ’Familiedans’ og fra Per Schultz Jørgensens bog ’Familien’, sociologisk del. Og udsendelsen var tilrettelagt af Charlotte Nissen og Ulla Rønnow.” (19:16)</p>
<p>Radio 8 – nedlæg: ”De hørte Lone, Bitten og Thorkild. Der blev desuden anvendt citat fra tv-serien ’Familiedans’, og udsendelsen var tilrettelagt af Charlotte Nissen og Ulla Rønnow.” (20:43)</p>	<p>Radio 18 – nedlæg: ”De har mødt Ida Bachmann, Palle Bengtsen og John Karslund. Der blev desuden anvendt citat fra tv-serien ’Familiedans’ samt fra bøgerne ’Gruppe og samfund’ af Verner Goldschmidt og ’Velstand uden velfærd’ af Bent Hansen. Udsendelse var tilrettelagt af Charlotte Nissen og Ulla Rønnow.” (19:56)</p>

10.6 Bilag 6: Indslag i Danskernes Akademi

Eksempler på kombination af indslag i Danskernes Akademi tv-udsendelser

Tirsdag d. 13. april 2010 kl. 14:00-16:00: *Tema om tid og lys*

- Hvad er tid for en størrelse? (forelæsning)
- Hvordan måler vi tiden? (dokumentar)
- Lys i fysisk forstand (forelæsning)
- Lysets hastighed styres (videnskabsprogram)¹⁰⁹

Betegnelserne, som står i parentes, indgår i den grafiske oversigt over udsendelserne i introen. De to af udsendelserne er, som det fremgår, forelæsninger, mens de andre er hhv. en engelsk dokumentar fra BBC fra 2008 og en genudsendelse af en *Viden Om*-udsendelse fra 2001.¹¹⁰

Mandag d. 5. september 2011 kl. 14:00 - 16:10: *Vikingetiden i nyt lys*

- Vikingernes skikke (forelæsning)
- Havhingsten bliver bygget
- Odins fugle, valkyrier og bersærker - billeder fra den nordiske mytologi (forelæsning)
- Danskerne, pirater i 1000 år
- Runer - vikingernes skriftsprog (forelæsning)

Havhingsten bliver bygget er et uddrag fra et Søren Ryge-program om bygningen af et vikingskib, oprindeligt sendt i 2007, mens *Danskerne, pirater i 1000 år* er et klip fra DR2 temaet *Pirater i sigte* fra 2008.

Mandag d. 2. april 2012 kl. 14:10-16:10: *Sort arbejde & Arabisk indflydelse i Spanien:*

- Bag facaden – Sort sulteløn (dokumentar)
- Sort arbejde i Danmark (forelæsning)
- Deadline - Sort arbejde
- En verden med engelsk-mani (TED foredrag)
- Med historien som trøst (rejseberetning)

¹⁰⁹ De betegnelser, som står i parentes, fremgik af præsentationen af dagens udsendelser. Nogle gange anvendes disse betegnelser i grafikken i præsentationen, andre gange anvendes de ikke (fx kaldes *Bag om Ørsted* for 'samtale' i udsendelsen 13/9-12 og i genudsendelsen 3/12-12, mens der ikke er betegnelse på i genudsendelsen 7/1-13).

¹¹⁰ "Viden om: Lysets hastighed styres", DR2, 13. april 2010 kl. 15:30 - 16:00. Kilde: Mediestream.

- Islamisk indflydelse i Spanien (forelæsning)

Bag facaden er en serie forbruger-/dokumentarprogrammer sendt i prime time på DR1 i fra januar 2011 til januar 2013. Debat- og nyhedsprogrammet *Deadline* er et af DR2's vigtige programmer i den sene aftenflade, og denne udsendelse er fra april 2012.

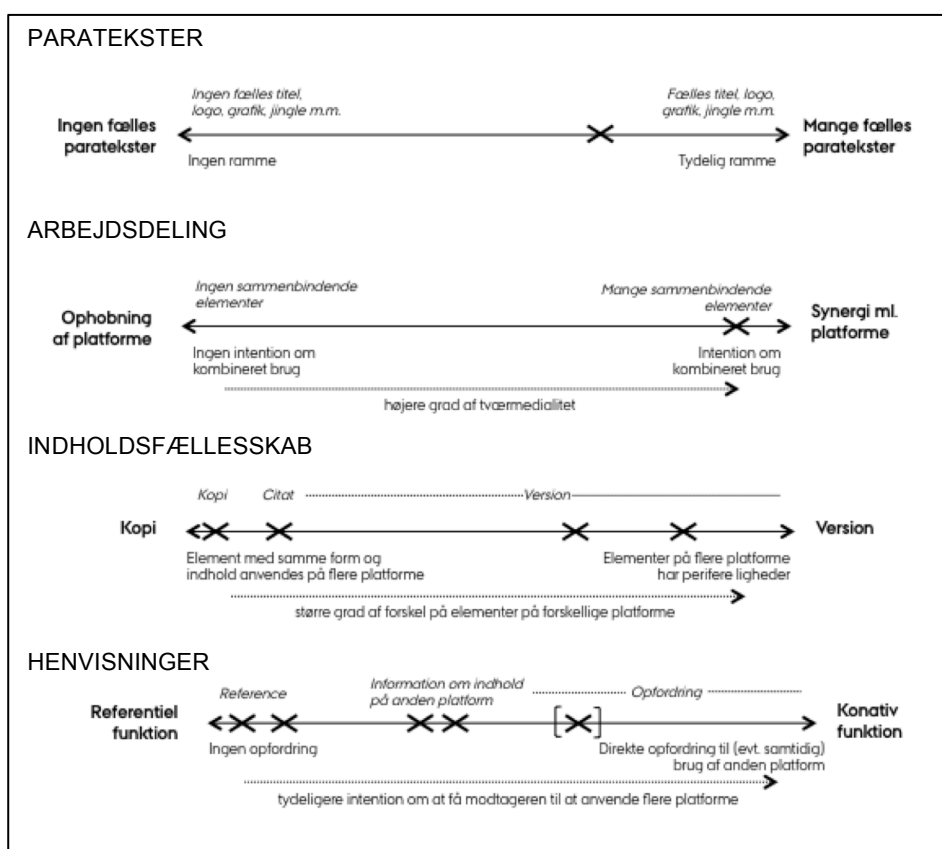
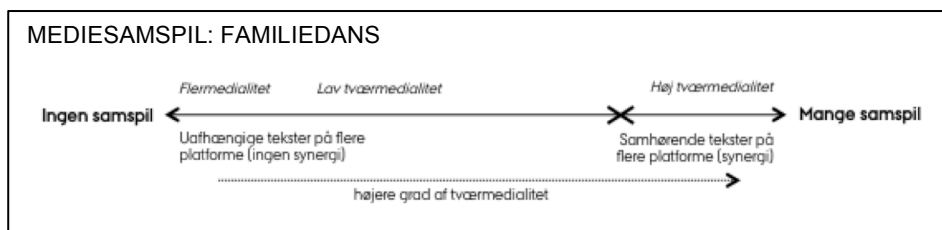
Mandag d. 7. januar 2013 kl. 13:10-15:10: *Livshistorier & Energi i Vietnam*

- Tænkepause – Livshistorien
- En bog en forfatter - Hvem er Nielsen?
- Historyslam - Hvem startede modstands-bevægelsen?
- Bag om Ørsted - Fra Grundforskning til anvendt forskning
- Konflikterne i en økonomisk bæredygtig udvikling (forelæsning)
- Klimaspillet og verdens fattige
- Biogasproduktion i Vietnam (forelæsning)

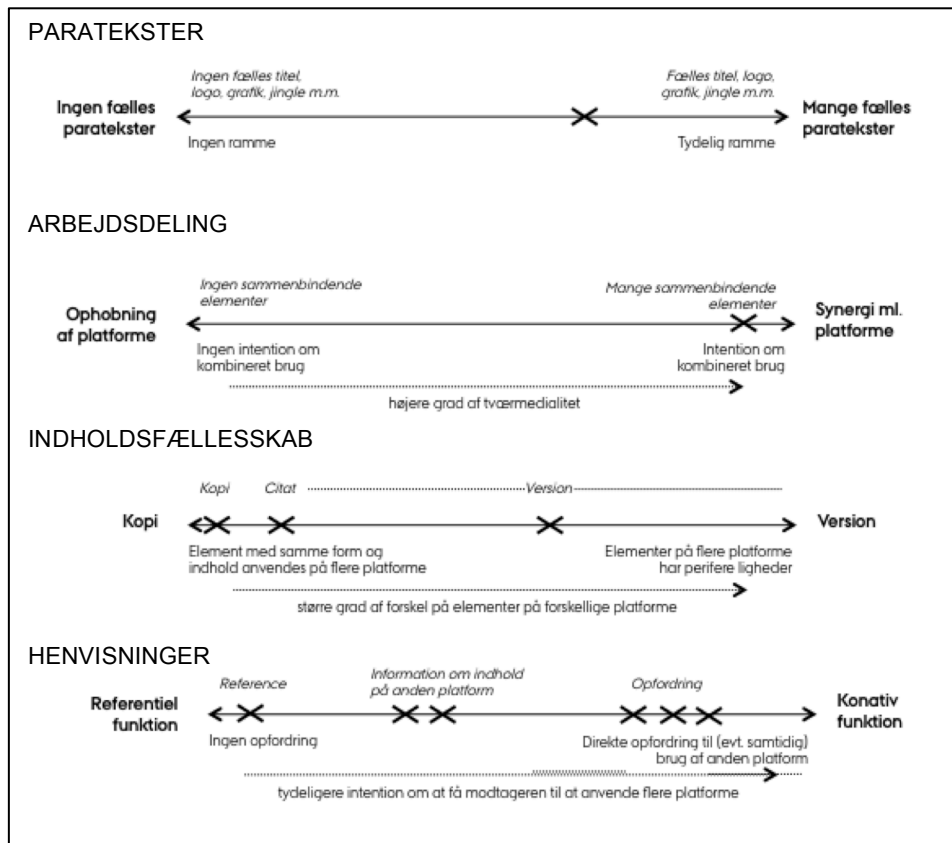
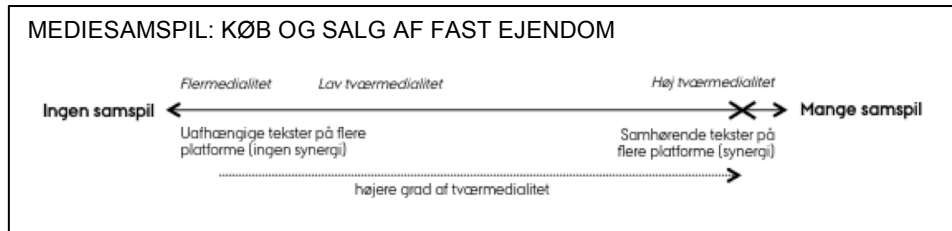
Først et interview med forfatteren af Tænkepauser-bogen *Livshistorier*, og derefter et interview med forfatter Morten Møller, som har skrevet bogen *Hvem er Nielsen? History slam* er en serie med 15 udsendelser, hvor historiestuderende fra SDU holder forelæsninger, som afslutning på et formidlingskursus. *Bag om Ørsted* er en en genudsendelse af meget kort udsendelse (1 minut og 15 sekunder) fra 13/9-12, hvor 2 forskere fortæller om Ørsted. *Klimaspillet og verdens fattige* er en dokumentar fra 2009 i 4 dele, det her er 4. udsendelse.

10.7 Bilag 7: Kontinuummer

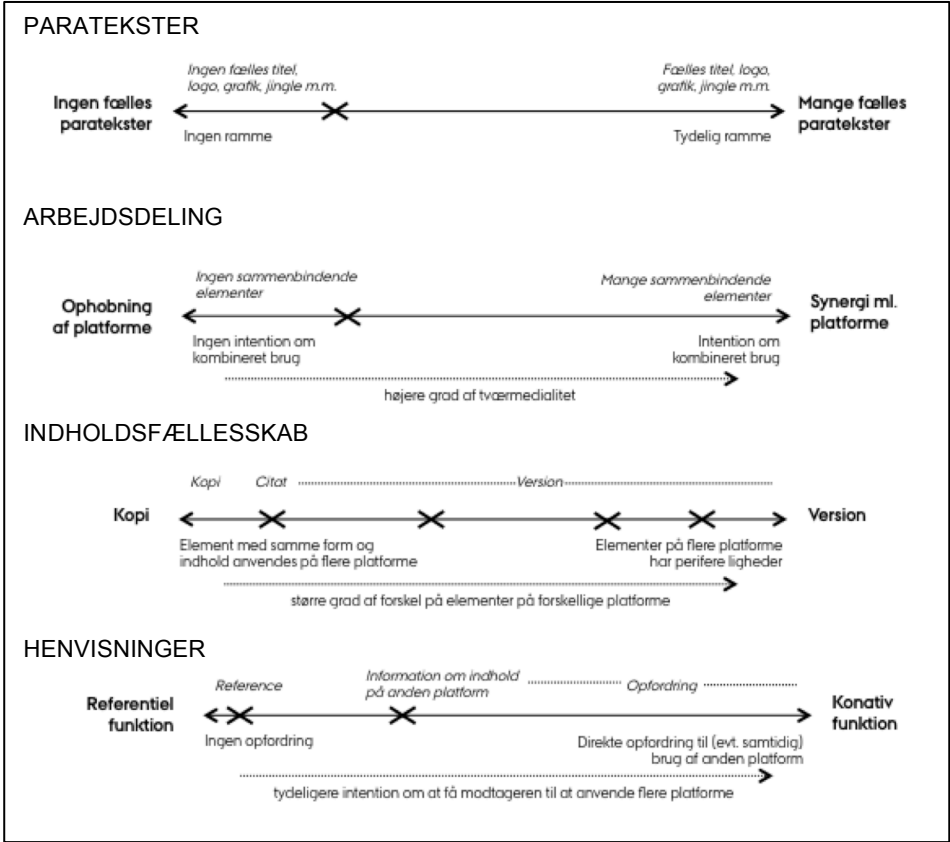
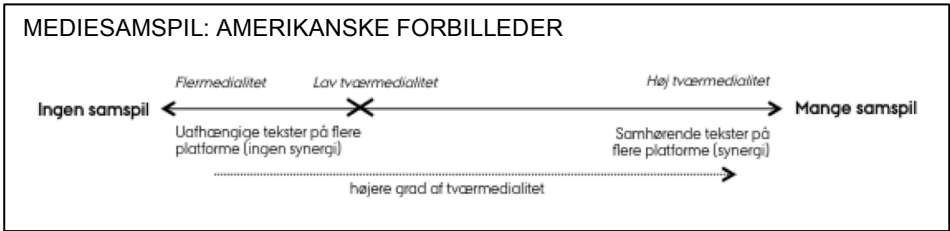
Familiedans

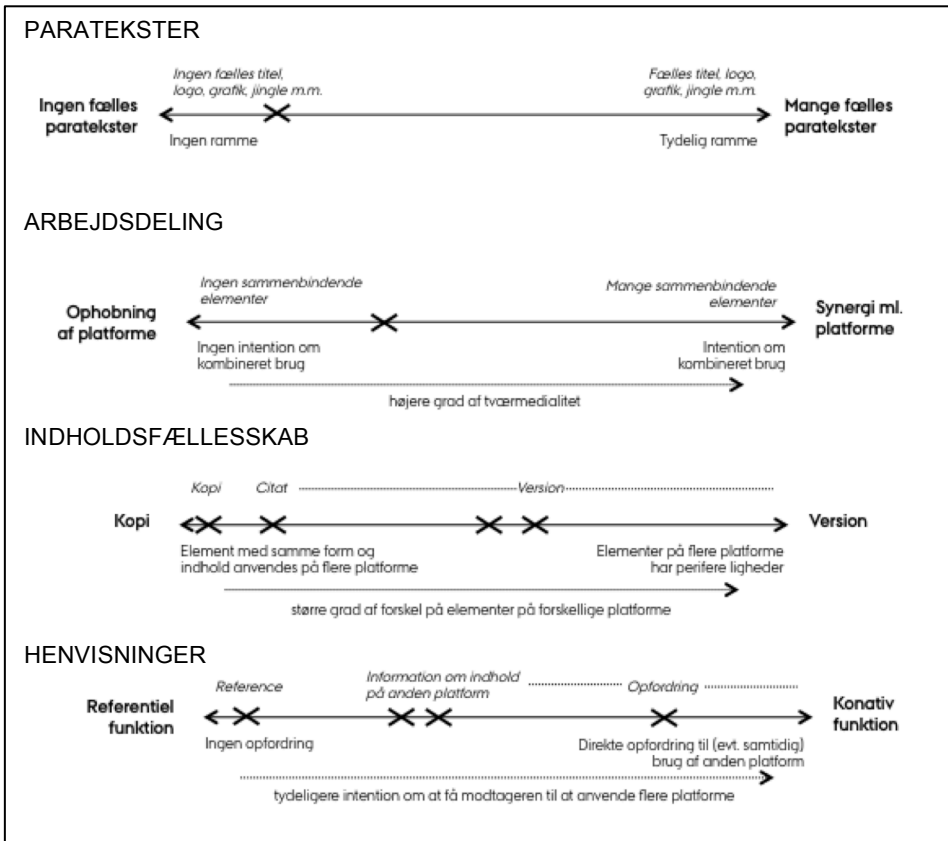
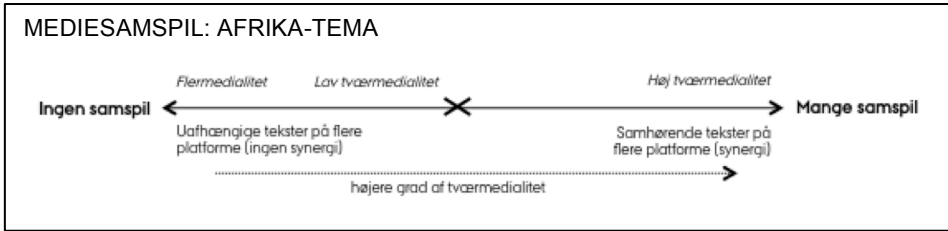
Køb og salg af fast ejendom

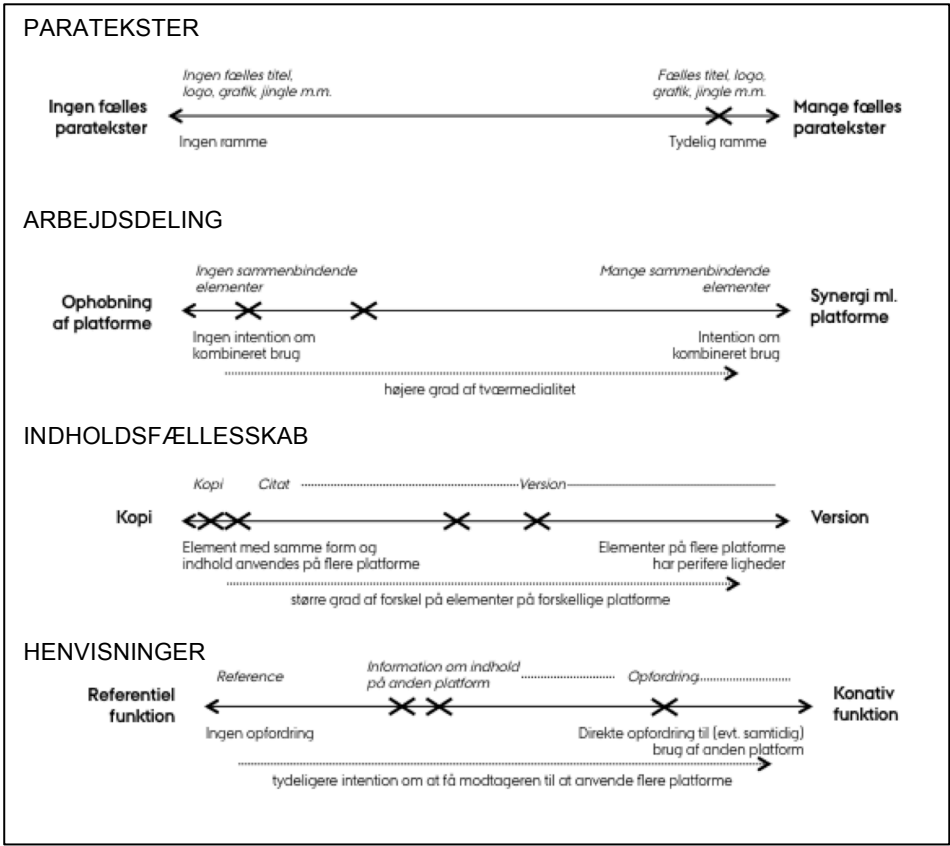
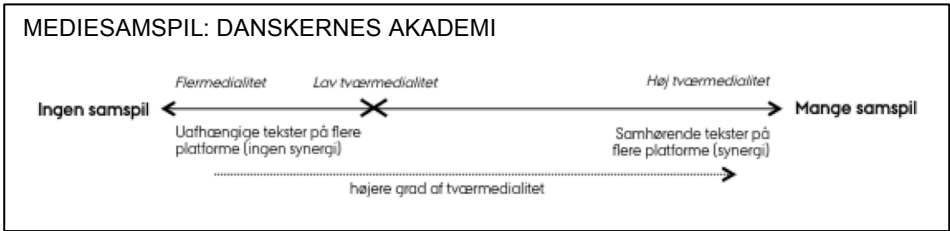

Amerikanske forbilleder / American Identities

Afrika-temaet

10.8 Bilag 8: Eksempel på arbejdsdokument

SB = Statsbiblioteket. Listen er ikke sorteret i årstal.

Bogmateriale fra DR's vokseundervisning på SB

- "Ny start : 30 radioudsendelser om voksnes erhvervsskifte" (1960) bog 153 sider
- "Læsetræning for voksne i tv" (1969) bog 32 sider, Bo Jacobsen, ligeledes findes bogen "Evaluering af undervisningsserien Læsetræning for voksne i tv" fra 1971
- "System og data : grundbog til voksenundervisning" (1970) grundbog 177 sider, William M. G. Cauchi
- "Hold Dem i form : begrundelser og retningslinier for at komme i bedre fysisk form" (1968) bog 35 sider, Ivar Berg-Sørensen
- "Rigtig kost : DR Danmarks Radio TV-voksenundervisning" (1969) bog 55 sider (4 tvl. = tavler?), Claus Brenøe
- "Vores hus : 8 TV udsendelser om parcelhusets pleje i Danmarks Radios voksenundervisning" (1970) bog 131 sider, Fl. Adstofte (red.), udgivet af DR
- "Engelsk til rejsebrug og daglig tale", 6 bøger til engelskundervisning, udgivet i adskillige oplag og udgaver siden 50erne, men udgivet af FOF, ikke DR, så derfor måske ikke så oplagte.
- "Tillidsmandskursus" (1969) bog 124 sider, Fl. Adstofte (red.), udgivet af DR
- "Hvem styrer staten?" (1970) bog 199 sider, Arne Sørensen, udgivet af DR
- "Kommunalkundskab" (1967) bog 72 sider, Per B. Rasmussen, Andelsbogtryk.
- "Det økonomiske pulsslag" (1968) bog 108 sider (2 tvl.), Mette Koefoed Bjørnsen, udgivet af DR
- "Danmarks sikkerhedspolitik" (1970) bog 148 sider, Fl. Adstofte, udgivet af DR
- "Gør det nemmere : 4 TV-udsendelser for hele familien om hvordan husarbejdet kan forenkles" (1970) bog 62 sider, Ulla Rønnow og Ninna Kiessling (red.), udgivet af DR
- "Frühling in Berlin" (1971) bog 139 sider, Jørgen Seidelin og Bjørn Ekmann (red.), udgivet af DR
- "Motivkredse : en antologi til undervisningsbrug" (1962) bog 147 sider, Erik Hansen og Henrik Rosenkilde, udgivet af Rosenkilde og Bagger
- "Når mennesker mødes" (1970) bog 63 sider, John Thomsen / Ulla Rønnow (red.), udgivet af DR
- "Stil ind på regnestokken : 10 TV-udsendelser Faglig tilrettelæggelse og udarbejdelse af bog" (1969) bog 200 sider 18 tvl., Mogens Boman, udgivet af DR
- "Russisk for enhver" (1970-72) bøger, flere bind, Hans Chr. Sørensen og Anja Veibel
- "I form i 70'erne : gymnastik" (1971) bog eller rettere 1 falsat ark illustreret + grammofonplade (33 1/3 omdr./min. 17 cm.), tekst og idé Birgit Trier Frederiksen,

Ole Rasch ; musik arrangeret af Steen Holkenov og spillet af hans kvintet, udgivet af DR Voksenundervisning

- ”Ulykker i hjemmet” (1971) bog 64 sider, hæfteredaktion: Ulla Rønnow og Ninna Kiessling, udgivet af DR
- ”Får De folkepension? : En udsendelsesrække på 14 udsendelser om folkepensionisternes rettigheder og pligter” (1968) bog 165 sider, Lena Vedel-Petersen, udgivet af DR
- ”Får De invalidepension? : En udsendelsesrække om invalidepensionisternes rettigheder og pligter” (1969) bog 207 sider, Lena Vedel-Petersen, udgivet af DR
- ”Målet er tryghed” (1971) 4 bind, Lena Vedel-Petersen og Ellis Jacobsen, udgivet af DR.
 - Bind 1 : Familiens hverdag : 32 sider.
 - Bind 2 : Familiens børn og unge : 32 sider.
 - Bind 3 : Familien møder vanskeligheder : 35 sider.
 - Bind 4 : Familiens pensionister / af Henning Blume : 32 sider.
- ”Ich spreche Deutsch: Einführung in die deutsche Sprache” (1969) bog 17-119 sider (?), Dora Schulz og Heinz Griesbach (für den Funk bearb. vom Goethe-Institut, München, dvs. ikke lavet af DR som udgangspunkt, men udgivet i DK af DR)
- ”Dansk i hverdagen” (1971-73)
 - bogmateriale fra 1971: 2 bind, hhv. 36 og 16 sider, udarbejdet af Henning Bjerg og Chris. Messell, udgivet af DR, tilgængelige på SB.
 - radioprogrammer fra 1972 og ’73: findes i DRs arkiv.
- ”Borger i Danmark : en grundbog for studiekredse i medborgerkundskab” (1955) bog 196 sider, Poul Nyboe-Andersen, udgivet af Schultz som en del af serien *Statsradiofoniens grundbøger* – kunne godt være noget, hvis der findes en radioudsendelse, men indtil har jeg kun fundet ”Et stykke Danmark (6) Hver tredje borger gik i studiekreds”, som handler om den tid...
- ”Om fordomme” (1969) - en studiekredsserie om de samfundsmæssige og psykologiske forhold, som beforder fordomme og forskelsbehandling
 - Bog 184 sider: ”Om fordomme”, Gunnar Iversen, (Fremad, serie: Danmarks Radios grundbøger) – findes på SB
 - Tv: ”Engle på hjul” – 1. udsendelse, 30/1-69 kl. 16.20 (25 min.) – findes ikke på SB
- ”Barnets ret” (1970)
 - bog 144 sider, Lena Vedel-Petersen, Danmarks Radio, 1970
 - radio, voksenundervisning, bl.a. udsendelse 5 fredag 25/9-70 kl. 14.40 (20 min.) på P1.

- "The English way of life" (1980)
 - 7 tv-udsendelser om hverdagslivet i England i dag, dramatisk episode følges op af interviews med mennesker på gaden om nogle af de hverdags- og samfundsmæssige emner, som det enkelte spil handler om.
 - "Voksenundervisning. Produceret for undervisningsministeriet" (fra programoversigten)
 - kursusbog, 72 sider, 30,50

Radio, tv og/eller bogmateriale

- "Lyt til musikken" (1970-71)
 - en serie på 9 radioudsendelser, alle skulle være tilgængelige på SB
 - tv-udsendelse som introduktion til serien af radioudsendelser – findes på SB, men der var kun 5 minutter af udsendelsen på tv den desværre, nærmest kun introen
 - bog 53 sider (18.40 kr.), illustreret, af Jan Maegaard, Per Nørgård og Jens Østergaard ; under redaktion af Jens Brincker, udgivet af Danmarks Radio, Voksenundervisning, 1970 – findes på SB
 - note: "Til brug i forbindelse med gymnasieserien "nogle danske komponister" . Skoleradio. Udsendt i Danmarks Radio 1970-11-27. Anvendelse: Musik for gymnasiet."
- "Brush-up time" (1971) engelsk undervisning for viderekomne
 - bog 134 sider (15,75 kr.), Michael Knight, udgivet af DR, "fås i boghandlen" (fra programoversigten), tilgængelig på SB
 - radiodelen af Michael Knight, Dick Platt & Jørgen Seidelin, første radioudsendelse fredag 3/9-71 kl. 18:10, anden udsendelse 10/9-71 kl. 18:10 (kan ikke finde nogen i larm.fm)
 - TV-delen af Jørgen Seidelin og Christopher Follett, første tv-udsendelse 6/9-71 kl. 19:00
- "Det danske vejr" (1990)
 - bog 48 sider, Peter Aakjær og Lars Andersen, udgivet af DR, findes på SB.
 - 3 radioudsendelser, 1:3 fra 19900609 findes i DRs arkiv
- "Danske dialekter" (1961)
 - bog 30 sider, Poul Andersen, udgivet af DR, Danmarks Skoleradio. Note: Forkortet genoptryk af teksthefte "Prøver på danske folkemål", 1943 . Skoleradio for gymnasiet.
 - radioudsendelser, 2 spolelydbånd på SB, 3 programmer i DRs arkiv (fra 6., 16. og 20. november 1961 – og fra udsendelse 1 også fra 14. februar?)
- "Datalogi" (1969)

- radioudsendelser med titlen *Datalogi - læren om data og dataproceser* findes på SB på spolelydbånd, dog ikke komplet samling – 1. radioudsendelse muligvis 13/1-69 kl. 9.15.
- skole-TV: *Datalogi 1. Data, nøglen til det moderne samfund.*” 1. udsendelse i den integrerede skoleradio/TV-serie for 3. real og gymnasiet. I forbindelse med serien anvendes de særlige elev- og lærermaterialer.” Fredag d. 7/1-69 kl. 9.15 (genudsendelse 8/1 kl. 13.15 & 17/1 kl. 19.00). 25 minutter.
- bøger: *Datalogi* – hhv. lærerhæfte og elevhæfte, Chr. Gram (1969) på SB
- ”Naturorientering” (1971)
- ”Grønland” (1971)
 - 3 spolelydbånd á 20 min., findes på SB, ”et program i den integrerede skoleradio/tv-udsendelse 1-3)
- ”Mennesket i biologiens centrum” (1969)
 - udsendelse for lærere ifm. den integrerede skoleradio/tv-udsendelse
 - Skole-tv: 2. udsendelse fredag 24/1-69 kl. 19.00 (25 min. – genudsendelse 28/1 kl. 9.15 & 29/1 kl. 13.15)
 - skoleradio – spolelydbånd á 45 min.
 - lærerhæfte og elevhæfte
- ”Mennesker i Indien” (1974) – integreret undervisningsprojekt i anledning af verdensbefolkningsåret 1974
- ”Geometri for 1. real” (1968)
 - radio, 1. udsendelse 9/9-68 kl. 9.15, derefter 13/9, 18/9 osv., nogle dage vist også 2 dage i træk, sidste program (nr. 22) blev sendt 11/12-68 – genudsendelser fra sept. 1967 fremgår det et sted
 - tv
 - arbejds- og elevhæfte
- ”På bølgelængde med elektronikken” (1969) – flermedielt? Tv bl.a. 6/1-69 kl. 19 (25 min.)
- ”Studieteknik – eller?” (1969)
- Undervisning og uddannelse 1974/75” (1974-75)
 - 14 radioudsendelser, flere findes på SB på spolelydbånd á 20 min.
 - Er bare ikke sikker på, om der er flere medier med..?! Der er et program, der hedder Undervisning og Uddannelse” i tv også, og som er arkiveret hos DR (jf. Klavs’ liste), men så vidt jeg kan se af programoversigten er det et andet program (undertitel: Uddannelsesmæssige krav i forbindelse med den ændrede aktieselskabslov – og søgning på denne på SB giver ikke noget)
 - Der er vist også nogle lærerudsendelser med samme overordnede titel.
- ”Fødekæder” (1977)
 - bog: elevhæfte 16 sider, Christian U. Christensen

- radio: "Fødekæder 1: Alle dyr og planter er led i fødekæder", 2 spolelydbånd á 15 min., Lars Engels, Danmarks Radio, 1977, Skoleradio udsendt i Danmarks Radio 1977-08-24 og 1977-08-31.
- "Når mennesker mødes" (1970 & 1974)
 - radio: første udsendelse "Den første af 15 radioudsendelser i den kombinerede radio- og tv-serie om moderne møde- og diskussionsvirksomhed. Tilrettelæggelse: Peter Holbøll og Ulla Rønnow." (med genudsendelse 14/9-70 kl. 22.40, er muligvis allerede en genudsendelse fra tidligere? Næste udsendelse: 17/9 kl. 17.20) – men ser ikke ud til, det er gemt på SB – har DR det?
 - tv: 18/2-74 og 4/3-74 findes i DR's arkiv (måske også 4/2-74)
 - bog: 63 sider, John Thomsen, Danmarks Radio, Voksenundervisning, 1970, findes på SB

fra programoversigten 14/9-70: "Til serien er udgivet et arbejdshæfte, der kan bestilles ved indbetaling af 18,50 kr. på giro 2822, Danmarks Radio, Kbh. V, mrk. »Mennesker mødes«"

- "Bitte" (1974 + flere år?) – tysk serie for begyndere. Voksenundervisning.
 - 2. tv-udsendelse d. 8/10-74 kl. 19:10. Næste tv-udsendelse: 22/10-74 kl. 19:10.
 - Grundbog (med brevs-kolekursus); »Bitte 1«, 35 kr.
 - Næste radioudsendelse: 10 oktober kl. 18:10 (P2)
- "Sådan troede man før : en tv-serie om naturvidenskabens historie fra den antikke oldtid til vore dage" (1974)
 - tv-serie på (mindst) 4 udsendelser, findes i DR's arkiv (11/9-74, 18/9-74, 25/9-74 og 2/10-74 – med genudsendelse i januar 1975)
 - bog/hæfte, 31 sider (12 kr.), udgivet af UVA, findes på SB
- "Ud af skolen og hvad så" (1974-75) Orientering for 8.-10.skoleår
 - tv-udsendelse(r?) 15/4-75 kl. 19:00
 - radioudsendelser, 3 stk. (11/12-74, 13/12-74 og 8/1-75) på spolelydbånd findes på SB.
- "Trim til musik : gymnastik til danske melodier" (1972)
 - "Bog", fysisk beskrivelse: 1 falset ark + grammofonplade: 33 1/3 omdr./min. ; 17,5 cm. "gymnastik, tekst og idé: Birgit Trier Frederiksen og Ole Rasch ; musikken er arrangeret af Max Leth og spilles af hans kvartet", Danmarks Radio/TV Voksenundervisning
 - radio: kan ikke finde nogen af radioudsendelserne i larm.fm (øv)
 - tv-udsendelse: "En gennemgang af øvelserne i radioens morgenmotion." fra programoversigterne: 31/1-72 og 13/3-72 kl. 19.15 samt 30/9-75 kl. 18.55. DR har udsendelsen fra 30/9-75 (genudsendelse?). Desuden har DR udsendelsen

”Motion uden videre” fra 9/12-75 kl. 19.10, som henviser til
grammofonpladen ”Trim til musik”

- ”Island (II)” (1972) – integreret radio/TV-serie, orientering for 4.-6. skoleår
- ”Vi spiller, danser og synger.” (1975), serie på 15 radio- og 10 tv-progr. om musik, dans og sang. Dansk/musisk for 6.-10. skoleår.
- ”Dyrenes orden” (1975), 1 tv- og 2 radioudsendelser, orientering 2.-3. skoleår
- ”Bedre billeder” (1977), 6 tv-udsendelser, 1 bog (SB)
- ”Så er det nu - boligen skal passes!” (1979), tv-udsendelser (9 stk. DR), 1 bog (SB)
- ”Mennesker på arbejde” (1980-81), tv-udsendelser (4 stk. DR – giver 12 resultater med programoversigter på larm.fm), 1 bog (Kursusbog, 48 sider, 30,00 kr.)
Voksenundervisning, UVA, ”Produceret for undervisningsministeriet” i programoversigten.
- ”Hvad kom der ud af oprørene?” (1981)
 - 4 tv-udsendelser: 8/4-81, 9/4-81, 14/4-81 og 15/4-81 kl. 18:25, findes i DR’s arkiv
 - 2 radioudsendelser: 9/4-81 (kl. 0:00-0:30 ifølge larm.fm ??) og 14/4-81 (kl. 12:00-12:27 ifølge larm.fm ??), findes i larm.fm, men fremgår mærkeligt nok ikke af programoversigterne... desuden siger speakeren i oplægget til uds. 9/4, at det er anden udsendelse, og i nedlægget siger speaker, at næste er udsendelse d. 14/4 kommer kl. 18:25! ? Der mangler desværre op- og nedlæg i udsendelsen 14/4
 - bog: Hvad kom der ud af oprørene? / redigeret af Jørgen Knudsen, [Kbh.] : Danmarks Radios undervisningsafdeling : for undervisningsministeriet, cop. 1981, 72 sider : ill. ; 22 cm – er bestilt
- ”Matematik i hverdagen” (1983)
 - 12 tv-udsendelser. Fra programoversigten 14/9-83: ”I det første program lærer vi at lægge til og trække fra på lommeregneren. Opbygningen af vores talsystem bliver gennemgået, og vi ser, hvordan man udfylder en check. Det forventes, at seerne regner med på deres egen lommeregner.” Medvirkende: Tommy Kenter og Per Pallesen. Fotograf: Flemming Jensen. Studievært: Peter Bollerslev. Produceret for undervisningsministeriet.
 - grundbog, 224 sider, kr. 64,-. Findes desværre ikke på SB
- ”Data og datamater” (1984) tv-udsendelse(r) 1 eller 2 i DR’s arkiv, bog (bestilt på SB)
- ”Genbrug af tøj” (1983), 5 tv-udsendelser, 3 i DR’s arkiv, arbejdsmappe (bestilt SB)
- ”Cyklen – og kunsten at vedligeholde den” (1984), 5 tv-udsendelser i DR’s arkiv, 1 bog (bestilt SB)

- "Tips & ideer for hele familien" (1984), 4 tv-udsendelser i DR's arkiv (eller faktisk 8, men måske er de 4 fra 1985 genudsendelser), 3 arbejdshæfter (bestilt SB)
- "Gammel og ung - lad os mødes" (1984), 2 tv-udsendelser i DR's arkiv, bog/hæfte (bestilt SB)
- "Køb og salg af fast ejendom" (1984), 3 tv-udsendelser a 30 minutter i DR's arkiv, 3 radioudsendelser a 30 minutter (ikke fundet), bog/hæfte (bestilt SB)
- "Økonomi er at vælge" (1985), 6 tv-udsendelser i DR's arkiv, bog/hæfte (bestilt SB)
- "Ildhjulet" (1984), 10 tv-udsendelser, bog/hæfte (bestilt SB)
- "Retten til at være menneske" (1985), 6 tv-udsendelser (heraf 4 tv-uds. i DR's arkiv), 5 radioudsendelser (ikke fundet i larm.fm eller på SB), bog/hæfte (bestilt SB)
- "Datalære..." (1985)
- "Kan man klippe i vand?" bog, kassettydbånd (ukendt status DPB?)
- "Hvordan afsætter jeg min produktion i udlandet?" (1985), 3 tv-udsendelser a 30 minutter i DR's arkiv, 6 radioudsendelser a 30 minutter (ikke i SB og larm.fm), bog/hæfte (bestilt SB)
- "Puls" (1985), 10 tv-udsendelser, heraf 8 i DR's arkiv, Kassettydbånd + bog (SB) – træningsprogram?
- "Skolen i informationssamfundet" (1985) - "Lærerkursus 85", 6 tv-udsendelser a 20-30 minutter (3 udsendelser umiddelbart i forlængelse af hinanden, senere på året 3 mere) findes i DR's arkiv, 6 radioudsendelser (ikke fundet, SB og larm.fm), kursusbog (bestilt SB), "videogram"?, "edb-programmer"? – interessant fordi der er en længere vejledning til brugen
- "A vous la France" (1985-86) 2 x 15 tv-udsendelser (DR), 1 kassettebånd (SB), 5 bøger inkl. tv-båndmanuskript (SB) & "A vous la France II" (1986)
- "Bo bedre bedst" (1986), 6 (eller 7) tv-udsendelser (DR), 1 bog (SB) med undertitlen "om at bo til leje", fra beskrivelsen: "Indeholder bl. a. regler om: lejekontrakter, vedligeholdelse, bytte og fremleje, huslejestigninger, opsigelsesvarsler og klageadgang. Fra 15 år."
- "Alle tiders musik" (1987), 1 tv-udsendelse (DR), 1 bog (SB)
- "Hvem sagde handicap?" (1987), 4 tv-udsendelse (DR), 1 bog (SB)
- "Ung og ordblind" (1987), 1 tv-udsendelse 4.1.1987 (DR), 6 radioudsendelser 8.1.-12.2. 1987 (har ikke kunnet finde), 1 pjece 1987 (har ikke kunnet finde), 1 lydbog på bånd med gengivelse af pjecen 1988 (SB)
- "Skolens i informationssamfundet" (1985), 3 tv-udsendelser (DR), 1 bog (SB)
- "Ærlighed og kildevand" (1986), 3 tv-udsendelser (DR), 2 bøger rettet mod hhv. folkeskolen og gymnasiet og hf (SB)
- "Bid for power" (1986), 13 tv-udsendelser, 2 bøger: workbook og videoscripts (SB)

- ”Et barn har hundrede sprog” (1986), 1 tv-uds., 1 bog (ikke udgivet af DR)
- ”Det moderne gennembrud i nordisk litteratur/ Det moderne gennembruddet i nordisk litteratur/ Det moderna genombrottet i Nordens litteratur” (1986), mindst 3 tv-uds., 2 i DRs arkiv, 1 bog på 3 sprog? (SB)
- ”Politiet i virkeligheden” (1986), 3 tv-uds. (DR), 1 debatbog
- ”Tegn et menneske” (1987), 8 tv-uds. (DR), bog 32 s. (SB)
- ”Lære for livet”, bog af samme titel, desuden bogen ”12 temaer til debat” og ”Informationsbrev”, 9 spolelydbånd (SB) med udsendelser, men der er flere endnu

Søndagsuniversitetet

100 temaer med tilhørende bogmateriale sendt over en årrække i 1950'erne og 1960'erne. Hver af de 100 bøger havde flere radioudsendelser tilknyttet, fx angives det, at bog nr. 72 *Den græske mytologi* har følgende undertitel: *6 forelæsninger holdt i Søndagsuniversitetet februar-marts 1966.*

En søgning på ”søndagsuniversitetet” larm.fm giver pt. (25/2-13) 28 radioudsendelser fra hhv. 1., 2. og 3. sæson af søndagsuniversitetet, dog uden angivelser af sendetidspunkt. Søgningen giver desuden 756 programoversigter, hvor den første er fra 14/9-58, den sidste er fra 12/12-73.

eksempler på titler fra Søndagsuniversitetet:

14/9-58 kl. 11-12: ”Pompeji”, ”Verdenshavet” og ”Martin Luther”, det første afsnit af 3 serier, som alle ser ud til at køre i 6 afsnit med sidste afsnit 19/10-58.

26/10-58 kl. 11-12: ”Den muhamedanske verden”, ”Svamperiget” og Ludvig Holberg”. Kun radioudsendelser, ikke tv-udsendelser. Der ser ikke ud til at være gemt udsendelser på SB. Har søgt både på ”søndagsuniversitetet” og på et par konkrete titler på udsendelser uden held. Til gengæld er der masser af bøger fra søndagsuniversitetet på SB, de tidligste her er fra 1960.

Åbent universitet

1987: Serie om den europæiske musikkulturs historie var den første prøveballon i samarbejdet med Åbent universitet under Københavns Universitet.

1988-89: ”Samarb. med Åbent Universitet fortsætter med voksenundervisningsserien ’Det moderne USA – samfund og kultur’.” Intet på det ”moderne USA”, hedder Amerikanske Forbilleder (tv) og American Identities (radio). Bøger, tv og radio på SB.

1990: *Livsbilleder*, 8 programmer sendt foråret 1990 og genudsendt i foråret 1994, alle 8 er tilgængelige i larm.fm. Desuden findes et introduktionsprogram, ligeledes med titlen *Livsbilleder*, som fortæller om kurset, udsendt efteråret inden (7. okt. 1989, genudsendt 22. okt. 1989). Kan ikke finde tv-uds. desværre, kun bogen ”Livsbilleder : om digtningens udtryksformer” v/ Erik A. Nielsen (i 2 bind) fra 1990 på SB.

1995: *Humanistisk videnskabsteori*, 9 programmer, 6 er tilgængelige i larm.fm

Ph.d.-afhandling, Medievidenskab

